

✓ Blüchberg
deutschland
münster

V.T.
20
9
4

Septem Historiarum Libros composit, ab orbe condito
usque ad annum Christi 456

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI HISTORIARVM
INITIVM AD AVRELIVM AVGVSTINV M.

Ræceptis tuis parui beatissime pater Augusti
ne: atq; utinam tā efficaciter q̄ libēter: q̄q ego
in utranuis partē paꝝ de explicito mouear: re
tene: an securus egerim. Tu enī iam isto iudicio
laborasti: utrūne hoc: quod præcipes possem.
Ego aut̄ solius obedientiæ: si tamen ea uolun
tate conatuq; decoraui: testimonio contentus
sū. Nā & i magna magni patris familias domo
cū sint multa diuersi genetis aīalia adiumento familia
ris rei cōmoda: nō ē tamē canū cura postrema: qb' solis
natura insitū est: uolūtarie ad id quo præparantur ur
geri: & p ingenitā quandā obediētiæ formulā sola disci
plinati tremoris expectatiōe suspendi: donec ad pagen
di licentia nutu signoue mittant. I Habēt. n. pprios appetit' q̄tū brutis
excellentiores: tantū rōnabilibus ppinquātes: hoc ē discernere: amare:
seruīte. Nam discernētes inter dominos atq; extraneos nō eos quos īse
ctans: oderūt. sed p his quos amant zelant: & amantes dominū ac do
mū nō quasi ex natura apti corporis uigilantes: sed ex consciā sollici
ti amoris īuigilant. Vnde & mystico sacro ī euangeliis: quod edant mi
cas catelli sub mēsa dnōꝝ. & Chananea mulier nō erubuit dicere: & do
min' nō fastidiuit audire. Btūs & Tobias ducē angelū sequens canem
comitē hīe nō spreuit. Igis generali amori tuo speciali amore cōnex'
uolūtati tuæ uolens parui. Nam cū subiectio mea præcepto pīnitatis
tuæ factū debeat: totūq; tuū sit: quod ex te ad te tedit: op' meū hoc so
lo cumulati' reddidi: quod libens feci. Præcepas mihi uti aduersis ua
niloquā prauitatē eorū: q̄ alieni a ciuitate dei ex locoꝝ agrestiū cōpitis
& pagis pagani uocant siue gētiles: q̄a terrena sapiūt: q̄ cū futura non
quærant: præterita aut obliuiscant: aut nesciāt: præsentia tamē tpa ue
luti malis extra solitū infestatissima: ob hoc solū: quod credis xpūs: &
colis deus: idola aut̄ min' colunt: infamāt. Præcepas ergo ut ex oībus
quæ hīi ad præsens possunt historiāꝝ atq; annaliū fastis quæcūq; aut
bellis grauia: aut corrupta morbis: aut fame tristia: aut terraꝝ motib'
terribilia: aut īundatōib' aquaꝝ insolita: aut eruptionib' igniū metuē
da: aut ictib' fulminū plagisq; grandinū sēua: ueletiaꝝ parricidiis fla
gitiiisq; misera p transacta retro sēcula repperissem: ordinato breuiter

uolumis textū explicatē: maxime cū reuerentiā tuaꝝ pficiendo adū er
sum hos ipſos paganos. xi. libro iſſitētem: quoꝝ iam. x. orientes radii
mox: ut de ſpecula ecclesiasticæ claritatis elati ſūt: toto orbe fulſerunt
leui opuſculo occupari nō oportet: & ſanct⁹ fili⁹ tuus Julian⁹ Cartha-
ginēſis ſeruus dei ſatisfieri ſup hac re petitioni ſuꝝ eadē fiducia: qua
popoſcit: exigeret: dedi operam. & meipſū i primis cōfusione preeſti: cui
plerūqꝫ reputati ſupra modū exæſtuauifſe präſentiū cladestēpꝝ ui
debanſ. Nactus ſū. n. præteritos dies nō ſolū a que: ut hos graues: uerꝝ
etiaꝝ tanto atroci⁹ miſeros: q̄to lōgi⁹ a remedio ueræ religiōis alienos: ut
merito hac ſcrutatiōe claruerit regnaffe mortē auidam ſanguinis dū
ignorat religio: que phiberet a ſanguine. Iſta illucrēſcēte illam cōſtu-
puiffe. illam cōcludi: cū iſta iam preualet. illam penit⁹ nullam futuraꝝ
cū haec ſola regnauit: exceptis uidelicet ſemotis que illis diebus nouiſ-
ſimis ſub fine ſæculi & ſub apparitiōe antichristi: uel etiam ſub cōclu-
ſione iudicii: qb⁹ futuras angustias. quales ante non fuerant dominus
christ⁹ p ſcripturas ſacras ſua etiam cōteſtatiōe prädixit. cū ſecūdum
ipſū qdē: qui & nūc & ſempē modū uerꝝ apertiore ac grauiore diſcri-
mine p intollerabiles tribulationes tēpꝝ illoꝝ ſanctos pbatio: impios
pditio ſequet. Et quoniam oēs p pmodū tam apud Græcos: q̄ apud
Latinos ſtudiosi ad ſcribēdū uiri: qui res geſtas rerū populorūqꝫ ob-
diuturnam memoriam uerbiſ propagauerūt: initium ſcribendi a Nino
Beli filio rege Aſſyriorꝝ fecerūt: qui cū opiniōe cæca mūdi originē cre-
atutamqꝫ hominū ſine initio credi uelint: cæpiffe tamen ab hoc regna
bellaqꝫ definiunt: quaſi uere eatenus humanū gen⁹ ritu pecudū uixe-
rit. & tūc primū: ueluti ad nouam puidētiam cōcūſſum uſcitatūm qꝫ
uigilauerit.

De miſeria hominum per peccatum ab initio.

Go initiu⁹ miſeria homin⁹ ab initio peccantis hominis ducere
iſtitui: paucis dūtaxat iſdēqꝫ breuiter deliberatis. ſūt aut ab
Adam primo homine uſque ad Ninū magnū: ut dicūt regē
quando nat⁹ eſt Abraam: anni tria milia. xxxiiii. qui ab omni-
bus historiographis uel omiſſi: uel ignorati ſunt. A Nino aut uel A-
braam uſque ad Cæſarē Auguſtum: idest uſque ad natuuitatē christi
qui fuit anno imperii Cæſaris. xlii. cū facta pace cū Parthiſ Iani portæ
clauſæ ſūt: & bella toto orbe ceſſarunt: colliguntur anni duo milia. xv. i
quibus inter ſe auctores ſcriptoresque omniū ocia negociaqꝫ triuicrūt

Quapropter res ipsa exigit ex his libris quod breuissime uel pauca attige-
re: qui originem mundi loquentes præteritorum fidem annūciatiōe futu-
rorum: & post subsequā probatione fecerunt: non quo auctoritatem coru-
cuiquā uideamur ingerere: sed quod opere preciū sit de opiniōe uulga-
ta: quae nobis cū omnibus communis ē cōmonere. Primū: quia si dīna
pudentia: quae sicut bona ita pia & iusta est: agitur homo & mundus
hominem aut qui conuerabilitate naturae & libertate licentiae infirm
& contumax est: sicut pie gubernare egenum opis oportet: ita iuste cor-
ripi imoderata libertatis necesse est: iure ab initio homis per bona malaq
alternantia exerceri hunc mundū sentit quisq; p se atque in se huma-
nū genus uidet. Deinde cū ab ipso primo homine peccatū punitioque
peccati cōpisse doceamur: porro aut cum etiam isti de mediis tibibus i
cohantes: quis super nosq; meminerint: nihil nisi bella cladesque de-
scripserint: quae bella qd aliud dicenda sunt: nisi urgentia in alterutru
mala: mala aut huiusmodi quae tunc etant sicut & nūc sunt inq; tū sūt
sine dubio aut manifesta peccata sunt: aut occultae punitōes pctōe: qd
impedimenti ē nos eius rei caput pandere: cui illi corpus expresserint: &
priora illa sacula quae multo numerosiora monstrabim: uel tenuissi-
mō testari relatu similes miserias pculisse. Dicturus igitur ab orbe cō-
dito usq; ad urbē conditā: dehinc usq; ad Cæsarīs p̄cipatū nativita-
tēq; christi: ex quo sub potestate urbis orbis mansit imperiū: uel etiā
usq; ad dies nōs inq; tū ad cognitionem uacare suffecero: conflictatio-
nes generis humani: & ueluti p diuersas ptes ardētē malis mundū: fa-
ce cupiditatis incensū e specula ostentatur: necessariū reor: ut primū
ipsum terrā orbē: quē inhabitat humanū genus: sicut ē a maioribus
trifarie distributus: deinde regionibus p̄uinciasq; determinatus expe-
diā: quo faciliū cū locales bellorum morborumq; clades ostentabuntur: stu-
diosi quiq; nō solum rebus ac tēpōe: sed etiā locis sciam consequātur

Maiores nostri in tres partes mundum totum diuisisse

Aiores nostri orbem totius terrae oceanī limbo circunseptu-
triquadrum statuerūt. eiusq; tres partes Asiā: Europā: & Aphri-
cam uocauerunt: quis aliqui duas: hoc est Asiam: ac deinde
Aphricam in Europa accipiendam putauerint. Asia tribus patib; oce-
ano circuncincta per totam transuersi plagam orientis extendit. Hæc
occasum uersus a dextra sui sub axe septentrionis incipientem contin-
git Europam. a sinistra Aphricā dimittit. sub Aegypto uero & Syria

mare nostrum: quod magnum generaliter dicimus: habet. Europa incipit septentrionalis a flumine Tanai: qua Rhiphæi montes Sarmatico auctor oceano Tanaim fundunt fluuium: qui præteriens aras ac terminos Alexandri magni in Rhobascoꝝ finibus sitos Maeotidas auget paludes: quare imensa exundatio iuxta Theodosiam urbem Euxinum pontum late ingreditur. Inde iuxta Constantinopolim longe mittuntur angustiae: donec eas mare hoc: quod dicimus nostrum accipiat. Europa in Hispania occidentalis oceanus terminus est maxime ubi apud Gades insulas Herculis colunæ uisunt. & Tyrrheni maris fauibus oceani æstus imittitur. Aphricæ præcipuum est a finibus Aegypti urbisq; Alexandriæ ubi Parethonium ciuitas sita est super hoc mare magnum: quod omnes plaga terrasque medias iterluit. inde per loca quæ accolæ catabathy non uocant: haud procul a castris Alexandri magni: & super lacum Caleartium: deinde iuxta superiorum fines Anasitæ missa in transuersuꝝ pæthiopica deserta meridianum contingit oceanum. Termini Aphricæ ad occidentem iidem sunt: qui & Europæ: id est fauces Gaditani freti. ultimus autem finis eius est mons Atlas. & insulæ quas Fortunatas uocat. Et quia breuiter generales tripartiti orbis divisiones dedi: ipsaꝝ quoq; partium regiones: sicut pollicitus sum: significare curabo. Asia ad medium frontem orientis habet in oceano Eo ostia flumis Gangis. a sinistra pæmontoriuꝝ Caligardamanam: cui submanet ad Eurum insula Ta probane: ex qua oceanus Indicus uocari incipit. a dextra habens Emodos montes: ubi Caucasus deficit pæmontoriuꝝ Samarâ: cui ad aquilonem ostia fluminis subiacent Octorogorræ: ex quo oceanus sericus appellatur. In his finibus India est: quæ habet ab occidente flumen Indum: quod rubro mari accipit: a septentrione monte Caucasum. reliqua ut dixi: Eo & Indico oceano terminatur. Haec habet gentes. xlivii. absq; in insula Taprobæ: quæ habet decem ciuitates. & absq; reliquis insulis habitabilibus plurimis. A flumine Indo: quod est ab oriente usq; ad flumen Tigri: quod est ad occasum: regiones sunt istæ Aracusia: Parthia: Asyria: Persida: & Media situ terraꝝ montoso & aspero. Haec a septentrione habent monte Caucasum: a meridiem mare rubrum & sinum Persicum. in medio autem sui flumina præcipua Hydaspes & Arabim. in his sunt gætes. xxxii. Sed generaliter Parthia dicitur: qui scripturæ sanctæ uniuersaꝝ sæpe Mediæ uocent. A flumine Tigri usq; ad flumen Euphratem Mesopotamia est: incipiens a septentrione inter monte Tauꝝ & Caucasum: cui ad meridiem succedit Babyloniam. deinde caldea: nouissime Arabia. ea deinde inter sinum Persicum & sinum Arabicum angusti terræ tractu orientem

uersus extendit. In his sunt gentes. xxviii. a flumine Euphrate: qd' est ab oriente usq; ad mare nostrum: quod est ab occasu: deinde a septentriōe: id est a ciuitate Dacusa: quae in confinio Cappadociae & Armeniae sita est. haud procula loco ubi Euphrates nascitur usq; ad aegyptum & ad extremū sinū Arabiæ: qd' est ad meridiē longo angustoq; sulco saxis iſu iſq; creberrimo. a rubro mari id est ab oceano occasu uersus extēdit: Syria generaliter noīatur: habens maxias puincias Comagenē: Phœniciam & Palæstinam absq; Saracenis & Nabathæis: quoī gentes. xii. sūt. In capite Syriæ Cappadocia est: quæ h; ab oriente Armeniā. ab occasu Asiam. ab aquilōe Themiscitios campos & mare Cimmericū. a meridiē Taurū montē: cui subiacet Cilicia & Isauria usq; ad Cilicū sinū: qd' spectat cōtra insulam cypri. Asia regio uel: ut ppter dicam Asia minor absq; orientali parte: qua ad Cappadociam Syriamq; p̄gredit: unidq; circūdata est mari. a septentrione pōto Euxino. ab occasu Propō tide. atq; Hellepōto. a meridiē mari nō ubi ē mōs Olympo. Aegyptus inferior ab oriente h; Syriam Palæstinam. ab occasu Libyam. a septentrione mare nostrum. a meridiē mōtem: qd' appellat Climax. & aegyptu; suuorem. flutiuūq; Nilū: qd' de litore incipientis maris rubri uides emergere ī loco qd' dicit Mosylon: deinde diu ad occasum p̄fluens faciens ī ūlam noīe Meroen in medio sui: nouissime ad septentrionem inflexus: tempestiuſq; auct' incrementis plana aegypti rigat. Hūc aliq; auctores ferūt haud procul ab Atlante h̄re fonte: & cōtinuo harenis mergi. id īteriecto breui ūspacio uastissimo lacu exūdare: atq; h̄c oceano tenus orientem uersus p̄æthiopica deserta prolabi: rursusq; inflexū ad ūniſtrā ad aegyptū descendere. Quod qd' uerū est esse huiusmodi ūluiū magnū: qd' tali ortu taliq; cursu ūit: & re uera tot tantaq; monstrat: quem utiq; p̄ope ūfontem barbari Data noīant. cæteri uero ac colæ Nuhul uocant. Sed hic in regiōe gentiū: quæ Libyæ aegyptiæ uocant: haud procul ab illo ūluiū: quem a litore maris rubri prorūpere diximus: īmenso lacu accept' assumit: nisi forte occulto meatu ī alueu; ei: qd' ab oriente descendit eructet. aegyptus ūpior in orientem p̄ lōgū extendit: cui est a septentrione ūinus arabicus. a meridiē oceanus. Nam ab occasu ex inferiori aegypto incipit. ad orientem rubro mari termiāt ubi sunt gentes. xxiiii. Et quoniam meridianaz p̄tem ūiuersæ aliae de scripsimus: ūpior ut ab oriente ad septentrione: p̄s quæ ūstat expediāt Mons caucalus iter colchos: qd' sūt ūp cimmericū mare: & inter Albanos qd' ūnt ad mare caspiū primū attollitur: cui' qd' usq; ī ultimu; orientem unū uidetur iugū. sed multa ūnt noīa. Et multi hoc ipsu;

iugū Tauri montes credi uolūt:quia re uera Parchoatras mōs Arme
niæ inter Taurꝝ & Caucasū medi' continuare Taurū cū Caucaso pu
tatur.Sed hoc ita nō esse discernit fluui' Euphrates:qui de radice Par
choatꝝ mōtis effusus tendens in meridiē ipsū ad sinistrā Tauruz ex
cludit.Ad dexterā itaque ipse Caucasus inter colchos & Albanos ubi
& portas hīc mons Caucasus dicitur:a portis caspiis usq; ad Armeni
as pylas:uel usque ad fontē Tigris flumīs inter Armenia & Iberiam
mōtes Acroceraunii dicūtur.A fonte Tigris usque ad Carras ciuita
tē inter Massagetas & Parthos mons Ariobarzōnes.A Carris ciuitate
usq; ad oppidū Cathippi īter Hyrcanos & Bactrianos mons Memar
mali:ubi amomū nascitur:a quo p̄ximū iugū mons Parthau dicitur
Ab oppido cathippi usque ad uicū Saphꝝ īter Dahassaraucas & Par
thyenas mons Oscobares:ubi Ganges fluui' orif.& Laser nascitur.A
fonte flumīs Gangis usq; ad fontes flumīs Octorogorrꝝ:qui sūt a se
ptentriōe:ubi sunt mōtani Paropanisadꝝ & mons Taurꝝ.A fontibus
Octorogorrꝝ usq; ad ciuitatē Octorogorrā īter Hūnos & Scythas &
Gangaridas mons caucasus.Vltim' aut̄ inter Eosas & Pasiadras mōs
Imau':ubi flumē chrisoroas & p̄montoriū Samara orientali excipif
oceano.Igif a mōte Imatio:hoc ē ab imo caucaso & dextra oriētis p̄te
qua ocean' Sericus tendit usq; ad p̄montoriū Boreū & flumē Boreū
& inde tenus scythico mari:quod ē a septentriōe usq; ad mare caspiū
quod ē ab occasu:& usq;ne ad extentū caucasi iugū:quod ē a meridiē
Hyrcanorꝝ & Scythaꝝ gentes sunt:xlii.ppter terrarꝝ infœcundā diffu
sionem late oberrantes.Mare caspiū sub aquilōis plaga ab oceāo orif
cuius utraq; circa oceanū litora loca deserta inultaq; habent.ide me
ridiem uersus p̄ longas angustias tendit:donet p̄ magna spatia dilata
tū Caucasi montis radicibus terminetur.Itaque a mari caspio quod ē
ad orientē p̄ ora oceanī septentriōalis usque ad Tanaim fluuium &
Mæotias paludes:quæ sūt ad occasū p̄ lit' Cimmerici maris:quod est
ab Aphrico usq; ad caput & portas Caucasi:quæ sūt ad meridiē gen
tes sūt.xxxiiii.S; generaliter regio p̄xīa Albania ulterior sub mari &
mōte caspio Amazonū nūcupat.Expliciti aut̄ sūt q̄brevissime fines
Asiæ.Nūc aut̄ Europā inquantū cognitioni hoīs concedit:stilo pua
gabor.A montibus Rhiphæis ac flumine Tanai Mæotiisq; paludibꝝ:
quæ sunt ad orientē p̄ litus septentriōalis oceanī usq; ad Galliā Belgia
cam & flumē Rhenū:quod ē ab occasu:deinde usq; ad Danubiū:quē
& Istꝝ uccant:q̄ ē a meridiē ad orientē directus ponto accipif.ab oriē
tē Alania ē:in medio Dacia:ubi & Gotia.deinde germania est:ubi plu

rimā partē Sueui tenent: quōd oīū gētes sūt. līii. Nūc q̄cquid Danu-
bius a barbarico ad mare nostrę secludit: expediā. Mœsia ab oriente h̄z
ostia flumis Danubii. ab euro Thraciā. a meridie Macedonia. ab aphri-
co Dalmatiā. ab occasu Istria. a circio Pānoniā. a septentriōe Dannbiū.
Thracia habet ab oriente Propontidis sinū & ciuitatē cōstantinopolī
quæ Bizantiū prius dicta ē. a septentriōe partē Dalmatiæ. & sinū Eu-
xini pōti: ab occasu & Aphrico Macedonia. a meridie Aegæum mare.
Macedonia h̄z ab oriente Aegæū mare. a borea Thraciam. ab euro Eu-
bocā & macedonicū sinū. a meridie Achaiā. a Fauonio mōtes Acroce-
taunios in angustiis Adriatici sinus: qui montes sunt contra Apuliaz
atque Brundusiū. ab occasu Dalmatiā. a circio Dardaniam. a septētri-
one mœsiam. Achaia uudique p̄pemodū cincta est mari. Nam ab oriē-
te h̄z myrtoū mare. ab euro arcticum mare. a meridie ionium mare. ab
Aphrico & occasu cephaloniam & cassiopam insulas. a septentriōne si-
nū corinthiū. ab aquilone angustū terræ dorsū: quo macedoniæ cōiū-
git: uel poti⁹ Atticæ: qui loc⁹ Isthmos uocat: ubi ē corinth⁹ habens in
Atticam a borea nō lōge Athenas ciuitatē. Dalmatia h̄z ab oriente ma-
cedoniam. ab aquilone Dardaniam. a septentriōne mœsiam. ab occasu
Istriam & sinū Liburnicū & insulas Liburnicas. a meridie Adriaticu⁹
sinū. Pannonia Notic⁹ & Rhetia habēt ab oriente mœsiam. a meridie
Istriam. ab Aphrico alpes Apēninas. ab occasu Galliam Belgicaz. a cir-
cio Danubii fontē & limitē: q̄ Germaniam a Gallia īter Danubiū Gal-
liamq; discernit. a septentriōe Danubiū & Germaniam. Italiæ sit⁹ a cir-
cio in eur̄ tenditur: habens ab Aphrico Thyrrenū mare. a borea Adri-
aticū sinū: cui⁹ ea p̄s quæ cōtinenti terræ cōis & cōtigua est: alpium obi-
cib⁹ obstruitur. Quæ a Gallico mari p̄ Ligusticu⁹ sinum exurgentes
primum Narbonensium fines. deinde Galliaz rhetiamq; secludunt: do-
nec ī sinu Liburnico defigantur. Gallia Belgica h̄z ab oriente flumis
Rheni & Germaniam. ab euro alpes Apenninas. a meridie prouinciam
Narbonensem. ab occasu puīciā Lugdunensem. a circio oceanum Bri-
tannicum. a septentriōe Britannicā insulā. Gallia Lugdunēsis ducta p̄
longū: & p̄ angustū inflexa Aquitanicam prouiciam semicingit. Hæc
ab oriente h̄z Belgicam. a meridie p̄tē puiciæ Narbonēsis: qua Arela-
tū ciuitas sita ē: & mari Gallico Rhodani flumē accipit. Narbonēsis
puicia p̄s Galliaz habet ab oriente alpes Cottias. ab occidēte Hispa-
niam. a circio Aquitaniā. a septentriōe Galliā Lugdunēsem. ab aq̄lōe
Belgicā Galliā. a meridie mare gallicū: quod ē īter Sardinia & insulas
Baleares habēs in frōte: q̄ Rhodan⁹ fluui⁹ ī mare exit: iſulas s̄thecadas

Aquitania p̄uincia obliquo cursu Ligeris flum̄is: q̄ ex plurima pte terminus eius ē: in orbē agit. H̄ac a Circio h̄z oceanū: q̄ aquitanicus si nus dicis. ab occasu hispanias h̄z. a septentrīōē & oriēte Lugdunēsem ab euro & meridie Narbonēsem p̄uincia cōtingit. Hispania uniuerso terrar̄ situ trigona ē. & circūfusione oceanī Tyrrheniq̄ p̄elagi pene ī sula efficiſ. Huius angulus prior spectās ad orientē a dextris Aqtanica p̄uincia a ſinistris Balearico mari coartat̄ Narbonensiū ſinib̄ inſerit. Secūdus angulus circiū ītendit: ubi Brigantia Galleciæ ciuitas ſi ta altissimū pharū & inter pauca memorādi opis ad ſpeculā Britāniæ exigit. Terti⁹ eius angulus ē: quo Gades insulæ intentæ in Aphricum Atlantem montē interiecto ſinu oceanī p̄ſpicitunt. Hispaniā citeriorē ab oriente incipientē Pyrīnei saltus a parte ſeptentrionis uſq; ad Can tabros Asturesq; deducit. atq; inde p̄ Vacceos & Oretanos: quos ab occasu h̄z: p̄oſitā in noſtri maris litore Carthaginē determinat. Hispa nia ulterior habet ab oriente Vacceos: Celtibros: & Oretanos. a ſepten trione oceanū. ab occasu oceanū. a meridie Gaditanū oceanī fretū. īde mare noſtr̄: quod Tyrrhenū uocatur: īmittitur. Et quoniam ocean⁹ habet insulas quas Britanniā & hyberniā uocant: quæ in aduersa Gal liaꝝ pte ad p̄ſpectnm hispaniæ ſitæ ſunt: breuiter explicabūtur. Britānia oceanī insula per longū in boream extendit. a meridie Gallias h̄z: cuius p̄ximū lituſ transmeantibus ciuitas aperit: quæ dicitur Rhutu pi portus: unde haud p̄cul a Motynis in auſtro positos Menapoa Ba tasiosque prospectat. H̄ac insula habet in longum milia paſſuū octin genta. in latum milia. cc. a tergo aūt: unde oceano īfinito patet: Orcha das insulas h̄z: quaꝝ. xx. desertæ ſūt. xiii. incolūtūr. Deinde īſula Tile quæ per infinitū a cæteris ſepata circiū uersus medio ſita oceano uix paucis nota habef. hybernia insula inter Britanniam & hispaniam ſita ē: quæ lōgiore ab Aphrico ī boream ſpacio porrigit. hui⁹ ptes priores intentæ Cantabrico oceano Brigantiam Galleciæ ciuitatē ab aphrico ſibi in circiū occurrente ſpatioso interuallo p̄cul ſpectant: ab eo p̄æci pue p̄montorio ubi Senæ flum̄is oſtiū ē: & Velabri Lucenique conſitūt. h̄ac p̄pior Britanniæ ſpatio terrar̄ anguſtior: ſed cœli ſolisq; tē perie magis utiliſa Scotor̄ gentibus colitur. huic etiam Meuania īſu la p̄xima eſt: & ipſa ſpatio non paruo ſolo cōmoda & que a Scotor̄ gē tibus habitaf. hi ſunt ſines totius Europæ. Aphricaꝝ: ut dixi: cum ter tiam orbis partē maiores noſtri accipiendam deſcripſerint: nō ſpatioꝝ mensuras: ſed diuisionū rōnes ſecuti ſunt. Mare hoc ſiquidē magnū: quod ab occasu ex oceano oritur: ī meridiē magis uergēs anguſtiorē

inter se & oceanū coartatæ Aphricæ limitē fecit: unde etiā aliqui quis
eam longitudine parē: tamen multo angustiore intelligentes: iuere cū
dū arbitrari tertiā partē uocare: sed potius in Europa Aphricā depu-
tantes: ad secūdā portionē appellare maluerūt. præterea cū multo am-
plius terræ in Aphrica ardore solis: q̄ in Europa rigore frigoris incul-
tū atq; incognitū sit: quippe cū oīa pene aīantia uel germinātia patiē-
tius & tolerabilius ad summū frigoris q̄ ad summū caloris accedant:
ea scilicet cā est: Aphricā p̄ oīa situ & populis minorē uideri. & q̄a na-
tura sui minus habet spatii & cœli inclemētia plus deserti: cui⁹ descti-
ptio p̄ puincias & gentes hæc ē. Libya cyreniaca & Pentapolis post Ae-
gyptū in pte Aphricæ prima est. Hæc incipit a ciuitate Parethonio &
montib⁹ catabatynon. inde secūdo mari usq; ad aras philenor⁹ extēdit.
Post se h; usq; ad oceanū meridianū gentes Libyor⁹ Aethiopū & Ga-
ramantū. Huic ē ab oriente ægyptus. a septentrione mare Libycu⁹. ab
occaſu Syrtes maiores & Troglodytæ: contra quos insula calypso est
a meridie Aethiopicus oceanus. Tripolitana puincia. quæ & subuēta
na: uel regio Arzugū dicitur: ubi Leptis magna ciuitas ē: q̄uis Arzu-
ges per longū Aphricæ limitē generaliter uocens: habet ab oriente aras
Philenor⁹ inter Syrtes maiores & Troglodytas. a septētriōe mare Sici-
lū: uel potius Adriaticū & Syrtes minores ab occaſu Byzantiū usq;
ad lacū salinā a meridie barbaros Getulos Nathabres & Garamātas
usq; ad oceanū Aethiopicū ptingentes Byzatiū Zeugis & Numidia.
zeugis autem prius non unius conuentus: sed totius puinciæ genera-
le nomen fuisse iuenumus. Byzantium ergo: ubi Hadrumetus ciuitas
zeugis ubi Carthago magna Numidia: ubi Hypos regius & Nisicca,
da ciuitates sunt. habent ab oriente Syrtes minores & lacum salinā. a
septentrione mare nostrū: quod spectat ad Siciliam & Sardiniā insulas
ab occaſu Mauritaniam Sitiphensem: a meridie fontes Vzatæ & post
eos Aethiopicum gentes peruagantes usq; ad oceanum Aethiopicum
Sitiphenses & Cæsarienses. Mauritania habet ab oriente Numidiā.
a septentrione mare nostrū. ab occaſu flumen Maluā. a meridie montē
Astrixī q̄ diuidit iter uiuā terram & harenas iacētes usq; ad oceanū &
oberrat Gangines æthiopes. Tingitana mauritania ultia ē Aphricæ.
Hæc h; ab oriente flumē Maluam. a septentrione mare nostrū usque ad
fretū Gaditanū: quod inter Hauennem & Calpem duo contraria sibi
pmontoria coartat. ab occidente Atlantē montē & oceanū Atlanticū
sub Aphrico Hesperiū montē. a meridie gentes Aulolū: quas nūc Ga-
laules uocant usq; ad oceanū Hesperiū cōtingētes. Hic est terminus

uniuersæ Aphrice. nūc iſulaꝝ quæ i nō mati sūt loca noīa & spatia dī
metiar. Insula Cypros ab oriente mari Syrio quod Missicū uocant ab
occidente mari Pamphilico a septentrione Vulone Ciliciæ a meridie
Syriæ & Phœnicis pelago cīgīs cui² spatiū in lōgū tenet milia passuū
.c.lxxv.in latū milia passuū.c.xxv. Insula Creta finitur ab oriente Car
phatio mari ab occasu & septētriōe mari Cretico a meridie mari Liby
co quod & Adriaticū uocat. habet in longū milia passuum.c.lxxvii.&
in latū.l. Insule Cyclades quæ est ab oriente prima Rhodos a septen
trione Tenedos a meridie Carpathos ab occasu Cythera. ab oriēte fini
uns litorib² Asīæ ab occidēte mari Icario a septētrione mari Aegæo a
meridie mari Carpatio Sūt aūt oēs Cyclades numero. liij. Hæc tenēt a
septentrione in meridiem milia passuū.l. ab oriente in occasum milia.cc
Silicia insula tria hab³ p̄mōtaria. unum quod dicit Pelor² & aspīcīt ad
aquinonē cui Messana ciuitas p̄xīma est. secūdum quod dicit Pachy
nus sub quo ciuitas Syracusana respicit ad Euronotum. tertīū quod
appellatur Lilybæus: ubi & ciuitas eiusdem nominis sita ē: dirigis qz i
occasum. Hæc habet a Peloro in Pachynum milia passuū. cxlii. a Pa
chyno in Lilybæum. clxx. septem milia. Hæc ab oriente cingitur mari
Adriatico. a meridie mari Aphrico: quod est cōtra Subuētanos & Syr
tes minores. ab occidente & septētrione habet mare Tyrrenū. a borea
usque ad subsolanum fretum Adriaticum: quod diuidit Tauronimi
tanos Siciliæ & Brutios Italiam. Sardinia & Corsica insulæ paruo fretu
hoc ē miliū. xx. passuū diuidunt: ex quibus sardinia h̄a meridie con
tra Numidiā caralitanos. contra Corsicā insulam: hoc ē septentrionē
uersus h̄z. Vbienses: cui² in longū spatiū tenet milia passuum. cc. xxx
in latū milia. c.lxxx. Hæc habet ab oriente & borea. Tirrenicū mare
qd̄ spectat ad portū urbis Romæ. ab occasu mare sardū. ab Aphrico i
ſulas Baleares lōge positas. a meridie Numidicū ſinū. a septētrione ut
dixi corsicā. Corsica insula multis p̄montoriis angulosa ē. Hæc h̄z ab
orientē Tyrrenū mare & portū urbis. a meridie sardinia. ab occasu in
ſulas Baleares a circio & septentrione Ligūticū ſinū. Tenet aūt i lon
gū milia passuū. c.lx. in latuꝝ milia. xx. &. vi. Insulæ Baleares duꝝ sunt
maior & minor: qbus insunt bina oppida. maior Tarragonē Hispaniæ
ciuitatē. minor Barchilonā septentrionē uersus contra ſe h̄z. Maiori
subiacet iſula Hebusus. deinde ab oriente sardinia. ab aquilōe mare
gallicū. a meridie & aphrico Mauritanicū pelag². ab occasu Ibericum
spectat pelag². Hæc sunt iſulæ ab Helleſponto uſqz ad oceanū p̄ totū
magnū pelag² cōſtitutæ: quæ & cultu & mēoria magis celebres habēt

Percensui breuiter: ut potui prouincias & insulas orbis uniuersi. nūc
locales gentium singulæ miserias: sicut ab initio incessā. biliter extite
runt. & qualiter quibusque exortæ sint inquantū suffecerū: pferam.

Hic ponitur diluuii uindicta.

Vm post fabricam ornatumq; mundi hui: homo: quē rectū
atq; immaculatum fecerat deus morti se substrauiisset: ac p
inde humanū gen' libidīs deprauatū peccatis fundit' absor
beret: cōtinuo iūstam licētiā punitio iusta cōsecuta ē. Sen
tentiam creatoris dei & iudicis peccanti homini ac terræ ppter hoīem
destinatam: sempq;: dum homines terrā habitauerint: duraturam oēs
uidelicet aut pbam' negando: aut cōfitendo tolleramus. obstinatique
mentib' testes sibi iūitmitas sua iurit: qb' fidelis scriptura nō sua serit
Deinde refuso sub Noc i omnem terram mari imissoq; diluuiio: cum to
to orbe cōtecto unum spatiū cœli esset ac pelagi: deletum fuisse uni
uersum humanum gen': paucis i arca fidei suæ merito ad substituen
dam originem reseruatis: euidentissime ueracissimi scriptores docent.
fuisse tamen etiam illi contestati sunt: qui præterita quidem tempora
ipsumque auctorem tempore nescientes tamen ex indicio & cōiectura
lapidum: quos in remotis montibus conchis & ostreis scabros etia; sæ
pe cauatos aq; uisere solemus: coniiciendo didicerunt. Et quis huius
modi adhuc & relatu digna fideq; certa pferri a nobis queant. tamen
hæc ueluti principalia duo de præuaricatione primi hoīs & condēnati
one generationis uitæq; eius: ac deinde pditione totius genetis humani
dicta sufficient tantū. ut si qua gentiles historici de nīris aliquo ordine
contigerint. hæc plenius cū cæteris ipso quo icurrerint ordine pferat.

Primus Ninus rex Assyriorū.

Nte annos urbis cōditæ mille. ccc. Ninus rex Assyriorū prim'
ut ipsi uolunt: ppagandæ dominatōis libidine arma foras ex
tulit. cruentamq; uitam. l. p annos totam Asiam bellis egit a
meridie atq; rubro mari surgens sub ultimo septētrione. Euxinū pon
tū uastando perdomuit. Scythicamq; barbariem adhuc tūc imbellem
& innocentē torpentēque excitare seuiciā: uires suas nosse: & non lac iā
pecudū: sed sanguinē hoīum bibere: ad postremū uincere: dum uincit
edocuit. Nouissime Zoroastrē Bractianorū regem: eundēque magicæ

artis: ut ferunt reptorem pugna oppressum interfecit. post ipse du³ de
ficientem a se oppugnat urbem: sagittæ iactu interiit. Huic mortuo Se
miramis uxor successit: uitum animo & habitu getens: auidosque ia³
usu sanguinis populos p. xlvi. annos cædibus gentiu³ exercuit. Nō cō
tentata terminis mulier: quos a uiro suotunc solo bellatore. l. anis acqui
sitos suscepit. Aethiopiā bello pressam: sanguine illitam i perio adiecit.
Indis quoq³ bellū intulit: quos præter illam & Alexandr³ magnū nul
lus intravit: quod eō tpe iō crudelius grauiusq³ erat: q̄ nunc est: perse
qui & trucidare populos in pace uiuentes: quia tunc apud illos nec fo
ris erant ulla incendia bello³. nec domitā exercitia cupiditatū. Hæc
libidine ardens: sanguinem sitiens inter icesibilia stupra & homicidia
cum oēs: quos regie accersitos meretricie habitos concubitu oblectas
set: occideret. tandem filio flagitiose concepto: impie exposito: inceste
cognito priuatam ignominiam publico scelere obtexit. Præcepit enim
ut inter parentes ac filios nulla delata reverētia naturæ de cōiugiis ap
petendis: quod cuique libitū esset: liber³ fieret.

Quod ignis de cælo descendit in Pentapolim.

Nte annos urbis cōditæ. M. c. Ix. confinē Arabiæ regionē: quæ
tūc Pētropolis uocabat: arsisse penit³ igne cœlesti iter alia etiā
Corneli³ Tacit³ refert: qui sic ait. Haud pcul idē cāpos: quos
ferūt olim uberes: magnisq³ urbibus habitatos fulminū iactu arsisse:
sed manere uestigia: terrāq³ ipsam specie solida uim frugifera³ perdi
disse. Et cū hoc loco nihil de incensis ppter pctā hoīu³ ciuitatib³: qua
si ignar³ expresserit: paulopost uelut oblit³ cōsilii: subiecit & ait. Ego
sicut inclytas quondā urbes igne cœlesti flagrasse concesserim: ita ha
bitu lacus infici terram & cortūpi reor. Quo dicto inuitus licet de exu
stis urbibus: quæ pculdubio peccator³ noxa conflagrauerāt: & scisse
se & concessisse confessus: palam prodidit: non sibi cognitionis fidē de
fuisse: sed exprimendæ fidei uoluntatē: quod nūc a me plenius pferf.
In confinio Arabiæ & Palestinæ: qua dimissi altrinsecus montes subie
ctis cāpis excipiūtur qnq³ ciuitates fuisse referūtur Sodoma: Gomor
ra: Adama: Seboim: & Segor. sed Segor ex his parua. illæ magnæ & am
plæ: quippe quibus & soli fœcunditas suberat. & Iordanis fluuius per
plana diffusus: ac p opportuna diuisus augmētis ubertatis ipēdebat.
I Huic uniuersæ regioni bonis male utenti abūdantia reg³ cā malor³ fu
it. Ex abūdātia enī luxuria. ex luxuria fœdæ libidines adoleuere: adeo

ut masculi in masculos opantes turpitudinē. nec cōsideratis qdem locis conditionibꝫ etatibusque proruerent. Itaque irat⁹ deus pluuit super hanc terram ignem & sulphur: totamque regionē cū populis atq; urbibus exusta testē iudicii sui futurā æterna dānatiōe dānauit ut nūc quoque appareat quidē forma regiōis. sed iueniatur regio cinetis mediamque conuallē: quam iordanis irrigauerat: nūc mare supfusū te- gat: tantūque de rebus ut putaf: paruis dīnæ indignatōis iudiciū accēsum ē: ut ppter hoc illi male utentes bonis: fructus miseriaꝫ: nutrimenta libidinū fecerāt: terra quoque ipsa quæ has hūerat ciuitates: primū exusta ignibꝫ: post oppressa aq; in æternam damnationē cōi piret aspectui.

Vbi Romani nīhi mali se passos esse dixerūt: si circ⁹ illis redderef.

Taque nūc si placet: hi: qui ī christū: quē nos iudicē sāculogꝫ ostendimus: q̄tū in ipsis est sputa coniiciūt: inter Sodomam & Romam discernant causas. & cōferant pœnas: quæ a me uel maxime ob hoc retractandæ non sunt: quia oībus notæ sunt. Et tamen q̄libenter eorū sententias acciperē: si illi fideliter: ita ut sentiūt faterent q̄q̄ quod de tēporibus christianis rari & hoc in angulis murmurēt: nō usque adeo moleste accipiendū putē: cum totius populi romani conso- na uoce parique iudicio sensus ac sermo sit cognitus. Adeo quodam aut paruo: & leui motu hæsitasse erga se parūper consuetudinē uoluptatū indubitatissime cōtestatus est: ut libere conclamaret: si recipere circū nihil esse sibi factū. hoc est: nihil egisse Romæ Gotōꝫ enses: si cōcederes spectare Romanis circenses. Nisi forte ut se h̄z apud plerosq; hoc præcipue tpe: qui ex longa requie: uel paruam obortam sollicitudinem intolerabilem laborem putant. has clementissimas admonitiōes quibus oēs aliquando restringimur: alienis punitiōibꝫ auditis lectisq; præponūt. **Quos** saltem de hoc ipso exitu Sodomogꝫ & Gomorreorū moneo: ut discere atq; intelligere queant: qualiter deus peccatores punierit. qualiter punire possit. qualiter punitur⁹ sit. Ante annos urbis conditæ mille. lxx. dum Thelcises & Carsathii peruicax prælium aduersas Phoreneū regem Argiūorꝫ: & Parapasio accipiunt: spem sine fructu uictoriæ gesserunt. Idemque Thelcises & Carsathii post pau- lulum bello uicti: patria pfugi: ignarique rex: credentes quia se penit⁹ a congressu totius humanæ habitationis abstraherent: Rhodū ūsula; quæ Ophiusa antea uocabatur: quasi tuta possessione ceperūt.

Vbi in Achaia s̄euū diluuiū actum est.

Nte annos urb̄is cōdit̄ mille. xl. i Achaia s̄euū diluuiū uaſtati
one plurima toti pene puiciæ fuit. Quod q̄a Ogygis: qui tunc
Eleusinæ cōditor & rex erat t̄pib̄ effusū est: nomen loco ac t̄pi dedit:

De fame: quæ fuit in Aegypto.

Nte annos condit̄ urb̄is mille. xlviii. fuisse apud Aegyptum
primū insolitam fastidiendamque ubertatem: deinde iugem
atque intolerabilem famem legimus: cui Ioseph uir iustus &
sapiens dīna p̄uisione subuenerit: ut Pōpeius historicus refert. eiusq;̄
breuiator Iustin⁹ docet: qui inter cætera sic ait. Minimus ætate iter fra-
tres Ioseph fuit: cuius excellens ingeniū fratres ueriti interceptū pere-
grinis mercatoribus uendiderūt. A q̄bus deportatū in Aegyptum: cū
magicas sibi artes solerti ingenio p̄cepisset: breui ipsi regi p̄carus fuit.
Nam & p̄digioꝝ sagacissimus erat. & somnioꝝ primus intelligentiaꝝ
condidit. Nihilq;̄ dīni iuris: humanique ei incognitū uidebatur: adeo
ut etiam agroꝝ sterilitatem futuraꝝ ante multos annos p̄spiciens: fru-
ges congregasset. Tantaque ei⁹ expimenta fuerūt: ut nō ab hoīe: sed a
deo responsa accepisse uideref. Fili⁹ Ioseph Moyses fuit: quem præter
paternæ scīæ hereditatem & forme pulchritudo cōmendabat. Sed Ae-
gyptii cū scabiem & uilitiginem paterens: respōlo moniti eū cū ægris:
ne pestis ad plures serperet: terminis Aegypti pellūt. hæc Iustinus. Sed
quoniam hæc idem Moyses: quem isti sapientem scientemq;̄ fuisse at-
testans: plenius ueriusque tanq; p̄ se suosque gesta conscripsit: primū
fide eius atq;̄ auctoritate: quam etiam isti pbant: horū ignorantia est
supplenda. dehinc sacerdotū Aegyptioꝝ fallax malitia cōfutanda est
qui uel astu: quod manifestius est: euidentem iraꝝ misericordiamque
ueri dei memoriæ subtrahere conati sunt: particulatim expositōe cōfu-
sa: ne in contumeliam idoloꝝ suoꝝ eū colendū merito ostenderent: cu-
ius consilio annūciata hæc mala: & auxilio euitata docuissent. uel for-
te ut indulgentius accipiamus: obliti sunt. Illius. n. nostri Ioseph: q̄ fu-
it ueri dei seruus: & p̄ creatura domini sui pie itenteque sollicit⁹: pui-
sione ipsi abundabant frugibus: quasi sacerdotes. sed q̄a falsi sacerdo-
tes erant: cum cæteris esurientibus non dolebant. Eniuero: cui placet:
obliuiscif. cui dolet: minimit. q̄q; huius t̄pis argumentum historiis fa-
ctisque reticentibus ipsa sibi terra Aegypti testis p̄nunciat: quæ tunc

redacta in potestatem regiam: restitutaque cultorib^z suis ex oī fructu suo usq^z ad nūc qntæ ptis incessabile uectigal psoluit. Fuit itaq^z hæc famæ magna sub rege Aegyptior^z Diapolito: cui nomen erat Amosis quo tpe Baleus Assyrios: Argiuos Apis regebat. Fuerūt autē ante annos famis septem præcedentes alii septē ubertatis anni: quo^z affluētia; tanto negligentius periturā: quanto uberius' natā Ioseph nōster solertia sua collegit: & condidit: totamq^z Aegyptū conseruauit. Acqsiuit uniuersam Pharaoni pecuniā. & deo gloriam reddens dispensatiōc iuſtissima: cui uectigal uectigal: cui honorē honorem omniū pecora: terras: censusque collegit. ipsos aut qui semetip̄os cū terris suis accipieñ dæ stipistaxatione uendiderāt: statuta quintæ partis pactione laxauit. Hūc Ioseph: quē constituit deus Aegyptiis conseruatæ salutis auctořē: q̄s credat ita in breui eorū excidisse memoria: ut filios eius atque uniuersam cognitionē paulo post seruitio addixerint: laborib^z affecerint: internitionib^z p̄figauerint. Quā ob rē non ē mirandū: si nūc quoque aliq̄ repūtatur: q̄ cū a ceruicibus suis ipendentē gladiū prætento xpia no nō ē auerterint ipsū nomen christi: quo solo salui sūt: aut dissimilēt: aut infamēt. grauariq^z se eorū t̄pibus afferant: quo^z meritis libertantur.

De Amphitryone Deucalione & Libero.

Nno. dccc. decimo ante urbē conditā Amphitryon Athenis tertius a Cecrope regnauit: cui iustipibus aquar^z illuuiies maiorem partē populoꝝ Thessaliæ absumpsit: paucis p̄ refugia montiū liberatis maxime in monte Parnaso: in cuius circuitu Deucalion tūc regno potiebas: qui tūc ad se ratibus configiētes suscep̄tos p̄ gemina Parnasi iuga fouit. aluique: a quo ppterēa genus humanū reparatū ferūt. Tūc etiā i Aethiopia pestes pluriwas dirosque morbos pene usque ad desolationē exstauatissē Plato testat^z ē. Et ne forte diuisa tpa esse credant iræ dei furorisque bellici: ea tēpestate subactā In diam Liber p̄ sanguine madefecit: cædibus oppleuit: libidinib^z polluit: gentē utique nulli hominū unq̄ obnoxiam. uernacula tantum q̄cē contentam.

Hic dicitur q̄ populus dei in Aegypto afflictus ē: & decem plagis p̄cussa ē Aegyptus.

Nno ante urbem conditā octingentesimoq̄nto infanda Aegyptiis mala atque intolerabiles plagas incubuisse Pompeius

Corneliusque testantur: Qui qdem cū hæc ambo de Iudæis referēda
pponantur. aliquātulū me pro sua diuersitate mouerūt. Ait enī Pom
peius siue eius abbreviator Iustin⁹ hoc modo. Aegyptii cū scabiem ac
uitiliginē paterens, responso moniti Moysen cū ægris ne pestes ad plu
res serperet termīs Aegypti pellūt. Dux igit exulū factus sacra Aegy
ptior⁹ furto abstulit quæ armis repetentes Aegyptii domū redire tem
pestatibus cōpulsi sunt. Atuero Cornelius de eadem re sic ait: Plurimi
auctores cōsentunt cū orta per Aegyptū tabes corpora fœdaret regē
Bocco⁹ adito ammonis oraculo remedium petētem purgare regnum
& id gen⁹ hominū ut iuīsum diis alias i terras uehete iussū. sic conqui
sītum collectumque uulg⁹ postquā uastis in locis relictum sit. cæteris
per lachrymas torpētib⁹ Moysen unum exulum monuisse ne quam de
oꝝ tēploꝝ hominumue opem exspectarēt sed sibimet duci cœlesti cre
derēt primo cui⁹ auxilio præsentes miserias pepulissent. Itaque Corne
lius dicit quod ipsis Aegyptiis cogentib⁹ i deserta ppulsi sunt Iudæi.
& postea subiūgit incaute quod ope Moysi ducis i Aegypto miserias
pepulissent. qua re ostendis quæda quæ per Moysen strenue acta sunt
fuisse celata. Itē Iustinus afferit pulsū æque cū populo Moysen sacra
Aegyptior⁹ fuisse furatū quæ Aegyptioꝝ armis recipere molientes co
actos tempestatib⁹ ac repulsoꝝ doniū redisse. Et hic aliquid aplius & si
nō totū p̄dedit quod ille celauit Qua ppter quia Moysi magno illi du
ci testimoniū ambo dixerūt ab ipso sicut quæ p eū & gesta & dicta sūt
pferātur cum populum dei hoc est gen⁹ Ioseph Aegyptii cui⁹ ope sal
ui erant seruitio oppressū labore cruciarent. insup etiā ad necandā fo
bolem suā crudeli imperio cogerent dimitti deus populū suū liberum
ad seruiendū sibi per Moysen nuntiū iubet. Cōtēotusque durissimis
cōtumaces suppliciis agit qui decem plagis onerati ac protriti tandem
quos dimittere noluerāt etiā festinate coegerūt. Post aquas i sanguinē
cōuersas ardētib⁹ siti grauiora afferētes pœnarū i media quam pœnas
post horridos ranar⁹ squalores p omia mūda immundaque reptantes
post ignitos sciniphes & nūquā se toto aere uibrantes pene ieuitabiles
post muscas caninas etiā per iteriora mēbroꝝ horridis motib⁹ cursitā
tes acerbeque inferētestam grauia tormēta quam turpia: post grādem
omniū peccor⁹ & iumentor⁹ repentinam ruinam stragēque generalem
post uesicas efferuescentes: ulceraque manantia & ut ipsi dicere malue
runt scabiem ac uitiliginem totis corporib⁹ erūpentē: post grandinem
cū igne p̄mītam passim homies armenta atque arbores pterentē: post
locustarum nubes exhaustis omībus ipsas quoque radices scminum

persequentes: post tenebras imaginibus diras: crassitudine palpabiles: diuturnitate ferales. postremo post uniformem in tota Aegypto primi tiuæ sobolis necem: paremque per uniuersos orbitatum tempestatem: qui iubenti deo non cesserant: cessere punienti. sed mox pessime pœnitentes dimissos persequi ausi ultima nefandæ puicaciæ expendere supplicia. Nam rex eorum uniuersum Aegypti exercitum curribus atque equitibus instructum in circuerrantes egit: cuius numerus hoc solo uel maxime argumento coniicere possumus: quod eum. ccccc. milia virorum timuerunt atque fugerunt. Sed ptector depresso & ultior cõtumaciū deus diuisit subito rubrum mare ac dilatatis utrinque marginibus rigentiū ūdorum in montis faciem latera erecta suspendit: ut inoffensis pelagi uiis pueris pietatis pii uiam desperatae salutis impii foueam insperatae mortis intra rent. Itaque Hebræis tuto per sicca gradientibus refusis a tergo aquarum astantiū molibus obruta est & imperfecta cum rege suo uniuersa Aegypti multitudo. tota puincia plagis ante cruciata: ac postremo interfectione uacuata est. Extant etiam nunc certissima horum monumenta gestorum. Nam tractus curruque rotarum orbitæ non solū in litore sed etiam in profundo: quo usque uisus admittitur: peruidentur. Etsi forte ad tempore uel casu: uel curiositate turbantur: cōtinuo diuinitus in pristinâ facie uentis fluctibusque reparans: ut si q̄st timore dei non doceat uel ppa latæ religionis studio: ira ei transactæ ultionis terrea exēplo. His etiā tibibus adeo iugis & grauis astus incāduit: ut sol per deuia transuectus: uniuersū orbē nō calore affecisse: sed igne torruisse dicat. Impressumque feruore & Aethiops plus solitū & insolitū Scytha nō tulerit. Ex quo etiā quidam: dum non concedūt deo ineffabilem potentiam: suas iānes ratuiculas conquirentes ridiculā Phætontis fabulam texuerūt.

De duobus fratribus filiis.

Tem anno ante urbem conditam septingentesimo septuagesimo quanto inter Danai atque Aegisthi fratrum filios quaque patricidia una nocte cōmissa sunt. Ipse deinde tantorum scelerum fabricator Danaus regno: quot tot flagitiis acquisierat pulsus. Argos cōcessit. ibique indigne persuasis in facinus Argiuis Sthenelū: quod cum profugū egētemque suscepereat: regno expulit. atque ipse regnauit. Būsridis in Aegypto cruentissimi tyranni crudelis hospitalitas: & crude lior tunc religio fuit: qui innocentē hospitum sanguinem diis scelerum suorum participibus propinabat: quod execrabilē sine dubio hominibus

ipſis: nedum etiam diis uideri potest. Tunc etiam a Progne Terei & Philomenæ incestui parricidium adiunctum est: execrabilius utriusque conuiuium per infandos cibos additum est. cum propter sororis pudicitiam eruptam: præcisamque linguam filium paruulum mater occidit. patet comedit. Isdem temporibus Perseus a Græcia in Asiam transi uectus est: ibi barbaras gentes graui diuturnoque bello domuit: & non uissime uictor nomen subiectæ genti dedit. Nāque a Perseo Persæ truciati sunt. At ego nūc cogor fateri me prospiciendi finis cōmodo de tanta malorum sæculi circumstantia præterire plurima. cuncta breuiare. Nequaquam enim tam densam aliquando siluam prætergredi posse: nisi etiam crebris interdum saltibus subuolarem.

De regno Assyriorū: quod p qnqua
ginta reges propemodum actum est.

Am cum regnū Assyriorū per mille centum sexaginta annos usque ad Sardanapulum per quinquaginta propemodū reges actum sit: & nunquam pene uel inferendis uel excipiendis usque ī id tempus bellis quieuerit: quis finis reperietur: si ea cōmemorare numerando: ne dicam describendo conemur. præsertim cū & Græcorum prætereunda nō sint: & Romanorū uel maxime recensenda sint nec mihi nūc enumerare opus est. Tantali & Pelopis facta turpia & fabulasturpiores: quorū Tantalus rex Phrigiorū Ganymedē Trois Dardaniorū regis filium cū flagitiosissime rapuisset: maiori conserti certaminis fœditate detinuit: sicut Panocles poeta confirmat: qui maximū bellū excitatum ob hoc fuisse cōmemorat: siue quia hunc ipsum Tantulum utpote asseclam deoꝝ uideri uult raptum pueꝝ ad libidinē Iouis familiari lenocinio præparasse qui ipsum quoque filium Pelopem epulis cius non dubitarit īpendere. Ted etiam ipſius Pelopis contra Dardanū atque Troianos quælibet magna referre certamina: quæ qā in fabulis celebrati solita sunt: negligentius audiūtur. Illa quoq; prætereo: quæ de Perſeo & Cadmo Thebanis Spartanisque per īextricabiles alternantium malorū recursus: Palephato scribente referuntur. Taceo flagitia Lemniadum. prætermitto Pandionis Atheniensium regis flebileꝝ fugā. Atrei & Thyestæ odia. Stupra & parricidia: cœlo quoq; inuisa dissimulo. Omitto Oedipum intersectorem patris: matris matritum: filiorū fratrem: uictricium suū. Sileri malo: Eteoclem atque Polynicem mutuis laborasse concursibus: ne quis eoꝝ parricida nō esset.

Nolo meminisse Medeæ amore sæuo sauciæ: & pignorū patuulorum
cæde gaudentis: & quicqd temporibus illis perpetratū coniici daf: qua
liter homines sustinuerint: quod etiā astra fugisse dicuntur.

De certamine inter Chretenses & Athenienses.

Nno ante urbē conditam qngentesimo. Ix. atrocissimum iter
Cretenses & Athenienses certamen fuit: ubi utrinque popu-
lis infeliciter pfligatis cruentiorē uictoriam Cretenses exer-
cuerūt: qui nobiliū Atheniēsū filios minotauro: utq; fero homini lan
humanæ bestiæ aptius dicā nescio: detorando crudeliter addicebant:
atque informe pdigiū effossis Græciæ luminibus saginabant. Iisdē die
bus Laphitæ & Theſſali famosis nimiū certauere cōflictib;. Sed Theſſ
salos Palephatus in libro primo incredibiliū prodit: ipsos a Laphitis
creditos dictosque fuisse centauro eo: quod discurretes in bello cqui
tes: ueluti unū corpuse quoq; & hominū uiderentur.

Vbi Vesores rex Aegypti meridiem &
septentrionē uendicare sibi uoluit.

Nno ante urbem conditā. cccc. Ixxx. Vesores rex Aegypti me-
ridiem & septētrionē diuifas pene toto cœlo ac pelago plagas
aut miscere bello aut regno iūgere studens Scythis bellū pri-
mus indixit: missis prius legatis: qui hostibus parendi leges dicerēt: ad
quæ Scythæ legatis responderūt. Stolide opulentissimū regem aduer-
sus inopes sumpsisse bellum: quod timendū ipsi magis uersa uice fue-
rit ppter incertos belli euentus. nulla præmia: & dāna manifesta. porro
sibi non expectandū: dum ad se ueniatur. sed ultro prædæ obuiam itu-
ros. Nec mora: nam dicta factis insequuntur. Primū ipsum Vesorem
territum refugere in regnū cogunt: destitutū uero exercitū inuadunt:
omnemque belli apparatū capessunt. Vniuersam quoque Aegyptum
populassent: nisi paludibus ipediti repulsi fuissent. Inde continuo re-
uersi perdomitā cædibus ifinitis Asiam uectigalem fecere. ubi per. xv.
annos sine pace imorati tandem uxorū flagitione reuocant denuntian-
tiū: ni redeat: sobolē se a finitimiis quæ situras. Medio autē tēpore apud
Scythes duo regii iuuenes Plinos & Scholopythus pfactionē optima-
tum domo pulsu ingentem iuuentutē secū traxere. & in Cappadociæ
Ponticæ ora iuxta amnē Thermodōtē cōsederūt cāpis Thermiscyræis

sibi subiectis: ubi diu proxima quæque populati cōspiratōe finitimorū p̄ insidia strucidātur. Horū uxores exilio ac uiduitatē p̄motæ arma sumunt. & ut omnibus par ex simili conditione animus fieret: viros: q̄ superant: interficiūt. atque accensæ in hostem sanguine suo ultionem cæsor̄ coniugū finitimorū excidio consequūtur.

Vbi Amazones arma sumpernnt.

Vnc pace armis quæsita externos cōcubitus inēūt. editos mares mox necant. fœminas studiose nutriūt: inustis infantiū exterioribus mamillis: ne sagittæ iactu ipeditens. Vnde Amazones dictæ. Haꝝ duæ fuere reginæ Marpesia & Lampedo: quæ agmine diuiso in duas ptes uicissim curam belli & domus custodiam sortiebantur. Igis cum Europā maxima pte domuissent: Asia uero aliquantis ciuitatibus captis: ipsæ aut̄ Ephesum aliasque urbes condidissent: præcipuā exercitus sui partē onusta opulentissima præda domum reuocant. reliquæ ad tuēdū Asiam imperiū relictæ cū Marpesia regina cōcursu hostiū trucidantur. Huius locū capessit Oretia filia: quæ singularē uirtutibus gloriā perpetua uirginitate cumulauit. Hac fama excitas gentes tāta admiratio & formido iuaserat: ut Hercules quoq; cū iussus fuisset a domino suo exhibere arma reginæ: quasi ad ineuitabile periculū destinatus: uniuersam Græciæ lectam ac nobilem iuuentutē contraxerit: nouē longas naues præparauerit: nec tantū cōtextus examine uiriū ex iprouiso aggredi. & insperatas circūuenire maluerit. Duæ tūc sorores regno præerant Arthiope & Orithyia. Hercules mari aduectus incautas inermesque pacis icuria desides oppressit. iter cæsas captasque q̄ plurimas duæ sorores Antiope & Menalippe ab hercule. & Hippolyte a Theseo retentæ sunt. sed Theseus Hippolytem matrimonio asciuit. Hercules Menalippē sorori reddidit. & arma reginæ precio redēptionis accepit: post Orithyiam Pentesilia regno potita est cui? Troiano bello clarissimo iter viros documēta uirtutis accepim?.

Hic dicitur de Gotis: quos Alexander & Cæsar esse uitandos iudicarunt.

Rodolor pudet terrotis humāni. Mulieres patria p̄fugæ Europā atq; Asiam: id est plurimas fortissimasque mūdi partes intrauerūt. puagatæ sunt. dcleucrūt. & c. pene annis euerēdo

urbes plurimas: atque alias cōstruendo tenuerunt. nec tamen miseriæ hominū pressura tempore deputata ē. Modo aut̄ Getæ illi qui & nunc Goti: quos Alexander euitandos pñūciauit: Pyrrhus exhorruit. Cæsar etiam declinauit: relictis uacue factis que sedibus: ac totis uirib⁹ tu ti Romanas ingressi puincias. simulque ad terrorem diu ostentati soci etatem Romani fœderis precibus sperant: quam armis uendicare potuissent. exiguae habitationis sedē non ex sua electiōe: sed ex nostro iudicio rogant: qbus subiecta & patente uniuersa terra præsumere: qđ eēt libitū: liber⁹ fuit. semetipſos ad tuitionē Romani regni offerunt: quos solos inuicta regna timuerūt. & tamen cæca gentilitas cū hæc Romana uirtute gesta nō uideat: fide Romanor⁹ ipetrata nō credit. nec acqescit cū intelligat: confiteri beneficio christianæ religionis: quæ cognataz p omnes populos fidem iungit: eos uiros sine prælio sibi esse subiectos: quoꝝ fœminæ maiorem terrar⁹ partē immensis cædibus deleuerūt

De raptu Helenæ: & coniuratione Græcor̄.

Tuero ante urbem conditā. ccc. tñcīsimo & amplius anno rap̄tus Helenæ cōiuratio Græcor̄ & concursus mille nauiu⁹ de hinc decennalis obsidio ac postremo famosum Troiæ excidiū prædicatur: in quo bello per decem annos cruentissime gesto: quas nationes: quantosque populos idem turbo inuoluerit: atque affixerit. Homerus poeta in primis clarus luculentissimo carmine palam fecit. nec per ordinem nūc retexere nostrum est: quia & operi longū & omnibus notum uidetur. Ver̄tamen qui diuturnitatē illius obsidiōis euerſionis atrocitatem: cædem captiuitatemque didicerūt: uideant: si recte isto: qualiscūque est præsentis tēporis statu offendūt: quos hostes occulta misericordia dei cū per omnes terras instructis copiis perseq̄ possent: pacis gratia prætentis obsidibus pet̄ oīa maria sequūtur. & ne forte hæc quietis amore facere credantur: se ipsos ac picula sua pro rōmanor⁹ pace aduersus alias gentes offerunt.

Aeneæ in Italiam aduentus.

Aucis præterea annis interueniētibus Aeneæ pfugi ex Troia aduentus in Italiam quæ arma cōmouerit: qualia per trienniū bella excitauerit: quantos populos iplicuerit: odio excidioq; affixerit ludi litterarii disciplina nostræ quoque memoriar̄ insitum ē

Horū præterea tempore medio iter acent exilia. naufragia que Græcorū Pelopensiū clades: Codro moriente. fatigati ignari Thraces noua ī bella surgentes. & generalis tunc per totā Asiam Græciamque cōmotio.

De Sardanapalo rege Assyriorū nouissimo.

Nō ante urbē conditam. Ix. iiii. nouissimus apud Assyrios regnauit Sardanapalus: vir muliere corruptior: qui inter scorpios greges fœminco habitu purpuram collo tractas a præfecto suo Arbacto. qui tūc Medis præcerat uisus: atque execrationi habitus: mox etiam excitis Medorū populis ad bellū provocatus & uictus ardente pyræ se iniecit. Ex hinc regnum Assyriorū in Medos cōcessit. Deinde multis præliis undique scatentibus: quæ per ordinem differere nequaquam aptū uidetur: per uarios puentus ad Schytas Chaldæosq; & rursus ad Medos parili uia rediit. In qua breuitate pensandū ē: quātæ ruinæ cladesque gentium fuere. quāta bella fluxerūt: ubi totiēs tot & talia regna mutata sunt. Post hæc Medis Phaortes imperitauit: qui crebetrimis Persarū Assyriorumque bellis uiginti & duos regni sui annos consumpsit. Post hunc Diocles regnauit: vir armis expertissimus semperque bellis īmoratus: qui auctum late imperiū moriēs Astyagi dedit. Astyages uirili prole uacuus Cyrus ntpotem apud Persas genitum habuit. Sed Cyrus mox ut adoleuit: congregata Persarū manu auo certamē indixit. Porro Astyages oblitus sceleris sui: quod ī Harpalū dudum admiserat: cū filium eius unicū & parvulū īterfecit: epulandumque patri apposuit: ac. ne quid infelicissime orbitati felix ignorantia subtraheret: infames epulas ostensis patri cū capite manibus im properauit. Huius ergo facti īmemor ipsi Harpalō summam belli cōmisit: qui acceptum exercitū statim Cyro per pditionē tradidit: quo comperto Astyages raptis secuū copiis ī Persas ipse p̄ficiſciſ. acriusq; certamen instaurat: pposito suis metu: si quis de prælii cedere molireſ ferro excipetur: qua necessitate instanter Medis pugnatib: pulsa iterū Persarū acies cū paulatim cederet: matres & uxores eorū obuiā occurit. orant in præliū reuertantur. Cuntantibus sublata ueste obſcēna corporis ostendūt: quārentes: num in uteros matrū uel uxorū uellent refugere. Quo factō etubescentes in præliū redeūt. & facta īpreſſione quos fugiebāt: fugere compellūt. Ibi tūc Astyages capitū: cui Cyrus nihil aliud q̄ regnum abstulit. eūque maxime līyrcanorū genti præposuit. In medos uero ipse reuerti noluit. Is finis imperii medorū fuit. sed cui

tates quæ tributariæ medoru; etant: a Cyro defecérant: quæ res Cyro
multoꝝ belloꝝ causa & origo extitit.

Quod Phalaris Siculus tyrannidē arripuit.

A tempestate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrāni
de depopulabatur: qui crudelis mente: commentis crudelior
omnia nefarie in innocentes agens inuenit aliquando: quē iu
ste puniret iniustus. Nam Perillus quidam æris opifex affectans tyrā
ni amicitiam aptum munus crudelitati illius ratus taurum æneum fe
cit: cui fabre ianuam e latere composuit: quæ ad contrudendos damna
tos receptui foret: ut cum inclusis ibidem subiectis ignibus torretur
sonum uocis extortæ capacitas concuui æris augeret: pulsuque ferali
competens imagini murmur emitteret. nefarioque spectaculo mugi
tus pecudis: non hominis gemitus uideretur. Sed Phalaris factu; am
plexus factorem execratus & ultiōni materiam præbuit & crudelitati
Nam ipsum opificem sua inuentione puniuit. Fuerat etiam paulo su
periori tempore apud Latinos rex Romulus: qui per annos. xviii. fla
gitiis impietibusque crescens ad postremum diuino iudicio fulmine
interceptus matura supplicia immatura ætate exoluit. Eligant nunc:
si uidetur: Latini & Siculi: utrum in diebus Romuli & Phalaris eē ma
liuissent: innocentium uitas pœnis extorquentium: an his temporibus
christianis: cum imperatores Rōmani ipsa in primis religione compo
siti post communitas rei publicæ bono tyrannides ne ipsorum qdē in
iurias exigunt tyrannorum.

De bello Peloponensiū & Atheniensiū.

Nno ante urbē conditā. xiii. Peloponensiū Atheniensiūque
maximū bellū totis uiribus animisque cōmissū ē: In quo cæ
dib' mutuis ad hoc coacti sunt: ut uelut uicti se ab alterutro
subtraherent: belloque discederēt. Tunc & Amazonū gentis & Cim
merioꝝ in Asiam repētinus incursus plurimā diu lateq; uastationem
stragēq; edidit. Anno uicesimo ante urbē cōditā Lacedæmonii cōtra
Mesanios ppter spretas uirgines suas ī solēni Mesanioꝝ sacrificio pā
nos. xx. ī defesso furoꝝ bellītes ruinæ suæ totas Græciæ uires īplicueūt:
q cū se magnis execratiōibus deuouissent: sacramētisq; obstrinxissent

domum nisi Mesana expugnata nunquam esse reddituros: ac per decez
annos longa fatigati obsidione: nec tamen aliquem uincendi fructū ad
epti: porro autem & quicelis uxorum super longa uiduitate: & pericu
lo sterilitatis contestantium permoti reuocarentur: consultatione ha
bita ueriti: ne intercepta spe sobolis sibi magis hac pseuerantia: quā me
saniis perditio nutriretur: selectos in exercitu eos: qui post ius iurādu^z
in supplementum militiæ uenerant: Spartam remittunt: quibus pmi
scuos omnium fœminarum concubitus permisere: infami satis nec ta
men utili licentia. Ipsi autē proposito insistentes expugnant fraudeque
Mesanios uictos seruitio premūt. At illi cruentā diu dominationem i
ter ubera & uincula ppeſſi iugū excutiūt. arma sumūt. bellū iſtaurāt.
Lacedæmonii Tyrteū poetā Atheniensem ducē prælio legū: qui trib^z
conflictib^z fusi amissum exercitū: uocata i libeſtatē ſeruor^z manu: ſup
pleuerūt. Sed: cū ſic quoque deſiſtendū certamine ppter metū piculi
arbitrarentur: Tyrtei poetae & ducis cōpoſito carmine: & p contioē reci
tato: rursus accensi mox in certamen ruūt. Tantaque uia iōr^z concur
ſum ē: ut raro unquā cruentius præliū exarſerit. At poſtremū tamen
uictoria Lacedæmonior^z fuit. Tertio Mesanii reparaueſ certamē. nec
Lacedæmoniis mora i auxiliū copias multas utrinque duxerūt. Athe
nienses uero Lacedæmonios alibi intentos & diuerso aggredi parāt. nec
Lacedæmonii quieueret. Nā ipsi in Mesanios occupati Peloponnenses
imiserūt: q Athenienses bello excipent. Athenienses autē miffa i Aegy
ptum pua claſſe ipares uiribus nauali congressu facile uincūf. Dehīc
recepta claſſe aucti etiā militū robore uictores in præliū uocant. Lace
dæmonii quoq; omiſſis Mesaniis in Athenienses arma cōuerſūt. Diu
graues & uariæ pugnæ & anceps uictoriæ ſtatus. quare ad poſtremum
pendēte euentu utrinque diſceſſū ē. Sciendū tamen eſt: ipsam eē Spar
tā: quā Lacedæmoniā ciuitatē dicūt: atque i de Lacedæmonios Sparta
nos dici. Igif i de reuocati Lacedæmonii ad Mesanior^z bellū: ne mediū
tempus ociosū Atheniensiſb^z relinquerent: cū Tebanis paciſcūt: ut
Boetior^z i periū eis reſtituerent: quod tēporibus belli Persici amiferāt
ſi illi Atheniensiū bella uſciperent. Tant^z furor Spartanorū erat: ut
duobus bellis i pliciti uſcipere terminū non recuſarēt: dūmodo iimi
eis ſuis hostes acquirerent. Athenienses tanta bellor^z tēpeſtate permo
ti duos dies deligūt. Periclé ſpectatæ uirtutis uirū & Sophoclem ſcri
ptorē tragœdiae: qni diuifo exercitu & Spartanor^z fines populati ſūt
& multas Asiae ciuitates Atheniensiū imperio adiecerunt. Hic por
ro per annos. l. incerta ſemper uictoria terra mariq; pugnatuz ē: doncc

Spattani & opibus īminūtis: & fide profligata sociis quoque pbro fuere. Sed hæc per tot ætatū uolumina incubuisse Græciæ paruipēditur Nūc aut̄ interpellari interdū uoluptates & īpediri parūq; libidines nō sustinetur. q̄q̄ inter illius tēporis homines atq; istius hoc īterest. qd̄ illi & quo animo hæc intoleranda tolerabant: quia ī his nati uel enutriti erant: & meliora non nouerant. Isti autem perpetuo in uita sua tranquillitatū & deliciae sereno assuefacti: ad omne uel modicu; obductæ sollicitudinis nubilum commouentur. Atque utinam ipsum depulso rem huius uel modicæ inquietudinis precarentur: cuius munere hanc ignoratam aliis temporibus iugitatem pacis habuerunt. Et: quoniam spopondisse me memini: cum ueluti articulis quibusdam dicendi ordinem definirem: dicturum me esse ab orbe condito usque ad urbem cōditam: huic uolumini: quod ab orbe condito explicuimus: finis hic sit ut ab urbe condita sequens libellus incipiat: qui contextiora illorū tēporum mala exercitationibus quippe ad nequiciam atque eruditioribus hominibus continehit.

PAVLI OROSII HISTORIAVM SECVNDI LIBRI INITIVM.

Eminem iam esse hominum arbitror: quem latē possit: quod hominem in hoc mundo deus fecerit unde etiā peccante homine mundus arguitur. ac propter nostram intemperantiā comprimendam terra hæc: in qua uiuimus: defectu cæterorū aīliū & sterilitatem suorū fructuū castigatur. Itaque si creatura dei merito: & dispēsatio dei sumus: quis magis diligit eam: quam ille: qui fecit? Quis autem ordinatius regit: q̄ is: qui & fecit & diligit? Quis uero sapientius & fortius ordinare & regere facta potest: quam: qui & facienda prouidit. & prouisa perfecit? Quapropter omnem potestatem a deo esse: omnemque ordinationem & qui non legunt sentiunt: & qui legunt cognoscunt. Quod si potestates a deo sunt: quanto magis regna: a quibus reliquæ potestates p̄grediuntur? si aut̄ regna diuersa: quanto & quius regnū aliquod maximū cui reliquorū regnorū potestas uniuersa subiicitur? Quale a principio Babylonicū. & deinde Macedonicū fuit. post etiā Aphricanum: atque

in fine Romanum: quod usque ad nūc manet: eademque ineffabili ordinatione per quattuor mundi cardines. iiii. regnoꝝ principatis fuere distinctis gradibus eminentes: ut Babylonicum regnū ab oriente. a meridie Carthaginense. a septentrione Macedonicum. ab occidente Roma nū: quoꝝ inter primū & nouissimū: idest inter Babylonicum & Romanum: quasi inter patrem senem ac filium paruum Aphricanum & Macedonicum breuia & media: quasi tutor cura torque uenerūt: potestate temporis non iure hæreditatis admissa: **Quod utrum ita sit: apertissime expedire curabo.**

De Nino rege Assyriorꝝ occiso.

Ex primus apud Assyrios: qui eminere cæteris potuit: Ninus fuit. Occiso Nino Semiramis uxor eius totius Asiae regia Babyloniam urbem instaurauit. caputque regni Assyrii: ut cēt: instituit. Regnū Assyriorꝝ diu inconcussa potentia stetit. sed cum Arbactus: quem alii Arbacem uocant præfectus Medorꝝ: idemque natōe Medus Sardanapulum regem suum apud Babyloniam interfecisset: regni nomen & summam ad Medos transtulit. Ita Nini & Babylonis regnū eo anno in Medos deriuatum est quo anno apud Latinos Procas Amulii & Numitoris pater: auus aut Rhæ Siluiæ: quæ mater Romuli fuit regnare cœpit. Ut autem omtia hæc ineffabilibus mysteriis & profundissimis dei iudiciis disposita non aut humanis uiribus aut ictis casibus accidisse podoceam: omnes historiæ antiquæ a Nino incipiunt. oes historiæ Romanæ a Proca exoriūtur. Deinde a primo anno imperii Nini usque quo Babylon a Semiramide instaurari cœpta est: interueniūt anni. Ix. iiii. Et a primo anno Proca cū regnare cœpit usq; ad conditionem urbis factam a Romulo: intersuunt anni æque. Ix. iiii. Ita regnante Proca futuræ Romæ sementis iacta est. et si nondū germen apparet. Eodem anno ipsi⁹ Proca regni Babylonis regnū defecit: et si adhuc babylon ipsa consistit. Discendente aut Arbacto in Medos partē regni penes se retinuere Chaldei: qui Babyloniam sibi aduersum Medos uēdica uerūt. Ita Babyloniam potestas apud Medos. pprietas apud Chaldaeos fuit. Chaldaei aut ppter antiquam regiæ urbis dignitatem non illā suā sed se illius uocari maluerūt. Vnde factum est: ut Nabuchodonosor cæterique post eū usque ad Cyrum reges quis Chaldaorꝝ uiribus potentes. & Babyloniam nomine clari legātūr: in numero tamen & ordine regum non habeantur illustriū.

Quando Babylon illa cecidit. & Roma surrexit.

Abylon itaque eo anno sub Arbaucto praefecto dehonorata est: quo Roma sub Proca rege: ut p̄prie dixerim seminata est. Babylon nouissime eo tempore a Cyro rege subuersa: quo primū Roma a Tarquinior̄ regū dominatione liberata est. Siquidē sub una eadēque conuenientia tempore illa cecidit: ista surrexit. Illa tūc primū alienigenar̄ p̄pessa dominatū: hæc tunc primū etiam suoq; aspnata fastidium: Illa tunc quasi moriens dimisit hæreditatem. hæc uero pubes cens tunc se agnouit hæredē. Tunc orientis occidit imperiū. & ortum est occidentis. Et ne diutius uerbis morer: cōmitto me dentibus insani entiū: sed ueritatis præsidio liberandū. Regnauit Ninus annis. lli. Me dio imperii sui tempore Babyloniam caput regni condidit.

De Babylonē & Roma.

Item Babylon post annos. M.c. lxxiiii. quāam cōdita erat a Medis & Arbaucto rege eorū: praefecto autem suo spoliata opibus & tegno. atque ipso rege priuata est. ipsa tamen post aliquan diū mansit incolumis. Similiter & Roma post annos totidē. hoc est. M.c. lxxiiii. a Gotis & ab Alarico rege eorum: comite autem suo irrupta: & opibus spoliata: non regno: manet adhuc: & regnat incolumis: quāuis intantum arcanis statutis in utranque urbem conuenientiæ totius ordo seruatus sit: ut & ibi praefectus eius Artabas regnū iuaserit: & hic huius praefectus Attalus regnare tentauerit: tam& si apud hanc solam merito christiani imperatoris Honorii attētatio prophana uacuata sit. Itaque hæc ob hoc præcipue commemoranda credidi: ut tanto arcane ineffabilium iudiciorum dei ex parte patesfacto intelligant hi: q; insipi enter utique de temporibus christianis murmurant: unū deū disposu isse tempora: & in principio Babylonis & in fine Romanis. Illius clementiæ esse: quod uiuimus. quod autem miseræ uiuim⁹ int̄pantiæ nostræ. Ecce similis Babylonie ortus. & Romæ similis potētia. similis magnitudo. similia tempora. similia bona. similia mala. tametsi nō similis exit⁹ similis uer defectus. Illa enim regnū amisit. hæc retinet. Illa iterfectōe regis orbata. hæc incolumi ipatore secura ē. Et hoc quare: quoniā ibi ī rege libidinū punita turpitudo. hic xpianæ religiōis cōtinētissima æqtas in rege ſuata ē. Ibi absq; religionis reuerētia auditatē uoluptatis licētia furoris īpleuit. hic & xpiani fuerunt: qui p̄cerent: & ppter quorum

memoriā. & i quoq; memoria parceret. Quapropter desinat religionē
lacerare: & laceſſere patientiam dei propter quam habēt
& utinam hoc quoque impunitū habeant: si aliquando defiſtant. Re-
colant ſane mecum maiorū ſuorū tempora bellis inquietiſſima: ſcelerib;
execrabilia: diſſentib; foeda: miſeriis continuatifiſſima: quæ & meri-
to poſſunt horrire: qui affuere: & neceſſario debent rogarē: ne ſint. euz
ſane rogate ſolū deū: qui & tunc occulta iuſticia permifit ut fierent. &
nūc apta miſericordia p̄r̄stat: ut non ſint: quæ modo a me plenius ab
ipſo urbi exordio p̄uolutis per ordinē historicis p̄ferentur.

Vrbs Roma in Italia condita.

fr̄m
Nno igitur poſt euersionē Troiæ circiter ccc. xxxv. Olympia
ce aut sexta: quæ quinto demū anno quatuor in medio expie-
ris apud Elidē Græciæ ciuitatē agone & iudis exercere ſolet:
urbs Roma in Italia a Remo & Romulo geminis auctotib; condita ē:
cuius regnū continuo Romulus parricidio imbuit. parique ſucessi
cruelitatis ſine more raptas ſabinas ipobis nuptiis conſederatas ma-
titorū & parentū cruore dotauit. Itaq; Romulus iterfecto primū aīo
Numitore: dehinc Remo fratre arripuit imperiū. urbēque conſtituit
Regnum aui. muros fratris. templū ſocri ſanguine dedicauit. ſceleta-
torū manu p̄miftua impunitate collegit. Primus illi campus ad bellū
forum urbis fuīt. miſta ſimul externa ciuiliaque bella nūquā defutti-
ra ſignificans. Sabinorū: quos foedere iudisque pelleixerat: foeminas taž
inhoneste p̄aſumpſit: quam nefarie defendit. Duce m̄ Titum Ta-
tiū ſenem: honestis pietatis cauſis iuſſit: diū armis p̄pulſatū mox
ut in ſocietatē regni aſſumpſit: occidit. Cum Veientibus p̄aſuum ad-
huc paruo nomine magnis uiribus agitatū ē. Ceninensiū captū ac cli-
rutū oppidū. aſſumptis ſemel armis nunq; q̄es fuit: quippe q̄b; egeſtas
turpis atque obſcēna fames domi timereſ: ſi unquā paci acq;euiffent.
Iam hīc inceſſabila certamina: & iuxta quātitatē uiriū ſemper grauiſ-
q; breuiſſime ſtrinxero: Tullum I. Hostiliū militaris ſei inſtitutorē ſi-
ducia bene exercitatæ iuuentutis Albanis intuliffe bellū: & diu altrīſ-
cus ſpe incerta certaq; clade tandem pefſimos exit⁹ & dubios euēt⁹ cōpi-
diosa tergeminoꝝ cōgredione fuiffe. Rursus pace diuupta Metiū ſu-
fetiū Fidēnate bello meditata etiā p̄ditōe ſuſpēſū: currib; i diuerſa ra-
ptantib; dupliſis animi noxā poena diuisi corporis expēdiſſe. Latinoſ
Anco Martio duce ſæpe congreſſos: aliquando ſuperatos. Tarquiniiū

Priscū omnes finitimos & potentes tūc. xii. Thusciæ populos innumeris cōcidisse cōflictibꝫ. Veientes Seruo Tilio iſistente uictos fuisse nec domitos: Tarquinii Supbi regnum occiso ſocero ſcelere affūptum: habita i ciues crudelitate detentū flagitio adulteratæ Lucreſiæ amissum & int' domestica uicia uirtutesque forinſec' emicantes idest opida ualida in Latio per cum capta Ardeam Ocri colū Sinuēſſam Pometiamqꝫ & quicquid in Gabios uel fraude p̄pria uel pœna filii uel Romanis uel tribꝫ ppetrauit Sed Romani quanta mala per. cc xl. & .i.iiii annos cōtinua illa regum domiatiōc p̄tulerit nō ſolū uni' regis expulſio uerūctiam abiuratio regii nōis & potestatis ostēdit. Nam ſi unius tantum ſupbia fuifſet inculpa ipsum ſoluz oportuifſet expelli ſeruata regia dignitate Melioribus igitur regibus urbe propulſis Romani consulendum ſibi. quam cuiquam ſuæ libertati dominandum tati cōſules creaueunt q̄bus ueluti adulta rei publicæ crescentis ætas robustioribus aūſis exercēbatur.

Nno post urbem cōditam. cc. xl.iiii Brutus primus apud Romanos consul p̄imum conditorem regemque Romæ non ſolum exēquare parricidio ſed & uicere ſtuduit. Quippe duos filios adoleſcētes totidemque uxorū ſuæ fratres Vitellios iuuenes reuocandoꝝ in urbe regum placitos iſimulatos in concionem protraxit uirgis cecidit ſecurique p̄cuſſit. Ipſe deinde Veientum Tarquinienſi umqꝫ bello cum Arunte Supbi filio cōgressu ſibi cōmortuoque p̄cubuit. Porsenna rex Hetruscorꝫ grauifſim' regii nominis ſuffragator. Tarquinienſium manum i gerēs tribꝫ cōtinuis annis trepidam urbem terruit. cōclusit. obſedit & niſi hostem uel mutuis cōſtantि uſendæ manus patiētia uel uirgo Chloëlia admirabili transmeati flumis audacia p̄mouifſet: profecto Romani cōpulſi fuifſent perpeti aut captiuitateꝝ hōſte iſiſtēte ſupati aut ſuitutē ſecepto rege ſubieſti. Post hāc Scabini corrasis ūdiqꝫ copiis magno apparatu belli romani cōtendūt: quo me tu cōſternati romani dīctatorē creant cui' auctoritas & potentia cōſulē p̄rairet qua' res in illo tunc bello plurimū emolumenti tulit. Seqꝫ diſceſſio plebis a patribus cum Marco Valeriano dīctatore delectum militum agente uariis populis ſtimulat' iuriis ſac̄ꝫ montē infedit armatus: qua pernicie quid atrocius: cū corpus a capite deſectum perditio nem eius: per quod ſpirabat: meditaretur: auctumque de Romano noīe intestina pernicie foret: niſi maturata reconciliatio ſubrepſiſſet prius: quā ſe diſceſſio ipſa cognoſceret. urget. n. ſe atqꝫ īminet ſibi extra illas

apertas bellorum clades successu misero clādestina pñicies. Quippe Tito Gessonio & Publio Numitio consulibus duo uel maxia oīuū malorū abominamenta fames & pestilētia fessam urbē corripiuere. Cessatū est paulisp a præliis. cessatū tamen a mortibus nō ē. Veientes & Hetrusci gravius hostes adiūctis sibi finitimoꝝ copiis in bella surgentes obuiis Marco Fabio & Gneo Manlio consulibꝝ excipiūtur: ubi post sacim iurationis: quo se Romani deuouerant: nō nisi post uictoriā ad castra redituros: adeo atrox certamen fuit: ut uictis uictoribusque pars forma esset. & amissio plurimo exercitu: occisiſq; in pugna Manlio cōsule & Fabio consulari Marcus Fabius consul oblatū sibi a senatu triūphuꝝ suscipere recusaret: qd tantis rei publicæ detrimētis luctus potiꝝ debebaf. Gloriosissima illa numero & uiribus Fabiorꝝ familia Veientanū sortita certamen quantā tēi publicæ orbitatē occasu suo intulerit: ifa, mibus usque nūc uocabulis testes sunt fluuius: q pdidit: & porta quæ emisit. Nam cū sex & ccc. Fabii uere clarissima Romani status lumia speciale sibi aduersum Veientes decerni bellū expetiūsſent: spem temere sumptæ expeditōis primis successibꝝ firmauerūt. Dehinc inducti in insidias: circūuentique ab hostibꝝ oēs ibidē trucidati sunt: uno tantuꝝ ad enunciandā cladē reseruato: ut miserius audiret patria pditos: quā pdidisset. Ad hæc non Romæ tantū talia gerebant. sed quæque pūitia suis ignibꝝ æstuabat. & quod poeta præcipuꝝ ī una urbe descriptis: ego de toto orbe descripsērī. Cruelis ubique luctus. ubique pauor. & plurima mortis imago.

De regno Persarꝝ & Cyro rege.

Gitur eodē tempore Cyrus rex Persarꝝ: quē superiꝝ explicanda historiæ causa cōmemoraueram: q tūc Asiam: Scythiā: totūque orientem armis puagabaf: cū Tarquinius Supbus urbē: uel rex: uel hostis aut seruitio ptemebat: aut bello: Cyrꝝ: ut dixi: cū cōtis aduersum quos ierat: perdomitis: Assyrios & Babylonia petit gentem. urbēque tunc cūctis opulentiorē. sed impetū eius Ganges fluuiꝝ secundæ post Euphratēm magnitudinis ītercepit. Nā cū unū regioꝝ equorꝝ candore formaque præcipuū cū eqte transmeandi fiducia persuaso: qua per rapacē alueū offensi uada uorticis attollebant: abreptū præcipitatūq; mersisset: rex iratus ulcisci in amnem statuit: contestis: eū: qui tam præclarꝝ equū equitemq; uotasisset: fœminis uix genua tangentibus a se permeabilem relinquendū. Nec in peragendo segnior totis copiis perpetē anno Gangē fluuiū per magnas concisū deductūq;

fossas in.cccc.&.lx.alueos cōminuit. Eo ope p̄doctis fossoribus etiam Euphraten longe ualidissimū & mediā Babyloniam interfluētē deriuauit. Ac sic meabilibus uadis siccū:etiam patentibus aluei partib' iter fecit.cepitque urbē:quam uel opere hūano extrui potuisse:uel humana uirtute destrui posse utrumque pene incredibile apud mortales erat. Nāque Babyloniam a Nembroth gygante fundatā:a Nino uel Semi ramide reparatā multi p̄didere. Hæc campi planicie ūdique cōspicua: natura loci lātissima:castorū facie mōenibus parib' p̄ quadriga disposita murov̄ eius tāx credibili relatu firmitas & magnitudo.idest latitudo cubitorū.l.altitudo quater tanta. Cæterū ambit' eius.cccc. lxxx. stadiis circūuenit. Murus coctili latere atque interfuso bitumine compactus fossa ext r̄insecus late parens uice amnis circūfluit. A fronte murov̄.c portæ æreæ. Ipsa aut̄ latitudo in consumatione pinnarū:utroque laterē habitaculis defensorū æque dispositis media intercedine actas quadrigas capit:dom' intrinsec' quater geminæ habitatiōes minaci p̄ceritate mirabiles. Et tamē magna illa Babylon prima post reparationē hūani generis condita:nūc pene etiā mīma mora uicta: capta: ac subuersa ē. Ibi tūc Cr̄œsus rex Lydorū famosus opibus:cū ad auxiliādū Babylonii uenisset:uictus solitusque ī regnū refugit. Cyrus aut̄ postea q̄ Babyloniam ut hostis īuasit:ut uictor euertit:ut rex dispositus:bellū trāstulit in Lydiam:ubi conterritū superiore iam prælio exercitū nullo negocio supauit. Ipsū etiam Cr̄œsum cepit:captūque uita & patri monio donauit. Exaggerare hoc loco mutabiliū reḡ instabiles status nō opus ē. q̄c quid enī ē opere & manu factū labi & consumi uetustate Babylon capta confirmat:cui' ut primū īperiū ac potentissimū extitit ita primū cessit & ueluti quodā iure succedētis ætatis debita posteris traderef hæreditas:ipſis quoq; eandē tradēdi formulā seruaturis: ita ad pxima aduentantis Cyri tentamēta succubuit magna Babylon:& ī gens Lydia.amplissima orientis cū capite suo brachia uni' prælii expectione ceciderūt.& nostri in circūspecta anxietate causant:si potentissimæ illæ quondam Romanæ rei publicæ moles nunc magis ībecillitate p̄priæ senectutis:quam alienis concussæ uiribus contremiscūt.

Cyrus Scythis bellū intulit.& a Tomyri regina
quæ tūc eis præerat:uictus.& occisus est.

Gitur Cyrus pximi t̄pis successu Scythis bellū intulit:quē
Tomyri regina:quæ tūc gēti præerat cū p̄hibere transitum

araxis fluminis posset: transfe p̄misit primū ppter fiducia; sui: dehīc ppter opportunitatē ex obiectu flumīs hostis inclusi. Cyr⁹ itaq; Scythiam ingressus pcul a transmisso flumine eastra metatus. insup astu eadē instructa uino epulisque deseruit: quasi territus refugisset. Hoc cōperto regina tertia pte copiā & filiū adolescentulū ad psequenduz Cyrū mittit. Barbari ueluti ad epulas iuitati primū ebrietate uincūs. mox reuertente Cyro uniuersi cū adolescentē obtrūcanſ. Tomyris ex ercitū ac filio amissō uel matris: uel reginæ dolorē sanguine hostiū di luere p̄mptius: q̄ suis lachrymis patat. Simulat diffidentiā despatiōe cladis illatæ. paulatimq; cedendo Superbū hostē in insidias uocat. Ibi quippe cōpositis iter montes insidiis. cc. M. Persa; cum ipso rege dele uit: adiecta sup oīa illius rei admiratione: quod nec nūcius quidem tātæ cladis supfuit. Regina caput Cyri amputari: atq; i utrem humano sanguine oppletū coniici iubet: nō muliebriter increpitans. satia te sanguine: quē sitisti: cui⁹ per annos. xxx. insatiabilis p̄seuerasti.

Darius post aliquantum tēporis: occiso Cyro rege regnū suscepit

Nno ab urbe condita. cc. xl. qnto Darius Cyro apud Scythas imperfecto post aliquantulū iteruallū sorte regnū adeptus ē. Regnauit. n. medius eorū Cábyses Cyri fili⁹: q̄ deuicta Aegypti cunctam Aegypti religionē abominatus cāremonias & tēpla eius deposituit. Post hunc etiam magi duo sub noīc quē occiderant: regis regno obrepe ausi: q̄ quidē mox deprehensi & oppressi sunt: Dari⁹ itaq; unus ex his q̄ magoī audaciam ferro coercuerant: cōscensu oīum rex creatus ē: q̄ postq; Assyrios ac Babyloniam Persa; regno deficiēte bello recuperauit: Attyro rege Scytharū hac uel maxime cā bellum intulit: quod filiæ eius petitas sibi nuptias non obtinuisset. Magna scilicet necessitas p̄ unius libidine hoīs. dvii. M. uiros p̄iculō mortis exponi. In credibili quippe apparatu cū. dvii. M. armatoꝝ Scythiam igressus: nō facientibus hostibus iustæ pugnæ potestatē: insup repentinis īcursib⁹ extrema copiā dilacerantibus: metuens ne sibi redditus īterrupto pōte Istri flumīs negareſ: amissis. lxxx. M. bellatoꝝ trepid⁹ refugit: quāuis hūc amissōꝝ numerū inter dāna nō duxerit & quē habendū uix q̄squam abire ausus ēt: pditū ille nō sensit. Inde Asia Macedoniamq; aggref̄us p̄domnit. Ionas quoq; nauali congressiōe superauit. Deīde ī Athenienses: quod Ionas aduersū se auxilio iuuissent: īpetū fecit. atq; arma direxit: Porro Athenienses ubi aduentare Dariū cōpcerunt: quanuis

auxiliū a Lacedæmoniis poposcissent: tamē cū detineri Persas quatri duanæ religionis ocio compertum haberent: spem occasione sumentes instructis tantum. x. M. armatorū ciuiū: & Platæensibus auxiliarib⁹. M. aduersum. dc. milia hostiū cāpis Marathoniis pruperūt. Melciades ei tūc bello præfuit: qui celeritate magis q̄ uirtute fuit⁹ alacri satis expeditione prius hosti cōminus inhæsit: q̄ posset expedito sagittarū iactu ppulsari. Tanta in eo bello diuersitas certandi fuit: ut ex alia parte uiri ad occidendū parati: ex alia pecudes ad moriendum præparatæ putarentur. cc. Persarū apud cāpos Marathonios ea tēpestate ceciderūt. Sen sit Darius hoc damnū. Nam uictus fugatusque arreptis nauibus refugit in Persas. Cū aut̄ instauraret bellū: & ulcisci in uictores molireb⁹: in ipso apparatu concidit olympiade septuagesima quarta: hoc est post urbem conditam anno. cc. lxx. quinto: quo tēpore Romæ Popilia uitgo ob crimen stupri uiua defossa est. Xerxes Dario patri ī regno succedens bellum aduersus Græciā a patre susceptū: per q̄nquenniū instruxit: quod Demaratus Lacedæmoniis: qui tunc forte apud Xerxes exū labat per tabellas primū scriptas: deinde cæratas suis p̄didit.

Xerxes Dario in regnū patris successit.

Gitur Xerxes. dc. M. armatorū de regno. & ccc: M. de auxiliis rostratas & iam naues. M. cc. onerarias aute⁹ tria. M. numero habuisse narratur. ut merito inopinato exercitui īmensæque classi uix ad potum flumia: uix ad ingressum terras: uix maria ad cursum suffecisse memoratu⁹ sit. Huic tam incredibili tēporibus nostris agmini: cui⁹ numer⁹ nūc difficiulus ē astrui: q̄ tūc fuit uinci. Leonides rex Spartanorū cū. iiiii. M. hominū in angustiis thermopylarū obstitit. Xerxes aut̄ contēptu paucitatis obiectæ iniri pugnam. conscri manum imperat. Porro illi: quo⁹ cognati & cōmanipulares in cāpis Marathoniis occubuerant & certaminis simul & cladis extitere principiū. Deinde succedens sibi turba maior ac segnior: cū iam neque ad p̄cūrrendū libera: neq; ad pugnandū expedita: neque ad fugiendum prompta solis mortibus subiaceret: triduo continuo nō duorū pugna: sed cædes uni⁹ populi fuit. Quarto aut̄ die cū uideret Leonides undique hostem cir cūfundi: hortas auxiliares socios: ut subtrahentes se pugnæ ī cacumē montis euadāt: ac se ad meliora tpa referuēt. Sibi uero cū Spartanis suis aliam sortē cē subeūdā: plus se patriæ debere q̄uitæ. Dimissis sociis Spartanos admonet de gloria plurimū: de uita nihil sperandū neque

expectandū uel hostē uel diē: sed occasione noctis prūpenda castra cō
mīscenda arma: conturbāda agmina esse: Nusq; uictores honesti?: quā
in castris hostiū esse pituros. Persuasi igif mori mallæ in ultionē futu
ræ mortis armanſ: tanq; ipsi interitū suū & exigerent & uindicarēt. Mi
rū dictu ſecenti uiri caſtra. dc. M. irrūpunt: tumultuſ caſtris totis oris
Persæ quoque ipsi Spartanos adiuuāt mutuis cædibus ſuis. Spartani
quærētes regē: nec iueniētes cædūt: ſternūtque oīa caſtra: peruagātur
uniuersa. & inter densas ſtrues corporiſ raroſ hoīes uix ſequuntur. Vi
ſtores ſine dubio nō eſſent: niſi mori elegiſſent. Præliū a principio no
ctis in maiorē ptem dici trāctū. ad poſtremū uicēdo fatigati: ubi qſq; z
eoꝝ defiſcentibꝝ mēbris uifus ē ſibi mortis ſuꝝ ultiōe ſatiatus: ibi iter
iſpedimēta cadaueꝝ campūque crassiū & ſemigelatū ſanguine palpitan
do lapsus & mortuus ē. Xerxes biſ uictus in terra nauale præliū patat
Sed Themistocles dux Atheniensiuſ cū intellectuſ ſet Ionas: qbus dum
auxiliū ſupiori bello præbet: in ſe Persarū ipetū uerterat in auxiliū
Xerxis inſtructā classēm deducere: ſollicitare eos pti ſuꝝ hostiue ſub
trahere ſtatuit. Et quia colloquēdi facultas negabaf: locis: ad quæ Io
nes accessuri nauibꝝ uidebātur: pponi ſymbola: ſaxisque affigi iubet.
ſocios quondā & ptiſiſes periculorꝝ: nūc aut iniuste agentes apta iſcre
patione corripiēſ: atq; ad antiquorꝝ iura fœdeꝝ religioſa adhortatiōe
pſuadens: ptiſiueque admonēſ: uti cōmiſſo prælio cædentiū uice in
hibeant remos. ſeſeq; bello auferāt. Igif rex partē nauiuꝝ ſibi detinens
ſpectator pugnæ in litore manet. Contra aut Artemidora regina Hali
carnasi: quæ in auxiliū Xerxi uenerat: inter duces primos acerrime bel
lo imiſceſ. ita: ut uersa uice in uiro fœminea cautela: in fœmina uirilis
audacia ſpectareſ. Cū aut aſceps pugna eēt: Ionis iuxta præceptū The
miſtoclis paulatī ſe certamini ſubtrahere cœperūt: quoꝝ defectio Per
ſas iā fugā circūſpicientes apte fugere pſuafit: in qua trepidatiōe mul
tæ naues captæ metſaꝝ ſūt. Plures tamen ſæuitiam regiſ: uelut imani
tate hostiſ timentes domū dilabuntur. Anxium tot malis regem Mar
donius aggreditur ſuadens regē in regnū redire oportere priuſ quam
aduersa fama nouas rcsdomi moliretur. Se autem ſi teſiduæ ſibi copiæ
traderentur & uitionem ab hoſte exactuꝝ & ignominia domēſtīca pro
pulsatuꝝ aut ſi aduersa belli perſeueraſſent ceſſuꝝ ſe quidē hoſti ſed
tamē ſine regiſ infamia pbatocōſilio exercitus Mardonio tradif. Rex
Abydū ubi pontē ueluti uictor maris cōſeruerat cum paucis pſiſiſſiſ
Sed cū pontem hybernis tempeſtatibꝝ diſſolutū offendiſſet pſcatoria
ſcapha trepiduſ transiſſit. Erat ſane quod ſpectare humanum genus &

dolere debuerat mutationes rerū hac uel maxime uarictate permetiens
exiguo cōtentū latere nauigio sub quo ipsū pelagō ante latuisset & iu-
gum captiuitatis suæ uinctū pōte portasset uilissimo uni⁹ seruuli ege-
re ministerio cuius potētiæ dū mōtes excidūtur ualles replētur amnes
exhauriūf ipsa & rex natura cessisset pedestres quoq; copiæ quæ duci
bus cōmissæ fuerant labore fame ac metu tabuerūt. & crudelis mor-
bo tanta pestis tantaque fœditas moriētiū exorta est ut uiæ cadauerib⁹
replerent. diræ etiam alites improbæ bestiæ escarū illecebris sollicitatæ
moribūdum sequerentur exercitū. At uero Mardonii⁹ cui reliqua belli
Xerxes commiscerat afflatus primū successu breui mox in extrema de-
iect⁹ ē. Olynthū siquidem Græciæ oppidū expugnauit. Athenienses
uaria sollicitatione adducere in spem pacis aggressus ē ubi iexpugna-
bilem eorū libertatem uidet incensa urbis parte in omnē Boetiam belli
apparatu deducit. Illic quoque eū. c. M Græcorū insecura sunt & com-
missio sine mora prælio Mardoniu⁹ deletis copiis ipsius uelut e naufra-
gio nudū cū paucis fugere cōpulerūt castra regiis opibus referta cepe-
rūt nō paruo qdem antiquæ industriæ damno. Nam post istius prædæ
diuisione⁹ aurū Persicū prima uirtutis Græciæ corruptio fuit. Vrget
igif incept⁹ miseros extrema pditio. Nam forte eodē die quo in Boetia
am Mardonii copiæ delatæ sūt pars Persici exercit⁹ i Asia sub mœnib⁹
Mychales nauali prælio dimicabat. Ibi nouus repente rumor utriusq;
classis & populi impleuit aures Mardonii extintas copias Græcosex-
tisse uictores. Mira diuini iudicii ordinatio In Boetia oriēte sole bellū
fuisse cōmissū In Asia meridianis horis sub eadem die tantis spatiis ma-
ri terræque interiacentib⁹ nuntiatum cui rumori uel maximæ rei asti-
pulatū ē quod Persas audita clades socio⁹ primū dolore dehīc despa-
tiōe correptos nec bello expeditos nec fugæ habiles reddidit. Atque ita
consternatos p̄fligatosque constantior fact⁹ hostis successu felicitatis
inuasit.

Xerxes rex a suis occisus est.

Erxes bello in Græcia infeliciter gesto cōtéptibilis suis factus
p Arthapanū præfectum suum in regia circumuētus occidit.
O tempora desiderio & recordatione dignissima. O dies illos
inoffensæ serenitatis qui nobis ueluti etenebris respiciendi proponunt
quib⁹ breuissimo interuallo de uisceribus unius regni decies nouies cē-
tena milia uiro⁹: tribus proximis regibus tria bella rapuerunt ut tace-
am de infelicissima tunc Græcia quæ totum hūc de quo nūc hebescim⁹

numer⁹ moriendo supauit. Leonides ille clarissimus dux Lacedemo-
nio⁹ in bello isto aduersus Xerxem quod supremū ipsi atque hostib⁹
fuit: cū secentis famosissima illa incitamenta dixisset: prandete: tanquam
apud inferos cœnaturi: auxiliarib⁹ tamen: quos excedere bello iubebat
misericorditer suasit: ut se ad meliora tpa reseruarent. Ecce cū ille pro-
misericorditer futura meliora: istique asserant meliora præterita: qd aliud col-
ligi datur: utroque in suis detestante præsentia: nisi aut sp bona ēē sed
ingrata: aut nunq̄ oīo futura meliora? At Romæ: ut ad id temp⁹ redeā:
inde digressus sū. neque enī inter uallo miseria⁹ ad alios transire com-
pellor: sed sicut se quondā effervescentia mala ubique ipsi⁹ actib⁹ col-
ligarunt: ita etiā pmista referūtur. nobis quippe conferre inter se tēpo-
ra urbis: non cuiusquam partis eius laboribus insultare ppositū est.

Quod grauis pestilentia Romam inuasit.

Om̄e ergo post urbē conditā āno.cc.sexagesimo suspēso ad
modicū bello grauis pestilentia: quæ sp ibi ratas inducias aut
factas interceptit: aut ut fierent coegit: p uniuersam ciuitatem
violenter incanduit: ut merito præcedente pdigio cœlū ardere uisū sit
quando caput gentiū tanto morbo⁹ igne flagravit. Nā co anno Ebu-
tium & Seruiliū ambos consules pestilētia cōsūpsit. militares copias
plurima ex pte cōfecit. multos nobiles præcipueque plebem fœda tabe-
deleuit: q̄uis iā supiori etiam quarto anno oborta lucte cundē populū
depopulata sit.

Post pestilentiā multa & grauia bella sustinuerūt Romani.

Roximo dehinc āno ciues exules seruique fugitiui duce Her-
donio uiro Sabino iuuaserunt: incenderūtq; capitolium: ubi
fortissime quidē Valerio consule & ioperatore obstitere iunio-
res. sed adeo atrox & graue discrimē prælii fuit: ut ipse quoque consul
Valerius ibi fuetit occisus: & indignā de seruis uictoriā insup etiā sua
morte fœdauerit. Seqtur ann⁹ in quo cōiūcto exercitu cōsul oblessus
ē. Nā Minutiū consulē congressū prælio Equi Volsciique suparunt.
& fugientē in Algidū fame: ferroq; cinxerūt. actumque ifeliciter foret
ni Quintius Cīcinnatus: præcipuus ille dictator artam obsidionē op-
pressio hoste soluisset: q̄ reptus ruri ab aratro accersit⁹ ad ioperii fasces
sumpto honore: instructuque exercitu: mox uictor effectus iugū boū
equis iposuit. uictoriāque quasi stinā tenens subiugatos hostes p se

egit primus. Anno: q ab urbe cōdita p̄ximus trecētesimo fuit: dū legati ad Athenienses ppter Solonis leges defensandas missi expectantur: arma Romana fames pestilentiaq; cōpescuit. Ipso autē trecētesimo anno hoc est olympiade nonagesimaq; potestas consulū decēuiris tradi ta constituenda legū Atticarē gratia magnam tēi publicā perniciem ī uexit. Nam primus ex decēuiris: cedētibus cæteris solus Appi⁹ Claudi⁹ sibi cōtinuauit īperiū. statimque alioꝝ coniuratio subsecuta ē: ut more contēpto: quo insigne imperii penes unuꝝ: potestas autē cōis erat: oēs oīa p̄priis libidinibus agitabant. Itaque inter cætera: quæ insolētissime cūcti præsumebeant: repente singuli cū duodenis fascib⁹ cæterisq; īperiī insignibus p̄cesserūt. & nouo īprobā ordinationis incepto ablegata religione consulū emicuit agmen tyrannoꝝ duabustabulis legū ad decē priores additis. augentesque insolentissimo fastu plurima die: quo deponere magistratū mos erat: cū iisdē insignibus p̄cesserūt. Maxima Appii Claudi⁹ libido auxit inuidiaꝝ: qui ut Virginīa uirgini stu prū inferret: prius seruitutis causam intulit. Quam ob rē adactus Virginius pater dolore libertatis & pudore dedecoris p̄tractam ad setuitu tem filiam in cōspectu populi pius parricida p̄strauit: qua populus ne cessitate atrocitatis p̄motus: & piculo libertatis admonitus montē Auētinū occupauit armatus. Nectueri armis libertateꝝ destitit: nisi postq; se cōiuratoꝝ conspiratio ipsiis quoque honoribus abdicauit. Tertia & quinta post centesimam olympiade per totū fere annū tam crebri tāq; etiam graues in Italia terræ motus fuerūt: ut de īumeris quassationibus ac ruinis uillaꝝ oppidorūque assiduis Roma intus fatigareſ. Deinde ita iugis & torrida siccitas fuit: ut præsentis tūc futuriq; anni spem gingnēdis terræ fructibus abnegarit. His deniq; tēporibus cū Fidennates hostes maximoꝝ auxilioꝝ manu stipante terribiles Romanis arcibus īminerent: Aemilius tertio dictator magnam mali molē ipsiſ Fidēnis uix captis depulit. & sanauit. tanta in ipsiſ erat maloꝝ animoꝝ contentio: ut uel domesticæ clades superfusa forinsecus bella obliterarent uel post damna belloꝝ īducias relaxatas diuersæ pestes cœlo terraque excandescentes incessabili infestatione corrūperent.

Quod Sicilia semper fuit nutrix tyrannoꝝ.

Icilia ab iūtio patria Cyclopum: & post eos semper nutrix ty rannoꝝ fuit. Sæpe etiam captiua seruoꝝ: quoꝝ primi carnib⁹ hoīum inediæ cruciatibus. postremi mortibus pascebantur:

excepto eo: quod externis bellis aut præda habebat: aut præmiis. Hæc
ut q̄ breuissime absoluam: requiem malorum: nisi nunc nescit. Imo ut cui
denterius diuersitates temporum declarant: sicut antea uel itestinos uel ex
ternostumultus perpetua est inter oēs sola semper: ita nūc ex oībus so
la nunquam patitur. Nam etiam ut sileam de diuturnitate uel illi? ca
lamitatis: qua pressa ē: uel istius ecōtrario qua fruis pacis. Actna ipsa:
quæ tūc cū excidio urbiū atque agroī crebris eruptionibus æstuabat
nūc tantū innoxia specie ad præteritorum fidem fumat. Igis ut prætermi
tam interim de tyrannis: quorū mox qui fuit ulti successor effectus ē
medio tpe: hoc est anno ab urbe condita. ccc. xxxv. cum Rhegyni apud
Siciliam discordia laborarent: ciuitasque per dissensionē diuisa ī duas
partes eēt: ps una ueteranos ab Himera urbe Siciliæ ī auxiliū uocauit.
Porro illi pulsis ciuitate primū his: contra quos iplotabantur. deinde
mox cæsis etiam illis: q̄bus ad auxiliandū conuenerant urbē cū coniu
gibus & liberis sociorū occupauere: ausi facinus nulli tyranno cōparan
dū: quippe cū Rhegynis quicquid uis perpeti satius fuerit: quā ut ul
tro iuitarent: quibus patriā cōiuges liberos ac penates ipsi extores ad
prædā relinquerent. At etiā Catinenses: cū Syracusanos graues ifestos
que paterent: ab Atheniensibus auxilia poposcerūt. S; Atheniēses suo
magis q̄ sociorū studio instructā classem in Siciliam misere: cū & sibi p
pagare molirent imperiū. & Syracusanam classem nup instructa; La
cedæmoniis p̄ficere uererent. Et quoniā Athenienses: q̄ missi erant: cæ
sis hostibus p̄spēra initia sumpserant: maiores copias robustiorēque
exercitū cū Lachete & Chariade ducibus in siciliam reduxerunt. Sed
Catinenses bellī tedio p̄moti cū syracusanis fœdus īcūt. auxilia Athe
niensiū spnunt. Post aut̄ syracusanis conditōes pacis meditatiōe domi
nationis transgredientib; denuo legatos Athenas mittūt: q̄ capillo bar
baque squalidi: & lugubribus pānis induti misericordiā atq; auxiliū
& sermone & habitu precaren. Igitur magna classis instruīs ducib; Ni
cia & Lamacho: tantisque uirib; sicilia repetit: ut suffragia sua & hi ti
merent q̄ ipetrauissent. Athenienses duas ilico pedestres pugnas secun
dis successibus faciūt: confertosque in urbe hostes. & obiecta classe cir
cūdatos terra mariq; cōcludunt. At syracusani fractis fessisq; reb; au
xiliū a Lacedæmoniis petūt: a qb; mox mittif Gilipp; sol; qdē. s; i quo
oīuīz præsidiorū instar præferebat qui ueniens ut audiuit inclinatū iam
belli statū: auxiliis partim in Græcia: partim in sicilia contractis: oppor
tuna bello loca occupauit. Deinde duobus præliis uict: nec territ; ter
tio congressu Lamachū occidit. hostes in fugā uertit. socios obsidione

liberavit. Hinc Athenienses terrestri prælio uicti expimenta maris īcūt
& nauali certamine parant cōgredi: quo cognito Gilippus classem īstru
ctam a Lacedæmoniis accersit. & que Athenienses in locuʒ amissi ducis
Demosthenē & Eurymedontē eū supplemento copiæ mittunt. Pelo
pōnensi quoq; cū multaꝝ urbiū cōsensu & decreto īgētia syracusanis
auxilia misere. Ita sub specie socialis belli domesticos mot' exequnf. &
quasi de Græcia translatū certamē in siciliā fuerit: sic ex utraq; pte sū
mis uirib' dimicat. Igis Athenienses prima congressiōe uincuntur: ca
stra quoq; cū oī pecunia uel publica uel priuata: & cū uniuerso īstru
ctu diuturnæ expeditōis amittunt. Fractis opib' & in angustū redactis
suadet Demosthenes: dū non dū oīo res perditæ sunt: quātūlibet uide
antur afflictæ: domū redeant. siciliaq; decedant. Nicias aut pudore ma
le gestæ reꝝ ab initio despator redditus manere cōtendit. Reparāt na
uale certamē & mox p insciā ir angustias Syracusani maris deducti ī
sidiis hostiū circūueniūtur. Eurylochus dux prim' occidit. xi. naues ī
cendūtur. Demosthenes & Nicias classem dimittūt: quasi tuti' terrena
expeditione fugituri. Gilippus aut primū naues eorū relictas. c. xxx. in
uadit. Dehinc ipsos fugientes p se qui aggressus capit: cæditque qpluri
mos. Demosthenes dedecus seruitutis uoluntaria morte declinat. Ni
cias uero indignā turpemque uitam dedecore captiuitatis accumulat.
Igitur Athenienses biēnio apud Siciliam non sine Lacedæmoniōꝝ dā
no conflictati aliis domi malis circūueniūnt. Alcibiades enim dux pri
dem aduersus Syracusas p nūciatus mox ad iudiciū p quadā insimu
latione detentus uolūtario exilio Lacedæmoniā se contulit. impulitq;
Spartanos: ut turbatis Atheniēsibus nouo rursū bello insisterēt. neq;
eis respirādi spatiū: qn opprimerent relaxarent. cui incepto ita Græcia
omnis astipulata est quasi ad cōmune incendiū restringendū bono pu
blico congestis uiribus consuleretur. Datius etiam rex Persarū memor
paterni auitique in hanc urbē odii p Thissaphernē præfectum Lydiæ
cum Lacedæmoniis fœdus pacific. eisque sumptus belli & copias pol
licet. Mirū dictu Atheniēsīū tantas ea tēpestate opes fuisse: ut cuʒ ad
uersus eos: hoc est aduersus unā urbem Græciæ Asiæ totiusq; oriētis
uirib' incursū sit: pugnando s̄a pē nec unquaz cedēdo consūpti magis
uideant fuisse q̄ uicti. Prīcipio enī Alcibiades omnes socios deficere ab
his ad Lacedæmonios coegit. sed & ab his quoque per inuidiam insidi
as appetitus aufugit. & ad Thissaphernē ī Mediam concessit: cui statī
accōmodato īgenio & apti eloq; ḡra familiarior fact' persuadet: ne La
cedæmoniostā p̄fusis opibus adiuuaret. iubet: eū poti' istius certamīs

arbitr⁹ spectatōrē que fieri debet. integrasque Lydiæ uires aduersum uictorē reseruādas. Quā ob rē Thissaphernes partē classis cū aliquanta manu deduci Lacedæmonē iubet: ne uel abūdātes suffragiis alicno tuti piculo dimicarēt: uel i totū destituti: susceptū certamē omitterēt.

Discordia Atheniensiu. & bella grauia.

Pud Athenienses uero cū diu domestica discordia agitaref: i minente piculo sūma imperii ad senatū populi uolūtate trāf fertur. Quippe odio discordiæ nutriunt. At: ubi necessitas in cubuit: postpositis priuatis causis atque odiis in cōe consuliſ. Sed hoc ipsū cū ppter insitam genti superbiā & tytannicas libidines pniciōsum foret: tandem Alcibiades exul ab exercitu reuocaf. & dux classis consti tuitur. Quo comperto principes primo Spartanis urbem pdere moliti sunt. deiude cū id fruſtra cogitassent: in exiliū ſponte cefſerunt. Igitur Alcibiades patria liberata classem in hostes dirigit. Cōmiffo prælio ui ctořiā Athenienses capessunt. Porro aut̄ maior pats Spartani exercit⁹ cæſa. duces quoque pene oēs interfecti & lxxx. naues captæ absque his quæ in conflictu incensæ demersæque perierunt. Rursū bellū in terraz translatū Spartanis & que infelicit⁹ cefſit: quibus rebus fracti Lacedæmonii petiere pacē: nec tamen ipetrare potuerūt. Præterea Syracusana præſidia in Siciliā audita Carthaginensis bellī infestatiōe reuocata ſūt Quā ob rem Alcibiades clasſe uictriči totam Asiā puagatur. bellis īcē diis cædibus rapit. sternitque omnia. Vrbes: quæ dudum a societate de fecerant: capit. recipitque q̄ plurimas. Sic Alcibiades magni noīs factus Athenas cum admiratione & gaudio oīum uictor īgredif. Paruo post īteruallo auget uires. exercitū classemque numero puehit. rurſumq; Asiam petit. Lacedæmonii uero Lysand⁹ ducem classi belloque præſi ciunt: Cyrus autem frater Darii in locum Thissaphernis Ioniæ Lidiæ que præpoſitus magnis eos opibus auxiliisque conſirmat. Lysander itaque Alcibiadis exercitum prædæ intentum ac per hoc ubiq; dispsū ac uagū repentinō incursu opprimit. ſine conflictu aliquos uincit. cæ ditque fugiētes. Magna hæc clades Atheniensib⁹. & multo atroci⁹ uul nus: q̄ dudū inflixerant: ſuscepereūt. quo cōperto Athenienses opinati ſunt Alcibiadē antiquū exilii ſui dolorē iſto ſcelere pditiōis uindicare curaſſe: ideoq; in locū ei⁹ Cononē conſtituūt: cui reſiduā manū & ſū mam bellī cōmittunt: qui ſupplere ſalte; numero exhaustas copias uo lēs ſenes & pueros legit. exercitūq; cōſcripſit. Sed hui⁹ mōi man⁹ morā

bello nō attulit: quippe quod robore: nō numero confici solet. Itaque statī imbellis manū uel capta uel cœsa ē. tantaque strages occisorū illo prælio facta ē: ut deletū non solū regnū. sed etiā nomen Atheniensiu; uideref. At illi despatis rebus statuūt urbem pegrinis dare: ut q p totā Asiam paulo ante dominati sūt: nunc ex hac colluuie muros saltem libertatēque teneant. & q̄uis uel suo iudicio ad hæc tuenda etiā obiectis muris nō sufficient: iteꝝ tamen expiri nauale præliū parant. Exps consiliī furor dolorē uirtutē putat. quātūque meditaf ira: tantū pmittit audacia. Itaque oībus parti captis: partim īterfectis de ipsis quoq; reli quiis nihil reliq factū ē. Solus dux Conon sup̄stes bello & populo: timens ciuiū crudelitatē ad Cyrū regē concessit. Euagoras aut̄ dux Lacedæmonior̄ adeptis oībus ciuitatibus nihil Atheniensibus præter iam urbē reliq. nec hoc diu. nam & ipsam urbē postea obsidiōe circū dedit. Angebat intrinsecus fames: desolatio & morbos obfessos. Et cu; post oīa miseriaꝝ abominamenta: quæ etiā dicere horroris ē: nihil spei præteritæ preter mortē occurret: pacē petuere. Magna hīc īter Spartanos & socios fuit deliberatio & cū plurimi īqetissimā ciuitatē ster nendā solo: populūque infestissimū cū ipso noīe abolēdā p̄nunciarēt. Spartani negauerūt se p̄missuros: nisi ut e duobus Græciæ oculis unū erueretur. insuper etiam pacē p̄misserūt: si Pyræi portus ducentia ī urbē munimina uesterent. nauesque reliquas ultro traderent. Hinc cōditioni addictis & succūbentibus Lacedæmonii Lysandri ad cōponendas in urbe parendi leges constituerūt. Insignis hic annus & expugnatione Athenar̄. & morte Darii Persar̄ regis. & exilio Dionysii Siciliæ tyran ni fuit. Igis. xxx. rectores Atheniensibus ordinati. xxx. tyrāni exoriūf: qui primo se tribus. M. satellitū stipant. mox etiam. d.c. milites uicto, ris exercitus lateribus suis circūponūt. cædē oīum passim futuraꝝ: occiso Alcibiade auspicant: q̄ fugiens in itinere clausus cubiculo uiu? in census ē: quo īterfecto ultiore quasi sublato securi miseras urbis reliq as cædib̄ rapinisq; exhauriūt. Theramenē quoq; unū ex nūero suo: cui hæc displicere senserūt: in exēplūq; reliquoꝝ trucidat. Itaq; oēs pas sim ex urbe diffugiunt: sed īterdictu Lacedæmonior̄: cu; p tota; Græciam exilibus negaref hospitiu;: oēs se ad Argos ac Thebas cōtulerūt: ubi ita hospitalitatis obseq̄o forti sunt: ut nō solu; dolorē amissæ p̄iæ lenirent: uerū etiā spem recuperandæ meditarent. Erat inter exules Thrasybulus uir strenu? & generis nobilitate īter suos clar? q̄ auctor audēdi p patria fuit. Itaque castellū Philē Atticor̄ finiū collecti exules capiunt. multaꝝq; ciuitatū opibus adiuti uires capessūt: quib̄ quoque

Lysias Syracusanus orator: quasi in auxilium urbis: quæ esset patria communis eloquétia. d. milites cū stipendiis suis misit atrox id præliū fuit sed his p patria pro libertate illis pro aliena dominatione certatib^z aīor^z atque causa^z ipsa quoque tulit pugna iudiciū. nam uicti tyran^z ni in urbē refugerūt omnesque quos ex Atheniēsib^z prius sibi satelli^z tes legerat tūc suspectos p ditiōis ab urbis custodia remouerūt. Thtā sybulū quoque ipsum tētare corruptione ausi sunt quod ubi frustra speratū est accersitis a Lacedæmonia auxiliis rursus i bellū ruunt ubi duo s̄euissimi omniū lōge tyrāno^z trucidāt. Cæteros uictos & i fugā uersos Trasybulus ubi uel maxime Atheniēses esse intelligit clāore cōsequitur oratione retinet precibus ligat pponens ante oculos eorum quos fugere uel ad quos refugere uellent sibi aduersus. xxx. dominos nō aduersus ciues miseris bellū esse susceptū. Quin potius oēs qui se meminerit esse Atheniēses sequi oportere Atheniēsib^z libertatis ulto res. Itaque hæc exhortatio tantū apud eos ualuit ut mox reuerti i ciuitatē tyrānos arce decedere atque Eleusin emigrare cōpulerit qui post quam i societatē urbis ciues suos eaten^z exules exeperūt tyrānos i bellū emulatione suscitāt qbus libertas alio^z quasi ipsor^z seruit^z uide batur. Tūc i dicta pugna cū prius quasi ad colloquiū cōuenirēt circū uenti insidiis ueluti pacis uictimæ trucidātur. Ita reuocati i unū post inexplicabiles magnor^z lachrimas gaudior^z hæc pria suudamina recupera^z ratæ libertatis instaurant pposita iurisiurandi cōtestatione uti discordiæ animositatesque præteritæ i obliuionē ppetuam atque i immorta^z le silētiū dducant. Quod pactionis gen^z quasi nouā uitæ institutionē nouamque felicitatē status sui informantes amnestiam uocauerūt idē abolitionē malor^z. Sapientissima fuit hæc Atheniēsib^z præsertim post tanta miseria^z documēta pūsio si quo pacto res humanæ manēt cō sensu hominū ut ordinans ualerent. Sed adeo hoc idē placitū iter ipsa pene placiti uerba corruptū est ut uix intercedente biēnio Socrates ille clarissimus philosophor^z adact^z malis ueneno sibi apud eos uitam extorserit. Deinde uix. xl annis iterueniētib^z ut alia sileā i idē Atheniēses adēpta sibi penitus libertate sub Philippo Macedonu^z rege seruierint.

Per cōcordiam res minimas crescere: & p discordiam labi maxias.

Eruntamē sapientissimi omniū Atheniēses etiam suis malis satis docti cōcordia mīmas res crescere: discordia maxias labi cūctaque uel bona uel etiam mala quæ foris geruntur inter nis esse radicata & emissa principiis domi abstensere odia & foris bella

presserūt reliqueruntque posteris suis de ruina sua exemplū de repatiōne cōsiliū si tamē ob infirmissimā humanæ mentis mutabilitatē quod in afflictis rebus cōsulit in p̄speris seruaretur. Iisdem fere diebus bellū ciuile īmo etiā plusquam ciuile uix parricidio terminatū apud Persas gerebatur Mortuo enī rege Dario cū Artaxerxes & Cyrus filii eius de regno ībigerent tandem magnis apparatus magnis p̄uinciar̄ ac populoꝝ ruinis ē utrinque certatū ī quo cōflictu cū e diuerso cōcussrētcs si bi ambo fratres mutuo casus obiectauisset prior Artaxerxes uulnarat̄ a fratre equi uelocitate morti exemptus euasit. Cyrus autem mox a cohorte regia oppressus finem certamini dedit. Artaxerxes ergo & p̄da fraternæ expeditionis & exercitu potitus potestatē regni parricidio firmavit Sic uniuersa Asia atque Europa partim ī se singulæ partim inter se īuicem funeribus & flagitiis p̄miscebantur. Ecce paruissima pagina uerbisque paucissimis quantos de tot p̄uinciis populis atque uribus nō magis explicui actus oper̄ quā implicui globos miseriaꝝ. Quis enī cladē illiustemporis quis fando funera explicet aut æquare lachr̄ mis possit dolores? Verū tamē hæc ipsa quæ a multō īteriectu s̄eculor̄ exoleuerunt facta sūt nobis exercitia īgenior̄ & oblectamēta fabulaꝝ quamquā si quis intētius adhibeat animū seseque toto mētis affectu ipsis pene causis bellisque p̄misceat ac rursus ueluti ī arce spectaculi cōstitutus utrunque ī suis qualitatibus tēpus p̄metiatur facile dixer̄ cum iudicatuꝝ neque illa nisi irato atque auersato deo posse tā ī felici ter perturbari ac permisceri neque ista sic nisi propicio & miserante cōponi. His deinde temporibus grauissimo motu terræ cōcussa Sicilia insup & æstuantibus Actuꝝ montis ignibus fatuillisque grandibus & calidis cum detrimento plurimo agroꝝ uillarumque uastata est Tunc etiam Athalente ciuitas Locris adhærens terræ contigua repētino maris impetu abscissa atque in insulam desolata est Atheniensium quoque miserabiles reliquias pestis inuasit diuque populata est.

De bellis Romanorum.

Nno ab urbe cōdita. ccclv obsidio Veior̄. x cōtinuis annis obſſores magis quā obſſos detriuit. Nā Romani repētis s̄epe hostiū eruptiōib̄ cōminuti. præterea in hybernis bella sortiti hyemare sub pellib̄: postremū famē ac frigus in cōspectu hostiū ppe, ti coacti sūt. Vrbem nouissime sine ullo digno Romanæ uirtutis testi monio cuniculis & clandestina obreptione ceperunt. Hanc utilē magis quā nobilē uictoriā primo dictatoris Camilli: qui eā de Veientibus patravit: exiliū: dchunc irruptio Galloꝝ & incendiū urbis insequitut: cui

cladi audeat q̄sq; si potest aliquos motus t̄pis huius comparare: q̄uis non & que pendeat pr̄teriti mali fabulam pr̄sentis iniuria. Igis Galli Senones duce Brenno exercitu copioso & robusto nimis: cum urbē clu siam: quæ nūc Dusia dicitur: obsidetent: legatos Romanor̄: q̄ tunc cō ponendæ inter eos pacis gratia uenerant: in acie aduersū se uiderūt pugnantes: qua indignatione permoti Clusini oppidi obsidione dimissa totis uiribus Romam cōtendūt. Hos ita ruētes Fabius cū exercitu cō sul excepit. nec tamen obstitit. imo potius hostilis ille ipetus quasi ari dam segetem succidit stravit. & transit. Testaf hanc Fabii cladem flu uius Alia: sicut Cremera Fabior̄. Nō. n. facile aliq̄s similem ruinaz. romanæ militiæ recenseret: etiam si Roma insup̄ incensa nō esset. patentē Galli urbē penetrant. trucidant rigentes simulacraꝝ modo in suis cæ dibus senatores. eosque incēdio domoꝝ crematos. lapsu culminū suo rū sepeliūt. Vniuersam reliquā iuuentutē: quam cōstat uix mille hominū tūc fuisse in arce Capitolii mōtis latitantē obsidiōe concludunt. Ibiq; ifelices reliqas fame: peste: despatōe: formidine terūt. subigūt. uē dunt. Nā mille libris auri discessiōis preciū paciscunt: non quod apud Gallos Roma pui noīs fuit: sed q̄ illam sic iam ante detriuerant: ut amplius tūc ualere nō posset. Exeūtibꝝ Gallis remanserat ī illo quondam urbis ambitu īformiū ruinaz obscoena cōgeries. & undiq; p̄ ipedita errantiū: & iter sua ignotoꝝ offensa uocis imago respōdētis trepidos suspendebat auditꝝ. horrore quatiebat aīos: silētioꝝ ipso terrebat. Siq; dē materia pauoris ē taritas ipsa uocis. Hic illis mutare sedes: aliud īcole re oppidū: altero & censeti noīc cogitatū placitū atq; tentatū ē. Entpā quoꝝ cōparatōe pr̄sentia ponderant. enq; bus recordatio suspirat. en: quæ incutiūt de eiecta: uel potiꝝ de neglecta religiōe p̄nitentiam. Re uera pares sūt. & cōfetunt inter se hāc duæ captiuitates. Illa sex mēsibꝝ desæuiēs: & tribꝝ diebꝝ ista transcurrent. Galli extincto populo: urbe de leta ipsiꝝ quoq; Romæ nomen in extremis cineribꝝ p̄sequentes. & Goti relicta intentōe pr̄dandi ad cōfugia salutis: hoc ē scōꝝ locoꝝ agmina ignara cogētes. Ibi uix quenq; inuentū senatorē: q̄ uel absens euaserit. hic uix quenq; reqri: qui forte uel latēs perierit. Recte sane pōt cōparari: hūc fuisse ibi senator̄ numer̄: qui hic fuerit perditōꝝ. Plane: quod re pditut: fatendum est: in hac clade pr̄senti pl̄ deū s̄auisse: homines min̄. Tum peragēdo ipse: quod illi nō impleuissent: cur eos miserit de monstrauit. q̄ppe: cū supra hūanas uires eēt incendere æneas trabes: & subruere magnōꝝ moles structuraꝝ: iētu fulminū forū cū imaginibꝝ uanis: quæ sup̄stitione miserabili uel deū: uel hominē mētiūs abiectū

est. Horumque omnium abominatorum quod immisso per hostem flamma non adiit: missus e celo ignis evenerit. Et: quoniam uber dicendi materia est: quae nequaquam hoc concludi libro potest: hic presentis uoluminis finis sit: ut in subsequentibus cetera psequamur.

PAVLI OROSII TERTII LIBRI INITIVM.

T in superiori iam libro cōtestatus sum: etiā nūc necessarie repeto: secundum praeceptum tuū de anteactis conflicitationibus sacerduli & me nec oīa posse: quae gesta sūt: & sicut gesta sūt: explicare quoniam magna atque innumera copiosissime a plurimis scripta sunt. Scriptores autē et si non easdem cas: easdē tamen res habuere ppositas. quippe cū illi bella: nos belloq; miseras euoluamus. Præterea ex hac ipsa: de qua queror: abūdanti angustia oritur mihi: & concludit me solicitude nosior. Si enī aliqua studio breuitatis omitto: putabunt aut mihi nūc defuisse: aut in illo tūc tempore nō fuisse. Si uero significare cuncta: nec exprimere cūcta: nec exprimere studens cōpendiosa breuitate succīgo obscura faciā. & ita apud plerosque erūt dubia: ut nec dicta uideāt maxime: cū e contrario nos uim reg: nō imaginē cōmendare curem. Breuitas autē atq; obscuritas: īmo ut est sp obscura breuitas: et si cognoscēdi imaginē præfert: aufert tamē itelligēdi uigore. Sed ego cum utrūq; uitandum sciam: utrūque faciam: ut quo cunque modo alteruta tēperent: nec multa prætermissa: nec multū constricta uideantur.

Quomodo Galli Romam incenderunt.

Nno ab urbe cōdita. cce. lx. iiiii. quē annū sicut gratissimuū ppter ignoratā sibi captiuitatez Roma persensit ita magnificuū ppter isolatam pacem Gæcia habuit. Eo siq; de tempore quo Galli Romam captam īcensamq; tenuerunt ac uendiderunt: Artaxerxes rex Persarū discedere ab armis: & quiescere in pace uniuersam Græciam per legatos præcepit: denuncians contradictorē pacis bello ipetendum: quem ita iubentem potuissent utiq; Græciam cōstanter cōtēnere q; fortiter sāpe uicerit: nisi porrectam undecunq; occasiōē quāz auide

desiderauerant: tam libenter haussissent. Ostenderūt. n:q ægre & misere illa eatenus gesserint: quæ tam facile indigna etiam conditōe deposuerūt. Nam quid tam indignū liberis & fortibus uiris q̄ lōge remoti: sæ pe etiam uicti hostis: & deinde minitantis i perio arma deponeāt: paci q̄ seruire: si non ipso tantū annūciatæ pacis sono p̄ corda cunctorū ægra bellitabuisset intentio: & post diuturnas laboruz uigilias oscitantes ac stupefactos q̄es inopinata laxasset prius: quam ipsam quietē uolūtas paecta cōponeret. Vnde aut tanta fatigatio omniū p̄ totam Græciam populoꝝ corda corporaque oppresserit: quæ efferos aīos ignoto acq̄esce re ocio tam facile p̄suasit: q̄breuissime ostēdam. Lacedæmonii utpote hoīes & Græci hoīes: quo pluta habebant: eo ampliora cupiētes postq̄ auxilio Atheniensiu potiti sunt: uniuersam Asiam spe dominationis hauserūt. Itaque toto orienti bellū mouentes Hircilidē ducē in hanc militiam legūt: qui cum sibi aduersus duos potentissimos Artaxerxis Persarū regis p̄fectos Pharnabuzū & Thissaphernē pugnanduz uideret: p̄uiso ad tēpus consilio: ut pōdus geminæ cōḡressionis eluderet denūciato bello unū appetit: alterꝝ paecta pace suspendit. Pharnabuz Thissaphernē apud Artaxerxem cōem tūc regem desert: ut p̄ditem p̄særitim qui cū hoste bellit p̄ de foederis conditione pepigiflet: horaturque regē: ut in locū eius Cononē Athenensem uirū: q̄ tūc forte apud Cyp̄ exulabat: ducē nauali bello constituat. Acceptis igitur. d. argenti talentis Conon p̄ Pharnabuzū euocat. classique preficitur: q̄ bus cōpertis Lacedæmonii & ipsi auxilia naualis belli a rege Aegypti Hercinione p̄ legatos petūt. a quo. c. instruētas triremes & secenta. M. modia frumenti acceperūt: a sociis etiā undique magna cōtraxere sub fidia. Cui militiæ consensu omniū Hagesilaū dncē decreuerūt: uiruz p̄de claudū: sed q̄ in difficillimo tecꝝ statu mallēt sibi regem claudicare: quam regnū. faro nunquā ita pares oī industria duces in unū coite bellū: q̄ acerbissimis inuicē p̄æliis fatigati: & multo sanguine obliti: uelut iuicti ab alterutro recesserūt. Igitur Conon accepto iterꝝ a rege per scip̄ū magno stipendio reuersus ad classem iuadit hostiles agros: turres castella: cæteraque p̄æsidia expugnat. & ueluti effusa tempestas: quacūque incūbit: cuncta p̄sternit. Lacedæmonii uero domesticis malis circūuenti extētnis inhiare desistūt: abiiciūtque spē dominatōis imminente piculo seruitutis. Hagesilaū aut: quem cū exercitu in Asiam miserant: ad subsidium patriæ reuocant. Interea Lysander dux apud Spartā per Hagesilaū regē relictus maximā munitamque classez tūc instruxerat: motus æmulatione uirtutis Hagesilai: ut illo pedestrem

expeditionē agitante: ipse quoq; nauali discurſu ora maritima puagā
retur. Conon uero suscepto oī negocio duplē curā ipendebat: debēs
sociis sollicitudinē: patriæ fidē: ut huic exhiberet naturaꝝ. illis præberet
industriā: in hoc ppensiōr ciuibus: quod quieti libertatique eoz alieni
ſanguinis discrimen ipenderet: pugnare aduersus insolentissimos ho
stes periculo regis: præmio patriæ. Conserunt itaque nauale certamen
Persæ Conone & Spartani Lysandro duce. milites & remiges ipsiꝝ du
ctores uno pariter in mutuā cædē atdore rapiūt. Magnitudine atq;
atrocitate belli iſtiꝝ inclinatus ex hoc spē in posteb; Lacedæmoniorum
stat'. pna nanq; ex illo fluere ac sublapsa retro referri spes Spartanoꝝ
uisa: donec assurgendo ægre ac misere recidendo consecuta & potestate
careret & noīe. Atheniensibus uero hæc cædē pugna initiuū recuperadæ
potentiaꝝ: sicut Lacedæmoniis amittendæ fuit. Primi igitur Thebæi au
xilio Atheniensiuū fulti supiore clade saucios ac trepidos aggrediūt
multa animati fiducia ppter uirtutē & industriam Epaminūdæ ducis
sui: cum quo sibi facile obtinere posse imperiuū totius Græciæ uidebant
Fit itaque terrestre præliū Thebanis mīmo negocio uincētibus. Vin
cif enī etiā hoc conflictu Lysander & occiditur. Pausanias quoq; dux
alter Lacedæmonioruꝝ insimulatus pditionis in exiliū trudif. Thebani
aut uictoria potiti: collecta uniuersi exercitus manu Spartam cōtēdūt
putantes se uacuā ciuitatem præſidio: nullo intraturos negocio: cuius
iam oēs pene copias cū ipso rege deleſſent: atque ab oīb; sociis destitu
tos uiderent Lacedæmonii piculo ciuitatis ipulsi: habitō iexercitati mi
litis qualicūque delectu obuiā hosti pcedūt. Sed uicti sc̄mel aduersus
uictores obſtendi nec uirtus nec animus erat. Cū igitur cædes uniꝝ tā
tum pene partis ageret: repente rex Hagesilaus acerſitus ex Asia ipro
uifus bello supuenit. Thebanosque iam successu duplicis uictoriæ lē
tiores segnioreſque aggreditur. nec difficile supat maxime: cuꝝ adhuc
apud ipsum pene integræ uires haberent. Ipſe tamen Hagesilaꝝ graui
ter uulneratus ē. At uero Athenienses cū cōperiffent inſpata Lacedæ
monios uictoria subleuatos: pristinæ feruitutis: de qua tunc respire
uix cōperat: trepidi metu exercitū contrahūt: eūque Boetiis i auxiliū
adiungūt cōmissu Iphicratis ducis: q adoleſcens admodum uix nō dū
uiginti annos naꝝ infirmitatē ætatis maturatæ animi nutricbat. Conō
quoque uir quidē Atheniensis. dux autē Persici exercitus: audito He
gesilai reditu: ad populandos Lacedæmonioruꝝ agros reuertif. Ita Spar
tani exercitu circunſonantiū undique hostium clausi: atq; exterriti ul
tima ppremodum despatiōe tabuerunt. Sed Conon postquam uasta

hostilis soli populatione satiatūs ē. Athenas p̄git in maxīo gaudio ci-
uiū: ipse quippe tristis. cum uideret urbē populo quondā cultuq; or-
natissimā: tūc miserabili ruinaq; ac desolatōis squalore confectā. Itaq;
magnū pietatis misererationisque monumentū in l̄reparationē eius opera-
tus ē. Namq; eā a Lacedæmoniis exinanitā lacedæmoniōq; præsidiis re-
pleuit. Persis incēdentib; cōcrematā: Persis ædificatib; reformauit. Inte-
rea Artaxerxes rex Persar̄: sicut in principio dictū ē: uniuersis Græciæ
populis per legatos: ut ab armis discederent: & paci acqescerēt: īperauit
non quod misericorditer fessis cōsuleret. sed ne illo in Aegypto bellis
occupato aliqua in regnū suū tentaref irruptio. Cūctis igitur Græcis
optatissima q̄ete resolutis: domēsticoque ocio torpētib; Lacedæmonii
inqeti magis q̄ strenui: & furore potius q̄ uirtute intolerabiles post bel-
la deposita tētant furtā belloq;. Nā speculati absentiā Arcadū castellū
cor̄ repentina irruptiōe perfringūt. Arcades uero excitati l̄niuria l̄un-
cto sibi Thebanor̄ auxilio amissō furtō bellū repetūt. In eo prælio Ar-
chedam̄ dux Lacedæmoniōq; uulneratus: cū etiam cædi suos uictos
uideret: occisoq; corpora per præconē ad sepulturā poposcit: qd' signū
uictoriæ traditæ inter Græcos haberi solet. Thebani aut̄ hac cōfessiōe
cōtenti dato parcendi signo finē dedere certamini. Paucis deinde inter-
uenientibus induciar̄ diebus Lacedæmoniis ad alia bella cōuersis The-
bani cū Epaminūda duce de iuadenda lacedæmonia quasi secura & de-
stituta cepe fiduciā. Taciti intēpesta nocte lacedæmonē ueniūt. sed non
ita incautā uel indefensam: ut rebans: offendūt. Armati enī senes cū re-
liqua turba imbellis ætatis præcognito aduentu hostiū in ipsis se por-
taq; angustiis obicerūt. & aduersus. xv. milia militū uix centūz cōfecti
æuo hoīes pruperūt. His itaque tantā belli molē sustinentibus iuuem-
tus supueniens cōgredi aduersus Thebanos apto certamine incūstan-
ter decreuit. Cōmiso prælio cū Lacedæmonii uincūtur: repente Epa-
minūdas dux Thebanor̄ incautius dimicans uulneratur: qua te dum
his ex dolore metus: illis ex gaudio stupor nascitur: ueluti ex cōsen-
tacito utrinque discessum est. Epaminūdas aut̄ grauiter sautiatus: cū
de uictoria suoq; cōperisset: scutūque deosculatus esset: remota manu
qua uulnus occluserat egressu sanguis ad mortē patefecit introitum
cuius mortē sic Thebanor̄ p̄ditio subsecuta ē: ut nō p̄didiisse ducē: s̄
ipsicū eo tunc piisse uiderent. Contextui indigestæ historiæ inextrica-
bilē cladē atque incertos belloq; orbes huc atq; illuc lymphatico furo-
re gestor̄ uerbis e uestigio secutus iplicui: quoniā tanto ut uideo inor-
dinatus scripsi: quanto magis ordinē custodiui. Improba dominandi

Lacedæmoni: & cupiditas quantis populis: qualib: urbibus: quibus priuiciis: cuiusmodi odio: & motus: quantas casas certaminū suscitarit: quod uel numero uel ordine uel ratione disponat: cum ipsis quoque non pl: affliti bellis: quam bello: & confusione referant: si quodē tracto aliquot aetates cotinuo hoc bello Atheniēs: Lacedæmonii: Arcades: Boetii: Thebani: postremo Græcias: Asia: Persis atque Aegyptiis cum Libya insulis que maximis nauales simul pedestresque conflictus indiscretis egeris cursibus. referre causa hominū. M. non possem: etiā si bella numerarem. At nūc increpet hæc tpa: atque illa collaudet quicūque nescit hosce oēs ista: & urbiū priuiciarūque populos ita nūc in solis ludis ac theatris cōfescere: sicuti tunc in castris maxime præliisque tabuissē. Florentissima illa & totius tunc imperiū orientis affectans Lacedæmoniorū ciuitas uix. c. habere potuit senes. ita īcessabilib: circūuēta malis īmaturas expēdebat misere aetates. Et querūtur nūc hoīes: quo: & refert: pueris & senibus ciuitates secura iuuēnū pegrinatione ditant. pacificisque exercitis stipēdia domesticæ uoluptatis acquirūt: nisi forte ut assolēt humanae mutabilitati sordere oīa præsentia nouitate reg' actu audituque prurientibus etiam ipsa uita fastidio est.

Terræ motus in Achaia aliquando factus.

Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxvi. s̄euissimo terræ motu Achaia uniuersa concussa ē. & duæ tunc ciuitates: id est Ebora & Helice abruptis locis hiaticibus devoratae. At ego nunc ecōtratio poteram similia in diebus nostris apud Constantinopolim a que modo principem gentiū prædicta & facta: sed non pfecta narrare: cū post terribilē denunciationē consciāmque mali sui consciām subter commota fundit: terra tremet: & desup fusa celitus flāma pēderet: donec orōe Arcadii principis & populi christiani: præsentē pditionem deus exortus auerteret: pbans se solumē & cōseruatore humiliū: & punitorem malorū. Sed hæc ut cōmemorata sint magis q̄ explicata: uerecundiæ cōcesserim: ut & q̄ scit recolat. & q̄ nescit inquirat. Inter ea Romani: qui p lxx. annos ab urbe Volscorū: præterea Phaliscorū: Equorū: & Sutrinorū subacti & attriti assiduis bellis conficiebant: tandem in supra scriptis diebus Camillo duce easde ciuitates. & rediuiuo finem dedere certamini. Prenestinos autem eodem tpe: q̄ usq; ad portā Romæ bellando & cedendo uenerant: ad flumen Aliam Tito Quintio pugnante uicerūt.

Dicit Romam grati pestilentia laborasse.

Nno ab urbe condita. ccc. lxxxiiii. Lucio Genutio & Quinto Seruilio consulibus ingens uniuersam Romam pestilentia corripuit. nō ut assolet pl' minusue solito tēpōꝝ tutbata tēpies: hoc ē aut intēpestiua siccitas hyemis: aut repentinus calor ueris: aut ī congruus humor & statis: uel autūni diuitis indigesta illuccebra. insuper etiam expirata de Calabris saltibus aura corrūpens repētinos acutarꝝ infirmitatū afferre transcurſus: sed grauis & diuturna quā ī nullo dispar sexu: in nulla dissimilis & tate generali cūctos per biēniū iugiter tabe confecit: ut etiā quos non egit in mortē: turpi macie exinanitos afflitosque dimiserit. Conquerens hoc: ut arbitror: loco obrectatores tēpotis christiani: si forte silentio præterierim: quib' tūc cæremoniis Romani placauerit deos. & sedauerint morbos. Cum pestilētia indies cūdesceret: auctores suasere pontifices: ut ludi scænici diis expetētib' ederent: & ita p depellēda temporali peste corporꝝ accersitus ē perpetuus morbus aīoꝝ. Vber nunc quidem mihi locus iste doloris atque īcrepatiōnis est. sed in quo iā reuerentia tua studiū sapientiæ & ueritatis exerceuit: mihi super eo audere fas nō ē. Cōmonuisse me satis sit: & ex quilibet intentione lectorē ad illius lectionis plenitudinē remisisse.

Marcus Curtius se præcipitio dedit.

Equitut hanc miseriā lucē: miseriōrēque eius expiationem p ximo anno satistriste prodigiū. Repente siquidē medio urbis tetra dissiluit: uastoque præruptu hiantia subito īterna patuerūt. Manebat diu ad spectaculū terrorēque cūctorꝝ patenti uoragie īpudens specus: nefariāque uiui hoīs sepulturā diis interpretib' expeccabat. Satisfecit īprobis fauibus præcipitio sui Marcus Curtius: uir eques armatus. iniecitque crudeli terræ inopinatā faciem: cui patū cēt: quod extanta pestilentia mortuos per sepulchra susciperet: nisi & uiuos scissa sorberet.

Vbi regnū macedonū: & ubi nat' est Alexander.

Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxxviii. iteꝝ terribilis. Galloꝝ īundatio iuxta Anienē fluuiū ad quartū ab urbe lapidē cōsedidit: facile sine dubio pondere multitudis & alacritate uirtutis pturbatā occupatura ciuitatē: nisi ocio & lētitudine torpuisset. Vbi atrecis

simam pugnam Manlius Torquatus singulariter iechoauit: Titus Quitus dictator cruentissima cōgressione cōfecit. fugati ex hoc prælio plurimi Galli instauratis ite copiis in bellū ruētes a Gaio Sulpitio dictatore supati sūt. Post paululū quoq; Thuscorū pugna sub Gaio Martio consecuta ē: ubi coniici datur: quanta hominū multitudo cæsa sit: quando octo. M. sunt capta Thuscorū. Tertio autē in iisdē diebus Galli se in prædā p maritima loca: subiectosque cāpos Albanis montibus difuderūt: aduersū quos nouo militū delectu habitu: conscriptisque legionibus decē. Ix. M. Romanorū: negatis sibi auxiliis Latinoꝝ processerūt. Consecit hanc pugnā Marcus Valerius: auxiliante coruo alite: unde postea Coruinū ē dictus. Occiso. n. puocatore Gallo hostes territi: sparsimque fugiētes grauiter trucidati sunt. Numerandū etiā iter cætera mala censeo primū illud iectū cū Carthaginēs fœdus: quod iisdē tibis fuit. præsertī ex quo tam grauia orta sunt mala: ut ex hīc cœpis se uideant. Anno si quidē ab urbe condita quadringentesimo secundo legati a Chartagine Romā missi sunt. fœdusque pepigerūt. Quam ex ingressu Carthaginensiū in Italiam malorū grauēdinē secuturā: cōtinuā rūque miseria tenebras iuges historia fides: locorūq; īfamia: & abominatio diebū: qbus ea gesta sūt ptestant. Tunc etiam nox usq; ad plurimam diei pte tendi uisa ē. & faxea de nubibꝫ grando descendens ueris terram lapidibꝫ uerberauit. Quibꝫ diebꝫ & Alexander Magnus magnū uere ille gurges miseria atq; atrocissimū turbo toti oriētis ē natus.

Artaxerxes Iudæos captiuos dicit.

Vm etiam Ochus: q & Artaxerxes post transactū ī Aegypto maximū diuturnūque bellū plurimos Iudeorū in transmigrationem egit. atque in Hyrcania ad Caspiū mare habitare præcepit: quos ibi usq; in hodiernū diē amplissimis generis sui incremētis extat consistere. atque exinde quandoque erupturos opinio est: cuius etiam belli tempestatē transcurrentis & Sidona opulentissimam Phœniciis pūnciæ urbem deleuit. & Aegyptum quanuis prius uictus tūc tam subactam: cōminutamque ferro Persarū subiecit īperio. Iam hinc statim a Romanis aduersus Sannitas gentē opibus armisque ualidam p Campanis & Sidicinis bella suscepta sunt. Sanniticū bellum ancipiti statu gestum Pyrrhus uel maximus Romani noīs hostis excepit. Pyrrhi bellū mox punicū consecutus ē. Et quis nunq; post mortē Numæ a belloꝫ cladibus fuisse cessatum Iani patentes sp portæ indicent: ex eo

tamen:ueluti p meridiē toto ipfessus cælo malorū feruor inēāuit.

Initium belli Punicī.

Orro aūt inchoato semel bello Punico utrū aliquādo bella cædes atque ruinæ oīumque infandarū mortiū genera: nisi Cæsare Augusto imperante cessauerint: inqrat: iueniat. pdat: q̄s quis infamanda christiana tpa putat. Asq; illo tamē iter bella Punicā unius anni: ueluti alitis præteruolantis excursu Romani propter Iani portas clausas inter febres morbosq; rei publicæ adhuc breuissimo pacis signo: uelut tenuissimo aquæ gelidæ haustu illecti sunt: ut in peius recalescentes: multo grauius uehementiusque affictarens. At uero si idubitatissime cōstat sub Augusto primū Cæsare post Parthicā pacē uniuersum terrarū orbē positis armis: abolitisq; discordiis generali pace & noua q̄ete compositū Romanis paruisse legibus: Romana iura: q̄ ppria arma maluisse: spretisque ducibus suis iudices elegisse romāos. Postremo oībus gentib; cūctisque puinciis inumeris ciuitatib;: infinitis populis: totis terris unā suisse uolūtate: libero honestoque studio ī seruire paci: atq; in cōe cōsulere: quod prius ne tina qdē ciuitas unū ue populū ciuiū: uel quod maius ē: una domus fratrū iugiter habere potuisset. Quod si etiam cū ipante Cæsare ista puerint: ī ipso imperio Cæsarī illuxisse ortū in hoc mundo domini nīi Iesu christi liquidissima pbatōne manifestū ē: inuiti licet illi quos in blasphemā urget ī uida: cognoscere faterique cogūs: pacē istam totius mūdi & tranquillissimā serenitatē nō magnitudine Cæsarī: sed potestate filii dei: q̄ in dieb; Cæsarī apparuit: extitisse. nec unius urbis īperatori: sed creatori orbis uniuersi orbē ipsum generali cognitōe paruisse: q̄ sicut sol oriens diez luce pfundit: ita misericorditer adueniens extenta mūdū pace uictorē Quod plenius cū ad id ipsū: pficiente domino uentū fuerit: pferemus.

Quod Romani Latinis bellū intulerunt.

Gitur. cccc viii. ab urbe condita Romani bellū Latinis rebeliantib; intulerūt Manlio Torquato & Decio Murena consulibus: in quo bello unus cōsul interfectus ē. alter extitit parricula. Manliusenī Torquatus filiū suū pemit: iuuēt uictorē interfōremque Metii Thusculani nobilis militis: & tū præcipue puccatis atq; insultantis hostis. Alii uero cōsul: cū iterato cōflictū illud cornu

cui præterat cædi atque affligi uideret: in confertissimos hostes spōte p lapsus occubuit. Manli⁹ quis uictor: occursū tamen nobiliū iuuenum Romanor⁹: q̄ legitime exhiberi solet: triumphans parricida nō meruit. Anno aut̄ post hūc subseuente Minutia uirgo uestalis ob admissū ī cestū dominata ē. uitaque obruta in campo: q̄ nūc Sceleratus uocatur

Scelus matronar⁹ hic refertur.

T uero paruo ex in tempore intericto: horresco referte: quod gestū est. Nam Claudio Marcello & Valerio Flacco cōsulib⁹ incredibili rabie & amore sceler⁹ Romanæ matronæ exarserūt Erat utique fœdus ille ac pestilens ann⁹. inflictaque iam undiq; cater uatim strages egerebant. & adhuc penes oēs de corrupto aere simplex credulitas erat. cū existente quadam ancilla indice & cōuincente: primū multæ matronæ ut biberet: quæ coxerant: uenena cōpulsæ: deinde simul ut hausere consūptæ sūt. Tanta aut̄ multitudo fuit matronar⁹ ī his facinoribus conscientiæ: ut. ccc. lxxx. damnatae ex illis simul fuisse referant.

Alexander rex a Lucanis uictus & occisus.

Nno ab urbe cōdita. ccc. xxii. Alexander rex Epirotarum Ale xandri illius Magni autūculus traiectis in Italiam copiis: cū bellū aduersus Romanos pararet: & circa finitimas Romæ ur bes firmaret uires exercitus sui: auxiliaque uel sibi acqreī uel hostib⁹ subtrahere studens bellis exercere: a Sannitis qui Lucanæ gēti suffragabant maximo bello ī Lucania uictus atque occisus ē. Sed quoniam aliquantū Romanas clades recēsendo pgressus sū: uel Alexandri isti⁹ mentione cōmonitus de Philippo Macedonū rege: qui Olympiadēm hui⁹ Alexandri Epirotæ sororē uxorē habuit: ex qua Alexandrū magnū genuit: paucissimis annis retro repetitis magna paruis: inq̄tū poterū: colligam.

De regno Philippi patris Alexandri regis macedoniæ.

Nno ab urbe condita. cccc. Philippus Amyntæ filius Alexan dri pater regnū macedonū adeptus. xxv. annis tenuit: quibus hos oēs acerbitatū aceruos cūctasque malorū moles struxit. Hic primum ab Alexandro fratre obses Thebanis datus p triennium apud Epaminundaz strenuissimū impatorem & summū philosophū

cruditus est. Ipso autem Alexandro imperfecto scelere Eurydices matris: qui ea commisso adulterio: & altero primū filio occiso filiaque uida uata generi nuptias mariti morte pepigisset: compulsu populo regnus: quod paruo occisi fratris filio tuebatur suscepit: qui cum foris concursu exur gentium undique hostium: domi autem deprehensu sive insidiarum: metu fatigaretur: primum bellum cum Atheniensibus gessit. Quibus uictis arma ad Illyrios transtulit: multisque milibus hostium trucidatis Larissam urbem nobilissimam cepit. Inde Thessaliā nō magis amore uictoriæ: quam ambitione habendo equitū Thessalorū: quos robur exercitui suo admiseret: inuasit. Ita Thessalis ex iprouiso præoccupatis atque in potestatē redactis iungendo equitum peditūque fortissimas turmas & copias iuictissimum fecit exercitum. Igis uictis Atheniēsib⁹ subiectisque Thessalis Olympiadē Eurucha regis molossoꝝ sororē duxit uxorem. Qui Eurucha cum per hoc quod societatē macedonū affinitate regis paciscebat: īperium suū se dilatuꝝ putaret: p̄ hoc deceptus amisit. priuatusque in exilio consenuit. Deinde Philippus cum methonam urbē oppugnaret: iactu sagittarū oculum p̄didit. ipsam uero urbem mox expugnauit. & cepit. Ex in Græciā totam p̄pe consiliis præuē tam uiribus domuit. Quippe Græciæ ciuitates: duꝝ īperare singulæ cū piunt: imperiū oēs p̄diderūt. Et dū in mutuū exitiū sine modo ruūt: oībus perire: quod singulæ admitterent: oppressæ demū seruientesque senserunt: quāꝝ dum insanas conuersatiōes Philippus ueluti e specula obseruaret: auxiliūque sp̄ inferioribus suggestendo: contentiōes belloꝝ somites callidus doli artifex foueret: uictos sibi pariterque uictores subiecit. Huic autem ad obtinendam totius Græciæ dominationē: dominatio īmoderata Thebanorū dedit facultatem: qui uictos Lacedæmonios ac Phocenses: cædibus & rapinisque cōfectos: cum insup ī cōi Græciæ concilio tanta pecunia multa onerauissent: quantam illi soluere nullo mō possent ad arma fugere coegerunt. Itaque Phocenses & Philomello duce & auxiliis Lacedæmoniorū Atheniensibusque fulti commissa pugna hostibusque fugatis Thebanorū castra ceperūt. Sequenti prælio inter imensas utriusque populi strages Philomellus occisus est: In cuius locum Phocenses Enomaū ducē creauerūt. Porro autem Thebani & Thessali omisso delectu ciuiū Philippum Macedoniæ regē: quez hostē pri repellere laborabant: ultiro sibi ducem expetiuerūt. Commisso prælio & Phocensibus pene ad internitionē cæsis uictoria ad Philippū concessit. Sed Athenienses audito belli euentu: ne Philippus transiret in Græciā angustiasthermopylarū pari rōne: sicut aduentantibus antea Persis oc

cupauerē. Igitur Philippus: ubi exclusum se ab ingressu Græciæ præstructis thermopylis uidet: patatu in hostes bellū uerit in socios. Nā ciuitates quæ paulo ante dux fuerat: sibi aggratulantes: ac se excipiētes patentes hostiliter iuadit. crudeliter diripit oīque societatis cōsciētia penitus abolita cōiuges: liberosque omnium sub corona uēdidit templa quoque uniuersa subuertit. spoliauitque. nec tamen uīquam p. xxv: annos quasi iratus diis uictus ē. Post hæc in Cappadociam tranſiit. ibique bellū pari perfidia gessit. captos p dolū finitimos reges iter fecit. totamque Cappadociā īperio Macedoniae subdidit. Inde post cædes & incendia depredationesque in socias urbes gestas: parricidia ī fratres cōuertit: quos patri ex nouerca genitos cuī coherædes regni uere ref: interficere aggressus ē. Cū autē unū ex his occidisset: duo in Olymthū confugerūt. quam mox Philippus hostiliter aggressus urbē anti quissimam & florentissimā: cædibus ac sanguine repletā opib⁹ hoībus que uacuauit. abstractos & frēs supplicio & neci dedit. Dehinc cū excidio socio⁹ & parricidio frat̄ elatus licere sibi oīa: quæ cogitauiss; putaret: auraria loca in Thessalia & argenti metalla in Thracia inuasit. ac ne aliquod ius uel fas in uiolatuī prætermitteret: præoccupato mari & classe disp̄sa piraticā quoque exercere instituit. Præterea cū euī fratres duo Thraciæ reges de regni terminis ambigētes: iudicē ex cōsensu præ optauissent: Philipp⁹ more ingenii sui ad iudiciū tanq; ad bellū cū instructo exercitu ingressus īscios iuuenes uita regnoq; priuauit. Athenienses uero q; pri⁹ Philippi ingressū thermopylar⁹ munitōe repulerat ultro pacē ei⁹ expetētes: fraudulentissimū hostē de neglecta introitus custodia cōmouerūt. Cæteræ etiā Græciæ ciuitates ut itenti⁹ ciuilibus bellis uacarēt: sub specie pacis & foederis sponte se externæ dnātiōi sub iecerūt. maxie cū Thessali Boetiiq; poscerēt Philippū: ut p̄fessū se ad uersū Phocenses ducē exhiberet: susceptūq; bellū gereret: cōtra Phocenses adhibitis secū Atheniēsib⁹ & Lacedæmoniis: uel differti bellum: uel auferri precio & precib⁹ laborabant. Philipp⁹ tacite utrisq; diuersa p̄misit: Phocēsib⁹ pacē & ueniā se datur⁹ sacro cōfirmās. Thessalis uero affutur⁹ se mox cū exercitu spōdet. bellū tamen ab utrisq; pari uerat. Igitur Philipp⁹ instructis copiis angustiast thermopylar⁹ secur⁹ igerat. easq; occupatas: dispositis præsidiis emunit. Tūcq; primū se non Phocenses soli. sed & oīs Græcia captā cē p̄sensit. Siqdē primo Phocenses Philipp⁹ rupta fide: calcatoq; sacro infandæ dilaceratōi dedit. Inde oīum urbes finesque populatus cruenta præsentia effecit: ut etiam ab senstimeretur. Vbi uero in regnū rediit, more pastorū qui pecora sua

nūc p æstiuos: nunc p hybernos saltus circūducunt: populos & turbas
ut illi replenda: uel relinquenda quæque loca uideban: ad libidinē suā
transfert. Miseranda ubique facies: & atrocissimū miseriaꝝ gen⁹ obuer-
sabas: ppeti excidiū sine irruptione: sine bello captiuitatem: sine erimie
exiliū sine uictore dominatū. Premit miseros īter iniuriaꝝ stimulos su-
p̄fusus paucor. ipsaque dissimulatione dolor crescit hoc altius demiss⁹
quominus p̄fiteri licet timētibus ne ipse quoque lachrimæ p̄ o cōtūa-
cia accipiātur alios populos auulsos a sedibus suis finib⁹ hostiū oppo-
nit. alios in extremis regnī termīs statuit. quosdā æmulaione uiriū ne
possent quod posse credebātur in supplemēta exhaustaꝝ urbium diui-
dit. Ita gloriosissimū illud quondam florētis græciæ corpus in multas
laceratasque particulas extincta primū libertate cōcidit. Sed hæc cum
p aliquā itas Græciæ ciuitates exercuisset & tamē omnes metu premeret
coniiciens ex præda paucor. opes omniū ad p̄ficiendā æqualē ī uniuers-
sis uastationē utili emolumēro necessariā maritimā urbē ratus Byzā-
tium nobilem ciuitatē aptissimam iudicauit ut receptaculū sibi terra
marique fieret eamque obſistentem ilico obſidione cinxit

De ciuitate Bizantio quæ Constantinopolis dicta est.

Aec autem Byzantiū quōdam a Pausania rege Spartanor. cō-
dita. post aūt a Cōstantino christiano p̄cipe ī maius aucta &
Constantinopolis dicta gloriosissimi nūc imperii sede s& toti⁹
caput orientis est. Philippus uero post longam & irritā obſidionem. ut
pecuniā quam obſidēdo exhauserat prædando repararet piraticam ag-
gressus ē Captas itaque. clxx naues mercib⁹ confertas distraxit. & anhe-
lāti iopiæ pua recreatiōe subuenit. Inde ppter agēdam prædā & curan-
daꝝ obſidionē diuisit exercitū. Ipse aūt cū fortissimis p̄fectus multas
Cherronesi urbes suscepit. p̄fligatisque populis opes abstulit Ad Scy-
thiā quoq; cū Alexādro prædandi itentiōe p̄transiit Scythastūc Ether-
as regebat q cū Istrianoꝝ bello premeret auxilia a Philippo p̄ Apol-
loniēses petiit. Sed cōtinuo Istrianoꝝ rege mortuo & bellī metu & auxi-
lioꝝ necessitate liberat⁹ pactiōe ſeoderis cū Philippo habitam dissol-
uit. Philipp⁹ dimissa obſidiōc Byzantii Scythicū bellū totis uitib⁹ ag-
gredit Cōmisoq; prælio cū Scythæ & nūcro & uirtute p̄starēt. Phi-
lippi fraude uicūf. In ea pū. xx. M pugna eroꝝ ac fœmiasꝝ Scythicæ gē-
tis capta pecor. magna copia abducta auri atque argenti nihil reptum.
Nam & ea res p̄io fidē inopiæ Scythicæ dedit Viginti milia nobilium

equorum sufficiendo generi in Macedoniam missi sunt. sed reuerteti Philippo Traballi bello obuiant: In quo ita Philippus in femore uulnus est: ut per corpus eius equum interficeret. Cumque eum occisum putaret in fugam uersi praedam amiserunt. Aliquantula deinde mora dum conualescit a uulnere: in pace conqueuit. Statim uero ut conuuluit: Atheniensibus bello intulit: qui in tanto discrimine positi Lacedaemonios quodam hostes: tunc socios asciscunt: totiusque Graeciae ciuitates legationibus fatigati: ut coem hostem coibus uiribus petant. Itaque aliquantae urbes Atheniensibus se se coiunxerunt: quasdam uero ad Philippum bellum metus traxit. Praeterea commissio cum Athenienses longe maiori numero militum praestaret assiduis tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincitur: quam pugnam longe oibus anterioribus bellis atrociorē fuisse ipse rex exitus docuit.

Gracia libertatem suam amisit.

Am & hic dies apud uniuersam Graeciae acquisitam dominatiois gloria & uetustissimam libertatis statum finiuit. Postea Philippus cruentissimam uictoriā in Thebanos & Lacedaemonios exercuit. Siqdem principes ciuitatum alios securi percussit. alios in exiliū egit. & oibus bonis priuauit. Pulsos quidē a ciuibus in patriā restituit: ex quibus ccc. exules iudices rectoresque praefecit. qui ut antiquū dolorem noua potestate curarent: pressos infelicitate populos in spem libertatis respire non sinerent. Præterea magno delectu militum in subsidiū regiae dispositionis ex tota Graecia habito. cc. milia peditum: & xv. milia equorum; absq; exercitu Macedonum & infinita gentium barbarie Persica expeditōi in Asia missurus instruxit. Tres duces: hoc ē Parmenionē: Amyntā & Attalū præmittendos in Persas legit. Et dum supra scriptae copiae de Graecia congregarent: Alexandri: qui erat Olympiadis uxor frater: & post a sabinis in Lucania pstratus ē: quem Epiti regē ob mercedē stupri perpetrat in eum constituerat nuptias in copulando ei filiam suam Cleopatraz celebrare decreuit: qui cū pridie quod occiderest interrogatus fuisset: quis finis hōi cēt magis optand: respōdisse feret. eum esse optimū: qui uiro forti p' uirtutum suarum gloriam in pace regnanti sine contentione corporis & dedecore animi subitus & celer inopinato ferro potuisset accideret: quod ipsi mox cōtigit. Nec ab iratis diis quos sp paruipenderat: quoque aras tēpia simulacraque subueterat: qui lectissimam: ut ipsi uidebas: mortē adipisceret: potuit impediri. Nam die nuptiarum: cum ad iudicium magnifice apparatos inter duos Alexandros filiumque contenderet. a Paflania nobili Macedonum adolescentem in angustiis sine custodib; circumcidēt occisus

est. Afferant nūc multisque hæc uocib⁹ efferaūt: quasi uiros fortiū latides & facta felicia: qb⁹ amarissimæ alioꝝ calanitates in dulces fabulas cedūt: si tamē nunq⁹ ipsi iurias qb⁹ aliquando uexant: relatu tristiori deplorēt. Si uero de ppriis querimoniis tantū alios audiētes affici uolunt: q̄tū ipsi ppetiendo senserūt: prius ipsi nō præsentib⁹ præterita sed gestis gesta cōparent. & utraq; ex auditu: uelut certi alienor⁹ arbitri iudicēt p. xxv. annos iūcēdia ciuitatū: excidia bellor⁹: subiectōes puīciaꝝ cædes hoīum: opū rapinas: prædas pecor⁹: mortuor⁹ uenditōes: captiuitatesque uiros unius regis fraus effera. & dominatus agitauit.

Alexander successit Philippo in regnū.

Vfficerent ista ad exemplū miseriaꝝ insinuata memoriae nīꝝ gesta p Philippū: etiā si Alexander ei nō successisset in regnū

Cuius bella: īmo sub cuius bellis mūdi mala ordine sequētia suspendo paulisper: ut in hoc loco pro cōuenientia tempor⁹ Romana subiici ī. Anno ab urbe condita. ccccxxvi. Caudinas furculas satis celebres & famosas insignis romanor⁹ fecit infamia. Nā cū superiore bello uiginti milia Sannitū Fabio magistro equitū pugnā conserente cecidissent: circunspectiore cura Sannites ac magis instructo apparatu apud Caudinas furculas consederunt: Vbi cū Vecturiū & Posthumiū consules omnesque copias Romanor⁹ angustiis locor⁹ armisq; clausissēt: Pontius dux eor⁹ intantū abusus ē uictoriæ securitate: ut Herennium patrē consulendū putaret: utr⁹ occideret clausos: an parceret subiugatis: ut uiuos tamē dedecori reseruaret: elegit. Romanos enī antea sāpis sime uinci & occidi: nunquam autem capi: aut ad deditiōē cogi potuisse constabat. Itaque Sannites uictoria potiti uniuersū exercitum Romanū turpiter captū: armis etiā uestimentisq; nudatuz: tantū singulis uilioribus operimentis ob uerecūda corpor⁹ tegenda cōcessis: subiugomissum: seruitioq; subiectū: longū agere pompæ ordinē præcepérunt. Secentis aut equitibus Romanis in obsidatū receptis oneratos ignomina cæteris rebus uacuos consules remiserūt. **Quid de exaggerāda hui⁹ fœdissimi fœderis macula uerbis labore: qui tacere maluissim⁹?** Hodie enī Romani aut oīo nō essent: aut Sannio dominante seruirerent: si fidei fœderis: quā sibi seruari a subiectis uolūt: ipsi subiecti Sannitib⁹ seruauiissent. Posteriore anno infringūt Romani firmatā cū Sannitib⁹ pactio nē: eosq; in bellū cogūt: quod Papyrio consule insistēte cōmissum magnas strages utriusq; populi dedit. Cūque hinc ira recētis ifamiaꝝ īde

gloria p̄ximae uictoriae pugnates stimularet: tandem Romani p̄tinaciter moriendo uicerūt: nec cædi piter uel cædere destiterūt: nisi postquam uictis Sānitibus & capto duce eorum iugū reposuerūt. Idē deinde Papyri⁹ Satricū expulso inde Sānitico præsidio expugnauit. & cepit. Hic autem Papyrius adeo tūc apud Romanos bellicosissim⁹ habebat: ut cum Alexander magn⁹ disponere diceres ab oriente descendēs obtinere uiribus Aphricā: atq; inde in Italiam transuichi. Romani inter cæteros duces tūc in re publica sua optimos: hūc præcipuū fore: qui Alexandri īpetū sustinere posset: meditarentur.

Initium regni Alexandri magni.

Gitur Alexander anno ab urbe condita. ccccxxvi. patri Philippo successit in regnum: qui primā expientiam animi & uirtutis suæ cōpressis celeriter Græcor̄ motibus dedit: quibus auctor ut ab īperio Macedonū deficerent: Demosthenes orator auro Persarū corruptus extiterat. Itaque Atheniensib⁹ bellū deprecantibus remisit: quos insupetiā multo metu soluit. Thebanos diruta ciuitate deleuit. reliquos sub corona uendidit. cæteras uero urbes Achaiae & Thessaliæ uectigales fecit. Illyricos quoque & Thracas translato mox abhīc bello domuit. Inde profectus ad Persicum bellum omnes cognatos ac proximos suos interfecit. In exercitu eius fuisse tantūmodo peditū. xxxii. milia egyptū. iiiii. M. d. naues. c. lxxx. referuntur. hac tāz pua' manu uniuersum terrar̄ urbē utr̄ mirabilius sit quod uicerit: an quod aggredi aūsus fuerit: incertū ē. Primo eius cū Dario rege cōgressu. dc. M. Persar̄ in acie fuerūt. quæ nō minus arte Alexandri supata: quā uirtute Mace donū terga uerterūt. magna igitur cædes Persar̄ fuit. In exercitu autem Alexandri. cxx. equites & nouē tātū pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiæ ciuitatem. quæ nūc Sardis uocatur: obsessam expugnatāq; cepit. ac direptiōi dedit. Inde nūciato sibi Darii cū magnis copiis aduentu: timens angustias: qbus inerat locor̄. Taur̄ montem mira celeritate transcēdit: & d. stadiis sub una die cursu trāsmis̄is Tharsū uenit. ibi q; cū sudans in Cydnū p̄frigidū amnem descendisset: obriguit. cōtractu neroꝝ p̄ximus morti fuit. Interea Darius cum. ccc. M. peditū & c. M. equitum in aciem procedit. mouebat hæc multitudo hostiū etiā Alexander maxime respectu paucitatis suæ: quanuis iam pridē. dc. M. hostiū eadē paucitate supatis non solū non timere pugnā: sed etiā uictoriā spare didicisset. Itaque: cum intra iactuū teli uterque constitisset exercit⁹: & intentos in signū belli populos discurrentes pr̄cipes uariis

incitamentis acuerent: ingentib⁹ utrīq; animis pugna cōmittit. In qua ambo reges Alexander & Dari⁹ uulnerans. ac tādiu certamē anceps fuit: quoadusq; fugeret Dari⁹. Exinde cædes Persæ secuta ē. Ibi tunc peditū octoginta. M. eqtū. decē. M. cæsa: capta aut̄ quadraginta. M. fuere. Ex Macedonib⁹ uero cecidere centū trigīta pedites. eqtes. cl. In castris Persæ nūltū auri cæterarūq; opū repertū ē. Inter captiuos castrorūz mater & uxor eadēque soror & filiæ duæ Darii fuere. Quare redēptiōz Darius cū eti i oblata regni dimidia parte nō ipetrauisset: tertio cūctis Persæ uiribus sociorūque auxiliis cōtractis bellū instaurat. Sed dum hæc Dari⁹ agit: Alexander Parmenionē ad iuadendā Persicā classez cū copiis mittens ipse in Syriā pficiscif. Ibique ex multis sibi regib⁹ cum infulis ultro occurrentib⁹ alios ablegit. alios mutauit. alios pdidit. Tyrū urbē antiqſſimam & florentiſſimam fiducia Carthaginēſiū sibi cognatorū obſiſtentē oppreſſit & cepit. Exin Ciliciam: Rhodū atq; Aegyptū ptinaci furoř poadit. Inde ad templū Iouis Ammonis pgit: ut mēdacio ad tēpus cōposito ignominiam sibi patris incerti & infamiam ad ulteræ matris aboleret. Nam accersitū ad ſe phani ipsi⁹ antistitem ex occulto monuit: qd ſibi tanq; cōſulenti responderi uelit: ſicut historici eorum dicūt. Ita cert⁹ Alexander fuit nobisq; pdidit: diis ipſis mutis & ſurdis: uel i potestate eē antistitis qd uelit fingere. uel in uolūtate cōſulentis: qd malit audire. Reuertēs ab Ammone ad tertium Persicū bellū Alexander in Aegypto cōdedit. Dari⁹ uero ſpe pacis amissa. cccciiii. M. peditū: & c. M. equitū Alexander ab Aegypto reuertēti apud Tharsum bello ſe opponit. Nec pugnæ mora. omnes cæca rabie in ferrū ruūt: Macedones totiens a ſe uictis hostib⁹ animosi: Persæ: niſi uicant: mori p̄æ optantes. Raro in ullo p̄ælio tantū ſanguis fuſum eſt. Sed Darius cū uinci ſuos uideret: mori in bello paratus persuauit ſuorū fugere cōpulſus eſt. Hoc p̄ælio Aſiæ uires & regna ceciderunt. totusque oriēs i potestatem Macedonici cefſit i perii. atque ita attrita eſt in hoc Persarum omnis fiducia: ut post hoc nullus rebellare auſus ſit: patiēterq; Persæ post imperium tot annoz iugū ſeruitutis acceperūt.

Alexander Darium uicit.

4 Alexander nanq; ne trigītaquattuor cōtinuis dieb⁹ caſtroz p̄ædā pcensuit. ac Perſepolī caput Persici regni urbē famoſiſſimā confertifſſimāque opibus totius orbis inuafit: Dariū uero cum a ppinquis ſuis uinctum compedibus aureis teneri competifſet:

psequi statuit. Itaque iusso ut se sequeret exercitu: ipse cū M. militu: pfectus inuenit in itinere solū relictū: multis cōfōsum uulneribus: & extrema uitæ p uulnera efflante. Hūc mortuū iāni misericordia referri: & in sepulchris maior: sepeliri præcepit: cui? nō dicā matrē uel uxorem: sed etiam p uulas filias crudeli captiuitate detinebat. In tanta maior: multitudine difficillima dictis fides. tribus præliis totidēq; annis qnq; decies centena. M. peditū equitūq; consumpta sunt. Et hæc q dem ex eo regno illisq; populis: unde iā ante annos nō multo plures decies nouies centena. M. pfligata referūtur: q̄q extra has clades per eos dē tres annos & Asiac ciuitates plurimæ oppressæ sunt: & Syria tota uastata: Tyrus excisa: Cilicia exinanita: Cappadocia subacta: Aegypt ad dicta sit: Rhodus quoq; insula ulro ad seruitutē tremefacta successerit: plurimaq; subiectæ Tauro p uincia. atq; ipse mons Taur' diu detrectatū iugū domitus & uictus acceperit. Et ne forte quisq; opinetur uel orientē solū Alexandri uirib' subactu: uel Italiā tantūmodo Romana inquietudine fatigatā: tūc etiā bellū Agidis Spartanor: regis i Græcia. Alexandri regis Epri in Lucania. Zopyrionis præfecti in Scythia gerebas: quoq; Agis Lacedemonius excitata & rebellante secū uniuersa Græcia cū Antipatri fortissimis copiis cōgressus inter magnas utro rūque strages & ipse p cubuit. Alexander aut in Italia affectas occidētis iperiū: æmulans Alexandrū magnu: post numerosa & grauia bella ibidē gesta: a Brutiis Lucanisq; superat' ē. corpusq; ei? ad sepulturā uenditū. Zopyrion uero præfect' Pōti adunato. xxx. M. exercitu. Scythis bellū inferre ausus ē. & usq; ad intermissionē cæsus fundit' cū oib' copiis suis abrasus ē. Igif Alexander magn' post Darii mortē Hyrcanos & Mardos subegit. ubi etiam illū adhuc bello intentū Thalestris: siue Minothaea excita suscipiendæ ab eo sobolis grā cū. ccc. mulierib' p cax Amazon iuenit. Post hæc Parthor: pugnā aggressus: quos diu obnitentes deleuit p pmodū ante quā uicit. Inde Dracas Euergetes Parthamas: Patapamenos: Hydaspes: cæterosq; populos q̄ i radice Cauca si morabant: subegit: urbe ibi Alexandria sup amnē Tanaī constituta. Sed nec minor ei? i suos crudelitas: q̄ in hostē rabies fuit. Docent hoc Amyntas cōsobrin' occisus: nouerca fratresq; ei? necati: Parmonio & Philiotas trucidati: Attal': Euryloch': Pausanias: multiq; Macedōiæ prīcipes exticti: Clit' quoq; annis grauis: amicitia uet' nefarie iterfect' Qui cū i cōuiuio fiducia regiæ amicitiæ aduersus regē opera sua Philippo præponentē memoriam p̄istueretur: ab offensō frustra rege uenabulo trans fossus cōcōuiuū moriens cruētauit. S; Alexáder hūani

sanguinis insaturabilis siue hostiū siue etiam sociorū recentem tamen
sp sitiebat cruorem. Itaque p̄tinaci īpetu in bella p̄currēs Chorasmos
& Dacos: indomitam gentem in deditioñem accepit. Callisthenem ph̄i
Iosophum: sibique apud Aristotelem condiscipulum cu; plurimis ali
is principibus: quod eum deposito salutanidi more: ut deū non adora
ret: occidit. Post hāc Indiam petit: ut oceano ultimoque oriēte finiret
imperium. Ny sam urbē adiit. Dedalos montes regnaque Cleophilis
reginæ expugnauit: quæ cum se dedidisset: concubitu regnū redemit.

Indiam ingressus est Alexander.

Eragrata p̄domitaque Alexandri India: cū ad saxū mire aspi
tatis: miræque magnitudinis & altitudinis: in quod multi po
puli confugerant: puenisset: cognoscit Herculē ab expugnati
one eiusdē saxi terræ motu prohibitum. æmulatione p̄motus: ut Her
culis acta suparet: cū sūmo labore ac piculo saxo potitus oēs loci eius
gentes in deditioñem accepit. Cū Poro fortissimo Indoꝝ rege cruētis
simū bellum gessit: in quo Alexander cū ipso Poro singulariter cōgres
sus: occisoque deiectus quo: concursu satellitū p̄sentiā mortis euā
sit. Porus multis uulneribus confossus retentus & captus ē: quo ob te
stimoniuū uirtutis in regnū restituto: duas sibi cōdidit ciuitates Niciā.
& Bucephalā: quam de nomine equi sui ita uocari p̄cepit. Inde Are
stas Stathenos Passidas & Gangaridas cæsis eoꝝ exercitibꝝ Macedones
expugnauere. Cūque ad confines uentū cēt: ibi contra ducēta milia eq
tum hostiū p̄tignā conseruerūt. Et cū ætate detriti: aīo ægri: uiribꝝ laſ
si difficile uicissent: castra ob memoriam plus solita magnifica cōdide
rūt. Exin Alexander ad amnum Agasimum pergit. Per hunc in oceanū
deuehif: ibi Geſſonas Sybosq;: quos Hercules condidit: oppressit. Hic
Mardos & Subagras nauigat: quæ gentes cum armatis. lxxx. milibꝝ p̄
ditū excipiūt. Cōmiskoque p̄ælio diu anceps & cruenta pugna: tandē
tristem pene oēm uictoriam Macedonibus dedit. Nam fusis hostiū co
piis Alexander exercitū ad urbem duxit. Et cū murum ascendisset pri
mus: uacuam ciuitatem ratus solus introrsu; desiluit: quē cū undiq;
infesti hostes circūdissent: incredibile dictu ē: ut eum nō multitudo
hostiū: non uis magna telegꝝ: non tant⁹ laceſſentiū clamor terruerit. so
lus tot milia ceciderit: ac fugarit. At: ubi se obrui a circunſuſa multitu
dine persensit: muri obice posteriora tutatus: contrarios facili⁹ co uſq;
ſuſtinuit: donec ad periculū eius clamorēque hostiū: perfractis muris

exercitus oīs irrūperet. In eo prælio sagitta sub māma traicit: fixo ge-
nū eatus pugnauit: donec eū a quo uulnatus cēt: occideret. Inde cō-
scensis nauibus cū oceanī litora pagraret: ad urbē quandā cui Ambira
rex præterat: puenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnā pte exercitus
sagittis hostiū ueneno illitis amisit. ac post herba p somniū sibi ostēsa
& in potū sauciis data: cū reliq̄s subuenires: urbē expugnauit: & cepit.

Omnes puinc̄ in Babylonīa ad Alexand̄
terrā legatos: pacem petentes miserūt.

Ost̄ quasi circuincta meta de oceano Indū flumen ingressus
Babylona celeriter rediit: ubi eū exterritā & totius orbis puin-
cia legati opperiebant: hoc est Carthaginēsiū & toti⁹ Aphri-
cæ ciuitatū: sed & Hispanor̄: Gallo⁹: Siciliæ: Sardinia & qz. plurimæ præ-
terea partis Italīæ tantus rumor in sūmo oriente cōstituti ducis popu-
los: ultimique occidentis iuaserat: ut inde pegrinam toto mūdo cerne-
res legationē: quo uix crederes puenisse rumorē. Alexāder uero apud
Babylonīā cū adhuc sanguinem sitiens male castigata auiditate mistri
insidiis uenenu potasset: interiit. O dura mens hominū. & cor sp̄ in hu-
manū. Ego ipse qui hæc p̄ passerenda oīum temp̄ & alternata calamita-
te p̄censeo: in relatu tanti mali: quo uel ipsa morte: uel formidie mortis
accepta totus mūdus intremuit. nūquid non lachrymaui oculis: nūqd
non corde cōdolui: nunquid non reuoluens hæc ppter cōem uiuendi
statum maior̄ nūserias meas feci: cū tamen si quādo de me ipso refero
ut ignotos primū barbaros uiderim: ut infestos declinauerim: ut domi-
nantibus cblanxit sīm: ut infideles p̄cauerim: ut insidiantes subter
fugerim: postremo: ut p̄sequentes in mari saxis: spiculisque appetētes:
manibus etiā pene iam apprehendentes repētina nebula circūfusus euā
serim: cūctos audientes me in lachrymas cōmoueri uelim. & tacitus de
non dolentibus dolcā: reputans duriciem eorū: qui quod nō sustinuere
non credunt. Hispanus Maurin⁹ ad supplicandū Alexandro Babylonā
adiit. cruentūqz dominū ultro: ne hostē excipet: per Assyriā Indiāque
quæsiuit: terra⁹ metas lustrās: & utriqz infeliciter not⁹ oceano. & tamē
tā uiolentæ necessitatis memoria uel obliuione defecit: uel uiluit uetus
state. Et nos ppetuæ recordati hæsus⁹ putamus: quod plurima orbis
parte secura unū angulū fugax latro uiolauit: quasi uero Gotorū &
Sueuor̄ pacem: ut non dicā uersa uice Indus uel Assyrius: sed etiā uel
ipse qui hostem patit. Hispanus orauerit. At uero si illa Alexātri tpa

laudanda potius ppter uirtutem:qua totus orbis obtentus ē:quam de testanda ppter ruin ī:qua totus orbis effusus est:iudicantur: iuenient & modo plurimi:q hæc laudanda censeant:quod multa uicerūt. & mī serias alioꝝ felicitatem suam reputent.Sed dicet quispiam. Isti hostes Romani sunt.Respondebitur.Hoc & tunc toto orienti de Alexandro uidebas.talesque & Romani aliis uisi sunt:dū bellis q̄etos ignotosque petiuerūt.Sed illi acquirere regna.isti euertere student.Separata sunt hostis excidia.& iudicia uictoris.Siqdem & illi priꝝ eos bellis affixeūt: quos postea legibꝝ suis ordinarūt:& hi nūc hostiliter turbant:quæ qd̄ nō permiserit deꝝ:si edomita obtinerent:ritu suo cōponere molirentur dicendi posteri reges magni:q nūc nouissimi hostes adiudicantur.Quolibet hæc gesta talia noīc censeant:hoc ē siue dicāt miseriæ:siue uirtutes utraqꝝ prioribꝝ cōparata hoc tpe minora sūt.atque p nobis ita utraqꝝ faciunt in cōparatione Alexandri atqꝝ Persarꝝ:Si uirtus nunc uocanda est:minor est hostium.si miseria minor est Romanorꝝ.

Papyrius consul contēptis auguriis magnam cōsecutꝝ est uictoriā.

Nno ab urbe cōdita.ccc.l.Fabio Maximo q̄nquies Decio Mu
ræna quater consulibus quatuor fortissimi florentissimique
populi Italix in unū agmen fœdusque coierūt.Nanqꝝ Hetr
sci & Vmbri Sannites & Galli uno agmine conspirantes Romanos dele
re conati sunt.Tremefacti hoc bello Romanorꝝ animi.& labefacta fidu
cia est.nec ausi sunt tantū spare de uiribus.dolo diuidere hostes potiꝝ
rati pluribus se bellis īplicauere q̄ grauibus.Itaque cū qbusdā suis ad
populandos hostiles agros in Vmbriam Hetruriamqꝝ præmissis Vm
broꝝ Hetruscorūque exercitum redire ad tuitionem suorꝝ coegissent
cū Sannitibus & Gallis bellū inire pperarunt.in quo bello cū Gallorū
īpetu premerent Romani:Decius consul occisus est.Fabiustamē post
magnā Decianæ partis stragē:tandē uicit.Eo prælio.xl.M. Sannitum:
siue Galloꝝ cæsa sunt.Romanorꝝ uero septē.M.ex Decii tantūmō pte
qui occisus est:referunt.Fuisse aut̄ absque Hetruscis & Vmbris: quos
astu Romani bello aduocauerunt:Galloꝝ & Sannitū.xl.M.pedituꝝ &
x.M.equitū.At uero septem. M.Liuius referit & carpentarios.M.in ar
mis contra aciem stetisse Romanam.Sed ut s̄a pe dictū est: sp Romano
rum aut domesticam quietem extraneis bellis interpellatam:aut exter
nos euentus morbis interioribus aggrauatos tantum:ut omnimode in
gentes animi undecūque premerent. Hanc cruentā tristēmqꝝ uictoriā

pestilentia ciuitatis onerauit: & triūphales pōpas obuiæ mortuorū exē
qæ polluerūt. Nec erat cui de triūpho gaudia suaderent: cum tota ciui
tas aut ægris suspiraret: aut mortuis. Sequis annus quo Romani istau
rato a Sannitib⁹ bello uicti sūt. atque in castra fuderūt. Postea uero Sā
nites nouū habitū animūque sumētes hoc ēdēcātatis armis ac uesti
bus paratoque aīo: nisi uincāt: mori bello sese offerūt. Aduersu⁹ quos
Papyrius consul cū exercitu missus cū a pullariis augurib⁹ uana cōie
ctantibus cōgredi phibereſ: irridens eos tā feliciter confecit bellū: quaž
constanter arripiuit. Nā in hoc prælio. xii. M. hostiū cæſa. tria. M. capta
referūt. sed hanc quoque istius uere laudandā historiā: quam uani
haruspices īpedire nō potuerūt: oborti subito corrupere morbi. Nā tā
tā ac tam intolerabilis pestilētia tunc corripuit ciuitatem: ut ppter eaž
quacūque rōne sedandā: libros sibyllinos cōsulendos putarint: horren
dūque illū Epidauriū colub⁹ cum ipso Aesculapii lapide aduexerit:
quasi uero pestilētia aut ante sedata nō sit: aut post orta nō fuerit. Præ
terea altero ab hinc anno Fabius Gurges cōsul male aduersus sannites
pugnauit. Nanq⁹ cōmissio exercitu uictus in urbē refugit. Itaq⁹ cu⁹ se
nat⁹ de summouendo eo deliberaret: p̄ ei⁹ Fabius Maxim⁹ ignominia
filii deprecatus legatu⁹ se filio itu⁹ ultro obtulit: si illi depellēdæ igno
minia & gerendi ite⁹ belli facultas dareſ. Qua īpetrata prælioq⁹ cōser
to: cum subito pugnantem filium consulem insidente Pōtio sannitum
duce & ifestis hostium telis cōclusum uideret: in medium se agmen⁹ p̄i⁹
senex equo uect⁹ ingessit. Quo facto p̄moti Romani tota ibi incubuer
acie: donec ipsum ducem Pontium deleto hostili exercitu: uictum op
pressumq; ceperit. Cæſa sunt ī eo prælio sannitum. xx. M. capta autem
iiii. M. cum rege suo. Tandemq⁹ sanniticum bellum quod p. x. lviiii. an
nos multa Romanorū clade trahebas: capti ducis deſtitutōe finitu⁹ eſt.
Anno ſubſequente cū ſabinis Curio cōſule bellu⁹ geſtu⁹ eſt: ubi quot
milia hoīum īterfecta: quot capta ſint: ipſe cōſul oſtendit: q̄ cum i ſena
tu magnitudinem acqſiti agri ſabini & multitudine⁹ capti populi refer
re uellet: numer⁹ explicare non potuit. Anno ab urbe condita. cccc. lx. iii
Dolobella & Domitio cōſulibus Lucani Brutii sannites quoque cu⁹
Hetruscis & ſenonib⁹ Gallis facta ſocietate: cum rediuiuum cōtra Ro
manos bellum molirent: Romani ad exorandos Gallos misere legatos:
quos cum Galli īterfecſſerit: Cæcilius prætor ob ulciscendam legator⁹
necem & cōprimendum multo⁹ hostium cum exercitu miſſus ab He
truscis Gallisque oppreſſus interiit. ſeptem præterea tribuni militum i
ea pugna occisi. multi nobiles trucidati. xiii. M. etiam militū romanorū

illo bello pstrata sunt. Ita autem quotienscunque Galli exarsent: totis opibus suis Roma detrita est: ut sub praesenti nunc cōcursatiōe Gotoru3 magis debeat meminisse Gallo3.

Mortuo Alexandre rege Macedoniæ duces eius mūtuis se bellis cōsūpserunt.

T ego nunc reuocor ut hæc eadē tempora qbus Romani ista p̄pcessi sūt & quæ inter se bella gesserunt Macedonm duces reuoluā: qui mortuo Alexandre sortiti diuersas pūicias mutuis se bellis cōsūpserunt quoꝝ egotum multuosū tēp' ita mihi expectare uideor: quasi aliqua immensa castra per noctē de spectaculo montis aspectans nihil i magni cāpi spatio præter inumeros focos cerni. Ita p totū Macedoniæ regnū hoc est p uniuersa3 Asia3 & plurimā Europæ pātē Lybiæq; uel maxia3: horrendi subito bellorꝝ globi colluxerūt. q cum ea p̄cipue loca: in qbus exarsere populati sunt: reliqua oīa terrore rumoris: quasi fumi caligine turbauerūt. Sed nequaq; tantoꝝ regu3 ac regnorꝝ bella excidiaque explicabo: nisi prius ipsa cum regib' regna p̄didero. Igis Alexander p.xii.annos tremētē sub se orbem ferro presit. Principes uero eius. xiiii.annis dilaniauerunt: & ueluti optimam p̄dam a magno leone pstratam audi discerpsere catul: seque ipsos in ri xam inuicem irritatos prædæ æmulatōe fregerūt. Itaque prima Ptole mæo Aegypti & Aphricæ Arabiæque pars sorte puenit. Confinē huic p̄uinciæ Syriam Lamedō. Mitylenæ Ciliciam. Philotas & Philo Illyrios accipiūt. Mediæ maiori Acropat'. minori socer Perdicæ p̄ponit Susania gens Scyno. Phrygia maior Antigono Philippis filio aſsignat Lyciā & Pamphiliā Learchus. Cariā Cassander. Lydia3 Menander fortiūt. Leonat' minorē Phrygiam accepit. Thracia & regiones Pōtici maris Lysimacho. Cappadocia cu3 Paphlagonia Eumedi data. Sūma caſtroꝝ Seleuco Antiochi filio cefſit. stipatorib' ſigis ſatellitibusq; Caſſander fili' Antipatri p̄ficiſ. In Bractiana ulteriore & India3 regiōib' p̄fecti priore: q sub Alexandre eſſe cōpant: p̄manserūt. Sed inter duos amnes Hydaspē & Indū constitutos Taxillas habuit. in colonias in Indis conditas Pithō Agenoris fili' mittif. Parapamenos fines Caucaſi montis Axiarches accepit. Draicas & Argeos Statenor. Bractianos Amyntas ſortif. Sagilianos Scythæ'. Nicanor Parthos. Philipp' Hyrcanios. Phrataphrantes Armenios. Neoptolemus Persas. Peutelles Baſylōios: Artho'. Pelasgos. Archesilaus Mesopotamiā adepti ſūt. Igis cā & origo belloru3 epiftola Alexandri regis fuit: qua iuſſit oēs exules patriæ libertati que restitui. Potentes. n. ciuitatum Gracia: timentes ne

exules recepta libertate ultiōē meditarens: a rege Macedonū defecerūt
Primi Athenienses contracto. xxx. M. exercitu & cc. nauib⁹ bellū cum
Antipatro: cui Græcia sorte obueniat: gerūt. Per Demosthenē quoq;
oratore Sicyona Argos & Corinthū ceterasq; sibi socias adiūgūt. An
tipat⁹ obsidione cingūt. Ibi dux eoꝝ Leosthenestelo ex muris iacto p
fossus occiditur. Athenienses Leonato: qui Antipatro auxiliū ferebat:
occurrūt. eiūsq; copiis cōminutis ipsū interficiūt. Perdica uero bellū
Atiarato Cappadocū regi intulit: cūque uicit: in qua uictoria nil: præ-
ter uulnera & picula conquisiuit. Nam oēs ante irruptionē urbis suā:
succensis domib⁹ suis: se suaque oīa cōcremauerant. Post hæc bellum
iter Antigonū & Perdicā oritur: grauissime multis puinciis & insulis
ob auxilia uel negata: uel prestita dilaceratis. Diu deliberatū: utrum i
Macedoniā bellū transferret: an in Asia gereref. nouissime ipse Perdi-
ca Aegyptū cū ingenti exercitu petit. Sic Macedonia in duas ptes dis-
currentib⁹ ducibus in sua uiscera armis. Ptolemæus Aegypti uirib⁹ &
Cyrenensib⁹ copiis instruet⁹ occurtere bello Perdicæ parat. Inter hæc
Neoptolemus & Eumenes cruētissimo inter se prælio digladiati sunt
Victus Neoptolem⁹ ad Antipat⁹ fugit: Quē ut Eumenē deinsperato
opprimat: purget: quod Eumenes futuꝝ rat⁹: insidiates insidiis capit.
In eo bello Polypercon occidit. Neoptolem⁹ & Eumenes mutuis sunt
uulnerib⁹ cōfossi. sed Neoptolem⁹ interiit. Eumenes uictor euasit. Per-
dica cū Ptolemæo acerbissime bello congressus: amissis copiis ipse quo
que iterfectus ē. Eumenes Pithon & Illyri⁹ & Alceta frater Perdicæ a
Macedonib⁹ hostes pñūcians: bellūque aduersuꝝ eos ab Antigono de-
cēnūt. Itaq; Eumenes & Antigon⁹ collatis aduersuꝝ se maximis copiis
conflixerūt: Eumenes uict⁹ in quoddā castellū munitissimū fugit. un-
de auxilia Antipatri tūc potētissimi p legatos poposcit: quo nūcio ter-
ritus Antigonus ab obsidione discessit. Sed nec sic Eumeni spes firma
aut salus certa. Quare ultimo cōsilio Argytaspidas ab arma deargēta-
ta sic dictos: hoc ē milites q sub Alexandro militauerant: in auxilium
rogat. Qui fastidiose ducē in disponendo bello adeuntes: ab Antigono
uicti: castrisq; priuati & uxore & liberis: simulq; oīa quæ sub Alexā-
dro acq; siuerant: p diderūt: q postea turpiter per legatos reddi sibi quæ
perdiderāt: uictorē rogant. Antigonus aut̄ se reddituꝝ pollicet: si tibi
uinctū Eumenē pertraherent: Ita illi spe recuperatōis illecti dedecoris
sima pditione ducem suum: cuius signa paulo āte secuti fuerāt: capti-
ui ipsi captū catenatūque duxerūt. & mox cum fœdissima ignominia i
exercitu Antigoni dispersi sunt. Interea Eurydice Aridei regis Mace-

donū uxor multa sub noīe uiri nefaria egit per Cassandṛ: quē flagiti
ose cognitū ad summū fastigiū per oēs honorū gradus puererat: q ex
libidine mulieris multas Græciæ ciuitates affixit. Tunc Olympias m̄
Alexandri regis hortante polyperconte cū ab Epiro in Macedoniā pse
quente Eacida rege Molossoꝝ ueniret: & ab Eurydice finibus p̄hibe
ref: adnitentibus Macedonibꝝ Arideum regem & Eurydicē iussit occi
di: q̄q & ipsa Olympias cōtinuo meritas crudelitatis pœnas luit. Nā cū
muliebri audacia multas principū cædes ageret audito aduētu Cassan
dri diffisa Macedonibus cū Roxane nuru sua & nepote Hercule i ur
bē Picthiū concedit: ubique cōtinuo per Cassandṛ capta imperfecta est
Filius Alexandri magni cū matre in arcē Amphiolytanā custodiēdꝝ
ē missus. perdica Alceta & polypercōte cæterisq; ducibus: quos cōme
morare longū ē: diuersæ ptis occisis: finita bella inter successores uide
banꝝ: cum Antigonus ardēs cupiditate dominādi liberare bello Hercu
lē regis filiū ab obsidione simulat. His cognitis ptolemæꝝ & Cassander
iīta cū Lysimaco & Seleuco societate bellū terra mariq; enixe iſtruūt
Antigonus in eo bello cū filio Demetrio uincit. Cassander ptolemæo
in uictoria p̄ticeps factus: cū Appolloniā rediret: iſcidit in Abderitas: q
ppter itolerandæ multitudinis ranas & mures relicto patrio solo & atq; s
habitaculis emigrātes nouas sedes prætentā interī pace requirebāt. Sed
Cassander & uirtutē & multitudinē gentis agnoscens: ne adacti necessi
tate Macedoniam bello quaterēt atque iuaderent: receptos i societatē
in ultimis Macedoniæ finibꝝ collocat. Inde cū iam Hercules Alexadri
filius. xiiii. esset annoꝝ: timens ne cū Macedones: quasi legitimū regem
præoptarēt: occidendū tacite cū matre curauit. Ptolemæus iteꝝ cū De
metrio nauali prælio confixit: & cū pene oēm classem atq; exercitū p
didisset: uictus in Aegyptū refugit. Hac uictoria elatus Antigonū re
gem se cū Demetrio filio appellari iubet: quod exemplū oēs secuti: re
giū nomen sibi dignitatēq; sūpserūt. Igis Ptolemæus & Cassander cæ
terisq; factionis duces: cū decipi se ab Antigono sigillatī uiderent: p̄ ep̄i
stolas se inuicē cōfirmantes coeūdi in unū tēpus locumque cōdicūt. &
bellū aduersus Antigono cōibus uiribꝝ instruūt. Cassander finitimo
rum bellis iſplicat Lysimachum clarissimum inter oēs ducem cum in
genti manu p̄ se sociis in auxilium misit. Seleucus quoq; ex Asia ma
iore descendēs nouꝝ Antigono hostis accessit. Hic siquidē Seleucꝝ plu
rima p̄ orientem inter socios regni Macedonici bella gessit. Prīcipio Ba
bylonē bello expugnauit & cepit. Bractianos nouis motibꝝ assurgētes
pdomuit. Trāſitum deinde in Indiā fecit: quā post mortem Alexadri:

ueluti detracto excussoq; a ceruicib; iugo præfectos ei^o occiderat. Sandrocotto quodā ad uindicandā libertatē duce:q; postea crudeliter in ciues agēs:quos de extrema dnātione defenderat:ipse seruitio premebat. Cū hoc ergo Sādrocotto Seleuc^o quis multa & grauia bella gessiss;:no uissime firmatis regni cōditiōib;:& paēta pace discessit. Adunatis itaq; copiis Ptolemæi sociorūq; ei^o pugna cōmittif:cui^o q̄to potentior appa rat^o:tanto grauior ruina fuit. Nam i ea tūc totius pene Macedonici regni uires concideūt. In ipso bello Antigon^o occisus ē. sed finis belli hui^o initū alteti^o fuit. Nam cū uictoribus de p̄t̄da nō cōuenisset:iterū i duas factiōes deducūf. Seleuc^o Demetrio. Ptolemæus Lysimacho iungif. Cassandro defūcto filius Philippus succedit. Sic quasi ex ītegro noua Macedoniæ bella nascūf. Antipater Thessalonicē matrē suam Cassandri uxorē. quis miserabiliter p̄ uita peccantem:manu sua transuerberauit. Alexander frater ei^o dū bellū aduersū fratrē ob ultiōē m̄ris instruit:a Demetrio cui^o auxiliū petierat:circūuentus occidif. **Lysimachus** cū Doricetis regis Thracū infestissimo bello urgeref: aduersus Demetriū pugnare nō potuit. Demetrius argumento Græcie & totius Maccdoniæ clatus i Asiam transire disposuit. Ptolemæus aūt & Seleucus & Lysimachus expti priore certamine:q̄tæ uires essent cōcordiæ:iteq; societate facta:adunatisq; exercitibus bellū in Europa^o transserit aduersus Demetriū. His se comitē & bellis sociū Pyrrhus tex Ep̄i iūgit: spans Demetriū Macedonia posse depelli. Nec spe frustratus fuit:q̄ppe exercitu eius corrupto:ipscq; in fugam acto regnū Macedoniæ Pyrrhus i uasit. Deinde Lysimachus generū suū Antipat̄ insidiantē sibi interficit:filiūq; suū Agathoclē ultra hūanū morem posus occidit: q̄bus q̄dem diebus Lysimachia ciuitas formidolosis terræ motibus euersa: oppressoq; populo suo crudele sepulch̄ fuit. Lysimachū aūt assiduis se parricidiis cruentantem omnes socii deseruerūt.& ad seleucū se deferētes p̄nū iam æmulatōe regni:ut bellū Lysimachō inferret hortati sunt Res fœdissimi spectaculi erat:duos reges quoq; Lysimachus annos natus. Ixxxiiii. seleucus aūt. Ixxvii. de eripiendis regnis alterut̄ cōcūtreū in acie stare.arma gerere. Ultimū hoc qdē bellū Alexandri cōmilitonū fuit. sed quod ad exemplū miseriæ humanæ fuerit reseruatu^o. Quippe cum orbē terræ extictis iam. xxxiii. ducibus Alexandri soli possiderent:angustissimos senectutis ac uitæ suæ terminos nō aspiciens angustos eē impius suo totius mundi terminos arbitrabant. In eo bello Lysimachus uel amissis uel interfectis prius ante hanc pugnā. xv. liberis postremus occisus ē. sic Lysimachus solutio pugnæ Macedoniæ fuit. sed

nec Seleuc² qd³ tanta uictoria ip^{ne} ē l^{et}at². Nā neq^z ip^{se} post .lxxvii
annos quietē naturalis mortis inuenit. sed extortā sibi ifeliciter uitā: ue
lut immatura morte finiuit. Quippe insidente Ptolemæo cui² sororem
Lysimachus in matrimo^{io} habuerat insidiis ciruētus occisus est. H^ac
sūt iter parentes & filios fratres & socios cōsanguinitatis societatisque
commercia. Tāti apud illos diuina atque humana religio pendebatur.
Erubescāt sane de recordatiōe præteritor^z: qui nūc īteruentu soli² fidei
christianæ: ac medio tātū iuratiōis sacramēto uiuere se cū hostib^z: nec
pati hostilia sciunt qb^z indubitantissime pbatur: qd² nō: sicut illi antea
cāsa iungebāt foedera porca: sed quia nūc inter Barbaros ac Romanos
creatore eis dominū suū cōtestantes tantū fide adhibita ī sacramētum
seruant euāgelia: quantū tūc nec inter parentes ac filios potuit seruare
natura: Nūc autem finis Macedonici belli. finis etiā libri fiat: præsertim
cū iam abhinc Pyrrhi bella incipient: & mox Punica consequan^f.

PAVLI OROSII IN Q. VARTVM
LIBRVM PRAEFATIO.

Ixisse Acneam Virgili² refert: cū post pericula sua suotū
que naufragia residuos ægre socios solares. Forsitā & h^ac
olim meminisse iuuabit. H^ac sentētia semel apte facta sem
per uim suam triplicē diuersissimis effectib^z refert: cum &
præterita tanto gratiora habētur in uerbis quanto grauiora referūtur
in gestis. & futura dū desiderabilia fastidio præsentiu^m fiunt: semp meli
ora credūf. Ipsi^s autē præsentib^z ob hoc ī nulla parte miseria^z iusta cō
paratio adhiberi pōt quia multo maiore molestia afficiūt: quantulacū
que sint ista: quæ sūt: quam illa quæ siue transacta siue uētura & si ma
gna dicūtūt īterim omnino nō sūt. Veluti si quis nc^zturnis pulicibus
titillatus atque ex eo uigiliis anxius alias forte quas ex ardētissimis fe
brib^z diu sustiunit uigilias recordet. pculdubio impatiēti² feret istor^z
ī quietudinē quā illa^z recordationē Sed quāuis apud omniū sensus p
captu tempoz ita uideri queat: nūquid tamē aliquis existet q uel ī ipsa
anxietate pñūtiet grauiores pulices esse quam febres aut acerbius accipi
at se uigilare sanū q dormire potuisse moritur^z. Quæ cū ita sint delica
tis istis & querulis nostis ut cūque cōcedo ut h^ac qb^z nunc q^a sic ex
pedit interdū admouemur sentiēdo grauia putēt. Nō tamē cōniuco: ut
etiam asserat cōparādo grauiora quēadmodū: si quis molissimis estia
tis cubiculoque pñmodo matutinusegrediens nocturno gelu lacuna
riū dorsa obriguissē herbasque incanuisse pspiceret: & inopinato uisu
admonit² diceret: frigus ē hodie: hic mihi in quaquā reprehēdendus ui

deref qui nel cōmuni usu uel p̄prio sensu locutus esset. At: si t̄repid⁹
i cubiculū recurrēs stratisq; se se adoperiēs uel magis abdēs clamaret
tantū omnino frigus esse quantū nec in Apēnino aliq;do fuerit cū: Ha
nibal elephantos equos plurimāque exercit⁹ sui patrē: niuibus clausus
atque op̄tessus amisit: hūc ego puerilib⁹ licentiis nauiscantē: nō modo
dicentem ista nō ferrē: sed etiā ab ipsis stratis ocii sui testibus in populū
publicūque p̄traherē eique foras pducto infantes i eo atque ex eo ge
lu ludentes iocundātes sudantesq; mōstrarē: ut uerbosa nugacitas deli
catis uitiata nutrimētis nō in tempore uiolentiā sed in se esse segniciem
doceretur. & i cōparatione rex diiudicanda nō maiores parua tolerasse
sed se nec parua tolerare sufficienter probarent. Quod euidentius ipsis,
in memoriam retulitis pr̄teritor̄ cladib⁹ approbabō: Pyrrhi bello in
primis sicut ordo est prodito cuius causa & origo h̄ec fuit.

De Pyrrho rege qui multa bella intulit Romanis.

Nno ab urbe condita. cccc Ixiiii. Tarentini Romanam classēm
forte pr̄erereūtē c spectaculo theatri prospectam hostiliter in
uaserūt quinq; tantū nauibus uix p fugam elapsis: cetera re
tracta in portū classis & profligata est. pr̄fecti nauiuū trucidati oēs bel
lo utiles c̄si: reliqui precio uenditi sūt. Continuo missi Tarentū a Ro
manis legati ut de illatis quererent iuriis pulsati ab eisdē auctas insup
iurias retulerūt. His causis bellū īgens exortū est Romanos q̄ quanti
que hostes circūstrepent p̄metientes: ultima adegit necessitas pleta
rios quoque in arma cogere hoc est eos qui i urbe sufficiendæ semp p
lis causa uocabāt militiæ ascriber̄. quippe cū frustra de prole cura sit ni
si rebus pr̄sentibus cōsulae. Itaque irruit in uniuersos Tarentinos si
nes cum Leuino cōsule Romanus exercitus. igniferroque uastat omia
plurima expugnat oppida iuriā īsolēter acceptam crudeliter uindi
cat. Cōtinuo Tarentinos plurimis fūnitimor̄ pr̄sidiis fultos maxime
Pyrrhus auxit q̄ etiam i se ob magnitudinē uirium cōsiliorūque sum
mam belli nomenq; traduxit. Nam Tarentū utpote ex Lacedæmoniis
cōdita; cognatamq; Græcie ciuitate; uīdicitur totas uires Ep̄iti The
ssaliæ & Macedoniæ elephantes etiam usque i id temp⁹ in uisus Romaiis
numero. xx. in Italiam primus iuexit terra mari uiris equis armis belluis
ad postremum uiribus suis dolisque terribilis sed delphici illiusnati
ssimi spiritus & mendacissimi nebulonis: quem uatem magnum ipsi
ferunt responso circumuentusque ambiguo exitum fecit qualem non
putabat illum consuluisse. Itaque apud Heracleam Campaniæ urbem

fluuiūque Lirim prima īter Pyrrhū regē & Leuinū consulem pugna
cōmissa est. Consūptus ē grauissimo certamine dies: utrinq; oībus mo
ri intētis: fugere nesciis. Introductos aut̄ inter concurrētia agmina ele
phantos: forma truces: odore graues: mole terribiles: ut uidere Romāi
nouo pugnandi genere circūuenti & territi: eqs maxime puitantibus
diffugērūt. Sed postq; Minuti⁹ quartæ legionis primus hastat⁹ p̄tēta;
in se manū belluæ gladio defecuit: & conturbatā dolore uulneris auer
ti bello: atq; in suos s̄xuite cōpulit: eiusq; imoderato discursu p̄turba
ri: ac pmisceri cōperūt: finis pugnæ etiā beneficio noctis īpositus ē. Vi
ctos fuisse Romanos turpis fuga p̄dedit: quoꝝ tunc cecidisse peditum
referūtur. xi. M. dcccc. lxxx. capti aut̄. ccc.. &. x. Eq̄tes uero cæsi. cc. xlvi.
capti. dccc. ii. signaque amissa. xxii. Nā quant⁹ e diuerso numer⁹ socior⁹
Pyrrhi fuerit extictus: memoriæ nō est traditū maxie: q̄a scriptor⁹ ue
ter⁹ mos ē ex ea pte quæ uicerit: occisor⁹ nō cōmemorare numer⁹: ne ui
ctoriæ gloriā maculent dāna uictoris: nisi forte cū adeo pauci cadunt:
ut admirationē terrorēque uirtutis augeat paucitas pditor⁹: sicut ī pri
ma belli Persici congressiōe apud Alexandr⁹ Magnū fuit: cui īter. cccc.
fere milia hostiū interfecta: nouē tantūmodo in exercitu ei⁹ pedites de
fuisse referūtur. Sed Pyrrhus atrocitatem cladis: quam hoc bello exce
petat: diis suis hōibusque testatus: affigenstitulo; in templo Taren
tini Louis: in quo hæc scripsit. Qui antehac fuere iuicti uiri pater opti
me Olympi: hō ego in pugna uici. uictusque sū ab eisdē. Et cū a soci
is increpareſ: cur se uictū dicere: qui uicisset: respondisse ferſ. Ne ego si
ite⁹ codē modo uicero: sine ullo milite Epirū reuertar. Interea Roma
nus exercit⁹ postq; uictus clā fugit e castris: miserabilē belli clade; gra
uioribus mōstris auctā accumulatāque persensit. Nā pabulatores for
te p̄gressos: uelut hostilis quādam oborta tēpestas cū horribili frago
re cōeli correptos diris fulminibus exussit. Quippe. xxxiiii. eoꝝ quida;
turbo p̄strauit. xxii. semineces relicti. iumēta exāiata & capta q̄plurīa:
ut merito contigisse non in signū uaſtatiōis futur⁹: sed uaſtatio ipsa re
feraf. Secunda inter Pyrrhū & Romanos cōſules pugna ī Apuliæ fini
bus fuit: ubi clades belli ad utrosq;: sed maxime ad Pyrrhum. uictoria
ad Romanos concessit. Nā cū diu obnixe cunctis in mutuam cædē ruē
tibus anceps illi pēderet euent⁹: Pyrrh⁹ transfixo brachio sauius prior
cessit e prælio. Sed & Fabriti⁹ legat⁹ tunc uulnerat⁹ ē. Elephanti prima
pugna uulnerari: atq; ī fugā cogi posse deprehēſi. deīde subiectis inter
posteriora ac mollia ignib⁹ exagitati: ardētes ī ūp machias furore trepi
do circūferētes exitio suis fuerū. Cæſa sūt ī ea pugna. iiiii. M. rōanor⁹. de

exercitu uero Pyrrhi. xx. M. prostrata sunt. Regis signa ablata. xxxxiii
Romanorum undecim amissa sunt.

Romanorum miseria nullis cessat induciis.

Yrrhus bello fractus Agathocle mortuo rege Syracusano ad Siciliam accersitus in periū syracusas cōcessit. sed & Romanorum miseria nullis cessat induciis. Consumitur morborum malis iter capedo bello. & cū foris cessas a prælio: agit intropsū ira de cælo. Nā Fabio Gurgite iterum Gaio Genutio Clepsina consulibus pestilētia granis urbem ac fines eius iuasit: quæ oēs tuū præcipue mulieres pecudēsq; corripiens: necatis in utero fœtib; futura ple uacuauit. & imaturis partub; cum piculo matrū extorti abortus piiciebant. adeo ut defectura successio: & defutus aīantiū genus adēpto uitalis p̄tus legitimo ordine credere. Interea reuersum ex Sicilia Pyrrhum Curius consul excepit tertiumq; id bellum cōtra Epirotas apud Lucaniā in Autusinis campis gestum est. Itaque primo cōcursu: cum Pyrrho milites Romanorum in pressione trepidarēt: circumspectantesq; fugam belli cedere molirētur Pyrrhus elephātos ex subsidiis iussit induci. Romani assueti iam pugna tecum belluis: cum malleolos stuppa iuolutos: ac pice oblitos: uncis in sup & aculeis tenaces præparauissent: eosq; flāmatos in terga belluarum turresque uibrarent: nō difficile furentes ardentesq; belluas in eos ex cida: quoq; subsidia fuerant: retorseūt. Octoginta nāq; milia peditum in illo prælio habuisse regem dicunt. equitum uero sex. M. Ex his cæsa refertur. xxx. M. capti autem. ccc. Pyrrhus quanto decimo anno: quo uenerat: ab Italia uictus aufugerat: q; post multa grauissimaq; bella quæ gessit in Græcia apud Argos Achaiæ florentissimam urbem Spartani regni auiditate seductus: saxo ictus interiit. Tunc quoq; apud Romanos Sextilia uirgo uestalis cōuicta: damnataque incesti ad portas Collinam uiua defossa est.

Cōperta morte Pyrrhi Tarentini noua arma solicitant.

Nno ab urbe cōdita. cccc. lxxvi. Tarentini Pyrrhi morte cōpta iterum noua aduersus Romanos arma solicitat. Carthaginensium auxilia poscunt plegatos atq; accipiūt. Cōserto prælio uicere Rōani: ubi iam tūc Carthaginēses: q; quis nōdū hostes adiudicati: uinci tamē a Rōanis se posse senserit. Sequenti anno magna; uisceū suorum pteū seueritas rōana cōcidit. Nam aduentāte duduū Pyrrho octaua legio difidens rōanæ spei nouū scelus auxit. R̄hegynos omnes: q; b; subsidio præ-

erat: interfecit. predam sibi omne3 atq3 ipsum oppidū uendicauit. Hoc facinus in tam sceleratos defectores pueriendū Genutio consuli uisum est: q obsessa Rhegynorū urbe captisque omnibus ipse quidem in teli quos pfugas: & latrones exercuit digna supplicia. Romanos uero milites integre legionis Roma3 misit: q populi iussu medio foro uirgis cæsi: securique pœnissi sunt. Visū sibi est tūc Roma uincere: cū legionem suam integrā occidit: quæ sine dubio uicta fuisset: si eam hostili prælio perdidisset.

Obscœna & dira pdigia uisa sunt Romæ.

Nno ab urbe condita. cccc. lxx. vii. obsœna & dira pdigia uel uisa Romæ: uel nūciata sūt. Aedes salutis iactu fulmis dissoluta. pars muri sub eodē loco de cœlo ut dicūt tacta ē. Lupi tres ante lūcem ingressi urbē semesū cadauer intulerūt: sparsūque mēbratim in foro ipsi strepitū hominū exterriti reliquerūt. Apud Phormias multis iactib⁹ fulminū mœnia undique ambusta & dissoluta sūt. Apud agr⁹ Calœnū repente flāma scisso hiatu terræ eructata trib⁹ dieb⁹ & tribus noctib⁹ terribiliter exæstuans qnque agri iugera exhausto penitus succo ubertatis i cinerē extorruit ita: ut nō fruges solum sed & arbores cū imis stirpib⁹ absūpsisse referat. Sequenti abhinc āno Séproni⁹ cōsul aduersus Picētes duxit exercitū. Et cū directe intra iactū teli utraque acies cōstitisset: repēte ita cū horrendo fragore terra tremuit ut stupor miraculi utrūque pauefactū agmē hebesceret. Diu attoniti utrinque populi hæsitauere. Præiudicata incesti consciā tandem pcurſu cōcito iie re certamē. Triste adeo id bellū fuit: ut merito dicat tātū sanguinē humanū suscepitura etiā cum gemitu horrisono tūc terra tremuisse. Romani q̄ pauci admodū eo prælio euasere uicerūt.

Inter multa pdigia sanguis et terra. lac uisū est emanare de cœlo.

Nno ab urbe condita. cccc. lxxx. inter prodigia sanguis et terra lac uisū manare de cœlo. Nā & plurimis locis scaturiēs e fontib⁹ cruor fluxit. & de nubibus guttatī in specie3 pluuiæ lacte demisso diris: ut ipsis uisū ē: terrā imbrīb⁹ irrigauerūt. Eotpe Carthaginenses dato aduersū Romanos auxilio Tarētinis: cū a senatu plegatos arguerent: turpissimā rupti foederis labē præsūpta accumulauerūt p iurio. Tūc etiā Vulciniēses Hetruscoꝝ florētissimi luxuria pene pierēnā cū licētia i cōsuetudinē progata seruos suos paſſim liberos facerēt

cōiūtiis alligarent: coniugiis honestarent: libertini in ptem potestatis
recepti plenitudinē p scelus usurpare molliti sūt: & liberati seruitutis
iugo ambitu dominatōis arserūt. & quos dominos subditi a quanimi
ter dilexerunt: eos iam liberi: quos dominos fuisse meminerāt: execrati
sunt. Itaque cōspirantes in facin⁹ libertini: quorū tāta manus fuit: ut si
ne controversia ausu potirent: correptam urbē suo tantū generi uēdi
cant. patrimonia cōiugiaque dominorū sibi p scelus usurpant: extorres
dominos pcul abigūt: qui miseri exules e gentesq; Romā deferūt: ubi
ostentata miseria: quæ tēlaque defleta p Romanorū seueritatē & uindi
cati sunt & restituti. Anno ab urbe condita. cccc. lxxx. primo pestilentia
ingens apud Romā conflagravit: cui⁹ atrocitatē significare cōtentus
sū: quia uerbis īplere non possū. Si enī spaciū t̄pis: quo mansit inquirif⁹
ultra bienniū uastando porrecta ē. si depopulatio: quā egerit: census ī
dictus ē: q̄ non q̄tū hoīum depisset. sed q̄tū supfuisset inqreret. si uio
lentia qua id fecerit: sibyllini libri testes sūt: q̄ eam cōlesti ira īpositaz
responderūt. Sed ne quēq; quasi tētatio cauillatōis offendat: quod cuz
sibylla iratos deos dixerit. nos iram cōlestē dixisse uideamur: audiat &
intelligat: quod hæc. & si plerūq; p aereas ptātes fūt: tamē sine arbitrio
oipotentis dei oīo nō fūt. Eodē t̄pe Capparonia uirgo uestalis īcesti
rea suspendio piit. corruptor eius consciiq; serui supplicio afflicti sūt
Ecce continuatī quæ & quanta numeram⁹: accidisse annis singulis plu
rima: inter quos certe raro aut pene nullo nihiltriste īstū ē. Et hoc cū
iidē scriptores pposito sibi magis laudandi negocio cauerēt numerosi
tates miseriaq;: nec eosdē q̄bus hæc & de q̄bus scribebant offendēt. au
ditoresq; suos exēplis præteritorū terrere poti⁹: q̄ instruere uiderentur
Porro aut nos in ultimo tempore positi mala Romanorū scire nō possu
mus: nisi p eos: q̄ laudauere Romanos. Ex quo ītelligi daf: quanta illa
fuerint: quæ studio ppter horrōe impressa sunt. cū tanta inueniantur
quæ tenuiter inter laudes emanare potuerūt.

Bella Punica successerūt.

T. quoniaz ex hoc iam punica bella succedūt res ipsa exigit ut
de Carthagine quæ ante urbē Romam duos & lxx. annos ab
Elisa cōdita inueni: deq; eius cladibus ac domesticis malis si
cut Pōpeius Trogus & Iustinus exprimūt: uel pauca referant. Cartha
ginenses uelut uernaculū atque ītestinū sp̄ inter se malum habuere
discordiam: qua infeliciter exagitante nulla unq; tempora uel foris p
spera uel domi quieta duxerūt. sed cū inter cætera mala etiam pestilētia

laborarent: homicidiis p remediiis usi sunt. Quippe hoīes: ut uictimas
imolabant: aetatemq; iuberē: quæ & hostiū misericordiam p uocaret:
aris admouebant: De quo sacroq; īmo sacrilegioq; generē quid potissi-
mū discutiendū sit: nō iuenio. Si enī huiusmōi rit' aliqui demōes p rae-
cipere ausi sūt: ut mortib' hoīu; occisione hoīu; satissieret: itelligēdū
fuit se oparios atq; adiutores pestilentiae conduci ut ipsi: quos illa non
corripuisset: occideret. Sanas enī atq; īcorruptas offerri hostias mos ē.
ita ut illi nō sedarent morbos. sed praeuenirēt. Itaq; Carthaginēses ad-
uersis diis ppter istiusmodi sacra. sicut Pōpeius Trog' & Iustin' fatēt
sicut & apud nos cōstat ppter præsūptionē ipietatēq; ipsōq; irato deo
cū in sīcilia diu infelicitē dimicassent: translato in Sardiniā bello iterū
infelici' uicti sunt: ppter quod ducē suū Mezeū & paucos: qui supfu-
erant. milites exulare iusserūt. Exules uenīā p legatos petentes repulsi
patriam bello & obsidione cīxerūt. Ibi tūc Mazcus dux exulū Char-
talōnē filiū suū sacerdotē Herculis: quod sibi uelut insultās purpura-
tus occurrerat: in crucē sub oculis patriæ ut erat dign' : cū purpuris in-
fulisque suspēdit. Post paucos aut dies urbē ipsam cepit: qui cū inter-
fectis plurimis senatoq; cruentē domiaretur: occisus ē. Hæc tp. b' Cyri
Persar' regis gesta sūt: Post hæc uero Hamilcho rex Carthaginensiū;
cū in Sicilia bellū gereret: repente horribili peste exercitu; amisiit. Nec
mora morbis: populo cateruati cadente. cito quisq; corrept' mox mor-
tuus iā nec sepeliebatur: cui' mali nūti' cū attonitā tā repertino luctu
Carthaginē repleuisset: nō sec': ac si capta eēt: turbata ciuitas fuit. Oia
ululatib' psonabant. clausæ ubiq; ianuæ. cūcta priuata publicaq; offi-
cia dānata. uniuersi ad portū currūt. egredientesq; de nauibus paucos
q; cladi supfuerant de suis pcontabans. Postq; de clade suorū dicentib'
illis uel gementib' miseri intelligūt: tunc toto litore plangentium uoces
tūc infeliciū matr' ululatus & flebiles querelæ audiebāt. Inter hæc exi-
ens procedit & ipse de naui sua imperator sordida & seruili tūica discī-
ctus: Ad cuius conspectū plangentia iūgūn agmīa. Ipse quoq; man'
ad cœlū tendens nūc suā. nūc publicam infelicitatē accusat & deflet. ad
postremū uociferans per urbē: tandem ingressus domū cunctos q; lachri-
mantes psequebans: ultimo dimisit alloq; . ac deinde obseratis ianuis ex-
clusis etiā filiis gladio dolorē uitamq; finiuit. Hæc Darii tēporibus ge-
sta sunt. Post hæc Hanno uir quidam Carthaginēsis: priuatis opib' rei
publicæ uires superans: inuadendæ dominationis hausit cupiditatem.
Cui rei consiliū utile rat' ē: ut simulatis unicæ filiæ nuptiis oēs senato-
res quoq; dignitatē obstitutā iceptis suis arbitraf: inter pocula ueneno

necaret: Quæ res per ministros pdita sine ultiōe uitata ē: ne i viro potē
ti plus negotii res faceret cognita q̄ cogitata. Hoc cōsilio elusus Hāno
alio machinamento facinus aggredi parat. Servitia cōcitat: qb̄ repente
incautam urbē opprimeret. Sed cū ante statutā cædibus diē pditum se
præuentumque intellexisset: castellū quoddā cū uiginti milib̄ seruor̄
armatus occupat. Ibi dū Aphros regēque Maurō concitat: captus ē.
ac primo uirgis cæsus. deinde e fossis oculis & manibus cruribusq; fra
ctis: cū a singulis mēbris pœna exigeretur: in cōspectu populi necat̄ est.
Corpus uerberib̄ laceratū crucifixū est. filii cognati que oēs supplicio
traditi: neq; sū eiusdē familiæ unq; aut imitati: aut ulcisci meditaretur.
Hæc t̄pibus Philippi gesta sunt. Post hæc Carthaginenses cū Tyrum
urbem auctōrē originis suæ ab Alexandro Magno captam euersamq;
didicissent: timentes transitū eius in Aphricam futurū: Hamilcharem
quendam cognomento Rhodanū: uirū facundia solertiaq; præcipuū
ad p̄scrutandos Alexandri actus direxerunt: q̄ per Parmenionē quasi
transfuga exceptus dehinc in militiam regis admissis oīa ciuibus suis p
tabellas scriptas: & post cæra superlitas enūciabat. Hūc mortuo Alexā
dro Carthaginem reuetsum: quasi urbem regi uenditasset: non ingra
to tantū aīo. uer̄ etiā crudeli iuidia necauerūt. Deinde cū assidua: nec
unq; satis p̄spera aduersus Siciulos bella gererent: & syracusas urbez si
ciliæ tūc florentissimā obsidione cinxissent: p Agatoclem siciliæ regem
miro circū uenti ingenio usque ad extrema desperationis adducti sunt
Nāque Agathocles cū apud syracusas a Carthaginensibus obsideret:
ac se neque bello parē instructū copiæ: neque obsidiōis patientē stipē
dioz sufficientia uideret: bene p̄uiso: ac melius dissimulato consilio in
Aphricā cū exercitu transiit. Ibi suis qd moliaſ: aperit. deinde: qd facto
opus sit: docet. Ilico unanimiter naues primū: in quib̄ uenere icendūt
nequa spes refugiēdi foret. Deinde cū oīa in quæ direxisset: p̄sternet:
uillas castellaque icenderet: Hannonē quendam cū. xxx. M: Pœnoruz
obuiū habuit: quē cum duob̄. M. suō interfecit. Ipse aut̄ duos in eo
bello tantū pdidit: Qua pugna & Aphrō animis incredibiliter fractis
& suō in imensum auctis urbes castellaque expugnat. prædas ingen
tes agit. hostium multa milia trucidat. castra deinde ad quintū lapidez
a Carthagine statuit: ut damna rēz opulētissimæ uastationēq; agro
rū & incēdia uillaz de muris ipsius urbis specularenſ. Adiicis præſen
tibus malis tristior fama. Nam & apud siciliam delet̄ cum imperatore
Aphrō exercit̄ nūcias: quē reuera incautū ac pene ociosum Andro
Agathoclis frater oppreſſerat. Hoc p̄ tota; Aphrica; rumore disperso

non tributariæ tantū urbes ab his: uerè etiā socii reges deficiebant inter quos rex quoque Cyrenæ Apellas pact⁹ ē dū Agathocle coionē belli: dū regnū Aphticæ ardenter affectat. Sed postq; in unū exercit⁹ & castra iunxerūt: p Agathoclem blandimentis & insidiis circūuentus occisus est. Carthaginenses contractis undiq; copiis ī bellū exarsere. Qui bus Agathocles habens secū Aphellæ copias cōgredit⁹. eosque magno utriusque exercitus sanguine & graui prælio supat. Hoc certamis dis crimine tanta despatio pene illata est: ut nisi in exercitu Agathoclis ora ta seditio fuisset: trans fugitus ad eū Hamilchar dux Pœnoꝝ cuꝝ exercitu fuerit. Ob quā noxam in medio foro iussu Carthaginensiū patibulo affixus crudele spectaculum suis præbuit. Deinde cū post mortem Agathoclis Carthaginenses Siciliā īstructa classe uastarēt: a Pyr thro rege Epiri ab Italia accersito: terrestri naualique certamie sæpe superati nouissime ad romana bella cōuersi sunt. Prodolor: legūt ne ista de ueteribus: qui de recentib⁹ conquerunt⁹: imo legunt & ea non æq;ta te sed æmulatione coniiciūt. Maximo enī illo & ineffabili: queꝝ nec ipsi discernūt: stimulo cōpugūt: non ppter tpa mala: sed ppter tpa chriſtiana. & deriuatio est ī uidi ulceris: ut quicq; agis sub execribili: atrocius esse uideatur: sicut etiā inter nos sæpe ūimicorꝝ oculis uideri solet eos: quos execranſ: nihil non prauū: nihil non turpe: nihil nō obſcēnū nihil non uulnerosū dicto factoue agere. & hoc tamen simpliciter. Intantū enim captū cor obliquat inuidia: ut rectum natura nō uideat: de quorꝝ numero sunt isti. Sed multo miseriōres: quia inimici dei ac perinde inimici ueritatis: de qbus flētes hæc dicimus: & quos misericorditer si patianſ arguimus: ut sanemus: qui uitioso oculo hæc uident. atq; iō duplicitia illis uident: quæ uident: & confusi caligine neq;ciæ in id cadūt: ut minus uidendo plus uideant: cū tamen id quod ē: ita ut est uideū nō possint: qui grauiora arbitrans flagella patris: q̄ hostis incendia: q̄ acerbiorem uocant blandientē: admonentē: & redimentē deū: q̄ persequenter: dominantē: trucidantēque diabolū: q̄q: si de patre intelligerent: de castigatione gauderent: & si præuidereſ fructus eruditionis: effet disciplina tolerabilis: ac ppter spē: quæ nūc gentibus data ē: ante uero nō fueraſ: leuiora ducerēt: et si grauiora paterenſ: q̄q contēptus miseriārum possunt etiā a suis discere: apud quos ūima mala p summis bonis exiſtūt: sunt tantū: ut gloriā fame celebrē atque illuſtrē consequerēt: p quos colligi daf: quanta nobis: qbus æternitas beata pmittit: sunt toleranda p uita: cū illi tanta potuerint tolerare p fama.

Quod Romani Siculos & Pœnos uicerūt. & Regulus haud procula flumine Bragada serpentem miræ magnitudis interfecit

Nno ab urbe cōdita. cccc. lxxxiii. Appio Claudio & Quīto Fa
bio consulibus Mamertinis: quorū Mesana nobilis Siciliæ ciui
tas erat: auxilia contra Hieronē Syracusanū regem & Pœnorū
kopias Hieroni iūctas Appiū Claudiū consulē cū exercitu misere Ko
mani: q tam celeriter Syracusanos Pœnosque supauit: ut ipse quoque
rex regæ magnitudine perterritus ante se uictū: quam congressum tuis
se p̄diderit: qui ex infractis uiribus amissaque fiducia cū pacē supplex
rogaret. cc. argenti talentis iussu consuluz multatus accepit. Consules
itaque Agrigentū Siciliæ ciuitatē adeūtes: ibi præsidia Pœnorū opibus
ualloque cinxerūt. Cūque inclusus ea obsidione senior Hannibal ipse
rator Pœnorū ad summā egestatē redactus esset: Hanno iperator nou^o
Carthaginensiū cū equitibus. M.d.&.xxx. peditū milibus. xxx. etiā ele
phantis ex iprouiso intercessit. expugnationēque ciuitatis paulisp di
stulit. sed cōtinuo ciuitas capta ē. Pœni maximo bello uicti & p̄fligati
xi. elephanti in potestatē redacti. Agrigētini sub corona oēs uēditi sūt.
Hannibal senior facta cū paucis eruptiōe diffugit. Gneo Cornelio Asi
na & Gaio Duilio consulibus: cū Hannibal senior orā Italiae maritimā
instructa. lxx. nauiuū classe uastaret romani & ipsi classem fabricari atq;
instrui præcipiūt: quod Duilius consul celeriter ipse uite. Nā intra. lxx.
dies: quā arbores cæsæ erant: c. xxx. nauiuū classis deducta ī ancoris stetit
Cornelius Asina consul alter cū sedecim nauib^o Liparam insulaz petit
ubi ab Hannibale: quasi ad colloquiū pacis euocato: Punica fraude ca
ptus. atque in uinculis necatus ē. Quod ubi Duilius alter consul audi
uit: cū. xxx. nauibus aduersus Hannibale pfect^o ē. Cōmisso nauali præ
lio Hannibal amissa naui: qua uehebas scapha subductus aufugit. xxx
naues eius & una captæ. xiii. mersæ. iii. M. hominuz occisa. vii. M. capta
referunt. Postea Carthaginenses Gaio Aquilio Floto & Lucio Corne
lio Scipione consulibus: Hannonē in locū Hannibalis subrogatū p Sar
dis Corsis defensandis nauali prælio præfecerūt: qui a Scipione cōsule
uictus: amissio exercitu ipse confertissimis hostib^o se immiscuit. ibique
interfectus ē. Eodez anno. iii. M. seruorū & .iii. M. naualiū sociorū in ur
bis Romæ excidium cōiurarunt. & nisi maturata p̄ditio consilium præ
uenisset: destituta præsidio ciuitas seruili manu petiisset. Anno ab hoc
pximo Galatinus consul Cameram siciliæ urbē petens temere in angu
stias deduxit exercitum: quas Pœnorū copiæ iam duduū p̄struxerant

400 ann
a Roma

Cui cū oīo nulla uel obsistendi uel euadēdi facultas esset: Calphurnii
Flāmæ uirtute & ope liberatus ē:q; lecta.ccc.uirorū manu inseſſum ab
hostib; tumulū occupauit. & in ſe p̄enos oēs pugnando cōuertit: do
nec Romanus exercit⁹ obſeffas angustias hoste nō urgente trāſiret. Cæ
ſi ſunt in eo prælio oēs.ccc. ſolus Calphurni⁹ q̄uis multis cōfōſſus uul
nerib; & cadauerib; obteſtus euafit. Hannibal senior a Caithaginēſi
bus iteſe classi præpoſitus in feliciter cū Romanis nauali prælio cōgref
ſus. & uictus ē. ab exercitu ſuo ſeditione orta lapidibus cooptus iteſiit
Attili⁹ cōſul Liparā Melitamq; inſulas Siciliæ nobiles pugnatus euer
tit. Consules in Aphricā iuſſi traſſerre bellū cū. cccc. xxx. nauib; Sici
liā petierūt: qb; Hamilchar Pœnor̄ iperator & Hāno classi præfectus
occurrit. Cōſerto nauali prælio Caithaginenses in fugā uerſi. Ixiiii. na
ues pdiderūt. Victores cōſules in Aphricā cōuertiſi ſūt. primāque oīu
Clipeaz urbē in deditioñe recepūt. Inde Caithaginē petētes.ccc. aut co
ampli⁹ caſtella populati ſūt. infeſtaque Caithagini ſigna circūtulerūt
Manli⁹ cōſul ab Aphrica cū uictri ciſſe decedēs. xxvii. M. captiuor̄
cū ingentib; ſpoliis Romā reuexit. Regulus belluz Caithaginēſe ſorti
tus: iter cū exercitu faciens haud pcul a flumine Bragada caſtra cōſti
tuit: ubi cū plurimos militū aquandi neceſſitate ad flumē deſcendētes
ſerpēs miræ magnitudis deuoraret: Regulus ad expugnandā beſtiā cū
exercitu pfectus ē. ſed nihil in tergo ei⁹ pſiciētib; iaculis: atq; oī telor̄
iſtu irrito: quæ phorrendā ſquamaz cratē: quafī p obliquā ſcutor̄ te
ſtudinē labebant. mirūque in modū: ne corpus laſderēt: ab ipſo corpori
pellebant: cū in ſup magni multitudinē morſu cōminui: ipetu proteri
halitu etiā pefiſero exanimari uideret. ballistas deferrī iperauit p quas
ſaxū murale ſpinæ ei⁹ in cuſſu cōpagē toti⁹ corporis diſſoluit. Talis ſiq
dē eſt natura ſerpētis: ut cū pedibus carere uideas: coſtis tamen & ſqua
miſquas a ſūmo gutture uſq; ad imā aluū parili mō diſpoſitas habet:
ita inſtruatur ut ſquamis: quafī unguib; coſtis: quafī crurib; iñitatur
Nō enī ut uermis: cui ſpinæ rigor nō ē: & in directū corpusculi ſui ptes
gradatī porrigēdo cōtractas: cōtrahendo porrectas motū explicat: ſ; al
ternis intenta conatib; latera ſinuosa circūfert: ut p exteriōrē ſpinæ cur
uaturā rigentē coſtaſ aciē tendat: coſtis autē natura ad ſummuſ rectis
ſquamaz ungulas figat: quod uicissim & celeriter agendo nō ſolū pla
na plabit: ſed etiam cōuexa conſcēdit: tot ueligiis iſtructa: quot coſtis
Hui⁹ itaque rei cauſa ē: ut ſi in qualibet corporis pte ab aluo uſq; ad ca
put iſtu aliquo collidat: debilis reddita curſu habere nō poffit: q; a u; bi
cūque illi iſtu inciderit: ſpinam ſoluit: p quam coſtaſ pedes & motus

corporis agebant. unde etiam hic serpens quia tamdiu tot iaculis inuulnerabilis obstitit: ad unius saxy iactum debilis cessit. ac mox circuus est us telis facile oppressus est. Corium autem eius Romam deuictum quod fuisse. cxx pedum spatio ferunt: aliquamdiu cunctis miraculo fuit. Regulus aduersus tres imperatores id est Hasdrubales duos & accitum ex Sicilia Hamilcharez atrocissimum bellum gestit: in quo causa sunt Carthaginensi. xvii. M. capta autem. v. M. elephanti. x & viii. abducti. oppida. lxxxii. in dedicatione cessere Romanis. Carthaginenses fracti bellis: & cladibus exinaniti pacem a Regulo poposcerunt. sed cum intolerabiles & duras conditiones pacis audissent: tute rati sese armatos mori: quam miseris uiuere: precio non soli Hispanorum uel Galorum auxilia quae iam dudu plurima habebant sed etiam Graecorum comparanda duxerunt. Itaque Xanthippus Lacedaemoniorum regem cum auxiliis accitum ducere bello praefecerunt. Xantippus inspectis Poenorum copiis atque in campum deductis longe in melius mutato apparatu: pugnam cum Romanis inservit. Ingens ibi ruina uiri Romanae fuit. Na. xxx. M. Romanorum militum in illa tunc congreessione prostrata sunt. Regulus ille dux uir nobilis cum d. uiris capti est. & in catenas collectus. x. demum anno Punici belli nobilem triumphum Carthaginensisibus praebuit. Xantippus tam audacis facti conscientius rerum instabiliu mutatione timet illico ex Africam migravit in Graeciam. Igis Aemilius Paulus & Fulius Nobilior consules audita captiuitate Reguli & clade exercitus Romanus transire in Africam cum classe. cc. nauium iussi Clipeam petunt. Eo Carthaginenses cum pari classe confestim uenerunt. nec differre potuit nauale certamen. c. iii. naues Carthaginensis demersae. xxx. cum pugnatori bus capti. praeterea. xxxv. M. militum causa sunt. Romanorum autem nouem nauibus deprehensis. M. c. petiere milites. Consules autem Clipeae castra posuerunt. Duo Hannones imperatores Poenorum eo rursus cum exercitu magno conuenerunt. praelioque commisso. ix. M. militum perdiderunt. Sed & tunc apud Romanos nunquam diuturna felicitas erat. & qualescumque successus magnis continuo malorum molibus obruerant. Cum itaque Romana classis ad Italiam praedis honusta remearet: infando naufragio euersa est. Nam ex. ccc. nauibus. ccxx. perierunt. lxxx. uix abiectis oneribus liberatae sunt. Hamilchar dux Poenorum cum exercitu in Numidia; Mauritaniamque missus: postquam hostiliter cruenteque in uniuersos egit: quod regulum libenter suscepisse dicerent. M. argenti talentis. & xx. M. boum et liquoros condemnauit. Principes autem omnium populorum patibulo suffixit. Tertio anno sicut semper indomitus furor cito piculos obliuiscitur Seruilius Cepio & Sepronius Blesus consules. cclx. nauibus in Africam

transgressi uniuersam orā maritimam: quæ circa syrtes iacet de popula-
ti sunt. atq; in superiora p̄gressi: captis euersisq; ciuitatib; plurimis ī gen-
tem p̄dā ad classem deuexerūt. Inde cū ad Italiam reditēt: circa Palinu-
ri p̄montoriū: quod a Lucanis montib; in altū excurrit: illisī scopulis
c.l. naues onerarias nobilēque p̄dā crudeliter acq̄sītā infelicitē perdi-
derūt. Vicit aliquando apud Romanos ī probissimā cupiditatē enormi-
tas miseriae. Nā patres: qbus nauticæ rei ia; p̄tesū erat: decreuere ne am-
plius quā. Ix. nauīū classis ad subsidiū haberef Italiae: quod qdē decre-
tū cōtinuo adacti indomita cupiditate ruperūt. Præterea Cotta cōsul ī
Siciliā; transgressus plurimis p̄līis aduersus Pœnos & Siculos teria-
mariq; pugnauit. & p̄ totam Siciliā partī hostiū: p̄ timetia sociorū ihūa-
nas strages reliqt. Lucio Cæcilio metello Gaio Furio Placido cōsulib;
Hasdrubal nou? Carthaginensiū ī p̄ator cū elephantis. c. xxxiii. & equi-
tū: peditūque āplius. xx. M. Lilybæū uenit ex Aphrica. & cōtinuo cum
metello cōsule apud Panormū pugnā conseruit. sed metell? uī magnā
belluaq; timēs prius eas magno usus cōsilio uel in fugā: uel in mortem
egit. & sic facile q̄uis magnā uī hostiū supauit. xx. M. Carthaginēsiū ī
co p̄līocæsa sunt. elephanti quoque. xxvi. interfecti. ciiii capti. & per
Italiā ducti maximū Italī gentib; spectaculū p̄buerunt. Hasdrubal
cū paucis Lilybæū p̄fugit. atq; absensa Pœnis capite dānatus est.

Quod Carthaginenses deuicti pacē a Romanis petierūt nec ī petraueit

Ost hæc fessi tot malis Carthaginēses pacē esse petenda a Ro-
manis decreuerūt: ad quam rē Attiliū Regulū antea ducez ro-
manū: quē iam p̄ q̄nq; annos captiuū detinebant: inter cæteros
legatos p̄cipue mittendū putauerūt: quē nō impetrata pace ab Italia
reuersū: resectis palpebris illigatū in machina uigilando necauerūt. Al-
ter deinde Attiliū Regulus & Manliū Vulsco abo bis consules cū classe
cc. nauīū & .iiii. legionib; Lilybæū p̄fecti sunt: quod oppidū in p̄mōto
rio sitū Romani obsidere conati: supuēniente Hannibale: q̄ Hamilcha-
ris fuit filius uiicti: maiore exercitus sui pte pdita: ipsi ægre euaserunt.
Post hos Claudius consul cū classe. c. xx. nauīū ad Drepani portū con-
tra hostē p̄fectus: ibi q; mox except? classe Pœnorū supatus ē. Et ipse q̄
dē cū. xxx. nauib; Lilybæū in castra confugit. reliquæ oēs: hoc ē. lxxxix
aut captæ aut demersæ fuerūt. octo. M. militū cæsa. xx. M. capta referūt.
Gaius quoq; iunior collega Claudii uniuersam classez naufragio ami-
sit. Anno ctiā cōsequēti classis Punicā ī Italiam transiit. eiusq; plurimas

partes longe lateque uastauit. Inter ea Luctatius cū classe. cc. nauiu3 in Siciliam transuictus: dū apud Drepanū ciuitatē pugnam inter primo res siciliæ ciceret: transfixo temore xgerimē cū iam obrueret erectus est. Porro autē Pœni cū. cccc. nauib' magnisq3 copiis ad siciliam duce Han none cōcurrūt. Nec tamen Luctati² segnior. imo consilia Pœnor² celeritate mira puenit. Postq² pxiā sibi utrorūque classes apud Aegades i sulas p totam noctē intertextis p pmodū ancoris cōstiterunt: orta luce prior Luctati² signū bello dedit. Crudesce te pugna uict² Hanno nauē auertit. & dux fugæ prim² fuit. Aliquanta cū eo ps exercit² sui Aphri cam petūt. alii confugere Lilybæū. Sexaginta tres Punicæ naues captæ sunt. c. xxv. demersæ. xxx. duo milia hominu3 capta. cæsa. xiii. M. fuere Romano² aut. xii. naues demersæ sunt. Luctatius deinde ad Erycinia² ciuitatē: quam Pœni tenebant: uenit. ibi q3 duo. M. Carthaginentiū conserta pugna interfecit.

Carthaginenses Romā mittūt. & pacē petunt cōditionibusq3 ante ppositis consequūtūr.

Vnc Carthaginenses præcipiti festinatōe ad Luctatiū cōsulē ac deinde Romā mittūt: Orant pacē: quam cōditionibus ante ppositis illico consequūtūr. Conditiōes autē erant: ut Sicilia Sardinia que decederēt: p quo ipensis bellicis puri argenti. iii. M. talentorū Euboicor² æquis pensionibus p annos. xx. penderent. Huius pacis cōdītio habita est post annū tertiu & uicesimum: ex quo bellum Punicum primum fuerat inchoatum. Quis rogo duar² ciuitatum unum bellum p annos. xxiii. gestum fando explicet: quos reges Carthaginēsiu3: quot cōsules Romano²: quot agmīa exercituum: quantum numer² nauiu3 cōtraxerit: pfligarit: oppresserit: & tum demum si illa ad plenum ppcn sa uideant: de præsentibus iudicet. Anno ab urbe cōdita. dvi. repentina subuersio ipsius Romæ præuenit triumphum Romano². Neque enī temere dixerī quando non uel modicam lāticiam Romæ superueniens repente q̄ grauissimus luctus oppresserit. Siqdem Quito Luctatio Ca tulo Aulo Manlio cōsulibus diuersæ ignium aquar²q3 clades pene ab sumpsere urbem. Nam Tyberis insolitus auctus imbrībus. & ultra opinionem uel diuturnitate uel magnitudine redundans oia Romæ adiūcia in plano posita delcuit. Diuersæ qualitates locor² ad unam cōuenerēt perniciem: quoniam quæ segnior redundatio tenuit: madefacta dissoluit. & quæ cursus torrentis inuenit: ipulsa deiecit. Aqua² grauissimaz cladem grauior ignis secuta uastatio est: q̄ ignis incertu3 unde suruexit. plurimas ciuitatis partes peruagatus: cum hominum domorumq3

miserabilē stragē fecisset: tūcti i tantū opū uno incēdio consūpsit: q̄tū plurimæ & pegrinæ uictoriæ cōferre nō possent. Dehinc cū oīa i circui-
tu fori populares: adē Vesta corripuit. Et nec sibi siqdē diis subueniē-
tibus: ignē illū q̄ xtern⁹ putabat: tēporari⁹ ignis oppressit. Vnde etiam
Metellus dū arsuros deos eripit: uix brachio semiusto ablatus aufugit
Tito Sempronio Gracco & Gaio Valerio Fulcone consulib⁹ cū Phalisc⁹
cis bellauere Romani. eoq̄ie prælio. xv. M. Phalisc⁹ interficta sunt.

Galli cisalpini noui hostes bellū Romanis intulerūt.

Odē anno Galli cisalpini noui extitere hostes: aduersu⁹ quos
uaria sorte bellatum ē. Nā in primo cōflictu Valerio consule
iii. M. d. cecidere Romani. secundo. xiii. M. Gallo⁹ cæsa. ii. M
capta sunt. sed ob priorē cladē triumphus consuli denegat⁹ ē. Tito Mā-
lio Torquato Gaio Attilio Bubulco consulib⁹ Sardinia insula rebella
uit: auctorib⁹ Pœnis: unde mox Sardi subacti & oppressi sunt. Cartha-
ginensib⁹ autē uiolatoribus pacis: quā ipsi popocissent: inferri bellum
decretum ē. Cōtra Carthaginēses pacē suppliciter p̄poscēt. & cu⁹ hi
missis legatis nihil p̄fecissent: post etiam. x. principib⁹ bis & que supplicā-
tibus nec ipetrarent: nouissime hannonis mīmi hoīs iter legatos oratōe
merueit. Hoc anno porta Iani gemini clausa ē: q̄a nūsq̄ eodē āno bellū
erat: quod sub Numa solum Pōpilio rege p̄uenerat. Hic demu⁹ nobis
tacendum est. & q̄a tpa qdem cōferri nīa nullo mō possunt: silētio trās-
mitti expedit: ne obtrēctatores die⁹ uitæ suæ ad insultandum poti⁹ sibi
hoc strepitu suscitem⁹. Ecce portæ Iani clausæ fuit. foris bellū Roma-
nor⁹ nō fuit. oēm sobolē suam in gremio suo conq̄escentem Roma con-
tinens nō supauit.

Post primū punicū bellū Roma uno anno post. cccc. ānos q̄euīt.

T hoc quando: post primū bellū Punicū. post q̄tū tpis: post
ānos. cccc. lx. q̄diu: anno uno. & qd altero subsecutū est: ut de
cateris taceā: bellum Gallicū. & Hannibal cū bello Punico se-
cundo. heu mihi cognouisse hæc & denudasse. Quinetiā me pudet. pax
ista unius anni: uel magis ūbra pacis: lenimentū miseria⁹: an incentiu⁹
malor⁹ fuit: stillicidiū istud olei i mediū magnæ flāmæ cadens extīxit
fomitem tanti ignis: an aluit: Pax aquæ frigidæ ardentiſſimis haustū i
febribus sanauit egrotum: an potius īcendit: per annos prope. dcc. id est
ab Hostilio Tullo usque ad Cæsatem Augustu⁹ una tantū mō & state

Rebellatio
Iadu⁹

Romana sanguinē uiscera nō sudarūt. & inter plurimas magnorū sacerdotiū etates misera ciuitas. uere misera mater uix uno tempore a timore luctuū ut nō dicā ab ipsis luctib⁹ cōquieuit. Hoc si q̄squam hominū tāpar⁹ i uita sua quietis habuisset: nunquid uel uixisse diceret? Aut si q̄squam p̄ totum annū dolorib⁹ & cruciatibus agat: medio autē anni ipsius spatio unū tantuʒ diem trāquillū & sine cōflictatiōibus transigat: nunquid ex eo die leuamētū malorū accipiet? ac nō totū annū miseriis depūtabit. Sed illi iquit hunc annū pro glorioſo ſigno infatigabilis uirtutis collocauerūt. atque utinam p̄ obliuione calamitatis continuæ p̄teriſ ſent. Nam: ſicut i corpore hominis ita demū diuſcif lepra: ſi uariatim i ter ſanas cutis partes color diuersus appareat: at ſi ita ſe ubique diſfun dat: ut oīa unius coloris: q̄uis adulteri faciat: perit illa diſcretio: ita ſi la bor cōtinu⁹ & equali tolerantia ſine respirandi appetitu p̄fluxiſſet: itētio uoluntatis & electio cōſuetudis diceret. Cum autē i hoc pauxillū ocii tantopere uel maiorū gaudia: uel minorū ſtudia reclinantur: proſecto diſcerniſ: & quā iocunditatē habuerit hæc breuitas: & quaʒ amaritudinē illa plixitas: hoc eſt. quies illa quam grata ſuiffiſſet: ſi diuturna mansiſſet & hæc iceſſabilis miseria quam etiaʒ uitanda fuerit: ſi uitari quacūque potuiffiſſet. Anno ab urbe cōdita. dcliiii. Hamilchar dux Caſthaginiensi um ab Hispanis i bello: cum aliud bellum aduersus Romanos clam p̄taret: occiſus eſt.

Legati Romanorū ab Illyriis i terfecti ſunt: pro quibus atrocifſimum bellum geſtum eſt.

Equēti anno legati Romanorū ab Illyriis i terfecti ſunt. Poſt cū ipsis Illyriis atrocifſimuʒ bellū geſtum ē in quo multis op̄pidis populisque deletis: reliqui ſe Fuluio Poſthumioque cōſulib⁹ dediderūt. Tertio deinceps anno miseraʒ ciuitatē ſacrilegiſ ſacrificiis male potentes funesta uere pontifices. Namque decē uiri cōſuetudinē p̄iſcæ ſupſitionis aggressi Galluʒ uirum & Gallaz fœminācuʒ muliere ſimul Græca in foro boario uiuos defoderunt. Sed obligamen tum hoc magicuʒ in contrariū continuo uerſum ē. Namq; diras illas: quas fecerant extēnōrū mortes ſœdiſſimis ſuorū cædib⁹ expiauerunt. Si quidē Lucio Aemilio Catulo Gaio Attilio Regulo consulib⁹ magna formidine conſternatus ſenat⁹ defectione c̄ſalpīnæ Galliæ: cuʒ etiam ex ulteriore Gallia ingēs aduētare exercitus nuntiareſ: maxime Gessatorū quod nomen non gentis: ſed mercenariorū Gallorum eſt. Itaque p̄moti conſules totius Italiæ ad p̄ſidiuʒ imperii contraxere uires. Quo facto

in utriusque cōsulis exercitu. dccc. M. armatorū fuisse referuntur: sicut
Fabius historicus: qui eidez bello iterfuit: scribit: Ex quibus Romanorū
& Campanorū fuerūt peditū. ccclxviii. M. equitū uero. xxvi. M. dc. cæ
tera multitudo socioz fuit. Commisso prælio apud Arretiū Attilius
cōsul occisus est. Octingēta milia Romanorū: nec saltē tāta: quanta eos
terrere debuit: cæsa sui parte fugerūt. Nā. iii: M. cōsul tūc iterfecta histo
rici tradunt: quod ideo ignominiosus turpisq; est: tam paucis amissis
tanta agmina diffugisse: quia se ī aliis uictoriis nō uitibus animoz præ
ualuisse: sed belloz prouētibus p̄diderūt. Quis n. rogo in exercitu Ro
manorū crederet: numerū istū fuisse saltē: nō dico fugisse. Post hæc secū
dum cū Gallis prælium gestū ē: in quo plane. xl. M. trucidata sūt Gallo
rum. Sequēti āno Manliū Torquatus & Fulvius Flaccus cōsules primi
trans Padum Romanas duxere legiones. Pugnatū est ibi cū Insubribz
Gallis: quorū interficta sunt. xxiii. M. quinque milia capta. Eo deinde
anno: qui huic p̄ximus fuit: dira miserā urbez terruere prodigia. Mis
eram utique: quæ huic fremitu hostiū: id nequicia demonū terrebatur
Nāque ī Piceno flumīe sanguis effluxit. & apud Tuscos cœluz ardore
uisū ē & Arimini nocte multā lucē claraz effusisse: ac tres lunas distāti
bus cœli regiōibz exortas apparuisse. Tūc quoque magno terra motu
Achaia & Rhodus insulæ adeo cōcussa sūt: ut labentibus uulgo tectis
ingēs ille quoque colossus rueret. Eodē āno Flaminius cōsul contēptis
auspiciis: quibz pugnare prohibebat: aduersum Gallos cōflicxit. & uicit
In quo bello octo milia Gallorū cæsa. decē & septē milia capta sūt. Post
hoc Claudiū cōsul Gessatorū trigita milia deleuit: ubi etiā ipse Vitido
magaz regē in primā aciē p̄gressus occidit: & iter multa Insubrium: quos
ad deditiōē coegerat oppida: Mediolanū quoque urbē florētissimaz
cepit: Deinde Istri noui hostes excitati sūt: quos Cornelius Mimitius
que cōsules multo quidē Romanorū sanguine subgerūt. Emergit hic
paululū atiquiū ille Romanorū improba laudis etiam de particidiis ap
petit. Nam Fabius censor Fabiū Buteonē filiū suum furti ī simulatū
interfecit: dignū sc̄z facinus: quod pater uel parricidio plectēdum duce
ret: quod ne leges quidem: nī multa pecuniæ aut summuū exilii circa
quēlibet hominum censuerunt.

Hannibal impator Pœnorū iimicitias fecit cū Romanis.

Nno ab urbe cōdita. dxxxiiii. Hannibal Pœnorū impator Sagū
tū florētissimam Hispaniæ ciuitatē: amicā populi Romani: pri
mū bello petitā: deinde obsidione cinctaz: & fame excruciatam

oiaque fortiter cōtemplatione fidei: quam Romanis deuouerāt: digna
indignaque tolerantē. viii. demū mēse delevit. Legatos romanorū ad se
missos iuriōsissime etiā a cōspectu suo abstinuit. Exinde odio romani
nominis: quod patri Hamilchari: cū esset. ix: ānos natus: fidelissime alias
infidelissimus ante aras iurauerat: Publio Cornelio Scipione & Publio
Sempronio Lōgo consulib⁹ Pyteneos mōtes trāsgressus inter ferociissi
mas Galloꝝ gētes ferro uiam aperuit. & nono demum die a Pyteneo ad
alpes peruenit: ubi dū mōtanos Gallos repelleret ab ascensu: obnitentes
bello superat. atque inuias rupes igni ferroque rescindit. quattriduū cō
moratus quinta demū die cum maximo labore ad plana Italiae perueit
Fuisse tūc exercitū eius centuꝝ miliū peditū. & .xxx. M. equitū definiūt
Scipio consul Hannibali primus occurrit. cōmissoque prælio apud Ti
cinū ipse grauiter uulneratus p Scipionē filium admoduꝝ prætextatū
q post Aphricanus cognōiatus ē: ab ipsa morte liberat⁹ euasit. Cæsus
est ibi pene oīs romanus exercitus. Pugnatuꝝ ē deinde eodē consule ad
flumen Trebiā. iterūque romani pari clade supati sunt. Sempronii con
sul cognito collegæ casu a Sicilia cū exercitu redit: q similiter apud eū
dē fluuiū cōgressus amissio exercitu pene soluseuasit. In eō tamen præ
lio etiā Hannibal sauciat⁹ ē: q postea cū in Hetruriā primo uere trāsi
ret: in sumo Apēnino tēpestate correptus biduo continuo īmobiliter
cum exercitu niuibus cōclusus & honustus obriguit: ubi magn⁹ hoīuꝝ
numer⁹ iumēta q plurima. elephanti aut pene oēs frigoris acerbitate pe
tierunt. At uero alter tūc Scipio frater consulis Scipionis in Hispania
plurima bella gessit. Magonē quoq; Pœnoꝝ ducē bello uicit. & cepit.

Multa pdigia uisa sunt in cœlo.

Iris tūc etiā romani pdigii territi sūt. Nā & solis orbis minui
uisus est. & apud Arposparmæ in cœlo uisæ. sol quoque pu
gnasse cū luna. apud Capenas intra d. ē duas lunas ortas. i Sar
dinia sanguine duo scuta sudauisse. in Phaliscis cœlū scindi: uelut ma
no hiatu uisū. apud Antiū metentib⁹ cruentas spicas in corbē decidisse
Igit Hannibal sciens Flaminiū consulē solū in castris eē: quo ccleri⁹ ipa
ratū obtueret: primo uere pgressus arripuit ppiorē: sed palustrē uiam
& tū forte Sarn⁹ late redundans pendulos & dissolutos cāpos reliquerat
de qb⁹ dictum ē. & quæ rigat æquora Sarn⁹: in quos cum exercitu Han
nibal pgressus nebulis maxie: quæ de palude exhalabat. pfectū auferē
tib⁹: magnam ptem socioꝝ iumentorꝝ q; pdidit. Ipse aut uni elephanto

qui solus superfluerat: super sedens uix difficultatē itineris euasit. sed ocu-
lū: quo dudū iam ægrotauerat uicentia frigoris & uigiliaꝝ ac laboris
amisit. Vbi uero p̄xim⁹ castris Flaminii consulis fuit: uastatiōe circūia
centiū locoꝝ Flaminīū in bellū excitauit. Hæc pugna ad Thrasumenū
lacū facta ē: ubi exercitus Roman⁹ infelicissime arte circūuentus Hāni-
balis fūdituſ trucidatus ē. Ipſe quoq; cōſul occiſus. xxiii. M. romanor⁹
in eo prælio cæſa ſex. M. capta referunt. De exercitu uero Hannibalis. ii
M. ceciderūt. Famosum hoc apud Thrasumenū lacū certamen fuit tā-
ta Romana maxie: cū ita intentus pugnantiū ardor extiterit: ut grauiſ-
ſimū terræ motū: q̄ tūc forte tam uehemens factus ē: ut uibes diruiffe:
montes tranſtuliffe: diſcidiffe rupes: & flumina rētorsuꝝ coegiſſe reſe-
raſ: pugnantes oīo nō ſenſerūt. Factam ad Thrasumenū ruinā ſeq̄tūr
pugna Cannensis: q̄ uis Fabii Maximi dictatoris tēpus mediū ſucrit: q̄
īpetum Hannibalis cūtando tardauit.

Apud Cannas pugnatū ē cū Hannibale & uicti ſūt Romani.

Nno ab urbe cōdita. d. xl. Lucius Aemilius Paulus & Publius
Terētius Varro cōſules cōtra Hānibalē mifſi impatiētia Var-
ronis cōſulis ī felicissime apud Cannas Apulīæ uicum oēs Ro-
manæ ſpei uires pene perierūt. Naꝝ in ea pugna. xlīii. M. Romanorum
īterfecta ſūt: q̄q̄ & de exercitu Hannibalis magna pſ cæſa ē. nullotameꝝ
Punico bello Romani adeo ad extrema īternitionis abducta ſūt. Periit
enī in eo cōſul Aemili⁹ Paulus. consulares autem & prætorii uiri. xx. in-
terfecti ſūt. Senatores uel capti uel occiſi ſūt. xxx. nobiles uiri. ccc. pede-
ſtriū milituꝝ. xl. M. eq̄tum. iii. M. d. Varro cōſul cum. l. eq̄tib⁹ Venu-
ſum fugit. Nec dubium eſt ultimū illuꝝ diem Romani ſtatus futuruꝝ
fuiffe: ſi Hannibal mox post uictoriā ad peruadendam urbem cōtēdiſſ;
Hannibal in testimonium uictoriæ ſuꝝ tres modios anuloꝝ aureoruꝝ
Carthaginem mifit: quos ex manibus īterfectoꝝ eq̄tum Romanorū
ſenatorumque detraxerat. Vſque adeo autē ſuſtima deſpetatio rei pu-
blicæ apud residuos Romanos fuit: ut Senatores de relinquenda Italia
ſedibusque quærendis consiliuꝝ in eundū putarint: Quod auctore Cæ-
cilio Metello confirmatum fuifſet: niſi Cornelius Scipio tribunus tūc
militum idem qui poſtea Ap̄hricanus fuit diſtricto gladio deterruifſ;
ac potius pro patriæ defenſiōe i ſua uerba iurare coegiſſet. Romani ad
ſpem uitæ: quaſi ab inferis respirare auſi dictatorem Decium Iunium
crearent: qui delectu habito ab annis decem & ſeptem immaturæ inor-
dinatæque militiæ quatuor legiōes undecūq; cōtraxit. Tūc etiā ſeruos

spectati roboris ac uolūtatis uel oblatos: uel si ita op' fuit: publico pre-
cio emptos sub titulo libertatis sacro militiae adegit. Arma quae dcerāt:
tēplis de traxerunt. egenti & iario priuatx opes refusae sunt. Ita equester
ordo: ita plebs trepida: oblita studiorū i cōc consuluit. Iuni quoque di-
ctator antiquū romanæ miseriæ factū recolens p' supplemēto exercit'
edicto: uelut asylo patefacto hoīes: qcunq; scelerib' ac debitib' obnoxii
essent: i punitate pmissa militiae mancipauit: quoq; numer' ad sex. M. ui-
rox fuit. Cāpania uero uel poti' oīs Italia ad Hannibalē despata peni-
tus romani stat' repatione defecit. Post hoc Luci' Posthumius prætor
aduersū Gallos pugnare iussus cū exercitu cæsus ē. Deinde Sēpronio
Graccho & Quinto Fabio Maximo consulib' Claudius Marcellus ex
prætore p'consul designatus Hannibalē exercitu prælio fudit. primus
que post tātas rei publicæ ruinas spem fecit: Hannibalem posse supari.
Scipiones aut in Hispania Hasdrubalē Pœnorū i peratorē ad Italia; ex-
ercitu cōparantē: grauissimo bello opprēserit. Nā. xxxv. M. milituꝝ de
exercitu ei' uel cæde: uel captione minuerunt. Celtiberos milites cū pri-
mū externā manū romani in castris hīc cōperūt. precio solicitatos ab
hostiū societate in castra sua duxerūt. Sēpronius Gracchus p'consul ab
hospite suo Lucano quodā ductus i insidias occisus ē. Cētenius Penu-
la cēturiō decerni sibi ultro bellū aduersū Hannibalē petiit: A quo cū
octo. M. milituꝝ: quos in aciē eduxerat: cæsus' ē. Post hūc Gneus Fului'
prætor ab Hannibale uictus amissio exercitu uix euasit. Pudet recorda-
tiōis. Quid. n. dicā i probitatē magis: an miseriā romanorū: imo uerius
uel i probā miseriā: uel miseram i probitatem? Quis credat: eo tpe: quo
xeratiū populi romani egenā stipē priuata collatōe poscebat. miles i ca-
stris nō: nīsi aut puer: aut seruus. aut sceleratus: aut debitor: & ne sic q
dem numerus idoneus erat: senatus in curia oīs pene nouitiis uidebat.
Postremo cū ita i minutis fractisq; oībus despares: ut consiliū de relin-
quenda Italia subires: eotpe cū unū domesticū bellū: ut diximus: ferri
uix ullo mō posset: tria insup transmarina bella q' credat fuisse suscep-
pta: unū in Macedonia cōtra Philippū potentissimuꝝ Macedonia regē
alterū in Hispania cōtra Hasdrubalem Hannibalē fratrē tertiuꝝ in Sar-
dinia cōtra Sardos: extra hoc q'rtuꝝ Hannibalē: quo in Italia premebat
& tamen fortis in alterutx despatio in meliora p'fecit. Nam in his oībus
despando pugnaīt. pugnando uicerit. Ex quo euidebat ostendis nec tpa
tunc fuisse traqlli ora ocii: s; hoīes miseriis fortiores. Anno ab urbe cō-
dita. d. xlīii. claudi' Marcell' syracusas opulētissima urbe siciliæ secūda
oppugnatiōe uicepit: quaꝝ cū iā p' i' ē ob sedis: archimedis syracusani

ciuis admirabili ingenio præditi machinis repulsus expugnare non potuit.

Hannibal usque ad Anienē flumē deuenit tertio lapide ab urbe Roma.

Ecimo anno postq; Hannibal i Italia uenerat Gneo Fuluio & Publio Sulpitio cōsulib; Hannibal de Campania mouit exer citū. & cū ingenti clade oīu; p Sidicinū Sinuēssanūq; agrū uia Latina pfectus ad Anienē fluuiū trib; milib; ab urbe cōsedit incredibili totius ciuitatis metu cu; senatu populoq; diuersis curis trepido matronæ quoque amētes pauore p ppugnacula current; & cōuehere in muros saxa: primæque p nutris pugnare gestirēt. Ipse aut cū expeditis eq̄tibus usque ad portam Collinā infestus accessit. deinde oēs copias in aciē direxit. Sed & consules Fului; & Publius nō detrectauere pugnam. At ubi expositæ utrinq; acies cōstiterūt: in cōspectu Romæ premiū uictoriæ futuræ tant; subito se imber e nubib; grādine mistus effudit ut turbata agmina uix armis retētis in sua se castra colligerēt. Deinde cu; serenitate reddita in cāpū copiæ atque i aciē rediissent: rursū uiolētior fusa tēp̄etas maiore metu mortaliū audaciā coercuit. territosq; exercitus in tētoria refugere coegit. Tūc cōuersus in religionē Hānibal dixiſ se ferſ: potiundæ sibi Romæ mō uoluntatē non dari: mō ptatē. Respondeant nūc mihi obtrectatores ueri dei hoc loco: Hannibali a capessenda subruendaque Roma utr̄ romana restitit fortitudo: an dīna miseratio an forsitan conseruati iſti dedignantur fateri: qd; Hannibal & uictor extimuit: & cedens pbauit? At: si ista dīna tutelam p pluuiam de cōelo uenisse manifestū est: ipsam aut pluuiā opportunis & necessariis t̄pib; nō nisi p christū: q ē uerū deus mīstrari: & ab huiusmōi hōibus satis certo sciri: nec negari posse existimo. maxie nūc: quando ad documentū potētiæ eius cū siccitate turbante pluuiam pōscere assidue contingit: & alternis uicib; nūc gētiles: nūc xpiani rogant: nec unq; etiā ipsiſ testib; factū est: ut optati imbres supueniant: niſi i die: quo rogari christū & xpianis rogare pmittitur: pculdubio constat: urbē Romam p hunc eūdē uerū deū: q est christus Iesus ordinante; ſm placitū ineffabilis iudicii ſui: & tunc affuturæ fidei credulitatem ſeuatam fuisse: & nunc p parte ſui in credulam castigatam. At uero in Hispania ambo Scipioēs a fratre Has drubalis īterfecti ſūt. In Cāpania Capua capta est a Quinto Fuluio p consule. principes aut Campanorū ueneno mortē ſibi cōſciueit. Senatū oēm Capuæ & phibēte ſenatu romano Fului; ſupplicio necauit. Infectis in Hispania Scipionib; cū oībus incusso pauore cūtantib; Scipio ſe admodum adoleſcens ultro obtulifet: & pudenda penuria eēt ærarii.

Claudio Marcello & Valerio Leuino auctoriis: q̄ tūc consules erant: aū & argētūque signatū ad questores palam oēs senatores in publicuʒ contulerūt ita: ut nihil præter anulos singulos bullasq; sibi ac filiis: & deinde filiabus uxoribusq; singula tantū auri uncias: & argēti nō amplius q̄ singulas libras relinquerent.

Scipio in Hispania imperiū p̄consulare sortitus ē.

Cipio annos natus. xxiiii. imperiū i Hispania procōsulare sortitus ultiōē p̄tis p̄cipue & patrui aīo intendens Pyreniū transgressus p̄tio impetu Carthaginē noui cepit: ubi stipēdia maxima p̄sidia ualida copiæ auri argētique magnæ Pœnorū habebantur: ibi etiā Magonē fratrē Hannibalī captū cum cæteris Romam misit. Leuin' cōsul ex Macedonia rediēs Agrigētum urbem Siciliæ expugnauit. ibique Hannonem Aphroꝝ ducē cepit. xl. ciuitates i deditiōē accepit. xxvi. expugnauit. Hannibal i Italia Gneum Fuluium procōsulē p̄terea tribunos. xi. & vi. M. militum īterfecit. Marcell' cōsul cū hannibale triduum continuum dimicauit. Primo die pari pugna discessum est. sequēti uictus cōsul tertio die uictor octo. M. hostium īterfécit. ipsumq; Hannibalē cuʒ reliquis fugere i castra cōpulit. Fabius consul Maxim' Tarentum. quæ a romanis descivuerat: iteꝝ expugnauit. & cepit. Ibique ingentes copias Hannibalī cuʒ ipso duce eius Carthalone deleuit. xxx. M. hominuʒ captiuorū uēdidit. precia in fiscum retulit. Sequēti anno i Italia Claudio Marcell' cōsul ab Hannibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Pœnorū duceꝝ Hasdrubalem uicit. & castris exuit. Præterea. lxxx. ciuitates aut deditiōē: aut bello i potestatē rededit. Aphris sub corona uenditis sine precio dimisit Hispanos. Hannibal utq; cōsule Marcelluʒ & Crispinum insidiis circunuētos īterfecit. Claudio Nerone & marco Liuio salinatore cōsulib' cuʒ Hasdrubal Hannibalī frater ab Hispaniis p̄ Gallias ad Italiam ueniret: iussus que a Carthaginēsibus ut fratri cuʒ copiis iungereſ: magna secum auxilia Hispanorū Gallorumque deduceret cuʒ maturato aduentu desceſſe iam ex alpib' consulibus p̄ditus fuisset: ab exercitu romano ignorantē Hannibale p̄tuentus cum omni exercitu suo īterfectus est. Diu quidem incert' bellī euent' fuit: elephantis maxime Romanā īfestantib' aciem: qui a militibus romanis occisi sunt: quosa uolitando uelites uocant: quod genus militiæ paulo ante fuerat repertum: ut lecti agilitate iuuenes cuʒ armis suis post terga eq̄tum fuderet: & mox cuʒ ad hostem uētum effet: eqs desilirent: & cōtinuo pedites ipsi ex alia parte equitibus per quos aduecti fuerant: dimicantibus hostem perturbarent. Ab his

ergo uelitib^o elephati retroacti cum regi iā a suis nō possent fabrili scāl-
pro intra autes adacto necabans: Id gen^o occidēd^o cū opus esset: bellux
idē dux Hasdrubal primus iuenerat. Fuit hoc plālio pœnis Meturus
flumen ubi Hasdrubal est uict^o quasi Thrasumenus lacus. & Cessana
Piceni ciuitas ut uicus ille Cānensis. Nam. lviii: M. de exercitu Hasdru-
balis ibi occisa sūt. capta sunt .v. M. cccc. Quatuor. M. ciuiū Romanorū
iter eos repta atq^z rōuocata sūt: qd^z uictorib^o cōsulibus solatio fuit. Na^z
& ab exercitu eoz: viii. M. ccciderunt. Hanibali caput fatris sui Hasdru-
balis ante castra pīectū est: Quo uiso & simul clade Pœnorū cognita: an-
no tertio. x. quā i Italiam uenerat: refugit in Brutios. Post hēc anno cō-
tinuo iter Hānibalē & Romanos quies a tumultu belloz itercessisse ui-
sa est: qā i quietudo morborū i castris erat. & grauissima pestilētia utiq^z
exercitus angeban^o. Interea Scipio uniuersa Hispania a Pireneo usq^z ad
oceānum i pīntiam redacta: Romā uenit. Cōsul cum Lycinio Crasso
creatus in Aphricā transiit. Hannonē Hamilcharis filiū ducem Pœno-
rum iterfecit exercitūque eius partim cāde. partim captiuitate dis̄pdit
Nā. xl. M. Pœnorū eo prælio occidit. Sempronius cōsul cum Hānibale cō-
gressus & uict^o Roma^z refugit. Scipio i Aphrica aggressus hybetna Pœ-
norū atque alia Numidaz: quā utraq^z haud pcul ab Utica erant: nocte
concubia fecit i cēdi. Pœni trepidi cū casu accidisse ignē putarēt: iermes
ad extinguendū cōcurrerunt. quare facile ab armatis superati sunt uel
oppressi. In utrisque castris. xl. M. hominū igni ferroque consūpta sūt
capta. v. M. duces ipsi miserabiliter abusti ægre effugerunt. Hasdrubal
imperator Carthaginem profugus uenit. Itaque Syphæ & Hasdrubal
mox plurimū reparauere exercitum. atque itez cum Scipione cōgressi
sunt. uictique fūgerunt. Sciphiacem fugientem Lælius & Masanissa ce-
perūt. Cætera multitudo Cyrtham confugit: quā Manissa oppugna-
tam in deditioñem recepit. Syphacem ad Scipionē catenis uirctū dedu-
xit: quem Scipio cum igentibus spoliis plurimisque captiuis Romanū
perducendum Lælio tradidit.

Hannibal reuersus ē: ut fessis Carthaginensibus subueniret.

Annibal in Aphrica^z redire iussus: ut fessis Carthaginēsibus
subueniret: flens reliqt Italia: oib^z Italici generis militib^o qui
sequi nollēt iterfectis: cui cū ad Aphricanū litus pīnquant
iussus esset qdam de nauticis ascēdere in arborē nauis atq^z inde specula-
ri: quā regionē teneret: sepulchrū dīruttū se pīpexisse respōdit. Ab om-
nibus dictū Hannibal deflexo cursu ad Leptim oppidum copias ex-

posuit: ubi cōtinuo refecta multitudine Carthaginē uenit. deinde Scipionis colloquiū petiit. Ibi cū diu se attoniti mutua admiratōe duo clarrisimi duces suspexissent: infecto pacis negocio prælium consertū est: quod diu magnis ducū artib⁹ dispositū: magnis copiarū molib⁹ gestū magnis militū uirib⁹ cōfūmatum Romanis uictoriā cōtulit. Octoginta elephanti: ibi uel capti uel occisi sūt. Carthaginē siū iterfecta sūt. xx. M d. Hannibal oīa & ante præliū & i prælio expert⁹ cum paucis: hoc ē uix iiiii. eqtibus iter tumultū clapsus Andrumetū cōfugit. postea Carthaginē post. xxx. & sex annos quam īde paru⁹ cum patre exierat: uenit Cōsultantiq; senatui nullam esse spem residuam: nisi ī petenda pace psua sit. Gaio Cornelio Lentulo Publio Aelio Peto cōsulibus Carthaginē sib⁹ pax per scipionē uolūtate senatus populique cōcessa est. Naues tamē plus quam. d. ī altū pductæ in cōspectu ciuitatis incēsæ sunt. Scipio iam tūc cognomento Aphrican⁹ triumphans urbē nigrissus est: quem Terētius qui postea comicus ex nobilissimis Carthaginensib⁹ captiuis pilleatus: quod īdultæ & libertatis insigne fuit: triūphantē post currū secutus est.

Secundum Punicum bellum finitum est & macedonicum successit.

Nno ab urbe condita: d. xlvi. bellum Punicum secundum finitum est: quod gestum ē annis. xvii: cui Macedonicum cōtinuo successit: quod Quīt⁹ Flaminius cōsul sortitus post multa & grauissima prælia: qbus Macedones uicti sunt: pacē Philippo dedit. De inde cum lacedæmoniis pugnauit: uicto Nabide duce ipsorum nobilissimos obsides Demetrium Philippi filium & Armenem Nabidis filium ante currum duxit. Romani captiui: qui sub Hānibale per Græciam captiui uenditi fuerāt: uniuersi recepti capitib⁹ rasis ob detersam seruitū tem: currum triumphantis secuti sunt. Eodem tempore Insubres Boii atque Ceomanni contractis in unum uiribus. Hamilchare Pœnorū duce qui in Italia remanserat Cremonam Placentiamq; ustantes diffīcillimo bello a Lucio Fuluio prætore superati sunt. Postea Flaminius pro cōsul Philippum regem & cu³ eo Thracas Macedonas Illyrios multasque præterea gentes: quæ ī auxilium ei⁹ uenerāt: bello subegit. Uicti Macedones castra amiserūt. viii. M. hostiū eodie cæsa. v. M. capta Polybi⁹ scribit Valerius dicit. xl. M. trucidata Claudiu³ uero. xxxii. M. iterēta commemorat. sed hæc uarietas scriptor⁹ utiq; fallacia ē. Fallaciæ autem causa pfecto adulatio est du³ uictoris laudes accumulare uirtutez: q; p̄iæ extollere uel præsentibus uel posteris student. Alioq; n̄q sit⁹ nō fuiss; numerus nec q̄liscunq; fuisset expressus qd' si gloriosu³ est duci

& patriæ plurimos hostiū peremissæ quanto magis lætum patriæ ē du-
ci beatū potest uideri suorū uel nullos uel paucissimos p̄didisse Ita luci-
dissime patet quod simili impudentia mentiendi qua occisorū hostium
numer⁹ dicit sociorū quoque amissorū damna minuunt: uel etiā omīo
reticētur. Igitur Sempronius Tuditanus i Hispania citeriore bello op-
pressus cū omni exercitu Romano interfec̄t̄. Consul Marcellus i He-
truria a Boiis oppressus magnā partē exercitus p̄didit: cui postea Euri-
us cōsul alter auxilio accessit. atque ita uniuersam Boiorū gentem igni-
ferroque uastātes p̄pemodū usq; ad nihilū deleuerūt. Lucio Valerio
Flacco Porcio Marco Catone cōsulib⁹ Antiochus rex Syriæ bellū cō-
tra populum Romanū instruens i Europā transiit ex Asia. Tūc etiam
Hānibal propter excitādi belli rumores: qui de eo apud Romanos fere-
ban⁹ exhibeti Romæ a senatu iussus clam ex Aphrica p̄fec̄t̄ ad Antio-
chum migrauit quem cū apud Ephesum iuenisset mox cūtantē i bel-
lū impulit. Tūc etiam lex quæ ab Oppio tribuno plebis lata fuerat: ne
qua mulier plus quā semunciam auri haberet: neue uersicolori uesti-
mēto: nec uehiculo per urbē uteret: post xx.ānos abrogata est. Publio
Scipione Africano ite⁹ & Tito Sempronio Longo cōsulibus apud
Mediolanū.x. M. Gallo⁹ cæsa. sequenti aut̄ prælio. xi. milia Gallorum
Romanorū uero. v. M. occisa sunt. Publius Digit⁹ prætor i Hispania ci-
teriore pene oēm amisiit exercitū. Marcus Fului⁹ prætor Celtiberos cū
p̄ximis gentib⁹ uicit. regēque eorū cepit. Minutius a Liguribus i extre-
mum piculi adductus & insidiis hostiū circūuentus uix Numidarum
equitū industria liberatus ē. Scipio Africarus inter cæteros legat⁹ ad
Antiochū missus etiā cum Hannibale colloquiū familiare habuit. sed
infecto pacis negocio ab Antiocho discessit. In utraque Hispania p̄ Fla-
miniū Fuluiūque prætores bella multū horrida cruentaque utriusq; populi
gesta sunt. Porro Publio Cornelio Scipione & Marco Acilio
Glabrone consulibus Antiochus q̄uis thermopylas occupasset: qua⁹
minimine tutior ppter dubios bellū c̄ētus fieret: tamen cōmissio bello
a consule Glabrone supatus uix cum paucis fugit e prælio. Ephesūq;
puenit. Is habuisse ferē armatorū. lx. M. ex q̄bus. xl. M. cæsa: capta aut̄
plus quam. v. M. referuntur fuisse. Alter consul Scipio cū Boiorū gēte
conflixit. in quo prælio. xx. M. hostiū interfecit. Sequenti anno Scipio
Africarus habens in auxilio Eumenen Attali filiū aduersus Hanni-
bale: qui tūc Antiochi classi præerat: bellū nauale gesſit. Antiochus ui-
cto Hannibale & in fugā aucto: simulque oī exercitu amissō pacem roga-
uit. filiūque Africani: quē utrū explorāter: an i prælio cepisset: i cettū

est: ultro remisit. In Hispania ulteriore Lucius Aemili⁹ pconsul a Lu-
sitanis cū uniuerso exercitu cæsus intetiit. Lucius Cebi⁹ in Hispaniā p-
fici scensa Ligurib⁹ circūuentus cū uniuerso exercitu occisus ē. uide ne
nunciū quidē supfuisse constat: ut intentionē ipsam Romæ Massiliens
nūciare curauerint. Cōsul Fulvius de Græcia i Gallogræciam: quæ
nūc est Galatia transiectus ad Olympū montē puenit: ad quē uniuersi
Gallogræci cū coniugib⁹ & liberis cōfugerant. ibique acerbissimū bel
lū gessit. Nīnque de supioribus locis sagittis & saxis grādib⁹ cæterisq³
telis Romani grauiter contriti tandem usq³ ad congressū hostiū prupū
xi. M. Gallogræcoꝝ eo prælio interficta referunt. Marti⁹ consul aduer-
sus Ligures pfectus: supatusque. iiii. M. militū amisiit. & nīsi uictus re-
fugisset celeriter in castra: eandē internitōis cladē: quā Bebius dudū ab
eisdē hostibus accepat: ptulisset. Marco Claudio Marcelllo Quinto Fa-
bio Labeone consulib⁹ Philippus rex q legatos populi romani iterfec-
rat: ppter Demetrii filii sui: quē legatū miserat: uerecūdissimas p̄ces:
ueniā meruit, eundēque continuo uelut Romanis amicū suique prodi-
torem: fratre quoque ipſi⁹ ad parricidiū fratris mistro: nihil de utroq³
miser⁹ mali suspicantē: ueneno necauit. Eodē anno Scipio Aphricanus
ab ingrata sibi urbe diu exulans apud Linterniū oppidū morbo periit.
Iisdē etiam dieb⁹ Hannibal apud Prusiam Bithyniæ regē cū a romanis
reposeceret: ueneno sese necauit. Philopomenes dux Achiuoꝝ a Mefani
is captus occisus ē in Sicilia. Tūc Vulcani insula: quæ ante non fuerat:
repente mari edita cū miraculo oīum usque ad nūc manet. Quānt⁹ Ful-
vius Flaccus prætor in citeriore Hispania maxio prælio. xxiiii. M. homi-
nū fudit: quatuor milia cepit. Tiberi⁹ Sempronius Gracchus in Hispa-
nia ulteriore. c. l. oppida uacuata quassataq³ bellis ad deditiōē coegit.
Eadē tēpestate & Lucius Posthumius in citeriore Hispania. xl. M. ho-
stiū bello iterfecit. Gracchus prætor ibideꝝ iteꝝ. cc. oppida expugnauit.
& cepit. Lepido & Mutio cōsulib⁹ Basternar⁹ gens ferocissima auctore
Persa Philippi filio: prædag⁹ spe solicitato: & transiundi Istri flumis fa-
cultate: sine ulla pugna uel aliquo hoste deleta est. Nā tūc forte Danu-
bius: q & Ister crassa glatia supstratus pedestre facile transitū patiebat.
Itaque cum iprouide toto & maximo simul agmine inestimabilis ho-
minum: uel equor⁹ multitudo transiret: enormitate ponderis & cōcussi-
one gradientium cōcrepās gelu & glatia liscrusta dissiluit uniuersūq³
agmen: quod diu sustinuerat mediis gurgitib⁹ uicta tandem & cōminu-
ta destituit. atque eadem rursus fragmentis ipedientibus supducta sub-
mergit. Pauci ex oī populo p utrāque ripā uix cōcisis euasere uiscerib⁹.

Publio Lycinio Crasso & Gaio Cassio Longino cōsulibus Macedōicū bellū gestū ē:merito inter maxia bella referendū. Nā in auxilio Roma noꝝ tota primū Italia deīde Ptolemæus rex Aegypti & Ariarates Cap. padociaꝝ: Eumenes Asie & Masanissa Numidiꝝ fuerūt. Persen & Macedonas secuti sunt. Thraces cū rege Cothe. & uniuersi cū rege Genitio Illyrii. Itaque aduenienti Crasso consuli Perses occurrit. cōmissioque prælio miscrabiliter uiicti fugere Romani. Sequenti pugna pene pari cla de partis utriusq; in Hyberna discessū ē. Deīde Perses p̄fligato multis præliis exercitu Romano in Illyriū trāsgressus Sulcanū oppidū defensum præsidiis romanis pugnando cepit: ubi magnam Romanorū præsidiorū multitudinē partim occidit: ptim sub corona uēdidit: partī secū i Macedoniam duxit. Postea cū eo Lucius Aemilius Paulus cōsul dimicavit. & uicit. Nā. xx. M. peditū in eo prælio interfecit. Rex cū eq̄tatu subterfugit. sed cōtinuo captus atq; in triūphocū filiis ante currū aet' post apud Albā in custodia defecit. Filius eius iunior fabricā ærariā obtolerandam inopiam Romæ didicit. ibique consūptus ē. Plurima præterea & satis diuersis puentibꝝ bella multaꝝ ubiq; gentiū gesta sūt: quæ breuitatis causa pratermisit.

Bella in Hispania gesta.

Nno ab urbe condita. dc. Lucio Lycinio Lucullo & Aulo Posthumio Albino consulibus: cū oēs Romanos ingens Celtiberꝝ met' iuasisset: & ex oībꝝ nō cēt: q̄ ire in Hispania; uel miles uel legat' auderet: Publi' Scipio: q̄ postea Aphrican' ē dictus: ultro sese militatus in Hispaniam obtulit: cū tamen in Macedoniā sorte iā deputatus eēt. Itaque p̄fectus in Hispaniā magnas strages gētiū dedit. s̄epi' etiā tam militis q̄ ducis usus officio. Ni & barbarꝝ p̄uocantē singulariter cōgressus occidit. Sergi' autē Galba prætor a Lusitanis magno prælio uiictus ē. uniuersoq; exercitu amissio ipse cū paucis uix elapsus eua sit. Eodē tpe censores theatrꝝ lapideū in urbe cōstrui censuerunt: quod ne tūc fieret: Scipio Nasica grauissima ofone obstitit: dicens inimicissimū hoc fore bellatori populo: ad nutriendā desidiā lasciuiamq; cōmētum. Adeoque mouit senatū: ut nō solū uēdi oīa theatro cōparata iusserit: sed etiā subselia Iudis poni p̄hibuerit. Quā ob rem intelligat n̄i q̄ bus qcquid extra oblectamentū libidinis occurrit: offensio ē ppter hoc quod se infirmiores eē hostibus suis ipsi sentiūt. & fateāt theatra accusanda non tpa. nec blasphemandū deū uerū solū: q̄ usque nūc ea prohibet: sed abominandos deos: uel dæmones suos q̄ ista petiuerūt: p̄fundo

Si qdem satis malignitatis suæ argumento tale sacrificiū flagitātes: quo non magis fusō cruore pecudū q̄ p̄fligata uirtute hominū p̄sicerētur. Nā utique tunc nec hostes: nec fames: nec morbi: nec p̄digia deerant: immo tūc plurima erant. sed theatra nō erant: in q̄bus quod incredibile d̄tu ē: ad aram luxuriæ uirtutū uictimæ trucidans. Carthaginēsib⁹ aliquid uisū ē hoīes īmolare. sed male p̄sūpta p̄suasio breui p̄tēta missa ē. A Romanis uero exactū est: ut semet ipsos p̄ditioni īpenderent. Factū esse sic fatens: & clamant: ut fiat: q̄ p̄ mactanda gregis sui p̄cude fortasse offenderent: & p̄ interficienda cordis sui uirtute lātans. Quin potius Nasicæ erubescāt: qui xp̄ianis exprobandū putant. & non nobis de hostibus quos sp̄ habuerūt. sed illi de theatro: quod haberi p̄hibuerat: conquerans. Igitur in Hispania Sergius Galba p̄tor Lusitanos ci tra Tagū flumen habitantes cū uolūtarios in deditiōne recepisset: per scelus interfecit. Simulans enī de cōmodis eōꝝ se actuꝝ fore: a circūpo sitis militibus cūctos inermes incautosq; p̄strauit: quæ res postea uniuersæ Hispaniæ ppter Romanorꝝ p̄fidiam causa maximi tumult⁹ fuit.

Itē bellū terribile ortū est in Hispania.

Nno ab urbe cōdita. dc. ii. Lucio Censorino & Marco Manlio consulibus tertiuū Punicū bellū exortū ē. Igis cū senatus delēdam Carthaginem censuisset: p̄fecti in Aphricam consules & Scipio tunc tribun⁹ militū ppe Uticam maioris Aphricani castra tenuerūt. Ibi Carthaginensibus euocatis iussisq; ut arma & naues traderēt nec moratis tanta uis armatorū repente tradita est: ut facile tota ex his Aphrica potuisset armari. Sed Carthaginenses postq; arma tradiderūt & relicta urbe secedere pcul a mari. x. M. passuū iussi sunt: dolorem ad desperationem contulerunt: aut defensuri ciuitatem: aut cum ipsa per ipsam sepeliendi. ducesque sibi duos creauerūt Hadrubales. armaque primum facere aggressi æris ferrique iōpiā auri & argenti metallis suppleuerunt. consules oppugnare Carthaginem statuunt: cui⁹ sit⁹ hui⁹ modi fuisse dicis. Viginti duo milia passuū muro āplexa tota mari pene cingebat absque fauibus: quæ. iii. M. passuum apiebant. Is loc⁹ murum. xxx. pedes latum habuit saxo quadrato in altitudine cubitorꝝ. xl. Arx: cui Byrsæ nomen erat: paulo amplius quam. ii. M. passuū tenebat. Ex una pte muri cōis erat urbis & Byrsæ: īminens mari: quod mari stāgnū uocabant: quoniam obiectu p̄tentæ linguaē tranquillatur. Consules igis q̄uis aliquantā muri partem quassatam machinis diruissent:

tamen a Carthaginensibus uicti ac repulsi sunt: quos fugientes Scipio repulso inrra muros hoste defendit. Censorinus in urbē rediit. Manli⁹ omissa Carthagine ad Hasdrubalem arma conuertit. Scipio masanissa mortuo inter masanissæ filios tres Numidiæ regnum diuisit: quo circa Carthaginē reuerso Manlius Tezagam urbē expugnauit atq; diripiuit. Duodecim. M. ibi Aphrorū cæsa: sex. M. capta sunt. Hasdrubal Pœnor⁹ iperator Masanissæ nepos subscelior⁹ fragmētis in curia a suis propter suspicionē pditionis occisus est. Iuuencius prætor in Macedonia aduersus Pseudophilippū congressus cū maxima clade totius romani exercitus interfectus est.

Tertium bellum Punicum actum est.

Nno ab urbe condita. dc. vi. id est anno. I. post bellū Punicū secundū Gneo Cornelio & Lentulo Lucio Mūmio consulibus Publius Scipio supioris anni consul delere Carthaginē suprema sorte molitus Cothonē ingredis: ubi dū sex cōtinuis dieb⁹ ac noctibus pugnatut: ultima Carthaginenses despatio traxit ad deditiōē: pententes: ut quos belli clades reliquos fecit: saltem seruire liccat. Primum agmen mulier⁹ satis miserabile. post uiro⁹ magis deforme descēdit. nā fuisse mulier⁹. xxv. M. uiro⁹. xxx. M. memoriæ traditum est. Rex Hasdrubal se ultro dedit. Transfugæ: qui Aesculapii templū occupauerāt uoluntario præcipitio dati igne consumpti sunt Vxor Hasdrubalis se duosque filios secū uirili dolore & furore fœmineo ī mediū iccit ī cēdiū: eundē nūc mortis exitū faciens nouissima regina Carthaginis: quē quondam prima fecisset. Ipsa aut̄ ciuitas decē & septē diebus continuis arsit. miserūque spectaculū de uarietate conditiōis humanæ uictorib⁹ suis præbuit. Diruta est aut̄ Carthago oī mirabili lapide in puluerē cōminnto. dcc. post anno quo condita etat. Multitudo oīs captiuiorū exceptis paucis principibus uenūdata est. Ita. iiiii. postq; cœptū fuit anno: bellum Punicum tertiu terminatū est. Sed mihi quālibet studiose quærenti: uerū tamen hoi tardioris ingenii nūsquam oīo causa belli Punicū tertii: quam itantū Carthago accenderit: ut iuste cuerti decernere: elūxit. Illudque me uel maxime mouet: quod si ita: ut in supioribus bellis euidens in assurgentem cā & dolor accendebat: consultatōe nō op̄ erat. At uero cū alii Romanorū ppter ppetuā Romæ securitatē delendā esse decernerent. alii uero propter perpetuam Romanæ uirtutis curā: quaz sibi sp̄ ex suspicione & mulæ urbis ipenderent: ne uigil romanus bellis semper exercitus in languidam segniciem securitate atq; ocio solueret.

incolumē Carthaginē statui suo permittendam esse censerent: causam
non ex iniuria lacerentiū Carthaginensium: sed ex inconstantia torpe
scentiū Romanorū ortam inuenio: Quod cum ita sit: cur christianis tpi
bus imputant. hebetationē ac rubiginem suam: qua foris crassi: int'exe
si sunt: qui porro ante. dc. fere annos: sicut sui timētes prudentesq; præ
dixerant: cotam illam splendoris & acuminis sui Carthaginem pdideit
Itaque finem uolumini faciā: ne forsitā collidēdo uehementi? discussa
ad tempus rubigine: ubi necessariū acumen elicere uon possum: supua
cuam asperitatē inueniam: q̄q̄ obuiantem asperitatem nequaquam expa
uescerem: si interioris spem acuminis inuenirem.

PAVLI OROSII IN Q. VINTVM HISTO
RIARVM LIBRVM PRAEFATIO.

Cio aliquantos post hæc deinceps pmoueri posse
quod uictoriæ Romanæ multarū gētium & ciuita
tū strage crebrescūt: q̄q̄ si diligenter appendāt: pl̄
damni inuenient accidisse: q̄ cōmodi. Neque enim
parui pendenda sunt tot bella seruilia: socialia: ci
uilia fugitiuorū: nullorū utiq; fructuū & magna
tamen miseria. Sed cōniuco: ut quēadmodū uo
lūt: ita fuisse uideas: unde arbitror esse dicturos. Ecquid histpibus bea
tius: qb̄ cōtinui triūphi: celebres uictoriæ: diuites prædæ: nobiles pōpæ
magni ante currū reges & longo ordine uictorū gentes agebant: qbus bre
uiter respondebis: & ipsos de t̄pibus solere causari: & nos p̄ eisdē t̄pib̄
instituisse sermonē: quæ tempora non uni tantū urbi attributa. s̄ orbi
uniuersa constat esse coīa. Ecce q̄ feliciter Roma uincit: tam infeliciter
quicqd extra Romam ē uincit. Quanti igis pēdēda est gutta hæc labo
riose felicitatis: cui ascribis unius urbis beatitudo in tanta mole infelici
tatis: per quam agis toti? orbis euersio? Aut si ideo' felicia putans: quia
uni? ciuitatis opes auctæ sunt. cur non poti? infelicissima iudicent qbus
miserabili uastatione multarū ac bene institutarū gentiū potētissima re
gna ceciderūt? An forte aliud tūc Carthagini uidebatur. cū post annos
c. xx. qbus modo bellorū clades: modo pacis conditōes per horrescēs nūc
rebelli intentione: nūc suppliciter bellis pacem: nūc pace mutabat bella?
nouissimeque miseria ciuibus passim se in ignem ultima despatiōne ia
cientibus unus rogois tota ciuitas fuit: cui etiā nūc situ paruæ mēnib̄
destitutæ pars miseria est audire: quid fuerit. Edat Hispania sentētiā

suam: cum per annos. cc. ubique agros suos sanguine suo rigabat: ipso
tunūque hostem ultro hostiatim inquietantē nec repelleā poterat nec
sustinere: cum se quique diuersis urbibus ac locis fracti cāde bellorū: ob
sidiōnū fame exinaniti: interfectis cōiugibus: ac liberis suis' ob remedia
miseriarū cōcursu misero ac mutua cāde iugulabant. **Quid tūc de suis**
tēporibus sentiebat: ipsa postremo dicat Italia: cur per annos. cccc. Ro
manis utique suis' contradixit. obstitit. repugnauit: si eos felicitas sua ī
felicitas non erat: Romanosque fieri rex dominos bonis communib' nō
obstabat. Non requiro de īnumeris diuersarū gentiū populis diu antea
liberis tūc bello uictis: patria abductis: precio uenditis: seruitute disper
sis: quid tunc sibi maluerint: quid de Romanis opinati sint: qd de tēpo
ribus iudicarint. Omitto de regibus magnaū opū: magnaū uiriū: ma
gnæ gloriæ diu potentissimis: aliquando captis: seruiliter catenatis: sub
iugum missis: ante currū actis: in carcere trucidatis: quoē tam stultum
est exquirere sententiam: quam durum non dolere miseriam. Nos: nos
inquam ipsos uitæque nostræ electionem: cui acquiemus consolamur
Maiores nostri bella gesserunt. bellis fatigati pacem petētes tributa ob
tulerūt. Tributum precium pacis ē. Nos tributa pendimus: ne bella pa
tiamur. ac per hoc in portū ad quem illi tandem p̄euadendis malorum
tempestatibus confugerunt. nos consistim'. & manemus. Igitur n̄a t̄pa
uiderimus: ut̄ felicia. certe feliora illis ducimus. quam: quod illi ul
timō delegerūt: nos continue possidemus. Inquietudo. n bellorū qua il
li attriti sūt: nobis ignota est. ī ocio aut̄: quod illi post īperiū Cæsaris na
tiuitatēque christi tenuiter gustauerūt: nos na scimur. & senescim'. qd
illis erat debita pensio seruitutis: nobis est libera collatio defensiōis. Tā
tumque īterest inter præterita præsentiaque t̄pa: ut quod Roma ī usū
luxuriæ suæ ferro extorquebat a uostris: nunc in usum cōis rei publicæ
conferat ipsa nobiscū. Aut si ab aliquo dicitur: tolerabiliores parentib'
nostris romanos hostes fuisse: quā nobis Gotos esse audiat & intelligat
quanto aliter: quam circa se ipsum agitur: sibi esse uideatur. Olim cum
bella toto orbe feruebant: quæque puincia suis regibus: suis legibus: su
isque moribus utebatur: nec erat societas affectionu; ubi dissidebat di
uersitas potestatū. Postremo solutas & barbaras gentes q̄stande; ad so
ciatatem adduceret: quas diuersis sacroꝝ ritibus institutas etiā religio
sepabat. Si quis igitur tunc acerbitate maloꝝ uictus patriam cu; hoste
deseruit: quem tandem ignotum locum ignotus adiit: quam gentē gene
raliter hostē hostis orauit: cui se congressu primo credidit: non societa
te nominis īuitatus: non cōmuniōe iuris adductus: nō religiōis unitate

securus' An pax exépli dederūt Busiris in Aegypto peregrinoꝝ infeli-
citer incurrentiū impiissimus īmolator' crudelissimaque circa aduenas
Dianæ Tauricæ litatura. sed magis crudelia sacra Thraciæ cū Polyne-
store suo usque ad p̄pinquos hospites scelerata. & ne antiquitatibꝫ ui-
deat īmorari: testis est Roma de Pompeio interfecto. testis ē Aegyptus
de interfecto Ptolemæo. Mihi aut̄ prima qualescūq; motus p̄turbatōe
fugienti: de cōfugiendi statōe securō ubique patria: ubiq; lex & religio
mea est. nūc me Aphrica tā libenter excepit: quā cōfidenter accessi. Nūc
me inquā ista Aphrica pace simplici excepit sinu p̄ptio iure cōi. de qua
aliquando dictū & uere dictū ē. hospitio phibemur harenæ. bella c̄ient.
primaq; uetant cōsistere terra. Nūc ultro ad suscipiēdos socios religio-
nis & pacis suæ beniuolū late gremium pādit: atq; ultro fessos: quos fo-
ueat: iuitat.

Per fidē christianam ubique secuꝝ esse pegrinū.

Atitudo orientis: septentrionis copiositas: meridiana diffusio
magnarū insulæ largissimæ tutissimæque sedes mei iuris &
noīs sunt. quia ad christianos & Romanos Roman' & xpian'
accedo. Nō timeo deos hospitis mei. nō timeo religionem ei' nece mea.
non habeo talem: quem p̄timescam locū: ubi & possessori liceat p̄petrař
quod uelit: & pegrino non liceat adhibere: quod cōuenit ubi sit ius hos-
pitis: quod meū non sit. Vnus deus: q̄ t̄pibus: quibus ipse īnotescere uo-
luit: hanc regni statuit unitatē: ab oībus & diligif & timetur. Eādem le-
ges quæ uni deo subiectæ sūt: ubiq; dominans. ubicūque ignot' acceſſe
ro: repentinam uim: tanq; destitut' nō pertimesco. Inter Romanos ut di-
xi: Romanus: inter christianos christianus: inter homines homo legibꝫ im-
plorō rem publicā: religione conscientiā: cōmunione naturam. ut or tem-
porarie oī terra quasi patria: qa: quæ uera ē. & illa quam amo: patria: in
terra penitus nō ē. Nihil perdidi: ubi nihil amauit: totumque habeo: qđ
do. Quem diligo: mecum est. maxime: quia & apud oēs idē est: q̄ n̄ e nō
modo notū oībus uerꝫ & p̄ximū facit: nec e gentem deserit. qa ipsius est
terra & plenitudo eius: ex qua oībus' oīa iussit esse cōia. Hæc sūt nīorū
temporꝫ bona: quæ in totū uel in tranquillitate p̄sentiū: uel in spe futu-
roꝫ uel in p̄fugio cōi non habuere maiores. ac per hoc incessabilia bel-
la gesserūt: qa mutandaꝫ sediū cōione non libera p̄sistendo in sedibꝫ su-
is aut infeliciter necati sunt: aut turpiter seruierit. Quod clarius prom-
tiusque ipfis ueterꝫ gestis p̄ ordinē explicatis aperiet. Anno ab urbe cō-
dita secentesimo sexto: hoc est eodem anno: quo & Carthago delecta est

Gneo Cornelio Lentulo & Lucio Mūmio consulibus ruinā Cartagi
nis euersio Corīthi subsecuta ē: quāꝝ potētissimā urbiū parto uni
temporis interuallo per diuersas mūdi partes miserabile colluxit incen
diū. Nam cū Metellus pr̄ter Achēos Boetiosque duobus bellis hocē
primo apud thermopylas: iter in Phocēis deuicisset quōꝝ priore bello
occisa esse. xx. M. secūdo. vii. M. c̄esa Claudi⁹ historicus refert. Valerī⁹
Antias in Achaia pugnatū esse. & xx. M. Achēorū cū duce suo Dieuo
cēcidisse cōfirmat. Polybius uero Achiuus quātunc in Apbrica cū Sci
pione fuerit: tamē qā domesticam cladem ignorare non potuit: sc̄mel in
Achaia pugnatū Critolao duce esserit. Dieuū uero adducentē ex Arca
dia milites ab eodē Metello pr̄tore oppressum cū exercitu docet. S̄ de
uarietate discordantiū historicorū aliquanta iam diximus: quorū suffi
ciat detecta hāc & male nota mendacioꝝ nota. quare pāꝝ credendū ēſſe
in cāteris euidenter ostendūt: qui in his quoque quā ipſi uiderunt: di
uersi sunt. Igitur post extincta totius Achaiae pr̄ſidia: deſtitutarū ut
biū euersionē metello pr̄tore meditātē cōſul Mūmius repentinus cū
paucis uenit in caſtra: q̄ dimiſſo statim metello Corinthū ſine mora ex
pugnauit: urbē toto tunc orbe longe oīum opulentissimā: quippe quā
uelut officina oīum artificū atque artificorū & emporiū cōe Asiae atq̄
Europā per multa retro ſacula fuit. Permissa crudeliter etiāz captiuis
pr̄dandi licentia ſic oīa cādibus ignibusq; cōpleta ſūt: ut de murorū
abitu quāſi e camīo in unū apicē coartatū exūdaret incēdiū. Itaq; plu
rima parte populi ferro flāmisque consūpta reliqua ſub corona uendi
ta ē. Vrbe incensa muri ſūditus diruti ſūt. Muralis lapis in puluerē re
dactus. pr̄da ingens erepta ē. Sane cū ppter multitudinē & uarietatē
ſtatuarū ſimulachrorūque in illo ciuitatis incēdio permīſta in unū au
ri argenti atque æris oīa ſimul metalla fluxiſſent: nouū gen⁹ metalli fa
ctū eſt: Vnde uſque in hodiernū diē ſiue ex ipſo ſiue ex imitatiōe ei⁹ æſ
Corinthium: ſicut memoriae traditū ē: & Corinthia uasa dicuntur.

Itēꝝ bella grauia ſut rexifſe in Hispania.

Idem consulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus: hō
pastoralis & latro primū infestando uias: deinde uastando pui
cias: poſtremo exercit⁹ pr̄tor⁹ & consulū Romanorū uicendo
fugando: ſubiiciēdo maxiō terrori Romanis oībus fuit. Siqdē Ibeꝝ &
Tagū maxima & diuersorū locorū flumina late transgrediēti & puagā
ti Gaius Vecili⁹ pr̄tor occurrit: cōtinuo cāſo uſq; ad internitionē pene
oī exercitu ſuo uix ipſe pr̄tor cum paucis fuga lapsus euasit. Deinde

Gaiū Plautiū prætorē idem. Viriatus præliis multis fractum fugauit. Post & Claudi⁹ Vnimānus cū magno apparatu belli instructi cōtra Vi-riatum missus quasi p abolēda supiore macula: turpiorē auxit ipse ifa- miā. Nam cōgressus cū Viriato uniuersas quas secū deduxerat copias: maximisq; uires Romani exercit⁹ amisit. Viriatus trabeas: fasces: cæte-raque insignia Romana in mōtib⁹ suis trophæa præfixit. Eodē tpe. ccc. Lusitani cū M. Romanis in quodā saltu contraxeū pugnā: in qua. lxx Lusitanos: Romanos aut. ccc. xx. cecidisse Claudi⁹ refert. Et cum uicto-res Lusitani sparsi ac securi abirent: un⁹ ex his longe a cæteris segrega-tus cū circūfusis eq̄tibus pedes ipse deprehensus unius eōq; equo lan-cea p̄fōsso ipsius eq̄tis ad unū gladii iētū caput desecuisset: ita oēs me-tu p̄culit: ut p̄spectantib⁹ cūctis ipse cōtēptim atq; oīiosus abscederet. Appio Claudio Quinto: Cæcilioque Metello cōsulibus Appi⁹ Clau-dius aduersus Salascos Gallos cōgressus & uictus. x. M. militū p̄didit. Repata pugna. v. M. hostiū occidit. Sed cū iuxta legē qua constitutu-erat. ut q̄s q̄s. v. M. hostiū p̄missit: triūphandi h̄eret p̄tātem: iste quoq; cū triumphū expectasset: ppter dāna uero supiora nō ipetrauisset: infa-mi ī pudētia atq; ambitōe usus: priuatī cū trib⁹ triūphauit Lucio Cæci-lio Metello & Fanio Maxio Seruiliāno cōsulibus inter cætera p̄digia Androgynus Romæ uisus iussu haruspicu- i mare mersus ē. sed nihil ī pie expiatōis p̄curatio p̄fecit. Nā tanta subito pestilētia exorta ē ut mi-nistri quoq; faciēdo- funer⁹ primū nō sufficerēt. deinde nō essent. itaq; magnæ domus uacuæ uiuis: plenæ mortuū remanserunt. largissimæ ī trorsum h̄ereditates. & nulli penitus h̄eredes. Deinde iam non solu- ī urbe uiuendi: sed etiā appropinquādi ad urbē negabat facultas. Tā sæ ui p̄totā urbē tabescētiū sub tectis atq; in stratis suis cadauerū puto res exhalabant. Expiatio illa crudelis & uiā mortib⁹ hoīu- morte hoīs instruēs: tandē Romanis iter miseria serubescētib⁹: quā misera & uana ēēt īnotuit. Ante enī in suffragiū p̄r̄ueniēdæ cladis est habita: & sic pe-stilentia subsecuta ē: quæ tamen sine ullis sacrificiō- & satisfactionib⁹ tā tummodo īm̄ mensurā arcā iudicii expleta correptiōe sedata est: quā si artifices illi circūventionū aruspices sub ipsa: ut assolent: declinatiōe morbo- forte celebrassent: procul dubio subsidiis & ritib⁹ suis reductæ sanitatis gloriam uēdicassent. Ita misera & ad sacrilegia male religiosa ciuitas mendaciis: q̄bus liberari nō poterat: eludebat ur. Igitur Fabi⁹ cō-sul contra Lusitanos & Viriatiū dimicans Bacciam oppidu- quod Vi-riat⁹ obsidebat: depulsis hostib⁹ liberauit: & in dēditionem cū plurimis aliis castellū recepit. Fecit facin⁹ etiā ultimis barbaris Scythia-: non dicā

Romanæ fidei & moderatōi execrabile. Quingentis enī ptincipib⁹ eorū quos societate mutatos deditiōis iure suscepereat: man⁹ præcidit. Pōpei⁹ sequētis anni cōsul fīnes Numantinorū ingressus: accepta maxia clade discessit: non solū exercitu pene oī p̄fligato: uer⁹ etiā plurimis nobiliu⁹ qui eius militiæ aderant: interēptis. Viriat⁹ aūt cū per. xiii.ānos Roma nos duces atq; exercit⁹ p̄triuisset: insidiis suoꝝ interfectus ē: i hoc solo romanis circa eū fortiter agentibus: quod p̄cūssores ei⁹ idignos p̄xmo iudicarunt. At ego non mō tūc. neꝝ etiā s̄æpe intertexere ørientis illa in extricabilia bella potera⁹: quæ raro unq; nisi sceleribus aut incipiūt: aut terminanf. sed romanox: cū quibus nobis actio ē tanta sūt ut iure fastidiantur aliena. Mithridates tūc siquidem rex Parthox sextus ab Arsace: uicto Demetrio p̄fēcto Babylonīā urbē: fīnesque ei⁹ uniuersos uictor inuasit: Oēs p̄xterea gentes: quæ inter Hydaspē fluuiū & Indu⁹ iacent: subegit. Ad Indiaā quoq; ctuentum extendēs imperiū Demetriū ipsū sibi secūdo bello occurrentem & uicit. & cepit. quo capto Diodot⁹ quidam cū Alexandro filio regnū eius & regiū nomen usurpauit: qui postea ipsum Alexandrꝝ filiū: quem participē periculi in puadendo re gno hūerat: ne in obtinendo consortē haberet: occidit. Marco Acemilio Lepido & Gaio Hostilio Mancino consulib⁹ p̄digia apparuere diuer sa. & quantū in ipsis fuit ex more curata sūt. sed non sp̄ auctoribus euentuum & structoribus fallaciaꝝ haruspicibus opportuni casus suf fragant. Nanque Mancin⁹ consul postq; a Popilio apud Numantia⁹ sūscipit exercitū: adeo p̄ælia infeliciter cūcta gesſit. atque in id suprema desperatiōe perductus ē: ut turpissimū fœdus cū Numantinis iisdē facere cogereſ: quis & Pōpeius iam aliud & que infame fœd⁹ cu⁹ iisdē Numantinis paulo ante p̄cigisset. Senat⁹ dissoluit fœdus. & Mancinu⁹ tradi p̄cepit Numantinis: qui nudato corpore: manibus post tergū reuīctis ante portas Numantinorū est expositus. Ibique usque in noctē manens: a suis disert⁹: ab hostibus aūt nō suscep̄tus lachrimabile utrisque spectaculū p̄ebuit.

Quod falsa numina sibi usurparunt Romani.

Xclamare hoc loco dolor exigit: cut falso uobis Romani magna illa numina iusticiæ ac fidei fortitudis & misericordiæ uēdicatis! A Numātinis hæc ueri⁹ discite. Fortitudine op⁹ fuit. pugnando uicerunt: Fides exigebatur: credentes aliis fīm se: quos occidere potuerant: pacto fœdere dimiserunt. Iusticia probanda erat. p̄batiit ea⁹ uel tacitus senatus: cum iidē Numantini per legatos suos aut iuiolatā

pacem solā: aut oēs quos pignore pacis accepto uitios dimiserant: repō-
scabant. Misericordia examinanda uidebas. satis documēti dederūt uel
emittendo ad uita inimicū exercitū: uel ad pœnā nō recipiēdo Mācinū.
Mancinus ne rogo dedēdus fuit: q uicti exercitus īpendentē trucidatio-
nem prætentu boni pacti fœderis dispulit: q periclitantes patriæ uires ī
meliora tpa reseruauit. At si displicuit fœdus quod pactum est cur mi-
les hoc pignore redēptus: aut cū reuertereſ receptus ē: aut cū ſeptereſ
reddit' nō ē. At si placuit ſeruati militis qualiscūque pūlio: cur Man-
cinus q hoc pepigit: ſolus dedit' fuit. Nup Varto: ut ppropera pugna ī
iretur: collegā Paulū obluctantē īpulit. trepidantē præcipitauit exerci-
tū. infelices copias apud infames illas Romanis cladibus Cannas nō diſ-
posuit certamini. ſed oppoſuit morti plus q. xl. M. ibi militū romanorū
ſola īpatientia ſua: de qua ſibi uictoriā iam duduꝝ Hannibal præſume-
bat: amifit. Collega etiā Paulo quo tandem uiro. pdito nouiſſime ī urbeꝝ
pene ſolus īpudentiſſime redire aſſuſ meruit īpudentiæ ſuæ præmiuꝝ
N i gratiæ ei: quod de re publica non deſpaffet: quam tamē ipſe fecerat
deſpatā: publice in ſenatu actæ ſūt. Porro Mancin' q ſorte bellica circū
uentū exercitū ne pderet: laborauit. ab eodē ſenatu deditiōe dānatus eſt
Scio Romani & illud in Varrone diſplicuit. ſed tpi confeſſū ē. & hoc in
Mancino placuit. ſed ſecundū tēpus præſūptū ē. atq; iō ab initio pſeci
ſtis: ut nec ciuſ cōſulat cōuenienter ingratis. nec hostis fideliter credat
infidis. Interea Brut' in interiore Hispania. Ix. M. Gallogræcoꝝ: q Lusi-
tanis auxilio uenerāt: aſperrimo bello & diſſicili: quāuis incautes circū
ueniſſet: oppreſſit: quoꝝ in eo prælio. I. M. occiſa. ſex. M. capta referunt
pauci fuga euafeſt. In citeriore Hispania Lepid' pcoſul Vacceos inoxiā
gentē & ſupplicē & ſenatu phibente ptinaciter expugnare tētauit. Sed
mox accepta clade grauifſima īprobæ ptinaciæ pœnas luit. ſex. M. q ppe
Romanorū in hoc iūiſto bello iuſtissime cæſa ſūt reliq exuti caſtris: ar-
miſ etiā pditiſ euafeſt. Nec min' turpis hæc ſub Metello clades: quaꝝ
ſub Mācino fuit: quare nūc ſibi hæc tpa loco felicitatis aſcribāt nō dico
Hispani tot pulsati fatigatiq; bellis. ſed ipſi Romāi tā cōtinuis ſubacti
cladib' totiēſq; ſupati ut nō exprobrē: quoſ prætorescoꝝ: quoſ legati:
quoſ cōſules: quoſ legiōes: quantiq; exercit' conſupti ſunt. Illud ſoluꝝ
reuoluo quāta fuerit timoris amētia. Miles roman' hebetat': ut iaz nec
ad experimentū qdē bellī cohibere pedē: atq; offiſmaſ aīum poſſet. ſed
mox conſpecto Hispano ſpecialiter hostē diſſugiens: uinci ſe pene pri'
crederet: q uideri. Quo argumēto patet apud utroſq; miſera illa tpa iu-
dicata: cū & I Hispani etiā uincere poterāt: iuiti tamē deſererent ocia ſua

dulcia & bella externa tolerarent. & Romani quanto impudenti⁹ alicnæ
qeti sese ingererent: tanto turpi⁹ uincerentur.

In urbe Roma puer natum nouum monstrum. & in Sicilia monte³
Actnā uastos ignes eructasse.

5 Eruio Fuluio Flacco & Quinto Galphurnio Pisone cōsulib⁹
Romæ puer ex ancilla nat⁹ est quadrupes: quadriman⁹: oculis
iii. aurib⁹ totidem: natura uirili duplex. In Sicilia mons Aetna
uastos ignes eructauit. ac fudit: qui torrentū modo ppteracipites prona
proxima quæque corripientib⁹ exuſſere flāmis. longinqua uāt fauillis
calidis cū uapore graui late uolitantibus torueit: quod Siciliæ sp uer
naculū genus monstri nō portendere malum asſolet. sed inferre. In Bo
noniensi agro fruges in arboribus natæ sunt. Igitur in Sicilia bellū ciui
le ortum est: quod adeo graue & atrox multitudine seruorū tunc ad ar
ma instructorū copiaq³ & magnitudine uiriū fuit: ut nō dicaz prætores
Romanos: quos penit⁹ proſligauit. sed cōſules quoq³ terruerit. Nā. lxx
M. seruorū tū in arma cōſpirantiū fuisse referuntur: excepta urbe Me
ſana: quæ seruos liberaliter habitos in pace cōtinuit. Cæterū Sicilia i hoc
quoq³ miseriōt est qa insula: & nnnq³ erga pactum ſuum iuris idonea:
nunc tyrannis ſubiecta: nunc ſeruis: uel illis dominatu improbo exigen
tibus ſeruitutē: uel iſtis præſumptiōe puerſa cōmutantibus libertate³:
maxime qa clauſa undique mari egerere foras nō facile pōt intestinum
malū. Viperinā quippe conceptionē pditionis ſuæ aluit: ſua libidīe au
ctam ſua morte uicturā. In hac uāt ſeruiliſtumult⁹ excitatus quāto ra
tior cæteris: tanto truculētior est: qa intentiōe cōmouetur libera multi
tudo: ut patfiam augeat: ſeruiliſ: ut perdat.

Scipio consul creatus Numantiam deletuit.

Nno ab urbe cōdita. dc. xx. cum maior pene infamia de fœdete
apud Numantiā facto: quam apud Caudinas quondam furci
las pudorē Romanæ frontis oneraret. Scipio Aphrican⁹ cōſen
ſu oīu³ ex tribuno cōſul creatus: atq³ ad expugnanda Numantiam cū
exercitu missus ē. Numantia uāt citerioris Hispaniæ haud pcul a Vac
ceis & Cantabris. in capite Gallatiæ ſita: ultia Celtibero⁹ fuit: Hæc per
annos. xiiii. cū ſolis. iiii. M. ſuorū. xl. M. Romanorū nō ſolū ſuſtinuit: ſ³
etiam uicit. pudēdiſq³ fœderibus affecit. Igis Scipio Aphrican⁹ Hispani
am igressus nō illico ſe ingeſſit hostibus ut q̄ſi incautus circūueniret
ſciens nunq³ id genus hoīu³ adeo in ſociū corpore atque aīo resolui: ut

non ipsa qualitate habitudinis suæ apparatus aliorū præcelleret. sed ali
quandiu militē suū in castris uelut in scholis exercuit. Et cū pte a sta
tis totamque hyemē: ne attentata qd pugna transgisset: sic quoq; par
pemodū hac pfecit industria. Nāque ubi copia pugnandi facta est ex
ercitus roman⁹ oppressus ī petu Numantinorū terga cōuertit: sed ince
patione & minis obiectantis se sc cōsulis: manuq; retinentis tandem indi
gnatus in hostem rediit. & quem fugiebat fugere cōpulit. Difficilis ī re
latu fides. Numantinos effugauerat. & fugientes uidere Romani. Vnde
q̄uis Scipio: q̄a p̄r̄ter spem acciderat: latatus & gloriat⁹ esset. tamē ul
tra bellū aduersus eos audendū nō esse p̄fessus ē. Itaque Scipio insisten
dū inopinatis puentib⁹ censuit. urbē ipsam obsidione cōclusit. fossa &
circūdedit: cui⁹ latitudo pedib⁹. x. altitudo. xx. fuit. Ipsū deinde ualluz
sudibus p̄r̄structū crebris turrib⁹ cōmuniuit. ut si qua ab erūpēte ho
ste ī eū tentares irruptio: iā nō quasi obſessor cū obſesso: sed uersa uice
obſessus obſesso repugnaret. Numantia aut̄ intumulo sita haud pcul
a flumine Durio tria. M: passuū ambitu muri āplexabat: q̄uis aliq; asse
rant eā & paruo situ & sine muro fuisse. Vnde credibile ē: cū hoc spaciū
cura alendo & custodiendorūq; pecorū: uel etiā exercēdi ruris cōmodo:
cū bello premerens: incluserit: ipsi arcē paruā natura munitā obtinētes
Alioq; tantā paucitatē hoīuz tā amplū urbis spaciū nō munire magis
q̄ p̄dere uidebat. Igis conclusi diu Numantini: & fame trucidati dediti
onē sui obtulerūt. si toletabilia iuberentur: s̄pē etiā orantes iustæ pu
gnæ facultatē: ut tanq; uiris mori liceret. Ultimo oēs subito duab⁹ por
tis eruperūt: larga prius potiōe usi nō uini: cui⁹ ferax is locus nō ē: sed
succo tritici partē confecto: quē suceū a calefaciēdo celiā uocat. Susci
taz enī ignea illa uis germis madefactæ frugis. ac deinde siccatur. & post
ī farinā redacta molli succo admisces: quo fermento sapor austeritatis
& calor ebrietatis adiicis. Hac igis potiōe post longā famē recalescētes
bello se se obtulerūt. Atrox diu certamē & usq; ad pīculū romanorū fuit
Iterq; romani pugnare se aduersū Numātinōs fugiēdo p̄bauissent ni
si sub Scipiōe pugnassent. Numantini iterfectis suorū fortissimis bello
cedūt: cōpositi stamē ordinib⁹. nec sicut fugientes ī urbem reuertūt
corpa iterfectorū ad sepulturā oblata accipe noluerūt. nouissima spe des
patōis ī morte; oēs destinati clausa; urbem ipsi introrsū succendeūt: cū
ctiq; p̄iter ferro ueneno atq; igne consūpti sūt. Romani nihil ex his pe
nit⁹ hūere uictis p̄r̄ter securitatem suā. neq; n. euersa Numātia uicisse
se magis Numātinōs q̄ euasisse duxerūt. Vnū Numantinū uictoris ca
tena nō tenuit: ūde triūphu; dederit: Roma nō uidit. Auḡ uel argentū

quod igni superesse potuisset: apud pauperes non fuit. arma & uestes igitur absumpserunt.

Deleta Numantia ceteras gentes pacem petiisse.

Gis ea tempestate cum haec apud Numantiam gesta sunt: apud romanum Gracchorum seditiones agitabantur. Scipio autem cum deleta Numantia ceteras Hispaniae gentes pace conciperet: Tiresius quendam Celticum principem consuluit: qua operis Numantina aut prius iuicta durasset: aut post fuisse euersa. Tiresius respondit. Concordia iuicta discordia exitio fuit: quod Romani tanquam sibi ac de se dicti exempli loco acceperunt. quippe quibus iam de seditione discordantis totius urbis nunciabat. Carthagine Numantiaque delecta oris apud Romanos utilis de punctione collatio. & oris infamis de ambitione contentio. Gracchus tribunus plebis iratus nobilitati: quod inter auctores Numantini foederis notatus est: a gratia priuatis eatenus possessum populo diuidi statuit. Octauio tribuno plebis obsecrati ademit imperium. & successorum Numiti dedit. His causis senatus ira. populum superbia iuasit. ac tunc forte Attalus Eu menis filius moriens testamento populum Romanum impio Asia heredem succedere iussit. Gracchus gratiam populi precio appetens legem tulit ut pecunia: quae fuisse Attali: populo distribueret. Obsecratus Nasica etiam Pompeius spopondit: se Gracchum cum primum magistratum adiisset: accusatus.

In urbe ortam seditionem grauem. & in Sicilia seruilem contagionem.

Racibus cum niteret: ut ipse tribunus plebis subsequente anno permaneret: cumque comitiorum die seditiones populi accederet: auctore Nasica inflamata nobilitas fragmatis subseciorum plebe fuga uit. Gracchus per gradus quibus iterum super Calphurnium fornicem detracto adminiculo fugientis ictus fragmato subsecii corruit. Rursusque assurgentes alio ictu clavae cerebro impactae exanimantur. Ducenti præterea in ea seditione interfecti. corque corpora in Tiberim piesta sunt. ipsis quoque Gracchi inhumatum cadaver extabuit. Orta præterea in Sicilia bellum seruile contagio multas late infecit provincias. Nam & Minturnis. cccc. l. serui in crucem acti: & Sinuessa ad. iiiii. M. seruorum a Quinto Metello & Gneo Seruilio capiœ oppressa sunt. In metallis quoque Atheniensium idem tumultus seruile ab Heraclito prætore discussus est. Apud Delon & serui nouo motu ictu scates opidatis præuenientibus pressi sunt absq; illo anno Siciliensis mali somite: a quo iste uelut scintillæ emicantes diuersa haec incendia seiauit. in Sicilia

enī post Fuluiū consulē Piso consul Mamereiū oppidū expugnauit. ubi osto. M. fugitiuorū interfecit. quos autē capere potuit patibulo suffi- xit: cui cū Rutuli cōsul successisset: idē quoq; Taurominiū & Actnā; firmissima fugitiuorū refugia bello recepit: ubi ampliū q. xx. M. tunc ser- uorū trucidata referūtur. Misera pfecto talis belli & inextricabilis cau- sa. Pereundū utique dominis erat: nisi in solescentib; seruis ferro obuiā ires. Sed tamē in ipsis quoq; infelicissimis dānis pugnæ & infeliorib; lucris uictoriæ: quanti pieri uicti: tantū p̄didere uictores.

Attalū regem Asiae testamento Asiam reliquisse Romanis.

Nno ab urbe condita. dc. xxii. Publius Lycinius Crassus cōsul & pontifex maximus aduersus Aristonicū Attali fratrem qui traditā testamento Romanis Asia p̄uaserat: cū instructissimo ē missus exercitu. Præterea magnis regibus: hoc ē Nicomedē Bithiniæ Mithridate Ponti & Armeniæ Ariarathē Cappadociæ Philomene Pa- phlagoniæ: eorumque maximis copiis adiutus conserto tamen bello ui- etus ē. Et cum exercitu post plurimam cædem in fugā acto ipse iam cir- cūuentus ab hostibus: & pene captus ē: uirgam: qua erat usus ad equū: in oculum Thracis impegit. Barbarus autē cum ira & dolore exarsisset: latus Crassi gladio transuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis ex fugit & dedecus & seruitutē. Perpenna consul: qui Crasso successerat: audita morte Crassi & clade exercitus Romani raptim in Asia petuola uit. Aristonicū recenti uictoria feriantem iprouiso bello adortus nuda tum omnibus copiis in fugā uertit. Cūque Stratonicē urbē: ad qua ille confugerat obsidione cinxisset: trucidatū fame ad deditonem coegit Perpēna consul apud Pergamū correptū morbo diē obiit. Aristonicū reductus ad urbē Romā iussu senatus in carcere strangulatus ē. Eodē anno Ptolemxi Alexandri regis uita misera miserorē uitæ exitu dedit. Is enī sororē suam stuprocognitam: ac deinde in mīmōio receptam turpi quam duxit: abiecit. Priuignam uero suā: hoc ē filiam sororis & cōiugis coniugē: asciuit: filiūq; suū: quē ex sorore suscepit: necnō & fi- liū frīs occidit. Quam ob rē tantis īcestis particidiisq; execrabilis ab ale- xandrinis regno pulsus ē: Isdē t̄pibus Anthiochū nō cōtentū Babylōia atque Hecbathana totū Mediæ īperiū aduersus Pharaathen Parthoꝝ regē congressus uictus ē: q cū in exercitu suo. ccc. M. armatorū habet ui- deret. c. M. & amplius calonū & lixarū īmista scortis & histrionibus tra- hebat. Itaque facile cum uniuerso exercitu suo Parthorum uiribus op- pressus interiit. Gaio Sempronio Tuditano & Marco Acilio cōsulibus

Publium Scipionem Aphricanum pridie p contione de piculo salutis suæ contestatum: quod sibi p patria laboranti ab improbis & ingratis de nunciari cognouisset: alio die mane exanimé in cubiculo suo reptu; nō temere inter mala romanorū maxima recensuerim: præserti cum tantū i ea urbe Aphricani uigor & modestia ualeret: ut facile uiuo eo neq; so ciale neque ciuile bellum posse existere crederetur. Hunc qdam uxoris suæ Semproniz: Gracchorū autem sororis dolo necatum ferunt: ne sce lerata: ut credo: familia: atque in pnicem patriæ suæ nata inter ipias seditiones uiros non etiam facinorib' mulierib' esset imanior.

Iterū Actnam uasto tremore exundasse igneis globis

Arco Aemilio & Lucio Oreste consulib' Actna uasto tremore concussa exūdauit igneis globis. Rursusque alio die Lypara insula & uicinū circa eam mare i tantū effebuit: ut adustas quoq; rupes dissoluerit: tabulataque nauium liquæ factis ceris extortuerit: exanimatos pisces supnatantes excoxerit: homines quoque nisi qui longius potuere diffugere: reciprocato anhelitu calidi aeris adustis introrsum uitalibus suffocarit.

Vbi in Aphrica a belloq; excidiis cessatū est: horribilem & inusitatā perditionem locustarū secutam.

Arco Plautio Isao & Marco Fulvio Flacco consulib' uix duū Aphricam a belloq; excidiis qescentē horribilis & inusitata peditio cōsecuta ē. Namq; cū p totam Aphricā imensæ locustarū multitudines coaluissent. & nō modo iam spē cunctā frugū abrasissent herbasq; oēs cum parte radicū & folia arborū cū teneritudine ramoru; consūpserint: uerū etiam amarascortices atque arida ligna perrosissent repentino arreptæ uēto: atque in globos coactæ: portatae que diu p aerē Aphricano pelago imersæ sunt. Haec cū imensos aceruos longe undis urgentibus fluctus p extenta late litora ppulissent: tetrū nimis atq; ultra opinionem pestifer' odorē tabida & putrefacta congeries exhaluit. Vnde omniū pariter animantiū tanta pestilentia consecuta ē: ut auiu; pecudū ac bestiarū corruptione aeris dissolutarū putrefacta passi; cada uera uitiū corruptionis augerent. At uero quanta fuerit hominū lues ego ipse dū resero: toto corpore phorresco. Siq; dcm in Numidia in qua tunc Micipsa rex erat. dccc. M. hominū circa oram uero maritimā quæ

maxime Carthaginensi atq; Uticē si litori adiacet: plus q. cc. milia pisse traditū est. Apud ipsam uero Uticam ciuitatē. xxx. milia militum: quæ ad præsidium totius Aphricæ ordinata fuerant exticta atq; abrasa sūt. Quæ clades tam repentina ac uiolēta institit: ut tunc apud Uticam sub una die p unā portam ex illis iuniorib; plus q. M. d. mortuos elatos fu isse narres. Verē tamen pace & grā oīpotentis dei dixerim: de cui⁹ miseri cordia & in cui⁹ fiducia hæc loquor: quis & tpibus nostris exoriātur ali quando hæ diuersis ptibus locustæ: & plerūque etiam. sed tolerabiliter ledant: nunq; tamē tibis christianis tanta uis inextricabilis mali accidit: ut pñcies locustæ: quæ nullo mō ferri uiua potuisset: mortua plō noceret. & qua diu uiuente peritura erant oīa: ea perdita pereuntib; magis oībus optandum fuerit: ne periret.

Post euersam Carthaginē ite*re* iussu mēst cā restitui.

Nno ab urbe cōdita. dc. xxxvii. Lucio Cæcilio Metello & Qui to Tito Flaminio cōsulibus Carthago i Aphrica restitui ius sa. xx. & secundo demū anno: q; fuerat euersa: deductis ciuiu; Romanor; familiis: quæ cam incolerent: restituta & repleta ē: magno ante pdigio præcedente. Nam cū mensores ad limitandum Carthaginensem ag& missi stipites terminorum indices fixos: nocte a lupis reuulsos mordicus: corrososque reperissent: aliq; diu hæsitatū ē: ut Romanæ paci expediret: Carthaginem reformari. Eodem anno Gaius Gracchus Gracchi illius: q; iam occisus in seditōe fuerat frater: tribun⁹ plebis per tumultum creatus: magna rei publicæ pñcies fuit. Nam cu; sāpe populum romanum largitionibus pmissisque nimiis in acerbissimas seditiones excitauiisset: maxime legis agrariæ cā p qua etiam frater eius Tiberius Gracchus fuerat occisus: tandem a tribunatu minutio successore decessit. Minutius tribunus cum maxia ex pte decessoris sui Gracchi statuta cōuulsiisset: legesque abrogasset. Gaius Gracchus cū Fuluio Flacco ingenti stipatus agmīe capitolium ubi concio agitabatur: ascendit. Ibi maximo tumulto excitato qdam præco a Gracchanis iterfectus: uelut signum belli fuit. Flaccus duobus filiis armatus cinctus: comitante & Graccho togato: breuēque gladiū sub sinistra occultante: quis & præ conē frustra præmisisset: q seruos ad libertatē uocaret: Ianum tanq; i arce occupauit: contra quē Decius Brutus uis cōsularis a cliuo publico cum ingenti certamine irruit. Ibi diu obstinatissime dimicauit Flaccus. Gracchus postq; in tēplum minetu& successerat: gladio incūbere uolēs

interuentu lictoris retent⁹ ē. Itaque cū diu ancep⁹ bellū agitare⁹: tandem sagittarii ab Opimio missi consertā multitudinē disturbauerunt. Duo Flacci pater filiusq⁹ cū p̄ adē Lunæ in domū priuatam desiliuerunt: fōtesque obiecissent: rescisso craticio pariete: cōfossi sunt. Gracch⁹ pro se amicis pugnantib⁹ ac peuntib⁹ ægere ad pontē subliciū puenit: ibi q⁹ ne uiu⁹ capere⁹: ceruicē seruo suo præbuit. Caput Gracchi excisū cōsuli allatū est. corpus ad Corneliam matrē Missenū oppidū deuictū ē. Hæc aut̄ Cornelia Aphricani maioris filia Missenū post prioris filii morte⁹ secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adolescēs in robore necatus est. Ex factione Gracchi. cc. I. hoīes in Auētino mōte cæsi referūt. Opimi⁹ consul sicut in bello fuit fortis: ita in quæstione crudelis. Nam amplius q̄ tria. M. hominū suppliciis necauit: ex q̄bus plurimi ne dicta qdem cā innocētes interfecti sunt. Iisdē t̄pibus Metellus Baleares insulas bello puagatus edomuit. & piraticaz infestationē: quæ ab iisdē tunc exoriebaf plurima incolaz cæde cōpressit. Gneus quoq⁹ Domiti⁹ p̄consul Allobroges Gallos iuxta oppidū Vindaliū grauissimo bello uicit: maxime cū elephantaz noua forma equi hostiuz hostesque conteriti diffugissent. xx. M. ibi Allobrogū cæsa referūt. iii. M. capta sunt.

Aetnam ultra solitum exarsisse.

Odē t̄pē Aetna mons ultra solitū exarsiti: & torrentibus igneis supfusis lateq⁹ circūfluentib⁹ Catinā urbē finesq⁹ ei⁹ oppres sit ita: ut tecta ædiū calidiscinerib⁹ præusta & prægrauata corruerent: cui⁹ leuandæ cladis cā senatus. x. annoz uectigalia Catinensib⁹ remisit.

Iugurthæ Numidaz regi bellū cōsensu populi Romāi senatū idixisse.

Nno ab urbe cōdita. dc. xxviii. Fabius consul Bytinto regi Arneruoz Gallia ciuitatis bellū maxio instruētū cōparāti adeo cū paruo exercitu occurrit: ut Bytintus paucitatē romanoruz uix ad escā canibus: quos in agmine habebat: sufficēt posse iactaret: qui cū sibi ad transferendas copias unum pontem Rhodani fluminis parū eē intelligeret: aliū cū paucis lintrib⁹ catenisq⁹ cōnexū supstratis confixisque tabulis struxit. Cōserita pugna: & diu grauiter agitata uicti galli: cōuersisque in fugā: dū quisque sibi timet: coaceruatis īcōsulte agminibus præpropero transitu pōtis uincla ruperūt. ac n. ox cū ipsis lintrib⁹ mersi sunt. c. lxxx. M. arniatoz in exercitu Bytinti fuissē tradūtūr.

ex quibus c. l. M. uel causa uel mersa sunt. Quintus Martius consul Galloꝝ gentem sub radice alpiꝝ sita bello aggressus est: q[uod] cū se Romanis copiis circū septos uiderent: belloq[ue] ipares fore intelligerent: occisis cōiugib[us] ac liberis in flamas sese piecerūt. Qui uero p[ro]occupantibus Romanis pagendae tūc mortis suæ copiā nō habuerant: capti que fuerāt alii ferro alii suspēdio. alii abnegato cibo sese consūpserūt: nullisq[ue] oīo uel p[ro]u[er]bus supfuit: q[uod] seruitutis conditionem uitæ amore tolerant.

Nro ab urbe cōdita. dc. xxxv. Publio Scipiōe Nasica & Lucio Calphurnio Bestia consulib[us] Iugurtha Numidaꝝ regi bellū consensu populi Romani senatū indixit. Sed ego de Iugurtha ordinis tantū loco & cā cōmemorationis breuiter p[ro]strinxerim: q[uod]a ut de natura eius uaria atque intolerabili. ita & de rebus tam dolose: quā stre nūc gestis ppter opimā scriptorū luculentiam satis sufficiens aptid oēs noticia est. Igitur Iugurtha Mīcīpsa Numidaꝝ regis adoptiuꝝ hæres, que inter naturales eius filios factus primū cohæredes suos: id est Hye- psalē occidit. Atherbalē bello uictū Aphrica expulit. Calphurniū īde consulē aduersū se missum pecūnia corrupti: atq[ue] ad turpissimas cōdi tiones pacis adduxit. Præterea cū Romā ipse uenisset oīibus pecūia aut corruptis: aut attentatis seditōes dissensionesque pmiscuit: quam cum egredere: infami satis notauit eulogio: dicēs. Quā uenale & mature p[ro]lituram: si emptorē īuenerit. In sequenti anno Aulū Posthumiuꝝ Po- sthumii cōsulis fratre: quē is. xl. M. armatorū exercitui p[ro]fecerat ap[er]tū Calamam urbē thesauris regiis cōditis inhiantē bello oppressit: cui ui- cto ignominiosissimū fœdus exegit. Vniuersam pene Aphricam a Ro- manis deficiente regno suo iunxit. Postea tamen Metelli cōsulis ītegri tate & disciplina coercit[us]: duobus etiam præliis uictus uidit p[ro]sente se & uastari Numidiam suam & nō posse defendi. a quo in deditio[n]ē coa- etus. ccc. obsides dedit. frumentū atque alios cōmeatus p[ro]soluturū sese spopondit. iii. M. ampliꝝ pfugarū reddidit. Ex in cū incertus in pace im probos nō phiberet excusus: Gaii Marii cōsulis nō minore pene q[uod] ipse p[ro]reditus erat: astutia Romanisq[ue] uiribus fractus est: maxime postq[ue] Ma- tius urbē Capsam ab Hercule Phœnico: ut ferunt cōditam regiis tunc thesauris confertissimam dolo circūuenit. & cepit. Diffidēs deinde pro priis rebus & uirib[us] Iugurtha societate cū Boccho mauroꝝ rege fecit: cuius eq[ue]tatu in īmensū auctū mariā exēcitū creberrimis incursio- nibus fatigauit. Postremū apud Cyrtham urbē antiquā masanissā re giam aduersū Romanos expugnationē ci[us] parantes. lx. milia equitum

iustus occurrit. Nunq; ulla Romano militi tumultuosit; pugna & terribilior fuit: adeo ut discursu & fremitu circūcursantiū & ipeten-
tiū equitū suscitatus puluis cælū subtexuerit: diē ademerit: noctemq; obduxerit: tant' aut' teloq; nimbus ingruerit ut nulla pars corporis eēt
ab iictu tuta: q; ppe quib' & uisus ad pspiciendū ipedimento caliginis &
expeditio ad cauendū compressiōe multitudinis deerat. Nec laborabat
eques Maurus ac Numida: ut bene collocatū hostē opportuno teli im-
petu rimare. sed poti' in incertū pila mittebant: certi: quod uulnera in
certa nō essent. Ita coacti in unū Romani eqtes. in unū pedites densabāt
Intercapedinē tanti piculi nox interueniēs finē dedit. Eadē postera die
& belli & piculi facies erat erumpere in hostē: q; quis stricto miles gladio
nō ualebat ferire. emin' enī iaculis repellebas. fuge' nō poterat. Vndiq;
enī uelocior ad pscquendū eques incluserat. Iā tertia dies & nullū ūde
cūq; suffragiū. dira undiq; mortis facies cibiiciebas. Tandē Marius cō-
sul forti despatoe spei uiā fecit. & cū uniuerso simul agmīe prorupit e
uallo. cāpoq; se se simul e prælio dedit. Et cū ite' circūfusi hostes non
solū agminis extrema laniarent: ue' etiā media excussis pcul telis cede-
rent: turbatosq; Romanos insupetiā æstu solis itole: antia sitis: mortis
circūstantia usque ad extremū despatōis fatigaret: subito notū illud
romano aduersus Aphrostēpestatū imbriūq; suffragiū cālo missū
inspatæ salutis fuit. Siqdē repentina pluia sitientib' Romanis & æstu
antib' refrigeriū potūque præbuit. Porro aut' Numidi hastilia teloq;
quæ manu intorquere sine amētis solent: lubrica ac p hoc iutilia reddi-
dit. Scuta etiā: quæ elephanti corio extēto atque durato habilia & tutu
gestabant: cui' ea natura ē: ut acceptū imbrē: tanq; spōgia eibat: ac per
hoc intractabile repentino pondere fiat: q; a circūferti nō poterant: defen-
dere nequiuerūt. Ita ex inspato conturbatis destitutisq; Mauris ac Nu-
midis Bocchus & Iugurtha fuderūt. Post hoc. l. M. armatorū nouissi
mo bello ab iisdē regibus obiecta. hæc quoque usq; ad internitionē 10
manis uicentib' cæsa referūtur. Ex eo Bocchus spem bellī abiiciēs pacē
petiuit. atq; in preciū pacis Iugurthā dolocaptū catenisq; obiutū per
Sylli legatū misit ad Mariū: q; in triūpho ante currū cū duob' filiis su-
is actus mox in carcere strangulat' ē. Iisdē diebus obscenū pdigiuz ac
triste uisū ē. Luci' Aelius eques Roman' cū uxore & filia Roma i apu-
lia rediens tēpestate correptus ē: q; cu; filiā consternatam uideret: ut ci-
tius ppiorib' tectis succederent: relictis uehiculis: arreptis queq; filiā
uirginem equo insident ē in mediū agmen accepit. Puella uero iictu ful-
minis exaīata est. Sed oībus sine scissura aliqua uestimētis ademptis: ac

pectoris pedūq; uinculis dissolutis: monilib; & anulisq; discussis: ipso quoque corpore illa: so: nū si quod obsecnū in modum nuda: & lingua paululū exerta iacuit equus quoque ipse quo utebas straturis frenis & cingulis dissolutis passim ac disp̄sis exanimis p̄cul iacuit Post hoc paruo intercessu tēpis Luci? Vecturius eques Roman? Aemiliaz uirginez Vestalē furtiuo stupro polluit. Duas preterea uirgines Vestales eadez Aemilia ad participatiōem incesti solicitas cōturbanalib; sui corruptoris exposnit ac tradidit. Indicio p̄ seruu; factō suppliciū de omnib; sūptū ē. Isidē preterea Iugurthini belli tēporibus Lucius Cassius cōsul in Gallia Tigurinos usque ad oceanū persecutus: rursūq; ab eisdem insidiis circūuētus occisus est. Lucius quoq; Piso uir consularis legatus Cassii cōsulis interfectus. Gaius Publius alter legatus: ne residua exercitus portio quæ in castra cōfugerat: delereb; obsides & dimidiā partem rex oniū Tigurinis turpissimo fōdere dedit: q̄ Romanam reuersus a Cœlio tribuno plebis die dicta eo q̄ Tigurius obsides dederat: in exiliū profugit. Scipio pro cōsul capta urbe Galloꝝ: cui nomē ē Totosa. c. M. pondēris auri & argēti. cx. M. c templo Apollinis sustulit: quod cū ad Massiliam amicam populo Romano urbē cū præsidiis misisset. interfectis clam: sicut qdam cōtestans: quib; ea custodiēda & per uchēda cōmiserat cuncta per scelus furatus fuisse narrat. Vnde magna quæstio post Romanæ acta est.

Multas gentes in unū conspirasse: ut Romanum nomē delerent.

Nno ab urbe condita: dcxlii. Gaius Manlius & Quintus Cæpi o proconsules aduersus Cimbros & Teutones Tigurinos & Ambronas Galloꝝ gētes: quæ tūc: ut imperiu; Romanum extinguerent: conspirauerat: missi: prouincias sibi: Rhodano flumine medio diuiserunt: ibi duꝝ inter se grauissima inuidia & contentione discep tant cū magna ignominia & periculo Romani nominis uicti sunt. Siq; dem in ea pugna Marcus Aemilius consularis captus. atq; interfectus est. Duo filii cōsulis cæsi. lxxx. M. Romanoꝝ sociorumque cātēpesta tetrucidata. lx. M. calonum atque lixaꝝ interficta Antias scribit. Ita & ex omni penitus. exercitu. x. tātummodo homines: qui miser; nuntiū ad agēdas miseras reportarēt: super fuisse referunt. Hostes binis castris atque ingenti præda potiti noua quadam atque isolata execratiōe cuncta: quæ ceperant: pessum dederunt. Vestis discissa & piecta est. aux; argentumque in flumen abiectum est loricæ uitorꝝ concisæ. phaleræ quo quæ equoꝝ disperditæ. equi ipsi gurgitibus immersi. homines laqueis

collo inditis ex arborib^z suspensi sūt ita: ut nihil prædæ uictor: nihil mī sericordiæ uictus agnosceret. Maximus tūc Romæ nō solū luctus: uerē etiā metus fuit: ne cōfestim Cimbri alpes trāsgredere tētur: Italiāque dele rent. Isdē tibis Quint^z Fabius Maximus filiū suū adolescētē ruri re legatū cū duob^z seruis patricidii mīstris iterfecit. ipsosque cōtinuo ser uos i preciū sceleris māumisit. Die dicta: Gne Pōpeio accusante dānat^z est. Igit^z Marius quarto cōsul: cū iuxta Isarā Rhodanumque flumina: ubi in se se confluunt: castra potuisset: Teutones Cimbrī & Tigurini & Ambrones: postq^z continuo triduo circa Romanorū castra pugnarunt: si quo pacto eos excuterēt uallo: atque i xquū funderēt: trib^z agminibus Italiaz petere destinarūt. Marius post digressū hostiū castra mouit. & collem occupauit: qui campo & fluuio: ubi hostes se se diffūderāt: immi nebat. Cunque cexecuti i eius aqua ad potandū deesset: querelis omnium coargueref. aquā quidē in cōspectu esse respōdit. sed eam ferro esse uen dicādaz. Primis itaque calonib^z cū clamore i pugnam ruētibus subsecu tus exercitus: mox iuslo certamē cōpositis ordinibus bellū est: & uicere Romani. Quarto die rursus productæ utrinque in cāpū acies usque ad meridiem pene pari pugnauere discrimē. Post: ubi i cōfētē sole fluxa Galloz corpora in modū niuiū distabuerunt usq^z in noctē cādes poti^z quā pugna ptracta est. Ducenta milia armatorū in eo bello iterfecta sūt lxxx. M. capta. uix. iii. M. fugisse referunt. Dux quoque eoz Teutobec chus occisus est. Mulieres eoz cōstantiore animo: quaz: si uicissent: peti erūt a cōsule: ut sibi iuolata castitate uirginib^z sacris mīstrare fas esset: quo uitā sibi reseruarēt. quam rem: cū nō impetrassent: paruulis suis ad saxa illisiscūctæ se se ferro ac suspēdio peremerūt. Hæc de Tigurinis & Ambronibus gesta sūt. Teutones aut & Cimbri integris copiis alpiū ni uesemensi Italæ plana puaferūt. Ibique cū rigidum genus diu blandi oribus auris cibis poculis ac lauacris emolliref: Matius Quītū consul & Catulus aduersus eos missi: die ad pugnam & campo dato: Hānibal is secuti ingeniū i nebula disposuere pugnam in sole pugnauerunt. Prima siqdēm p̄turbatio Galloz fuit: quod Romanam aciem prius offendere dispositam: quam adesse senserunt. Cunq^z ilico uulnerati equites retro in suos cogerens: totāque multitudinem indisposito adhuc aduentantē conturbarent: & sol cum uento ortus ex aduerso emicuisset: uisus corū puluis oppleuit. & splendor hebetauit. Ita factu^z ē: ut tanta ac tam terribilis multitudine minima Romanorū clade: sua ultima internitioē cāde retur. Centum xl. M. eoz tūc in bello cāsa. xl. M. capta dicunt. Mulieres grauiorēm pene excitaure pugnam: quæ plaustris in modū castioru^z

circūstructis: ipse at desuper pugnates diu ppe repulete rōanos. Sed cum ab his nouo cādis genere terrorens: ab scis. n. cum crine uerticibus in honesto satis uulnere turpes relinquebant ferro qđ in hostē sumpserant: in se suosq; uerteſt. nāq; aliæ occurſim mutuo iugulate. aliæ apprehensis in uitē fauibus strangulatæ. aliæ funibus per equos crura cōſtis ipsisque eqs extimulatis qbuse quoꝝ crura nexuerant: ididere ceruices quoūſq; ptractæ atque exanimatæ sunt. aliæ laqueo de subiectis plauſtroꝝ temonibus pependest. Inuenta est & quædā quæ duos filios traictis per colla eorū laqueis ad suos pedes uinxerit: & cum se ipsam suspēdio morituram dimisisset: secum traxerit occidendos. Inter hæc multa & miserabilia mortis genera. reguli quoq; duo strictis in se gladiis cōcutrisſe referunt. Lucius & Boiotix reges in acie cecideſt. Claudius & Ceforix capti sunt. Ita in his duobus præliis. ccc. l. M. Galloruꝝ occisa. & c. xl. M. capta sunt absque innumera mulierꝝ multitudine: que se suosq; paruulos fœmineo furore: ui at uirili necauerit. Post triumphuꝝ Marii incredibile facinus & nunq; antea rōanis cognituꝝ ppetratuꝝ fuisse.

Gif talē Marii triumphum rōanāq; uictoriā incredibile facin': & nunq; antea rōanis cognitum Romæ subito ppetratum uersa in horrorē ac mærorē tota urbe fuscavit. Publitius qdam malleolus suis annitētibus mſem suam interfecit. Dānatus parricidio: insutusque culleo in mare pīctus est: impleueritque romani facinus & pœnam: de qua re solon atheniensis decernere nō ausus fuerat: dum fieri posse nō credidit: & Romani q se ortos a Romulo scirent: etiam hoc fieri posse intelligentes supplicium singulare sanxerit. Anno ab urbe cōdita. dcv. post cībricum & Teutonicum bellum & qntum marii cōſulatum: quo status impetii rōmani iure cōſuatus iudicaf. cōſulatu sexto eiusdeꝝ Gaii marii ita labefactatus ē ut pene usque ad extremū intestina clade conciderit. Euoluere ac percurrere mihi discordiaꝝ ambages & inextricabiles seditionum causas incōmodum simul ac longum uideſ. sane breuiter strinxisse sufficiat: qđ primus Lucius Apuleius saturninus excitati tumulatus auctor extiterit: qnto Metello Numidico uiro sane primario acerrimus inimicus: q eum censorem creatum ptractum domo atque incapitolium fugientē armata multitudine obſedit: unde eqtum rōanoꝝ indignantē deiectus est: plurima ante capitolium cāde facta. Anumium de inde competitorem suum saturninus & Glaucia fraude Gaii Marii cōſulis occiderunt. subſequente anno marius sextum conſum & Glaucia prætor & saturninus tribunus plebis conſpirauerit: Metellum Numidicum in exilium quacunq; ui ager. Die dicta a ſuppositiſ eiusdē factōis

infamibus ausib⁹ contionē domi suæ habuit. ibi qz ab aliis rex. ab aliis
i⁹perat⁹ ē appellat⁹. Matius manipulat⁹ plebe descripta alter⁹ cōsulem
cū præsidiis in colle disposuit. ipse portas cōmuniuit. In foro præliū cō
missum ē. Saturnin⁹ a mari⁹is foro pulsus in capitoliū cōfugit. Mari⁹
fistulas qbuseo aqua deducebat⁹ incidit. Bellū deinde in aditu capitolii
hortidū satis actū ē. multique circa saufeniū & saturninū cæsi. saturni
nus palā clamitans mariū auctore cē oīum molitionū suar⁹ contestat⁹
ē. Cū aūt ipse saturninus & saufenius & Labienus cogente Mario i⁹ cu
riā confugissent: per eq̄tes romanos effractis foribus occisi sunt. Gaius
Glaucia extractus e domo Claudi⁹ trucidatus ē. Furi⁹ tribunus plebis
bona oīum publicanda decrevit. Gneus Dolobella saturnini frater per
foro olitoriu⁹ fugiēs cū Lucio Ieganio interfactus est. Itaque auctori⁹
tantæ seditōis occisis q̄es populo fuit. Tūc Cato arqz Pōpeius rogatiōz
de redditu metelli Numidici totius urbis gaudio p̄mulgarūt. qđ ne p̄si
ceref: Marii consulis & Furii tribuni plebis factiōibus intercessu ē. Ku
tilius quoqz uir integerrim⁹ adeo fidei atque innocētia constātia usus
est: ut die sibi ab accusatoribus dicta usque ad cognitionē neqz capillū
barbāue dimiserit. neque sordida ueste humili ue habitu suffragatores
cōciliarit. iimicos p̄mulserit: iudices tparit: ofonemque a prætore con
cessam nihilo sūmissiorē quam aīu⁹ hūerit. Cū cūdēti oppugnareſ ca
lūnia & op̄ione bonor⁹ oīum iure absolueſ putareſ: piurio iudicū cō
dēnatus ē: q Smyrnā cōmigrans litterar⁹ studiis contētus consnuit

Mæstam urbem p̄digia terruerūt.

Nno ab urbe cōdita. dc. lix. Iulio Cæsare & Lucio Marco Phi
lippo consulib⁹ intestinis causis sociale bellū tota cōmouit
Italia. Siqdē Liuius Drusus tribunus plebis Latinos oēs spe
libertatis illectos cū placito explere non posset: i⁹ arma excitauit: quo ac
cessit ut mæstā urbē p̄digia dira terrent. Nā sub ortu solis globus ig
nis a regione septētrionis cū maximo celi fragore emicuit. Apud Areti
nos cū panes per conuiuia frāgerenſ: crux mediis panibus quasi e uul
neribus corpore fluxit. Præterea p̄ septē continuos dies grando lapidu⁹
im̄istis & testar⁹ fragmētis terram latissime uerberauit. In Sannitib⁹ ua
stissimo hiatu terræ flāma prupit. & usqz in cælū extendi uisa ē. Com
plures præterea in itinere uidere Romani globu⁹ coloris aurei cælo ad
terrā deuolui. maiorēque factū rursus a terra in sublime ad orientē so
lē fetri ac magnitudine sua ipsū solem obtexisse. Drusus tātis malis an
xius domi suæ īcerto qdem auctore interfactus est. Igis Picentes & Ve
stini Marsi Peligni Marrucini Sannites & Lucani: cū adhuc occulta de

fectiō; meditātēns: Gaiū Seruiū prætorē legatū ad se missū apud Ascu-
lū occidēt: statīq; clausa cītate oēs ciues rōanos in dicta cæde iugulaūt
Continuo atrocissimā pñiciem infamissima præcessere pdigia. Nāque
oīum generē aīalia: quæ man⁹ hoīum ppeti: atq; inter hoīes uiuere soli-
ta erant: relictis stabulis pascuisq; cū balatu hītu mugituq; miserabi-
li ad siluas montesq; fugeūt. Canes quoq; quoq; natura est extra hoīes
esse non posse: lachrimosis ululatib⁹ uagi lupoq; ritu oberratunt. Igis
Gneius Pōpei⁹ prætor cū Picentib⁹ iussu senatus bellū gessit & uict⁹ est
Postq; sibi Sannites Papiū Mutiliū īipatorez præfecerant: Marsi at Aga-
menonem archipiratam præoptauerant: Iulius Cæsar Sannitu⁹ pugna-
uictus cæso fugit exercitu. Rutilius consul Mariū p̄pinquū suū lega-
tū sibi legit: quem assidue submonentem moraz bello utilez fore & pati-
lisp in castris exerceri militem oportet ironem. dolo id eū agere ratus
temptat: se seq; ī insidias marsoq; & uniuersū agmen exercitus sui īcau-
tus iniecit: ubi & ipse consul occisus & multi nobiles īterfecti & octo. M-
rōanoq; militū cæsa sūt. Arma & corpora īterfectoq; in conspectu marii le-
gati Telonius Flavius p̄tulit: atq; ī testiōniū cladi euexit. marius ra-
ptis cōtinuo copiis uictores inspatus oppressit. octo. M. & ipse marsoq;
interfecit. Cæp̄io aut̄ a Vestinis & marsis deductus in insidias cū exerci-
tu trucidat⁹ est. Iulius Cæsar postq; apud Eserniā uict⁹ aufugerat: cō-
tractis undiq; copiis aduersus Sannitas & Lucanos dimicans multa ho-
stiū milia interfecit. Cūque ab exercitu īipator appellatus esset: romāq;
nūcios p̄ adepta uictoria misisset: senat⁹ sagū: hoc ē uestē māroris: quā
ex orto sociali bello sūpserat: hac spe atridente depositit. atq; antiquū to-
gæ decorē recuperauit. mari⁹ deinde sex. M. marsoq; cecidit. septem milia
armis exuit. Sylla cū. xx. iiiii. cohortib⁹ Eserniā missus: ubi artissima ob-
sidione romani ciues & milites p̄tremebant: maxio bello & plurimacæde
hostiū urbē sociosque seruauit. Gneus Pōpeius Pigentes graui prælio
fudit: qua uictoria senatus latos clausos & cætera dignitatis insignia īce-
pit: cū togas tantūmodo de uictoria Cæsaris primū respirāte sūpserat.
Porcius Cato prætor & Plotius legat⁹ Hetruscos & Vimbros plurimo
sanguine īpensō difficillimo labore uicerūt. Gneus Pōpeius & Porcio Ca-
tone cōfulib⁹: Pōpeius diu obsedit Asculū ciuitatē. nec tamen expugna-
uisset: nisi populū in campū prūpente grauissima oppressione uicisset.
Decē & octo milia marsoq; in ea pugna cū Franco suo īipatore cæsa sūt
capta. iii. milia. Quatuor milia autem Italicorum uitor̄ ex ea cæde pro-
fugorum iugum montis coacto in unum agmine forte concenderant.
ubi oppressi examinatique niuib⁹ miserabili morte riguerūt & uisebāt

nec ullū erat pcul intuentib⁹ mortis indiciū nisi diuſna imobilitas qua⁹
nullo mō hūanæ uitæ uegetatio diu ppeti pōt. Eadem die Picēſes uicti
ſūt: quoꝝ dux Iudacilius ſuocatis p̄cipib⁹ ſuis p⁹ magnificas epulas
largaq⁹ pocula cūctos ad exéplū ſui ſuocans hausto ueneno cſūpt⁹ ē:
cūctis factū ei⁹ laudatib⁹: ſed nemie ſubſequēte. Anno ab urbe cōdita. dc
lxi. cū ad obſidēdos Sānites Pōpei⁹ & roman⁹ iſſet exercit⁹ & Posthumi⁹
Albin⁹ uir cōſularis tūc Lucii Sylla legat⁹ itolerabili ſupbia oiu⁹ in ſe
militū odia uſcitafſet: lapidib⁹ occiſus ē. Sylla cōſul ciuilē cruorē nō ni
ſi ſanguine hostili expiari poſſe teſtat⁹ ē: cuius rei cſcia p̄mot⁹ exercit⁹ ita
pugnā adorſus ē: ut ſibi unuſq⁹ ſq⁹ peūdū uideret: niſi uicifſet. xviii. Sā
nitū. M. illo prælio cæſa ſūt. Iuuentiū quoq⁹ Italicū ducē & magnū ip
ſi⁹ populū pſecut⁹ occidit. Porci⁹ Cato cōſul marianas copias habēs: cū
aliquāta ſtrenue gelliſſi: gloriat⁹ ē. Gaiū Matiū nō maiora feciſſe & ob
hoc cū ad lacū Fucinū otra Marſos bellū gereret: a filio Gaii marii i tu
multu bellī: q̄ ſi ab iſerto auctore pſtratus ē. Gaius Gabin⁹ legatus i ex
pugnatōe hostiliū caſtroꝝ iſterfectus ē. Martucini Vestiniq⁹ Sulpitio
legato Pōpei⁹ pſequēte uiaſati ſūt: Popedi⁹ & Obſidi⁹ Itali i patores ab
codē Sulpitio apud ſumē theanū horribili prælio oppreſſi & occiſi ſūt
Pōpei⁹ Aſculū i gressus præfectos & centuriōes cūctosq⁹ p̄cipes eoꝝ
uitgiſ cecidit. ſecuriq⁹ pcuſſit. ſuos prædāq⁹ oēm ſub haſta uēdiſit. re
liquos liberos qdē: ſed rūdos & egeſtes abire præcepir. Et cū de hac præ
da opitulatō; aliq⁹ in uſu ſtipendiū publici ſenatus fore ſparet: nihil ta
men ex ea Pōpei⁹ egenti ærario oſtulit. Nāq; eodē tpe cū penit⁹ exhaſ
ſtū eēt ærariū & ad ſtipendiū frumenti deeffeſt expēſa: loca publica quæ
in circuitu capitolii pōtificibus: auguribus: decēuiris & flamibns i poſ
ſeſſiō; tradita erāt: cogēte iōpia uenditi ſūt: & ſufficiens pecūiæ modus
q ad tps inopiæ ſubſidio eēt acceptus ē. Eqdē in ſinū tūc ipſius ciuita
tis euerſaꝝ oiu⁹ urbiū nudataꝝ q⁹ terraꝝ abraſaꝝ tudiq⁹ opes ogerebāſ:
cū ipſa Roma turpi adigente inopia p̄cipuas ſui ptes auctiōnabatur
Quā ob rē oſidēret tunc tpa ſua: cū quaſi inexplibilis uenter cūcta oſu
mens & ſp eſuriens cunctis urbibus qua miferas faciebat: ipſa miferior
nihil relinquēs nihil hēbat. & ſtimulo domesticæ famis ad continuatō;
bellicæ inqetudis trudebaſ. Iisdē tpiſus rex Sothimus cū magnis thra
cū auxiliis Graciā i gressus cunctos macedoniæ ſines depopulatus eſt
Tādēq⁹ a Gaio ſentio prætore ſuperatus rediſ in ſuū regnū coactus ē.

Bellum Mithridaticum & bella ciuilia cōpere pene ſimul.
Nno ab urbe cōdita. dc. lxi. nōdum finito ſociali bello: Romæ
primū bellū ciuile cōmotū eſt: eodemq⁹ anno Mithridaticum

bellū & si minus infame: non tamen minus graue cœptū ē. Evidem de-
mit' mithridat' ci belli spatio uarie traditū est: utruž ab hinc cœperit: an tunc
præcipue exarserit: maxie cū alii. xxx. alii. xl. annis gestū fuerant. Sed q̄
uis iisdem t'pibus gesta pplexis coaceruata malis exarserint: a me tamen
speciatim: & si breuiter singula pferens. marius Sylla cōsule contra mi-
thridatē in Asiam cū exercitu pfecturus in Campania tamē ppter soci
alis belli reliquias consistentes affectauit septimū consulatuž. & bellum
suscipere mithridaticū. Quo Sylla cognito impatiēs reuera iuuenis: in-
temperataque ira p'citur cū. iiii: legionib' primū ante urbē consedit: ubi
Gratidiū marii legatuž: quasi primam uictimā belli ciuilis occidit. mox
urbem cū exercitu irrupt. faces ad i'flammādāz urbē poposcit. Oibus
metu additis p' sacram uiam cito agmē in foꝝ uenit. marius cū permo-
uere nobilitatē i'flammare plebem equestrež deinde ordinem perarmare
aduersus Syllam frustra tētass̄: postremo seruis spe libertatis & prædæ
ad arma solicitatis: nec quicq̄ repugnare ausistandē i' Capitoliū conces-
sit. Sed cuž eo Syllanæ cohortes irruissent: magna suor̄ cæde diffugit.
Ibi tunc Sulpitius marii collega seruo suo prodēte p'stratus est. Seruū
uero ipsuž: quod hostem indicauerat: manumitti. quod uero dominuž
p'diderat: saxo Tarpeio deiici consules decreuerūt. marius fugiens cum
persequentū instantia circūseptus esset in minturnensiū paludibus sele
abdidit: de q'bus i'feliciter luto oblitus: ignomīo seque prostratus: turpi
aut̄ spectaculo minturnas deduct': contritusque in carcere p'cussorē
ad se missum solo uultu exterruit. Deinde lapsus e vinculis in Aphri-
cam transfugit. Solicitatoque ex Utica filio: ubi is custodia obseruatur
continuo Romam regressus: Cinnæ consuli societate sceleḡ conuictus
est. Igis ad configandam uniuersaž rem publicam exercitum sibi in qua-
tuor ptes diuiserūt. Tres siqdež legiones mario datæ. parti copiæ Gne
us Carbo præpositus est. ptem Sertorius accepit: Ille scilicet Sertorius
iam hinc ciuilis belli inceptor & p'riceps: q̄ etiam hoc finito aliud post in
Hispaia bellū excitauit qđ p' multos annos maximis Romanor̄ cladib'
traxit. Cetera uero exercitus portio Cinnam secuta est. Potro aut̄ Gne
us Pompeius: qui a senatu cum exercitu accersitus: ut rei publicæ opitu
laretur: & diu se se nouarum rerum aucupatione suspenderat: contem-
ptusa mario. uel Cinnam ad Octauium consulež se se contulit. & mox cū
Sertorio confixit. Infelicē pugnam interuent' noctis ditemit. Secenti ex
utraq; pte militestrucidi sūt. Postera die cū permistim corpora ad se-
pulturam discernerēs: miles Pōpeian' fratri sui: quem ipse interficerat
corp' agnouit. i' transcursu enī utrinq; cognitōz uult' & galæ cōsidera

tionēz furor ademerat: quūs pax sit culpæ circa ignorantia: ut videatur
nescisse de fratre: quod nō ambigif scisse de ciue. Itaque uictor uicto in
felicior: ubi & frattis corp' agnouit. & paticidiu3 suum exectat' bella ci
uilia ilico pectus suu3 gladio trāsuerberans: simulque lachrimas & san
guinē fundēs super fraternū sese cadauer abiicit. Et quid hoc pfuit ad
cōfusionē crudelis īcepti: quod ī p̄io statim belloꝝ ciuiliū exordio īfa
mis fama p̄crebruit: cōcurrisse ignaros qde3 fratres: sed cōscios ciues. pe
tisse fratrē scelere uictorē fratrī occisi spolia. ac mox tantæ īmanitatis
rerū eodē gladio atque eade3 manu p̄ suā necē paticidiū: quod admise
rat: uīdicasset: nūqd ī tātaꝝ aiositate ptiū tā triste mouit exēplū. Nūqd
apud quēq̄ piculū sceleris repulit terror erroris. Nūqd h̄c quæ cōis ē
etiā cū belluis pietas & reuerētia naturæ: quod un' pimēdo ac pereūdo
cōmisit: quod in se agi posset ītremuit: seseq; ab huiusmōi īcepto con
sciētia uict' remouit. Quin poti' ānis fere. xl. cōsequētib' intantū conti
nuata sūt bella ciuilia: ut magnitudo laudis appetēda ex magnitudine
sceleris putaref. Oēs enīz post tale documētū iu tali malitia patricidio
tum pericula refugissent: nisi parricidia ipsa uoluissent. Igif Marius co
loniā l. Hostiēsem ui ingressus omnia ibi genera libidinis avariciæ & cru
delitatis exercuit. Pōpeius fulmine afflat' interiit. exercit' uero eitis pe
stilentia corrept' penē totus absūptus est. Nā. xi. M. uiros de castris Pō
peii mortua. sex. M. autē de parte Octavi cōsulis subtrcta sūt. Marius
Antiu & Ariciā ciuitates hostiliter irrupit. cunctosq; in his præter p̄di
tores interfecit: bona suis diripiēda pmisit. Post Cinna cōsul cū legiōib'
& Marius cu3 fugitiuis urbē ingressi nobilissimos quoisque e senatu &
plurimos cōsulares uiros interfecerūt. Sed quota h̄c portio ostentatæ
miseriæ est. uno uerbo definisse cæde3 bonoꝝ: cui' fuit tāta numerositas
tāta diuturnitas tanta crudelitas tantaq; diuersitas. Verumtame3 & quus
est: me aliquid utilitatis subtraxisse cā: q̄ tantu3 horroris ingressisse noti
ciæ: siue p̄itis h̄c siue imp̄itis obiiciant. De p̄ia siqdē de ciuib' & de ma
ioribus nostris h̄c loqmur: qui his exagitati malista3 abominanda ges
serunt: de qbus etiā auditis posteri phorrescāt: q̄ p̄fecto nolūt ista nimi
um exaggerati aut sufficiētis noticiæ moderatiōe: si sciūt: aut misericor
dis reuerētia cōtēplatiōe: si nesciūt. Igif Mari' cū īterfectoꝝ ciuiū capi
ta illata cōuiuiis oblata Capitolio collocata rostris spectaculū ornatū
q; cōgereret: ac septimū cōsulatū cū Cīna tertiu cōsule p̄uasissz: ī exor
dio cōsularis īpii sera tādē morte prærept' ē. Cinna bonoꝝ necē maloꝝ
cæde supleuit. nā cū ītroducta p̄ mariū fugitiuoꝝ man' īsatiabilis præ
dādi esset: nullāq; partē auctorib' prædæ cōsulib' mīstraret ī fori quāsi

stipendii cā solicitata: militibusq; circūdata: inermis extincta est. Cæsa
sunt illa die in foro urbis octo. M. fugitiuorū: idēque Cīna quartū con
sul ab exercitu suo iterfectus ē. Interea residui senatoꝝ: q̄ potentia Cin
næ & Matii crudelitatē insanā Fimbriæ Settoriiq; audaciā fuga euase
rant: transuecti ī Græciam coegere precibꝝ Syllam: ut piclanti īmo iā
pene pditæ patrīæ opē ferret. Igis Sylla mox ut Campanū litus attigit:
Norbanū cōsulem prælio oppressit. vii. milia tunc Romanorū Romani
interfecerunt. sex milia eotundem ab iisdem capta sūt. c. xxiiii. de Sylla
na pte ceciderunt. Fuluius uero Hadrianus: cui īperiū p̄ prætore erat:
regnū Aphricæ seruorū manu affectans a dominis eorū apud Uticāz cō
gestis sarmensis cū. oī familia incensus ē. Damasippus prætor īcentore
Mario consule Quintum Scæuolam: Gaium Carbonem: & Luciū Do
mitium: Publium Antistium: in curiam quasi ad consultandum uoca
tos crudelissime occidit. Corpora interfectorū carnifices uncō tracta:
atque in Tyberim missa sunt. Eodem tpe Syllæ duces plura prælia ad
uersus marianas partes infelicissima felicitate gesserūt. Nam & Quint
metellus Charinatis copias cecidit. & castra puasit. & Gneus Pōpeius
Carbonis eq̄tatum grauitet trucidauit. syllæ & marii adolescētis ma
ximū tunc prælium apud sacriportū fuit: in quo de exercitu marii cæ
sa sunt. xxv. milia. sicut Cladius scribit. Pōpeius Carbonem etiam ca
stris exuit. fugientemq; insecutus nunc cædendo: nunc ad ditionem
cogendo plurima exercit⁹ parte priuauit. metellus Norbani agmen op
pressit: ubi. ix. milia marianæ p̄tis occisa sunt. Lucull⁹ cū a Quinto ob
sideret: eripit. & repentina pugna obfessorem delevit exercitū. Nam pl⁹
q. x. milia ibi tunc cæsa referunt. Sylla deinde cū Campaninio sannituꝝ
duce & Charinatis reliquis copiis ante ipsam urbem portamque Colli
nam ad horam diei nonam signa contulit. grauissimoque prælio tādeꝝ
uicit. lxxx. milia hoīum ibi fusa dicunt. xi. milia sese dediderūt. reliquaꝝ
multitudinem ī fugam uersam īsatiabilis uictorū ciuiū ira cōsumpsit.

Sylla urbem ītrauit. multosq; interfecit & p̄scripsit.

Ylla mox ut urbem uictor ītrauit: iii. milia hoīuꝝ q̄ se p̄ lega
tos dediderant: cōtra fas: cōtraq; fidem datam inermes securos
que interfecit. Plurimi tunc quoq;: ut nō dicam īnocentes: sed
etiam ipsius syllanæ partis occisi sunt: quos fuisse plus q. ix. milia ferūt
ita libere per urbem cædes percussoribus passim uagantibus ut quenq;
uel ira uel præda solicitabat: agitabatur. Igis cunctis iam: quod singuli

timebant: aperta fronte timentibus: Quintus Catulus Syllæ dixit. Cu³
quibus tandem uicturi sumus: si in bello armatos: in pace inermes occi-
dimus? Tunc Sylla auctore Lucio Fursidio primipilari primus ifamē
illam tabulam pscriptionis induxit.

Sylla dictutam adeptus est.

Rima pscriptio. lxxx. M. hominū fuit: in quibus quatuor cōsu
lares erāt: Carbo Marius Norbanus & Scipio: lites eosq; Serto
rius tūc maxime ptimescēdus. Item alia cū. d. nominib' pposi
ta ē: quam cū Lolli' quippe securus: nihilque sibi conscius legeret: ubi
suū repente nomē offendit: dum se trepidus' ad operto capite foro sub
trahit: interfectus ē. sed ne in ipsis quidē tabulis fides ac finis malorū ui
debatur. Nanque alios: quos pscripterāt: iugulabāt. alios aut̄ postquā
iugulauerant: pscribabant. nec ipsi' mortiserat uia simplex: aut una cō
ditio: ut in nece ciuiū saltē ius hostiū seruareb: q nihil uictis: pr̄xter ui
tam exigunt. Marcum Marium siqdem de caprili casa extractū uinciri
Sylla iussit. ductūque trans Tiberim ad Lucretiōrū sepulchrū effossis
oculis: mēbrisque minuati; de sectis: uel etiā fractis trucidari. Post hūc
Publius Lectorius senator & Venuleius triūvir occisi. Marci Marii ca
put Pr̄xene ē missum: quo uiso Gaius Marius ultima despatiōe cor
reptus: ubi a Lucrecio obsidebaf: ne incideret in inimicorū man' cū Te
lesino mutua morte concurrit. Dūque uiolenti' ipse in concurrentem
manus adegit circa suū uulnus manū pcutientis hebetauit. Ita eo inter
fecto ipse leuiter uulnerat' ceruicē seruo suo pr̄ebuit. Charinatē pr̄æ
torem Romanum Sylla iugulauit. Inde Pr̄xene pfect' oēs Marianæ
militiæ princeps: hoc ē legatos: quæstores: præfectos: & tribunos iussit
occidi. Pompeius Carbonē a Cossura insula in Aegyptū fugere conan
tem in Siciliam ad se retractū & cōplures cū eo socio eius occidit. Sylla
dictator creat' ē: ut dnātionis & crudelitatis libido honesti præcipuiq;
noīs reuerentia & amares & uelaretur. Pompeius in Aphricā trāsgressus
eruptione circa Uticam facta. x. & ix. M. hominū interfecit: quo bello
Domitius dux Marian': dū inter primores pugnat: occisus ē. Idēq; Po
peius Hiētā Numidiæ regē psecutus: fugientē ab Vgode bocchi mau
rorū regis filio spoliari oibus copiis fecit: quē continuo Bullā reuersus
tradito sibi oppido interfecit.

Post bella ciuilia sonatib' undiq; belloꝝ fragorib'. iiiii. bella exurrexisse

Reatis itaq; Publio Seruilio & Oppio Claudio cōsulib⁹ Lu
ci⁹ Sylla ē tandem priuatus. Hoc sine conclusa sūt duo bella fu
nestissima sociale Italicū: & Syllanū ciuile. Hæc p annos. x. tra
cta plus q. c. l. M. Romanorū consūpserūt. tantūq; lectissimorū viroru
uernaculorūque militū hoc ciuili bello Roma p didit: q̄tū in ea supiorū
tempore: cū se iam aduersum Alexandrū magnū circūspiceret: indiscre
tis & tatibus census iuuenit. Ptaeterea niros cōsulares. xxiiii. prætores sex.
ædilicios. Ix. senatores fere. cc. absque inumeristotius Italiæ populis: q
passim sine consideratiōe deleti sunt. Quod neget quisq; si ualeat: qn co
dem dāno suo uicerit Roma: quo amisit Italia. propudor. Nūqd nam
& hic cōparatione ambigua egent tpa. Immo uel maxime inquiūt. Nā
quid tam apte: q bellis ciuilibus bella ciuilia cōparāt? An foite dicetur:
etiam in histemporibus bella ciuilia non fuisse: quibus a nobis respon
debitur. Iustius quidem sotialia uocari oportere. sed nobis p̄ficere si ci
uilia nominenf. Tunc enī causis uocabulisque ac studiis paria docens
oīa: dum sibi in his tanto plus uindicat reuerentia christianæ religionis
quanto minus præsūpserit ira uictoris. Nā cū plerūque īprobityranni
temere iuadent: s rē publicam: usurpatoque regio statu Romani īperiū
corpus abruperint: atque ex eo bella uel per se iuista īportarint: uel i se
iuista cōmouerint: Britannis Gallisque populis recti & īstructi hæc bel
la q̄tū externis p̄xima: tantū lōginqua ciuibus: qd nisi socialia iure uo
citentur: cū ipsi Romani Sertorii quidem: aut Perpēnæ: aut Crassii: aut
Spartaci bella ciuilia uspiam noīarint. Intali ergo uel defectu: uel duel
liohe socioꝝ minore nūc utiq; iuicia laboraret: si fortassis existeret uel
grauis pugna: uel cruenta uictoria. Verū tamen cū in his cētpib⁹ omnia
plus necessitatis afferant: & min⁹ pudoris: hoc est cā: pugna: uictoria. uel
extinguenda insolentia tyrānoꝝ: uel pro cohibēdo socioꝝ defectu: uel
pro inurendo ultionis exemplo: cui tandem dubiuꝝ est: quanto nūc mi
tius: quantoque clementius excitata: ut dicunt bella ciuilia gerūf īmo
reprimūt. Quis enī unum ciuile bellum per decem annos his tēpori
bus agitatum audierit? Quis uno bello. c. l. M. hominum uel hostiū ab
hostibus: ut non dicā ciuium a ciuibus cæsa meminerit? Quis illaꝝ quā
explicare longū est: optimorū atque illustriū virorū multitudinem tru
cidari in pace cognouerit? Postremo q̄s illas infames interficiendorū ta
bulastenuerit: legerit: senserit: ac non potius omnibus notū sit: una cū
etos pace cōpositos atque eadē salute securos uictos uictoresq; pariter
cōi exultasse lāticia: ac etiā in tantis totiꝝ īpī Romani puinciis urbib⁹ ac
populis uix paucos aliquādo extitisse: quos iusta ultio iuito & uictore

damnarit? Et ut uerbis uerba non onerem: non temere dixerim tantam
uel in bello saltem extinctam modo fuisse gregarioꝝ militū manū quā
ta tunc cæsa est in pace nobiliū. Igis Sylla mortuo Lepidus Maurianæ
partis assertor aduersus Catulū Syllanū ducē surgens rediuiuos bel
loꝝ ciuiliū cineres suscitauit. Bistūc acie certatū est. Plurimi romanoꝝ
iam ipsa paucitate miserioꝝ: & adhuc illo furore insanientiū cæsi sunt.
Albanioꝝ ciuitas obsidione oppugnata atq; excruciatā fame. ultia mi
serabiliū reliquias deditioꝝ seruata est. Ibi tūc Scipio Lepidi fili⁹ cap⁹
atque occisus est. Brutus in cisalpinam Galliam fugiens: psequēte Pō
peio apud Regiū interfectus ē. Ita hoc bellū ciuile non magis clemētia
Catuli: q̄ tedio Syllanæ crudelitatis: ut ignis in stipula eadeꝝ celeritate
qua exarsit: euauit. Anno ab urbe condita anno. dc. lxxiii. sonantibus
undi que belloꝝ fragoribꝝ: quoꝝ unū in Hispania etat: aliud i Paphilia
in Macedonia tertiu: q̄rtū i Dalmatia exanguis adhuc atque exhausta
intestina pernicie: tanq̄ febribus Romana res publica ppulsare armis oc
cidentis septentrionisq; fortissimas gentes cogebat. Sertori⁹ siquidem
uir dolo atque audacia potens: cū partiū mariananū fuisset Sylla fugi
ensex Aphrica dilapsus in Hispaniā bellocissimas ferocissimasque gen
tes in arma ex armis excitauit. Aduersus hūc ut breuiter definiam duo
duces missi Metellus & Domitius: quoꝝ Domitius ab Hirtuleio Serto
rii duce cū exercitu oppressus ē. Manilius p̄cōsul e Gallia in Hispaniā
cū tribus legionibus & M.d.equitibus transgressus iniquā cuꝝ Hirtu
leio pugnam conseruit: a quo castris copiisque nudat⁹ in oppidum Hi
lēda pene solus refugit. Metellus multis præliis fatigatus p̄ deuia ob
errans hostē mora fatigabat: donec Pōpeii castris consociareb. Pōpeius
contracto apud Polentiam exercitu Lauronem ciuitatem: quā tūc Ser
torius oppugnabat frustra conat⁹ defendere: uictus aufugit. Sertorius
supato fugatoque Pōpeio Lauronem captam cruentissime depopula
tus est: reliquū agmen Lauronensiū: quod cædibus supfuerat: misera
biler in Lusitaniā captiuitatē traduxit. Pompeiū aut̄ hoc est illū Ro
manoꝝ ducē a se uictum fuisse gloriat⁹ ē: quem magna præditum fidu
cia ad hoc bellū non p̄ cōsule: sed p̄ consulibus Roma misisset. Fuisse
tunc Pōpeio. xxx. milia peditū & mille eq̄tes Galba scribit. Sertoriū aut̄
lx. milia peditū. octo milia equitū habuisse commemorat. Postea uero
Hirtuleius cū Metello congressus apud Aitalicam Bethycæ urbeꝝ. xx.
M. militū p̄didit: uictusque in Lusitaniā cū paucis refugit. Pōpei⁹ Bel
gidam nobilē Celtiberiaꝝ urbē cepit. Sertorius cum Pōpeio deinde con
gressus. x. M. militum eius interfecit. Ex alio cornu uincente Pompeio

tantundē pene ipse perdidit. Multa inter eos præterea prælia gesta sunt. Memmius quæstor Pōpeii idēque uir sororis eius occisus ē. Hirtulei fratres interfecti. Perpēna:q; se Sertorio iunxerat: cōminutus ē. Postrēo ipse Sertorius. x. demum anno belli inchoati iisdē:q; bus & Viriat' suorū dolis interfectus finē bello fecit. Romanisque uictoriā sine gloria dedit: q; quis Perpennam postea pars exercitus eius secuta sit:q; a Pōpeio uictus cum uniuerso exercitu suo interfectus ē. Ciuitatib' uero cunctis ultro ac sine mora p deditiōne receptis duæ tantuʒ restiterunt: hoc ē Vximia & Caligurꝝ:quaꝝ Vximiam Pōpeius euertit. Caligurꝝ Afranius iugi obsidione confectam. atque ad infames escas miseranda inopia coactā ultimo cæde incēdioque deleuit. Percussores Sertorii præmium ne petendū qdē a Romanis esse duxerunt: quippe qui meminissent atea Virtutis p cussoribus denegatum. Et q; quis nullo tūc præmio patrauerit romanam securitatem: tamen fide fortis ac uiribus semper Hispania: cuʒ optimos iuictissimosque reges rei publicæ dederit: nullum unq; tyranoꝝ ab initio usque in hodiernum diē uel de se editum misit: uel in se extrinsecus incurrentem uiuum: potentemue dimisit.

De bello Macedonico.

Nterea Macedonicum bellum Claudioſ sortitus uarias gētes quæ Rhodopeiis mōtibus circunsuſæ sunt: ac tūc Macedonia: crudelissime populabans. naʒ inter cætera dictu audituq; horrida: quæ in captiuos agebant: raptis cum poculo opus cēt: romanorꝝ caputum ossibus eruentis: capillatisque adhuc: ac per interiores cauernas male effosso cerebro oblitis: auide ac sine horroř: tanq; ueris poculis utebant: quorꝝ cruentissima atq; immanissima corda sciuerant. Has itaque ut dixi: Claudioſ Macedonia: pellere finibus bello attētavit: magnisq; se malorꝝ molibus obiecit: unde cuʒ animo æger esset curis circunseptus morbo insup correptus interiit. Hui' successor Scriboni' attentarꝝ superiore bello gentium uim declinans in Dardaniam arma cōuertit: eamq; superauit.

De suscepto bello orientis.

Vblius uero Seruilius ex consule Ciliciam & Pamphilia: crudelissime adortus: dum subdere studet: pene deleuit. Lycia: & urbes ei' obſessas: opprēſſasque cepit. præterea Olympū mōtē puagatus Phasidem euertit. Corycuʒ diruit. Tauri quoq; mōtis latera

in Ciliciam uergentia perscutatos Isauros bello confractos in deditio
nem rededit. primusque romanorum per Taurum duxit exercitum. ac limite
itineris fecit. Triennio emenso: quo bellum gestum est: Isaurici nomen
assumpsit. Cosconius pconsul sortitus Illyricum: ptrita subactaque Dal
matia: Salonas urbem florentissimam post biennium tandem expugnauit. & ce
pit.

Gladiatores Capuae a Iudo Gnei Lentuli diffugisse.

Nuo ab urbe condita. dc. lxxviii: Lucullo & Cassio cōsulibus
gladiatores. Ixiii. Capuae a Iudo Gnei Lentuli diffugeūt: q con
tinuoducibus Crisso & Inomao Gallis & Spathaco Thrace
Vesuuiū montem occuparunt: unde estupentes Clodii prætoris: qui
eos obsidione cinxerat: castra expugnarunt. Ipsoque in fugam acto cun
cta in prædā uerterunt. Inde per Consentia & Metapontum circūducti
ingentia breui agmina collegerunt: Nā Crisso. x. M. multitudo. Sparta
coaut triplex tunc numerus fuisse fers. Inomausenī iam superiore bel
lo fuerat occisns. Itaque cū cædibus incendiis rapinis stuprīqz oīa mis
cerent: in exeqis matronæ captiūz: quæ se dolore uiolati pudoris ne caue
rat: munus gladiatoriū ex. cccc. captiuis scilicet: qui spectādi fuerāt: spe
ctaturi: utpote lanistæ gladiatores potius q militū principes edideūt. De
inde consules Gellius & Lentulus aduersus eos cū exercitu missi: quo
Gellius Crissum acerrime pugnante prælio oppressit. Lentulus a Spar
thaco supatus aufugit: Post etiam collatis frustra ambo consules copi
is accepta graui clade fugerūt. Dehinc Gaiū Cassiū pconsulē idē Spar
thacus oppressum bello interfecit: Itaque exterrita ciuitate nō mino: ex p
pemodū metu: q sub Hannibale circa portas fremente trepidauerat: se
natus Crassum cū legionibus consulū: nouoque supplemento milituz
misit. Is mox: ut fugitiuorū pugnā iniit: sex. M. eoqz interfecit. dcccc. uero
cepit. Inde prius q ipsum Sparthacum ad caput Silati flumis castra me
tantem bello aggredetur: Gallos auxiliatores eius: Germanosqz supra
uit: e quibus. xxx. milia hominum cum ipsis ducibz occidit. Nouissime ue
to ipsum Sparthacū disposita acie congressū: & maximas cuz eo fugiti
uorū copias pculit. Nam. Ix. M. eoqz cæsa. sex milia capta referūrunt iii. M
ciuiū Romanorum recepta sunt. Cæteri qui ex hoc bello lapsi oberrabant
per cōplures duces frequenti indagine attriti sunt. At ego iterū ac səpi.
repeto. Nunquid nam & hic comparatiōe aliqua egent tpa? Quis 1ogo
audire non horreat. non dicam bella talia. sed uel nomina tata bello ex
terna: ciuilia: socialia: ciuilia: fugitiuorū: quæ nec sic 1altē fesc ut cōmoti

maris fluctus. quis molibus magnis sequntur: sed undiq; diuersis cau-
sis: uocabulis: formis: malis que excitata: coaceruataque concurrunt: ut e-
pximo repetam: & infame illud seruile præteream: Iugurthinū bellum
nondū adhuc ab Aphrico detonuerat: & iam Cimbricum a Circio ful-
minabat. De Cimbricis illis nubibus adhuc fœdi uastique torrétes effu-
si sanguinis agebant. & iam socialis belli nebulae in magna cōtinuo ma-
loꝝ nubila coituras misera exhalabat Italia. Adhuc uero post infinitas
crebramque Italici belli tempestatē discurrit tuto p Italia mīme pote-
rat. Ita oēs absque illis periculosisſimis inimicis urbiū uoraginib⁹ dis-
soluta ac lubrica pace titubabant. Iam sibi Marianū atque Syllanū Ro-
ma parturiebat excidiū. & aliud e diuerso oriens atq; aquilo hoc ē Mi-
thridaticū minabatur: quod qdem Mithridaticū minabat a superiorib⁹
cœptū: porro in ulteriora porrigit. De Matiana face rogor Syllanæ cla-
dis accensus ē. de isto rogo funestissimo Syllani & ciuilis belli per pluri-
mas terras partes ardentes sudes sparsi sunt. multaque incēdia ex uno
fomite diffuderunt. Nam Lepidus & Scipio in Italia. Brutus in Gallia
Domitius Cinnæ gener in Aphrica. Carbo in Cossuta & Sicilia. Perpē-
na in Liguria. & post cum Sertorio in Hispania: omniūque atrocissim⁹
Sertorius in eadē Hispania. Hæc tunc ciuilia: uel quo alio dicenda sunt
nomine bella excitantes: de uno multa: de mīmo magna fecerunt absq;
illis tribus uastissimis bellis: quæ tunc extēna uocabant: hoc ē Pamphi-
lico: Macedōico atque Dalmatico: dissimulato etiā magno illo Mithri-
datico lōge omniū diuturnissimo: infestissimo: ac formidolosissimo: de
inde adhuc Hispaniensi sertoriano non dū finito: īmo adhuc ipso uiuē-
te sertorio hoc fugitiuor⁹: & ut aetius dicam gladiatoꝝ bellū inhorruit
iam non spectandū paucis. sed ubiq; metuendū. Quod quia fugitiuor⁹
bellum dicitur: nemini uile habeatur ex nomine. Sæpe in eo singuli & ali
quando simul cum agminibus frustra iunctis ambo consules uicti sūt
plurimiq; nobiles trucidati: ipsi aut fugitiui pl⁹ q.c. M. fuere: quæ cæsi
sunt. Ex quo admonemus: ut ipsa consoletur se Italia de uexatione ex
ternor⁹ præsentium per recordationē præteritorū. exeatque in se ipsam.
nec putet se incōparabilitet crudelius dilacerari. Qua; ob rem huic qn-
to uolumini iam finē fecerim: ut bella ciuilia externis ubique permista
uel quæ dicta sunt: uel etiam quæ sequūtur: qā sic sibi serie temporū &
malis sequacibus cohæserunt: libri saltem termino separentur.

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI IN SEXTVM
HISTORIARVM LIBRVM PROLOGVS.

Mnes homines cuiuslibet uel sectæ uel patriæ: uel uitæ ita
semper ad pspctum prudentiæ naturali bono eriguntur: ut
oblectamento corporis rationale mētis & si non aētu præse-
rant: iudicio tamen præferendū sciant: Quæ mens rōne duce
illustrata in medio uirtutū: qbus genuino fauore q̄uis uitiis inclinetur
assurgit: sciam dei quasi arcē pspicit. Deū enī quilibet hominū ad tēp^o
contēnere potest: nescire in totū non pōt. Vnde quidam dum in multis
diis credunt: multos indiscreto timore finxerunt. Sed hinc iam uel ma-
xiue cū auctoritate ueritatis operante: tunc etiam ipsa ratione discutiē
te discessum est. Quippe & philosophi eōꝝ: ut de nr̄is sanctis sileam: dū
intento mentis studio quātunt: scrutātur q̄; oīa: unū deū auctore oīuꝝ
reppererunt: ad quē unum oīa referuntur: Vnde etiā nūc pagaui quos
iam declarata ueritas de contumacia magis q̄ de ignōrāntia conuicit: cū
a nobis discutiuntur. non se plures deos sequi: sed sub uno deo magno
plures ministros uenerari fatent. Restat igitur de intelligētia uerti dei p
multas intelligendi suspitiones confusa dissensio: quia de uno deo oīuꝝ
pene una opinio ē. Hucusq; humana scrutatio. tā& si cū labore: patuit.
at ubi ratiocinatio deficit: fides subuenit. Nisi enī crediderim^o: nō intelligē-
mus. Ab ipso audias: ipsi q; deo credas: quod ueꝝ uelis scire de deo.

Hic dicit: qūo deus ex nihilo fecit īperiū Romanū idest ex pastoribus.

Taque idē unus & uerus deus. in quem oīs: ut dixim^o: & si ex
diuersis opīonibus secta concutrit: mutans regna & disponēs
tempora: peccata quoque puniens: quæ infirma sunt mūdi ele-
git: ut confūdat fortia. romanūque īperiū assumpto pastore pauper-
timi status fundauit. Hoc per reges & consules diu puectnū postquāz
Asiae Aphricæ atque Europæ potitum est: ad unū imperatorez cūdēq;
fortissimū cuncta sui ordinatione concessit. Sub hoc īperatore. quē oēs
fere gentes amore & timore permisto iuste honotarent: deus uerus: qui
supstitione sollicita ab ignorantibus colebatur: magnū illū intelligētia
suæ fontem aperuit. p̄mptiusque per hominem doctur^o homines. filiū
suū misit: operantē uirtutes: quæ præcellerent hoīcm: coāguent: mq;
dāmonas. quos aliqui deos putauissent: ut quia ipsi tanq; hoī non credi
dissent: operibus tanq; dei crederent. deinde ut in magno silentio ac pace

latissima inoffense & celeriter noui nominis gloria: & annūciatæ salutis
uelox fama percurret: uel etiam: ut discipuli eius p diuersas gētes eū-
tibus: ultiroque per cūctos salutis dona offerentibus obeundi ac differē
di quippe cum Romanis ciuibus: inter ciues romanos cēt tuta libertas:
Quod ideo cōmemorandū putaui: quia hic sextus libellus usq; ad Cæ-
sarem Augustum: de quo hæc dicuntur: extenditur. Quod si aliq hanc
lucidissimam rationem itritam putant: suisque diis potius assignant:
quos primū prudentia elegerint. dein p̄cipuo cultu inuitarint ut si p̄
cos amplissimū hoc pulcherrimūque īperiū concederef: Sic. n. iactitāt:
quod ipsi optio genere sacroꝝ meruerint p̄cipuū deoꝝ fauorē qbus
ademptis uel p̄termisſis discesserint oēs adytis arisq; relictis dii: qbus
imperiū hoc steterat. Vnde q̄uis reuerētia sc̄itatistuæ multa fortissime
uerissimeque differuerit: tamen & mihi locus exigit: ut pauca subiitiaz.
Si romani colēdo deos emeruerūt fauorē deoꝝ: & non colendo amiseit:
ut ipse Romulus patēs Romæ inter tot mala ab ipso ortu suo ingruen-
tia salutis cēt: colendo q̄s meruit? An Amulius auus qui cum exposuit
ad necē? An pater: q̄ incertus fuit? An Rhea mater stupri rea? An Albani
parentes: ipsa quoque ab initio romani noīs germina p̄sequentes? Anto-
ta Italia: quæ p. cccc. annos dū audere potuit: excidio ei⁹ in hiauit? Non
inquit. sed dii ipsi: q̄a se colendos sciebant: futuros custodiere cultores
Ergo p̄æscii sunt. Si ergo p̄æscii sūt: cur hoc īperiū inter tot annoꝝ se
cula eo potissimū: tpe ad summā potentiaē arcē pduxerunt: quo ille na-
sci inter homines atque agnoscit ut hō uoluit: post cui⁹ nomen & ipsi p̄
nihilo contēpti sunt: & cū uniuerso mūdo etiam illi quos ipsi p̄uixerāt
cucurrerūt? Sed humiliter obrepit inquiūt & latenter intravit. Latētis
& humilis unde tā celebris fama: tam indubitate fides: taz manifesta po-
tentia: signis qbusdam & uirtutibus mentes hoīum sup̄stitōe sollicitas
cœpit & tenuit? Ad hæc si potuit hō: dii magis posse debuerunt. An q̄a
ille hanc potentiam a p̄e sibi traditam p̄ædicabat: puentuz est aliquan-
do ad intelligentiam illius noti & ignoti dei: quam apprehendere: ut di-
xi: nemo nisi p̄ ipsū pōt? Nec quisq; pōt: nisi qui toto se despecto: ac p̄spe-
cto conuersus ad sapiam dei oēm quærendi ratiocinationē transtulerit
ad credendi fidē. Veꝝ tamen breuiter discutio. Dii isti: quos tantos fēit
ut romanam rē publicam & ppicii p̄uexisse: & aduersi afflixisse uideāſ
eo certo tēpore: quod palam cōstat: quo nasci xpūs uoluit: & annūciari
gentibus cœpit: deuotissime atq; intentissime colebantur? Ita illi consu-
lentes & sibi & cultorib⁹ suis: nō potuerūt repellere. uel reprimere sup-
stitionē eius ppter quam spēnendos se cultoresque suos destituēdos

uiderent: q̄q̄ si ab intuitis danda uenia: nec desperandi fuerūt. si a uolūta
riis seruanda præscia. nec prius fuerant adiuuandi. Hoc factū ē inqūnt
Nā excitaūim̄ gentes: accendim̄ reges. instituim̄ leges. disposuim̄ iu-
dices. præparauim̄ pœnas suppliciis & crucib: orbē totū scrutati sum̄
si quo modo tandem christianū nomen & cultus de uniuerso mūndo pos-
set abradi. Hoc eaten̄ ē factū: donec fœcunda credulitas eousq; iter tor-
menta ac p̄tormenta p̄ficeret: q̄diu ipsum regiū culmen p̄ quod solū p̄
hiberi potuerat: occuparet. Et qd postea consecutū ē: Impatores inqūnt
x̄p̄iani cessare sacra: & claudi templū iuſſerant: atque ideo excessere oēs
adytis arisque relictis dīi: qbus īperiū hoc steterat. O quanta & q̄ ioffen-
sa lux ueritatis ē: si non aduersuse ī ultro sese offerentē imbecilli infeli-
citer oculi clauderent. Si christiana fides per multa retro tpa s̄euientib:
undique aduersū se gentibus. regib: legibus. cœdib: cruciatib: ac mor-
tibus reprimi nullo mō potuit. īmo ut dixi inter hæc & p̄ hæc creuit. cul-
tus aut̄ idolor̄ iam quodāmodo ex se deficiens ac sibi erubescēs ad unā
clementissimā iuſſionē sine ullo pœnali terrore cessauit: cui dubiuz ē
hoc per istius intelligentiæ demonstrationē de creatore suo tandem inno-
tuiffe creaturæ quē illa eaten̄ per uarias rōcinationes mentis intēt̄ q̄li-
bet aliis offuscata quāsierit: ac per hoc statī amori ci: quē etiā ignorans
dilexerat: inhæſisse. Nec igit̄ mirū ē: si in magna familia īueniūtur aliq̄
serui: qui consuetudine: lasciuiaq; seductoř assuefacti patientia domi-
ni sui ad contēptū ipsius abutant̄: unde & merito deus uel ingratatos: uel
incredulos: uel etiā contumaces uariis correptionibus arguit. Quod sp̄
utique fatendū est: tunc tamen præcipue quando adhuc per uniuersuz
mundum nulla erat ecclesia: quæ interuentu fideliū precū meritas mū
di pœnas: iustūque iudiciū dei exorata ipsius clementia temperaret. un-
de etiam hæc: quæ mala hoībus uidentur qualiacūque sint grauiora si-
ne dubio oīa fuerunt: sicut ipso ordine: quo cœpta sunt pbabūt. Bellū
Mithridaticum: uel ut uerius dicaz: belli mithridatici clades multas se-
cum īuoluens puincias tracta & p̄tenta per. xl. annos fuit. Nam. dc. lxi.
ut dixi anno ab urbe cōdita: quo etiam primum ciuile bellum cœperat
in ardescere: consulatu uero Ciceronis & Antonii: ut uerbis poete optimi
loquar: barbarico uix consūmata ueneno est. Sed ī his temporibus. xxx.
gerendi belli īueniuntur anni. qualiter aut̄. xl. a plerisque dicti sint: nō
facile discernitur.

Hic dicit de Mithridate rege Ponti atque Armeniae.

Gitur Mithridates rex Ponti atq; Armeniæ postq; Nicomedē
Bithyniæ regem:amicū populi romani regno priuare molit' ē
atque a senatu monitus. si facere tētaret bellū sibi a populo ro-
mano inferendum fore:iratus Cappadociam continuo peruasit atq; ex-
pulso ab ea Ariobarzane rege cunctā puinciam igni ferroque uastauit
Bithyniam deinde pari clade corripuit Paphlagoniam simili exitu affli-
xit:pulsus ex ea Philomene & Nicomedē regib'. Post cū uenisset Ephes-
sum:crudeli præcepit edicto ut per totam Asiam quicūq; inuēti essent
ciues romani sub una die oēs necarens.& factū est.Nec explicari aut cō-
prehendi ullo'mō uerbis pōt:quæ tunc multitudō romanorū ciuiū cæ-
sa sit:quis mōror plurimārū puinciarū:quis gemitus occidendoꝝ pari-
ter at que occidentiū fuerit:cū singuli quique aut pdere innocētes hos
pites & amicos:aut ipsi periclitari pena hospitū cogerēf. Archela' quo-
que dux Mithridatis cum.cxx.milia peditū atque equitum in Achaiā
præmissus:Athenas cunctamq; graciā partī ui:parti deditiōe obtinuit
Sylla cui post consulatū mithridaticum bellum obuenerat:Archelaū
apud Pyræum Atheniensiū portum septēplici muro cōmunitū diu ob-
sedit. Ipsam Atheniensiū urbem ui cepit:ac postea iusto prælio cum Ar-
chelao conflixir.Centū &.x.de exercitu Archelai interfecta.iiix.x.milia
supfuisse referūttur.Cōperta clade mithridatis lectissima.Ixx.M.militū
Archelao in subsidiū misit ex Asia.Secūdo prælio ex his.l.M. interfecta
sunt.ibique Diogenes Archelai fili' trucidat' ē.Tertio bello oēs copiæ
quas Archelaus hēbat extinctæ sunt.Nā.xx.milia militū eius i paludē
pulsa cū Syllæ fidē iplorarent:insatiabili uictoris ira interfecta sunt.to
tidēque alia in flumē coacta ac necata.teliq miseroꝝ passiꝝ trucidati sūt
Porro aut Mithridates in Asia nobilissimārū urbiꝝ principes occidere:
bonaque coꝝ publicare aīo intenderat.Cnnque iā.M dc:ita interfecisset
Ephesii exemplū uerētes excluso præsilio ei portas obieceīt.Similiter
Smyrnæi.Sardi.Colophonii.Trallianiq; fecerīt. Perturbatus Mithrida-
tes p Archelaū duceꝝ suū cū Sylla de pace pepigit.Interea Fimbria ma-
rianorū scelegꝝ satelles hō oīum audacissim' Flaccū consulē:cui legatus
ierat apud nicomediam occidit:ac mox arrepto exercitu mithridatis filiū
ex Asia ad Miletopolim fugās stationē regis iuadit.ipsumq; Pergamo
pellit.fugientēque infecut' apud Pitanam obsedit:& pfecto cepisset:si
Lucius Lucullus ciuib' discordiis curā rei publicæ prætulisset:Cūq;
eū mari coartare obiecta classe uoluisset:ab Iliensib' repulsus est. Inde
Fimbria Iliensib' irat' a qbus p Syllanæ p̄tis studio obiectu portarū re-
pulsus uidebas:ipsam urbē Ilium antiquā illā Romæ parentē fūditus

cæde incendioq; deleuit. sed eā Sylla cōtinuo reformauit. Idē Fimbria apud Thiatyrā cum exercitu Syllæ obsideref: despatione adactus: in tē plo Aesculapii manu sua iterfectus est: Fanni & Magnus de exercitu Fimbriæ pfugi Mithridati sese adiūxerūt: quoq; hortatu Mithridates cū Sertorio p legatos in Hispaniam missos: fœdus pepigit. Sertorius ue ro ad cū marcum mariū firmandi fœderis cā misit: Quē rex apud se re tentū breui ducem fecit in locū Archelai: q se ad Syllam cum uxore libe risque contulerat. marius & Eumach' duces a mithridate aduersus Lu cillum missi: magno exercitu breui cōgregato cum Publio Rutilio apd Chalcedoniam cōgressi sunt. cūque cum plurima exercitus ipsi' pte cæ ciderunt. Lucullus mithridatē Cyzicenos obsidentem fossa cinxit: euz que, quod faciebat: pati cōpulit: atq; ad ipsos Cyzicenos: ut bono aīo es sent nuntium misit unū ex militibus Nandi pitū: q duobus utribus su spensis medi' ipse regulā tenens plantisq; subremigans septē milia pas suū transmeauit. Mithridates inopia laborans partē copiar; instructa; armis domū abire p̄cepit: quam Lucullus excipiens uniuersa; disper dit. Nam amplius: xv. milia hoīum tunc interfecisse narrat: Tūc & Fan nius qui se mithridati iunxerat & metophanes regius prætor a mamer co uicti cū duobus. M. eq̄tum in mœsiām pfugerunt. Atque īde in Ni coniam digressi in colles cāposque & in heremos inciderūt: ubi nō soluz montes usti: uel saxa quasi quadam fuligine offuscata cernunt. uerum etiam campi ambusto solo squalidi per. l. passuū sine ullo ignis uel for nacis indicio & pendulo in pfundū cinere putres iacēt. Tribus etiā locis torrida uoragine ostendūt: quas græci physis uocant: In qbus dum oberrantes inopinatis tandem piculis empti sunt: & clam ī regis castra ue nerunt. Deiotarus rex Gallogræciā p̄fectos regis bello trucidauit. In terea mithridates apud Cyzicū eadem mora: qua obsidebat: obfessus ī magnam penuriam pestilentiamque exercitū suū coartauit. Nam plus q. ccc. milia hoīum fame & morbo in eadem obsidione amisisse fer: ipse cum paucis arrepta naui clam fugit ē castris: Lucullus in cruēto milite spectator cladis alienæ nouū genus uictoriæ adeptus ē. moxq; mariū adort' uicit: atq; fugauit. In quo prælio plus q. xi. milia marianor; mili tū interfecita referūt. Lucullus postea cū codē mario nauali prælio cō gressus. xxx. & v. naues regias & cōplures onerarias aut demersit aut ce pit. Multi ibi ex his quos Sylla p̄scripserat: interempti sunt. Marius po sterā die de spelūca ubi latebat extractus: imeritas hostilis animi pœnas luit. Eodē uero Lucullus ī petu Apamea; uastauit. & sub mōte Olym po prius Athan munitissimam ciuitatē captam expugnatāq; diripuit.

Mithridates aduersus Byzantiū instructa classe nauigans tempestate correptus. lxxx. rostratas naues p̄didit. Ipsa cum quassata iam nauī met geref: in Myopatōnē Seleuci piratæ: ipso pirata iutante trāsiluit: Inde Sinopen: ac postea myson cum magna difficultate puenit.

Hic dicit de Catilina: ubi de incesto accusatus est.

Odem anno apud Romanā Catilina incesti accusat⁹: quod cu⁹ Fabia uirgine uestali stup⁹ cōmisiss⁹ arguebat: Catuli gratia fultus euasit. Lucullus Sinopen expugnatur⁹ obsederat. Hāc seleucus archipitata & Leocares spado qui præsidii cā præerat: expolia tam atque incensam reliquerūt. Lucullus miseror⁹ hostiū intestina clade p̄motus celeri occursu imissum restrinxit incēdiū. Ita misera ciuitas uersa uice hostium socio⁹ que: unde defendenda: disp̄dita. & unde defendenda seruata ē. At uero Marcus Lucullus qui Curioni in macedonia successerat: totam Bessag gentē bello appetitam in deditiōnem recepit. Eodē tpe metellus prætor siciliæ cū fœdissima illa Gaii Verris prætura siciliam afflictā iuenisset: maxie Perga nōne archipirata nefariis prædis & cædib⁹ dilacerante: qui pulsa classe romana syracusanū portū obti nuerat: mox eū nauali terrestriique prælio cōminutū sicilia decedere cō pulit. Præterea Lucullus transgressus Euphratē & Tigrī apud Tigra no certam urbē cū Mithridate & Tigrane cōgressus: paruissima suorū manu magnū hostiū numer⁹ occidit. Nā. xxx. milia hoīu⁹ in eo bello cæ sa referuntur. Tigranes uix. cl. cqtib⁹ comitatus aufugit: diademate & tiara ne agnoscereb⁹ abiectis. Tunc ad Lucullū toti⁹ pene orientis suppli ces uenere legati. Imminente hyeme p̄ Armeniā in mesopotamiā regres sus Nisibin urbē illis in locis tunc inclytam expugnauit & cepit.

Hic dicit: ubi p̄ oīa maria piratæ se diffuderūt.

Isdem diebus piratæ p̄ omnia sparsī maria etiam non tantu⁹ in tercipientes nauium cōmeatus: sed etiam insulas p̄uinciasque uastantes ipunitate sceleris. & auditate prædæ uulgo seſe affo ciantes in imensū augebanſ. Quos Gneius Pōpeius post multam quidē uastationem: quam tefra marique diu egerant: mira tandem celeritate cō pressit. Eodem tempore Cretam insulam per bienniu⁹ metellus euerit. diuturnoq; bello domitam in potestatē redigit: legesq; minois romāis legibus p̄mutauit: Pompei⁹ postea successor Luculli ī mōre Armenia

iuxta montē Dastrachū castra regis obsidione cōclusit. Rex cū omnib^o
copiis eruptione per noctē facta insupctiā per sequentes bello repellere
statuit. Pōpeius fugientes persequi intēdit. Itaque bellū nocte cōmissū
est. Luna tūc orta a tergo romanis erat. Regii longitudine umbræ pxi
mitatē hostiū rati cuncta in irritū tela fuderūt. Romani ueluti incēmes
postea aggressi sine labore uicerūt. Nanq^z de exercitu regio. xl M.cæsa
uel capta sunt: romani uulnerati. M. uix aūt. xl. interfecti. Rex inter tu-
multus belli fuga lapsus adiut^o etiā beneficio sub lustris noctis euasit.
relictusque ab oībus amicis philosophis:scriptoribus regi:uel carminū
ac medicis solus per deuia equū manu trahens. atque ad oēs nocturnos
strepitus trepidans in quoddā castellū diuertit:atq^z inde in Armeniam
perrexit. Pōpeius regem insecurus inter duo flumīa. quæ ab uno mon-
te diuersis specubus exoriūt:hoc ē Euphratem & Araxē urbē Nico-
polim scribus lixis & ægris uolentib^o condidit. Oranti Tigrani ueniam
dedit. Exercitū Hærodis albanor^o regis præfectosq^z ciuster prælio uicit
Postea epistolas Hærodis & munera cū Albanis instauranda libēter ac-
cepit. Attacem regem Iberiæ bello fudit:totamq^z Iberiā in deditiōnē ac-
cepit. Inde cū Armeniā. Colchos. Cappadociam. & Syriam ordinatis re-
bus cōposuisset: pmouens de Ponto in Parthiā ad Hecbatanā urbez ca-
put Parthici regni. l. die uenit. In Bosporo Mithridate cerealia sacra ce-
lebrante terræ motus adeo grauis repente exortus ē:ut magna clades ex
eo urbiū atque agro^o secuta narref. Eodē tpc Castor Mithridatis præ
fectus:qui Panagorio præerat:interfectis amicis regis arcē occupauit &
iī. Mithridatis filios ad præsidia romana transmisit. Mithridates accen-
sus ira in scelera exarsit. Nā cōplu restūc amicos suos & Exipod^o filiū
suū interfecit: cū antea iam aliuz Homocharem patricidio trucidasset.
Pharnaces alter filius eius exemplo fratre territus exercitu ad persequē-
dum se missum sibi conciliauit. & mox aduersus patrem duxit.

Hic dicit de fine uel exitu Mithridatis.

Ithridates diu ex altissimo muro filiū p̄ecatus: ubi inexorabi-
lē uidit: moritur^o exclamasse serf. Quoniam Pharnaces inquit
me mori iubet: uos si estis dii patrii: p̄ecor ut quandoq^z & ipse
hanc uocem a liberis suis audiat. Statiq^z descendens ad uxores. pellices.
ac filias suas uenēnū omnibus dedit: Quod cum ipse nouissim^o hausiss^z
nec tamē ppter remēdia quib^o uitalia sua aduersus noxios succos s̄epe
obstruxerat: ueneno cōfici posset: frustraq^z spatiaref: si quo tādē modo

infusa pestis per uenas uegetatione corporis acti discurreret: gallū quen
dam militē iam fracto muro discurrentē iuitauit eiq; iugulū præbuit.
Hūc exitū Mithridates habuit uitæ. nobisq; sententiæ suæ fortissimum
argumentū reliquit: hō oīum ut fers: supstitiosissim⁹: annos nat⁹. lxxv.
habens secū sp philosophos. oīumque artiū peritissimos. Si estis iquit
dii patrii. Ita ille diu colendo ac diu quærendo p̄senserat. hos non eē cer
tos deos. qui esse putabant. Rex multæ expientiæ atque æuo grauis uebx
deū: ad cuius noticiā non nisi auditu per fidē uenis: non itelligebat. hos
aut falsos esse rationis ipsius luce præuiderat: aliud consuetudini: aliud
menti suæ tribuens. Si estis inquit dii. Hoc dicere est. ego sentiens super
hominem esse potentiorē ipso homine potestate precandi necessitate
motus cōmendo diligentiam. & excuso ignorantiam meam. Inuoco qui
est. dū conuenio: qui non est. Quapropter cū dolore & timore considerā
dum: qua pœna. quo ue iudicio digni erunt. qui contra interdictū iā pro
palate & publicæ ueritatiseos sectant & colūt deos. de qbus etiā illi iam
tunc dubitare poterant: q adhuc præter eosdē scire nihil poterant. Verū
tamen breuiter consulo: qualia tūc toto orienti tpa uidebant: cū per. xl.
annos miseræ nationes alternis tantor ducū uastationib⁹ terebant. Cu⁹
quæque ciuitas tantis concursibus media incuitabiliter periclitabat. id
accensura alter⁹: unde alter⁹ temperasset. hoc mox habitura supplicii qd
remedii ad tēpus habuisset: cū trepide diuersar⁹ puinciar⁹ legatōes īter
succedentes romanor⁹ duces & truculentiorē noticiam Mithridatē al
ternis ad utrūque put queque sors belli attollebat. & incertis satissacti
onibus transserebant: augendo pericula quæ sanabant. Nūc qd cōtinuo
Pōpeius hō romanor⁹ moderatissim⁹ per plurimas ptes orientis finito
Mithridatico bello egerit: paucis pferam.

De Pompeio dicit: qui cum audisset mortuum Mithridatē
multa fecit bella in oriente.

Nno ab urbe condita. dcc. lxxxix. Marco Tullio Cicerone &
Gaio Antonio consulibus: Pōpeius occisi Mithridatis nuncio
accepto Syriā & Phœnicē bello aggressus Ithyreos primū Ara
basque pdomuit. urbēque eorū quā Petrā nominat: cepit. Hinc ad Iudæ
os quibūs Aristobolus expulso fratre Hyrcano prim⁹ ex sacerdote rex
præcerat: atque ad Hierosolymā urbē eorū Gabinū cum exercitu mittit.
Ipse cōtinuo subsecut⁹ & a patrib⁹ urbe suscep⁹: sed a plebe muro tēpli
repulsius expugnationē eius intendit. Id non solū natura loci: uebx etiā;
ingēti muro fossaq; maxima munitū: cū alias aliis legiōes dies noctesq;

succedere sine requie cogeret: uix tertio mēse expugnauit. xiii. M. ibi iudæor̄ cæsa narrans. cætera multitudo in fidē uenit. Pōpeius muros ciuitatis eueri & equarique solo iperauit. & cū aliquantos Iudæor̄ securi p̄cussisset. Hyrcanū sacerdotio restituit. Aristobolū captiuū romam duxit. Hoc bellū orientis cū. xx. & duobus regib⁹ sese gessisse ipse Pōpeius p̄ contione narrauit. Interea coniuratio Catilinæ aduersus patriā p̄ eosdem dies in urbe habita ac p̄dita. in Hetruria uero ciuili bello extincta est. Romæ uero consciī cōiuratiōis occisi sunt. sed hanc historiā agēte. Cicerone & describente salustio satis oībus notam: nūc a nobis breuiter fuisse perstrictā sat est. motus etiam a Pēlignis ort⁹ a Marcellis patre & filio per Luciū Vectiū p̄ditus patefacta Catilinæ cōiuratōe quasi suc̄cisa radice cōpressus est: & de utroq; per Bibulū in Pēlignis per Cicero- nem in Brutiis uindicatū est.

Hic dicit de Heluecior̄ gente fortissima & gentibus Gallō: cū q̄bus pugnauit Cæsar & uicit.

Nno ab urbe eoudita. dc. Ixxxxiiii. Gaio Cæsare & Lucio Bibilio consulibus lege uatinia Cæsari tres p̄uincia cū legionibus se p̄tē in quinquenniū datæ: Gallia Transalpina & Illyricū. Galliam Comatam postea senatus adiecit. Hanc historiam Suetonius Tranquillus plenissime explicuit: cuius nos competes portitinculas decerpsimus. Helueciorum animos fortissimæ Gallorum omnium gentis ea uel maxima causa: quod perpetuo pene cū germanis bello altercabatur: a quibus Rheno tantum flumine dirimuntur: Orgentorix quidā princeps gentis spe totas inuadendi gallias in arma accenderat: Quo cætē optimates correpto: & ad mortem coacto cohibere tamen semel aīatas ī p̄dām plebes ne quiuetunt: Qui coniuratiōe facta ac die dicta exuisti uicis ac domib⁹ suis: ne quod desiderium ex spe recuertendi foret: p̄fēcti sunt. Quos cum apud Rhodanum flumen obuios Cæsar habuisset: magno difficultique bello bis uicit. uictosq; ad deditiōē coegit. Horū fuit: cū primū p̄gressa est oīs multitudo: Heluecior̄. Turingor̄. & Baiō utriusque sexus ad. clvii. M. hominū. Ex his. xlvi. M. in bello ceci detunt. cætera in terras p̄prias remissa sunt. Postea Cæsar contra Ario uistum regem excitantem inuehentemque secū incredibiles germanor̄ copias: q̄b⁹ nuper uniuersos Galliar̄ populos subegisse iactabat: apud sequanos uicit. Cuī autem diu exercitus Cæsaris Germanor̄ multitudo & uirtute perterritus pugnam detrectasset: Ariouist⁹ ī Germania; arrepta nauicula Rhenū trāsuect⁹ effugit. uxores uero ciuīduæ totidēq;

filiae captæ sunt. Fuerūt autem in exercitu Ariouisti Arudes Marcomanes
Triboci. Vangiones. Nemetes. Edures. & Suevi. Pugna maxime grauis
ex phalange Germanorum fuit: quā coacto in unū agmine: scutisq; supra
capita contextis ad irrūpendā romanorum aciem tūti ūdiq; præstruxerūt.
Sed postq; aliqui romanorum militū agilitate audaciaque insignes supra
obductam saliere testudinē. scutisque sigillatim uelut squamis reuul-
sis desup nudos deprehensorū detectorūque humeros pfoderunt. territi
hostes nouo mortis pīculo terribilē dissoluere cōpagem. Exinde in fugā
uersi per. I. M. passū insatiabiliter cōfisi sunt: neque coniici numerus po-
tuit Germanorum: uel quantus fuerit occisorū. Post hāc Belgarū' gens quā
tertia pars Galliarū est: aduersus Cæsarem exarsit: Quorum distributiō
cōpia hāc fuit. Bellouagi: qui cæteris numero & uirtute præstare uidētur
habuerūt lectissimā. Ix. M. armatorū. Suessones ex. xii. oppidis. I. M. Nerui
quorum adeo indomita feritas prædicabat: ut nunq; in id tūpis mercatores
ad se admiserint: uina cæteraque uenalia deferre: quibus inducta iocun-
ditas torporem uirtutis afferret: habuerunt similiter. I. milia. Atrabites
etiam & Ambiā. x. milia. Morini. xxv. M. Menapi. ix. milia. Caleti. x. milia
Velocasses & Veromādui & que. x. milia: Atuatici. x. & ix. milia. Cōdru-
si Eburones. Cercesi. Cenomani: qui uno nomine Germani uocātur xl
milia. & ita fuisse referūtur. cc. lxxxv. milia armatorū lectissima. His re-
pente silua erūpentibus exercitus Cæsaris pturbatus atque in fugā acto
plurimis suorum amissis tandem hortatu ducis restitit. uictoresq; aggres-
sus usque ad intermissionē pene deleuit. Igis Cæsar magnis in Gallia rebū
gestis: cū in Italiam proficiēti decreuisset: Galliā cū legione. xii. ad Vera
grados Edunosque misit. Qui cū hyemandi cā in uico Veragradorū:
cui nomen erat Octodorus consedisset: mediāq; oppidi partē: quā tor-
rente diuidebat accolis concessisset: quadā die eosdem discessisse per no-
ctem ac pīximo insedisse colli uidet. Quippe illi paucitatē uix mediæ le-
gionis despectui habētes: ultroneā sibi prædā nullo cessuro negocio arbi-
trabant: finitimosq; suos in hanc cōdis ac prædā societatē uocauerunt.
Igis Galba tā præsentib; pīculis circū septo ac tērido iter uarias consul-
tatōes certi cōsiliī incerto repente Galli descēsu mōtis effusi ea castra īp-
fecta circūdant: rārosque per uallū pīpugnatores saxis telisq; onerant.
Cūq; iā castra irrūpenf: Pacuuii primipilaris & Voluseni tribuni cōsi-
lio cūcti Romani portas erupūt. incautosq; subito aggressi hostes pri-
mū pturbauerūt. deinde in fugā uersos miserabili strage fudeūt. nā apli-
q. xxx. milia barbarorū tunc cæsa referunt. Igis Cæsar cum iam pacatas
uniuersas Gallorum gentes putaret: ad nouū & maximū bellū; retractus

cit. Nāque dū Publius Crassus adolescens cū legiōe septima oceanō te-
nus apud Andegauos hyemat: Venetii cæteriq; confines repete i arma
coniurant. legatos Romanorū uincūt. eosque ita demū se reddituros: si
obsides suos recipient: Romanis indicant: socios sibi ad id bellū Osissi-
mos. Lexouios. Namnetes. Ambibaritos. Morinos. Diablios. & Mena-
pios assisūt. auxilia quoq; a Britania accersunt. Cæsar p Crassu; de re
bellione dedita; gentiū certior factus q; uis intelligeret: quanta ineundi
belli difficultas cēt: tamen rē tanti negotiū non negligendā ē ratus: ne cæ-
teris exēplo eiusmodi audendi licentia laxaret. Itaque terrestri pālio p
sequi hostes frustra aggressus: quippe cū hostes p interfusa ex oceanō
æstuaria: atq; inaccessos recessus tuti terrarū finibus munire; naues lō-
gas ædificari in Lygere fluuio iubet: p quē in oceanū deductæ constite-
rūt. Moxque ut ab hostibus uis; sunt: cōtinuo. ccxx. naues eorū paratae
atque oī genere armorū istructissimæ pgressæ portu ex aduerso steteāt.
Bruto circūspiciente imparem longe nauiuū esse confictū: q; a barbarorū
naues solidō robore intextæ: saxorū modo adactos rostratae ictus retū
debant. Hoc primū auxilio fuit: quod falces acutissimas non p̄tinaciter
contis p̄fixas: finib; aut subnexas pauerat: q; bus cum opus cēt: appre-
hensos eminus rudentes: subductis hastis bus pet funem falcē retrahen-
do succiderent. His celeriter expeditis diuumpi hostiliū antemnaru; ar-
mamenta p̄cepit. Ita antemnis ruentibus complures ilico naues uelut
captas imobiles reddidit. Alii hoc piculo territi: suspensis uelis qua uē-
tus intenderet fugere conati. cessante mox uento destituti ludibrio fueū.
Romanis: Itaque incensis omnibus nauibus: ierfectisq; his qui pugna-
uerant Galli reliq; sese oēs dediderunt: Sed Cæsar maxime ob iniuriā le-
gatorū: & ut genti ad oīa consilia mobiliteribilis exempli notā inureret
cunctis principibus p tormenta ierfectis reliquos sub cotonā uēdīdit
Iisdem diebus Titurius Sabinus Aulercos. Eburones. Luxouiosque q
primates suos: quod auctores belli refusitandi cē nollent: ierfecerant
eruptione facta incredibili cæde deleuit. Publius uero Crassus cū in Aq-
taniam puenisset: bello exceptus est. Nāque sociato magno eq̄tatu pede
stribusque copiis p̄ualidis Romanos adorti diu grauiter turbauerit.
Post uicti: atq; in oppidū sociatī coacti: obfessisq; cū se expugnari ui-
derēt: armis traditis in deditō; recepti sūt. Aqtani clade p̄moti tūndique
exercitū contrahūt. de citeriore quoq; Hispania auxilia accersūt. duces
bello maxie eos p̄ficiūt: q; cū Sertorio militauerant. Hi omnes dū ob-
sidionē Crasso parant i castris suis Crasso obruente deleti sūt. Nam ex
Aqtanis & Cantabris: quoq; l. M. tunc in auxilium uenerāt. xxxviii. M

cæsa referunt. Cæsar Germanos: q Rhenū cū imēsis copiis trās miserat: simul & totas Gallias subiicere sibi parabant: bello adortus usq; ad iter nitionē cecidit. Quoꝝ fuisse numerꝝ ad. cccc. l. milia ferūt. Tunc Cæsar i Germaniā facto ponto transgredieus Sycambros & Vbios obsidiōe liberat.

Hic dicit: qualiter Cæsar Gallias subiecit. & transiuit in Britaniā.

Veūos maximā & ferocissimā gentem: quoꝝ esse. c. pagos & populos multi p̄didere: totamque Germaniā aduentu suo terret moxque in Galliam rescisso ponte concedit. Inde ad Morinos uenit: unde in Britanniā p̄ximus & breuissimu transitus ē. Nauibꝝ citer onerariis atque actuatiis. lxxx. præparatis in Britanniā transuectis. Vbi acerba primū pugna fatigatus: deinde aduersa tēpestate correptus plurimam classis p̄tem & non paruam militū: eq̄tum uero pene oēm disperdit. Regressus in Galliam legiōes i Hyberna dimisit. ac. dc. naues utriusque cōmodi fieri impetauit. Quibus iteꝝ in Britanniam primo uere transuectus: dū ipse in hostē cum exercitu p̄git: naues in ancoris stantes tēpestatæ correptæ uel collisæ inter se: uel harenis illisæ ac dissolutæ sūt. Ex qbus. xl. pierunt. cæteræ cū magna difficultate repatæ sunt. Cæsar is equitatus primo cōgressu a Britannis uictus: ibique Labienus tribunꝝ occisus est. Secundo prælio cū magno suoꝝ discrimine uictos Britanos in fugam uertit. Inde ad flumen Tamesim p̄fectus est quem uno tantū loco uadis transmeabilē ferunt. In huius ulteriore ripa Cassouella uno duce imensa hostiū multitudo conserderat: ripamque flumīs ac pene totum sub aqua uadū acutissimis sudibus p̄struxerat. Quod ubi a romaniis deprehensū ac uitatū est: barbaræ legiones nō ferētes siluis sese abdideret: unde crebris eruptionibꝝ Romanos grauiter ac s̄æpe lacerabant. In tere Trinobantū firmissima ciuitas cū Androgorio duce datis. xl. obsidibus Cæsari sese dedit: Quod exemplū secutæ urbes aliæ cōplures i fœdus Romanorꝝ uenerūt. iisdeque demonstrantibus Cæsar oppidū Cassouellaunū inter duas palludes situm obtenuit insuper siluas munitū oibusque rebus confertissimū tandem graui pugna cepit.

Capitulū reuerso uidelicet Cæsare a Britannia iteꝝ Galli rebella uerūt: & uicti sunt.

Xin Cæsar a Britannis reuersus in Galliam postquam legiōes in hyberna misit. repētinis belloꝝ tumultibꝝ ūdiq; circūuentꝝ

& conflictatus est. Nāque Ambiorix cū Eburonatibus & Atuaticis eō
spitans aīatus Treuiros & consilio Cottam & Sabinū legatos apud Ebu
ronas cū tota funditus legione insidiis circūuentos iterfecit: Ambiorix
hac uictoria elatus Atuaticos & Neruios plurimosque alios raptim in
arma contrahit: atque ad Ciceronē legatū qui similiter tūc legioni i hy
bernis præterat: contendit. Multitudo hostiū ex hoc colligi potuit: qd'
cum in obsidione castroꝝ uallum circūdandum esse a captiuis romanis
doccentur: & instīa ruralia non haberent: gladiis concidendo terram &
sagulis exportando uix tribus horis uallū pedū. x. & fossam pedū. xv. p
milia passuū. xv: i circuitu p̄fecerūt. Prætrea. cxx. turres miræ altitudi
nis extruxerūt. & cū septē dies noctesque succidui hostiū cunei pugna
rent: ac uentus subito plurimus exortus eēt: testas fūdis feruentes intor
sere: flāmataque tela focis: ac mox concepto igne tutilantia intra astra ie
cerūt. Quo facto p cuncta culmina raptim uent' insistens sparsū aīauit
incendiū. sed nec sic quidem Romani cū undique obruerent uulnerib:
laboribus. uigiliis. ieuniis. incēdiis uecesserūt. Tandē Cæsari nunciatū
est: unam deletā esse legionē: alterā iam pene confectā. Aduentāte uero
cū duabus legionibus Cæsar deseruere hostes obsidionē: atq; in eū cū
cti raptis copiis ruūt. Cæsar paruissimis castris cōsulto condidit. equiti
busque præmissis: ut fugā fingerent: i petrauit: ut ad trāsitū uallis quæ
media erat: sibi q; piculosa uidebas: hostes contēptu sui iuitaret. Quib:
aduentantib: in uer obstrui portas præcepit. Quo uiso Galli: quasi iaz
uicissent: ad obducendū extrinsecus uallo conuersi sunt. Cæsar totis re
pente portis paratū effudit exercitū. uersosq; in fugā Gallos uastissima
cæde confecit. Nā. lx. M. fuisse tunc referunt: e quibus pauci p paludes
iuias euaserūt. Induciomarus Treuiros princeps magnas armatorꝝ co
pias habens: postq; de cōsensu Galliæ totius certior redditus est: Labieni
castra legionēque cui is præterat: quod facilī fractu arbitrabas: delere sta
tuit. ac deinde Eburonibus Neruiisque coniūctus ad opprimendū Cæ
sarem p̄gere. Labienus qbus pōt artibus simulat timorē: atq; ita Induci
omarus negligentiorē cū insultantib: copiis p uallo oberrantē repentina
eruptione p̄strauit. Hac uictoria Labieni reliq Gallorꝝ conatus repressi
sūt. & Cæsar paulo q; tior reliqua pte hyemis fuit. Sed itelligēs sibi ma
iora belli supēsse negotia maxic: q; plurima pte exercitus amissa: aliisq;
grauiter sauciis: ne ad sustinendū qdem sibi idoneos: ne dicā ad compri
mendum Gallorꝝ i petum uideref: Gneio Pōpeio consule conscribi legi
ones: sibique in auxiliū mitti petit. Itaque ante exactā hyemē tres ad eū
legiones uenerunt. Igit Cæsar postq; i unū hostiū copiæ coirent: i cunte

uere aggredit trepidos & opprimere sparsos in finibus suis parat. Primū itaque Neruios & fines diripit. prædam uero quæ copiosissima erat: exercitui permittit. Deinde Menappos: qui sibi ppter imensas paludes atq; ipeditissimas silvas munitissimi uidebant: tribus agminibus inuadit. ni miaque cæde uulgo agitato residuos supplices in ditionē recepit. Labienus sequenti prælio oēs Treuitorū copias interfecit: atque in bellū p. uocatas: priusq; Germanis aduentantib; iungerent. & continuo ipsa; ciuitatē capit. Cæsar ulcisci morte; Sabini & Cottæ legatorū uolēs i Amborigem & Eburones deletæ legiones auctores: postq; in Arduennā siluam refugisse cōperit: quæ silua totius Galliæ maxima ē. atque a ripis Rheni finibusque Treuitorū ad Neruios usque ptingit. & in lōgitudine plus q. l. M. passū patet: permetiens rem sui maximi piculi fore: si per obstructas spatioseasque silvas ignoti diuiderent. hosque locis notissimū quærerent: oēm Galliā p nūcios inuitat: ut quique sūm placitū suū reconditas in Arduenna silua p̄tēdas quærant. ditipiantq;. Quo facto Gallis utrīque morientibus maximas romanorū iurias sine cuiusq; Romani discrimine uindicauit. Ita hoc tutissimo uincendi genere securū in Italiam rediit. Igis Cæsare in Italiam reuerso Gallia rursus in arma cōiurat: multique simul populi coeūt. Dux his Vergentorix fuit: cui cōsilio statim oēs Galli ciuitates suas ultiro incenderūt. prima a suis incensa Biturigo. Inde ad Cæsarem q magnis itineribus per Narbonensem p uinciam clam ad exercitū recurrerat: īpetū faciūt. Cæsar tūc oppidū nomine Cenapū obsidione concluserat: Quod diu oppugnatū tādē post multas romanorū clades pluvio die cū hostilium machinorū augmēta: Neruiique clanguerent: applicitis turribus captū atque delctū ē. xl. ibi hoīum. M. fuisse referunt: e quibus uix. lxxx. per fugam lapsi ad proxima Galloꝝ castra uenerūt. Præterea Arverni cæterique cōfines sollicitatis etiam ad se Heduis multis aduersus Cæsarē præliis bellauerūt: Qui cū se pugnando fatigati in quoddā castellū recepissent: milites prædæ inhiantes ad expugnationem oppidi animū intendūt: frustra Cæsare de loci iniquitate causante. Itaque ibi Cæsar erūpentibus de sup hostibus presus multa exercitus sui pte perdita uictus aufigit. Dum hæc ad Chaie stam geruntur. Vergentorix: quē omnes conseusu pari regem præoptauerant suadet: uti ex tota Gallia oēs: qui arma ferre possent: huic bello præsto sint. Hoc enim esse unum bellum: quo aut perpetua libertas aut æterna seruitus: aut mors oīum consequatur. Itaque absq; eo numero quem infinitum ante contraxerat: equitum circiter octo. M. peditū. ccl. M. contracta sunt. De hinc duo colles sibi iuicē obuerlos rōani galliq;

ceperūt. Vnde multis s̄epe erptionibus & uariis puentibus p̄æliates tandem romani p̄æcipua Germanor̄ equitū: quos sibi iam dudū aīcos nūc in auxiliū acciuerant uirtute uicerūt. Vergentorix alia die congre gatis oībus qui fuga euaserant: dixit se auctore bona fide defendēdæ li bertatis atque rūpendi fœderis fuisse: & nūc siue romanis se se ad mortē oēs offerant: siue solum p̄ oībus dedant: paratū animo fote. Itaq; Galli uoluntatē: quam pudore aliq; diu texerant: quasi ex consilio regis assu merent: illico sibi ueniam precantes: eū solū uelut auctorem magni scele ris dediderūt. Bellouagi oībus finibus Galloꝝ gentis ipsoꝝ opīone for tiores habebant. Hi Chorreo duce bellū instaurāt. sibi que in hāc susce pti belli societatem Ambianos Aulercos Velocassos Athrabitesq; coniungūt. & locū quendā cinctū atque ipeditū undiq; paludib̄ capiunt. cōmisso que p̄ælio magnam remor̄ manum: quæ auxilio romanis erat trucidant. Deinde cuꝝ opportunū sibi locū insidiis p̄uisū occupassent atque hoc cōperto romani ad insidiaꝝ locū instructi ordinatique uenis sent: cōmisso p̄ælio Gallos fugientes eisdem locoꝝ munitionib̄ quib̄ clausi fuerant: incluserūt. cūctosque ad internitionē cecideūt. Ibi Chor reus uel fugam uel deditiōne detrectans romanos: ne uiuus caperet in stanter ocridendo: ut occideref: coegit. Igitur cū pacatā esse uniuersam Galliam Cæsar neque ausurā forc ad aliquos aspirare motus arbitraref legiones in hyberna dimisit. ipse tamen Ambiorigis fines q̄ tot bella ex citauerant: horrenda hoīum strage uastauit. At uero Gaius Caniniꝝ legatus bellū apud Pictonas iuenit: ubi magna hostiū multitudo impeditam itinere legionē circūdedit. atq; ad extremū discrimē adduxit. Por ro Fabius alter legatus acceptis Caninii litteris in Pictonas p̄ficiſcit. Ibique a captiuis de opportunitate locoꝝ certior factus inopinantes ho stes opprimit. magnisq; stragibus factis plurimas p̄ædas agit. Deinde cū Caninio signū aduentū sui dedisset: Caninius totis castris subito exiliens se se iniecit hosti. Ita Fabio ex alia pte & Caninio ex altera insistēt maximo & diuturno bello īnumerā galloꝝ copiæ trucidatae sunt. Inde Fabiꝝ in Carnutes p̄fectus ē. Sciebat. n. Dommacū ducē antiquissimūz rebellionistotiꝝ incentorē ab hoc bello clapsū: si Aremoricis gentib̄ ad iunctus esset: maximos iteꝝ tumultus in Gallia esse motuꝝ: sed adhuc eos ipsa nouitate trepidantes mira uirtute & celeritate perdomuit. Inte rea Draptes unaque Literius cū adesse Caniniū & legiones esse in finib̄ suis uiderent: undiq; collectis copiis oppidū intrant quod in editissima montis arce pendēs duab̄ p̄tibus p̄ abrupta latera nō puo flumine cīge bas. medio deinde descensu largissimo fonte secuꝝ plurimaq; introrsuꝝ

copia frumenti tutū irritos pcul discursus hostium despiciebat. Caninius quod solum romana pūsione potuit: abos duces cū parte copiæ plurima in campū euocatos maximo prælio supauit. Nā uno e dueib^z interfecto alter cum paucissimis fugit. Nullus in oppidū rediit. s^z ad id oppugnandū Cæsare opus fuit: Itaque certior p nuntiis factus Cæsar accurrit: circū spectisque oībus: uidet: si expugnari ui moliatur: ludo & spectaculo hostiū delendū esse exercitum suū. hoc solum esse præsidiū si quoquo modo hostes aqua arceās. Sed & hoc quoque nisi Cæsar nemo potuisset. siqdem fons quo ad potū utebantur: medio deuexi mōtis latere fundebatur. Cæsar ad pximum fontis admoueri uineas: turreq^z extrui iubet: fit magn^z ilico cōcursus ex oppido. Quib^z sine piculo præ liantibus Romani q̄uis ptinaciter obſisterent: crebriusq^z succederet: cō plures tamen trucidans. Igitur extruitur agger & turris pedu^z. lx. cui^z uette x̄ quare ad fontis locum posset: ut uel ex æquo tela coniici queāt uel præcipitata desup saxor^z uolumina nō timeri. Oppidani autem ubi examinati siti nō solū pecora sua: uer^z etiam infirmiores hoīum ætates uident: cupas pice seuo & scindulis repletas: ac deinde īmissio igne ī pna præcipitant. easque ipsi toto oppido effusi subsequūf. Ardentib^z machini niscū graue præliū suis Cæsar ac piculosum uideret īminere: cohortes in circuitu oppidi ire uelociter p occultū īpat atq^z undiq^z subito uastū clauorē attollere. Quo facto cōsternati oppidani: dū recurrere ad muni endū oppidū uolunt: ab oppugnatōe turris uel demolitione aggeris re cesserunt. Illi tamen q ad incidendas fontis uenas sub obtētu aggeris tu ti cuniculos p̄fodiebant: reptos in abstruso aquar^z meatus p multa diui dendo tenuari in semetip̄lis. cōsumique fecerūt. Oppidani fonte siccato ultima despatione correpti deditiōne sui faciūt. Cæsar aut̄ oīb^z q̄ arma tulerāt manus sustulit. & uitā reliqt: quo testatior eēt & posteris pœna improbor^z. Multum enī ad coercendam audaciam ualet ppositu^z puni tionis exemplū: cum ipsa miseri præsens forma uiuentis & ad recordati onem admonet couscios & ad sc̄iscitationem cogit ignaros.

Hic dicit: quomodo Galli exhausti & domiti sunt.

Xhaustis atque edomitis Gallis Cæsar securus cū legionib^z in Italiam rediit: nullos post se Gallo^z motus p̄timescēs: certo se sciens minime aliquos: qui uel moueri audeant: uel si moueāt: timendi sunt reliquise. constitui nunc ante oculos uelim exanguem de fœtamque Galliam post illas ardētissimas febres internosq^z æst^z uitaliū

K z

molliora torrentes:ut sese habeat:quanta macie:quantoq; pallore sit:q; demissa ac resoluta iaceat:q; ipsos quoque necessarii officii motus ne cū dem incursum malorū reuocent:pertimescat.Irruit enim in eam repenti no impetu Romanus exercitus:ueluti fortissimo corpori fortior lues: quæ tanto grauius acceditur:quanto ipatiētiuſ toleratur.Sitiebat miſera:cum instantे gladio pſiteri ſponſionem ſeruitutis aeternæ auulſis in ſuper obſidibus cogeretur.Sitiebat:ut dixi:notam illam oībusq; ſua- uiffimā uelut aquæ gelidæ dulcedinē libertatis.quantoq; eā magis ſub trahi intelligebat:tanto auidi⁹ deſiderabat.Hinc illam tam frequens cōtra uictita p̄aſumptio ſuadebat.& p defendenda libertate iportūa liber tas:præreptaque inſatiabiliter potiundi licentia:quod male conceptam p̄niciem reſtringere uidebaſ:augebat.Hinc roman⁹ exercit⁹ ante pugnā inſidiator argutior.hic in pugna hostis infeſtior.hic poſt pugnā uictor imitior.hinc oīa ad domandā ipatientiam crudelitatis.hinc iaz nec reme diis credebaſ.Itaque ſi interrogare poſſem hanc:de qua loqmur natiōi: quid tunc:cum hæc ipſa ſuſtinebat:de illis t̄pibus iudicaret:reſpōderet: ut arbitror:dicens.Sic me illa tunc febris exanguē reddidit ac frigidā fe cit:ut etiam hæc:quæ oēs pene perſtrinxit:ferueſacere uel cōmouere ne quiuerit.atque ita me Romani inclinauerunt.ut nec ad Gotos ſurgam.Sed ne ipſa qđem Roma clades quas intulit:euitauit.Exercitæ nāq; diu aetæque ſunt p totos mundi cardines potentia ducū:uiresq; legionu;: quæ in ſeſe cōcurrentes ei⁹ damno uincetent:cuius piculo ninceretur.

Victorem ſcilicet a Gallia Cæſarem reuertuſi ciuilia bella ſequūſ: & Crassus consul p̄uintiam ſoritus eſt in Parthos

Am uictorem Cesarē de Gallia reuertuſi ciuilia bella comitata ſunt.aliaque grauifima mala.interfecti apud Parthos Crassi & trucidati exercit⁹ preceſſerūt.Anno ab urbe cōdita.d. lxxxx vii.Crassus in cōſulatu collega Pōpeii p̄uintiam ſoritus i Parthos:hō inexplibilis cupiditatis:audita in Hierosolymis tēpli opulentia: quam Pompeius intactam reliquerat:in Palestinam diuertit.Hierosolymam adit.templū ſuadit.opes diripit.Inde p Mesopotamiam tēdēs i Parthiā quacunque iter habuit ſociis ciuitatibus auxilia indixit.precia exegit. moxque ut Euphratē transiit:ilico Abgeſen legatum ab Herode rege Parthorū ad ſe miſſum obuiū habuit:a quo uchemēter incepit⁹ eſt: qđ cōtra fœdus Luculli & Pōpeii auaritia ſuadit⁹ Euphratē trāſierit. Quā obrē ſine mora futuꝝ:ut p auro Parthico ſerico ferro onerareſ. Itaq;

tu ppe Caras uentū esset. Parthi subito ingruētes cū Sucena & Sylacea
præfectis: sagittis oppræsserū romanos. Cœcidere ibi plurimi senatores. ali
qui etiā consulares & prætorii uiri. Crassus quoque fili⁹ Crassi lectissi
mus iuuenis in acie occisus ē. Præterea quatuor cohortes cū Varguteio
legato mediis deprehensæ cāpis interfectæ sunt. Surenas rapto equitatu
Crassum pseq intendit. cūque circūuentū ac frustra colloquiū eius pe
tentē interfecit: q̄uis uiuū auferre maluisset. Pauci noctis beneficio libe
rati Caras confugerūt. cognita clade Romanorū multæ orientis puicæ
a societate & fide populi Romani defecissent: ni cassius collectis ex fuga
militibus paucis intumescētē Syriam egregia animi uirtute ac modera
tione pressisset: Qui & Antiochum copiasque eius ingētes prælio uicit.
& interfecit. Parthos quoq; ab Herode in Syriā missos: iamque īgressus
Antiochiam bello expulit. ducēque eorū Osagen interfecit.

Narrat hic de Romano exercitu. qualiter ut ocean⁹ c̄rescit & minuit

Gitur Romāi status agitur sp alterna mutatio. & uelut forma
oceani maris: quæ oī die dispar nunc succiduis per septem dies
attollis incrementis: nunc consequentibus totidē diebus natu
rali dāno & defectu interiore subducitur. Ut enī de p̄ximis ordinar: cim
bris Tigurinisque uincitibus: cum apud Rhodanum flumen roman⁹
exercitus periit: & artissimas Roma sensit angustias: refusa cōtinuo cla
de cimbroꝝ magis elata prouentibus prior⁹ oblita defectuum ē. Hāc de
inde recentissimæ prosperitatis iactantiam Italicum bellum & dilacera
tio syllana castigat. Rursus post hanc domesticā intestinamque p̄niciē
qua usque ad medullas pene euiscerata & exesa est: paribus ppe modū
spatiis tempor⁹ non solum reparata ueretiam extenta est: cum Lucull⁹
Asiam: Pompeius Hispaniam: cæsar, Galliam perdomuit. Romanūque
imperiū usque ad extremos propemodū terræ terminos propagatu⁹
est. Hanc nunc amplissimam dilatationem uastissima ruina consequit.
Apud Parthos enim consul romanus occiditur. exercitusque deletur.
atrocissimum illud Pompeii & cæsaris bellum ciuile conscribitur. & in
ter hæc Roma ipsa repentina correpta incendio concrematur. Anno si
quidem ab urbe condita. dcc. incertum unde concretus plurimaz partis
urbem ignis iuasit. neque unquam antea tanto correptam ac uastatam
ciuitatē ferūt. Nam. xiiii. uicos cū uico iugario cōsumptos memoriæ p
ditū est. Hic iam ciuile bellū cōmittitur: quod magnis iam dudū dissen
sionibus ac molitionibus parabatur.

Hic de bello ciuili dicis inter Cæsarē & Pompeiū: & de incendio urbis.

Am rediens cæsar uictor de Gallia decerni sibi absenti altere cōsulatum poposcit. Contradicturn est a Marcello consule adni tente Pompeio. deinde decretū est a senatu: ut i urbē Cæsar nō nisi dimisso exercitu ueniret. & ex Marcelli consulatu auctoritate ad legi ones quæ apud Nuceriam erant Pōpeius cū iperio missus ē. Cæsar Ka uennam sese contulit. Marcus Antonius & Publius cassius tribuni plebis p cæsare intercedētes: intercedente Lentulo cōsule curia foroque p habiti ad cæsarē pfecti sunt. curione cœlioque simul comitantibus. Cæsar Rubicone flumine transmeato mox ut Ariminuʒ uenit. v. cohortes: quas tunc solas habebat: cū qbus ut ait Liuius: orbem terrarū adorū ē: quid facto opus esset edocuit. Deplorans aut iniurias suas causam belli ciuilis p restituendis in patriam tribunis esse testatus ē. Inde p Antoniū septem cohortes: quæ apud Salonē morabans a Lucretio recepit: tresq; legiones: quæ Domitio apud Corphiniū erant ad partes suas traduxit. Pōpeius atque oīs senatus crescentib⁹ Cæsaris uiribus trepidi: tanquaz Italia pulsi: in Græciā transuecti Durachiū gerendi belli sedē delegerūt Cæsar Romam uenit. negataque sibi ex æario pecuniam fractis forib⁹ iuasit: protulitque ex eo auri pondera. iiiii. M. cxxxv. argenti pondera. p pe. dcccc. M. Inde digressus Ariminū ad legiones mox alpes transuectus Massiliam uenit: ad quam oppugnandā quod receptus nō esset. Treboniū cū tribus legionibus relinquens ad Hispanias cōtendit: quas Luci⁹ Afranius & Marcus Petreius & Marcus Varro Pompeiani duces cum legionibus obtinebant. Ibi multis præliis Petreiu⁹ Afranniumq; superato cōposita pactione dimisit. In ulteriore uero Hispania duas legiones a Marco Varrone suscepit. similiter & duces eius. Post hæc Curio Catonem Sicilia expulit. Valerius Cottam Sardinia. Tuberoneʒ Aphrica Varrus eiecit. Cæsar Massiliam rediens obsidione domitā uita tantuʒ & libertate concessa cæteris rebus abrasit. At uero Dolobella ex pte Cæsaris in Illyrico per Octauiu⁹ & Libonem uictus: copiisq; exut⁹ ad Antonium fugit. Basilius & Salusti⁹ parantes singulas legiōes: qbus præcerat similiter & Antonius. Hortensius quoq; ab ifimo mari cū classe cōcurrens: oēs pariter aduersus Octauiu⁹ & Libonē pfecti & uicti sunt. Antonius cū se Octauio cū. xv. cohortibus dedisset: oēs ad Pōpeiu⁹ a Libone deducti sunt. Curio ex Sicilia i Aphricā cū exercitu transgressus ē. Quē Iuba rex continuo exceptū cū oībus copiis trucidauit. Octauius Salōnas oppugnare conatus omnes pene copias quas duxit: amisit. Cæli⁹ de

Cotta

sciuit a Cæsare. ac se Miloni exuli iunxit. Cumque ambo scruorū manū
Capuā oppugnare molirent: occisi sunt. Bibulus apud Corcyram podo-
re uictus: quod custodiæ ei⁹ quam pelago & oppido prætēdebat hostis
illuaserat: media sese uigiliisque cōfecit. Appius Claudi⁹ Censorin⁹: qui
iussu Pōpeii Græciam tuebatur: iam abolitam poetici oraculi fidē uolu-
it expiri. Quippe ab eo uates adactus descendere in specū respōdisse serf
de bello consulenti. Nihil ad te hoc Romane bellū pertinet. Eubœæ cœla
obtinebis. Cœla aut̄ uocant Euboicū sīnū. Ita Appius perplexa incert⁹
sorte discessit. Admonet nos aliquid obrectatoribus nostris consultor
iste cōsulere. Querebantur utique fide christianoꝝ sibi sacra interdicta
ceremoniasque sublatas: & ob hoc ideo maxime: quod extis uaticiniisq;
cessantib⁹ futuræ clades q̄a sciri nequeūt: nō uitans. Cur ergo lōge atc
īperiū Cæsar is nativitatēq; christi: sicut ipsoꝝ auctores attestant: abo-
lita fuerit poetici oraculi fides: abolita aut̄ ideo: q̄a contēpta. porro aut̄
quare contēpta: n̄i q̄a uel falsa: uel uana: uel dubia. Vnde prudenter
poeta præmonuit. incōsulti abeūt sedēque odere Sibyllæ. & ne forte id
paruipendant: quod contēptu abolitū atq; antiquatū fuit: hoc ē aut̄ no
men: aut̄ sedē: Appollo ille Phythius erat: quē ferūt magno ilio Phyto
ne serpente intersecto: toti⁹ uaticinatōis auctore & principe: heredē & se
dis & dīnationis & noīs extitisse. ibique eū reddere elegisse responsa. ubi
orta cū auctore ipsa dīnatio uidebatur. Præterea quæ p alias quoq; ter-
rare partes spumantibus buccis: rabidoq; discursu oīs furiatorꝝ ruat
insania: ad quem plurimi terrarꝝ reges: quasi ad uiuam uocē cōsulti nu-
minis cucurrerūt: cui s̄epissime ipsi Romani quoq; opulētissima dona
miserūt. At si Apollo iste Phythius paulatim discernēte expientia con-
tēptus relictus atque abolitus ē: qd uiuū de mortua pecude: qd ueꝝ de
amente muliercula sparī pōt: Quid postremo: inflauit cū pinguis ebur
Tyrren⁹ ad aras: expositis opim⁹ pecudis in restīnis nō finxit esuriēs?
nā sicut ipsi fatentur: uel obscura uel falsa dicendo ipse Apollo seducit
Quā ob rē æquo aīo ferant: si imitari interī nolunt: nos id ueritatis iudi-
cio & phibere: quod potuerūt maiores eoꝝ uel expiendo contēnere. In-
terea apud Durachiū multi orientis reges ad Pompeiū cū auxiliis con-
uenerunt. Quo cum Cæsar uenisset: Pompeiū obsidione frustra cīnxit:
ipse terrā. xv. M. passuū fossa præstruens: cū illi maria paterent: Pōpei⁹
castellū quoddā p̄pinquū mari: quod Marcellinus tuebaf: euertit: præ-
sidiaque Cæsar is: quæ ibidē morabant: occidit. Cæsar Torquatū legio
nēq; unā: ut expugnaret: aggressus ē. Hoc piculo socioꝝ Pōpei⁹ cogni-
to: oēs eo copias cōtraxit: in quē se illico Cæsar omissa obsidiōe cōuexit

Torquatus autem uestigio prouisus auersus insecutus est. Ita Cæsar is milites incipiti piculo territi ipso Cæsare frustra obstante fugerunt. Pompeius uero cæsar is quoque testimonio uictor psequentem reuocauit exercitum. xxiiii. M. militum cæsar is. centuriones. xxxii. equitesque Romani complures in eo prælio cæsi sunt. cæsar inde citato agmine per Epix in Thessaliam prexit. Pompeius uero cum maximis copiis secutus. bellumque cōmissum est. Itaque instruens utrinque acies. Pompeius. lxxxviiii. cohortes triplici ordine locauit. Fuerunt autem peditum. xl. M. equites in sinistro cornu. d. in dextro. d. Præterea reges multi: senatores: equitesque Romani plurimi. absque leuium armaturam magna copia. cæsar similiter. lxxx. cohortes triplici ordine disposuit: cui fuerunt minus quam. xxx. M. peditum. equites. M. Videre ibi & gemere erat contractas Romanorum uires in campis Pharsalicis ad occisionem mutuam constituisse: quas si concordia rexisset: nulli populi: nulli reges ferre potuissent. Prima congressione equitatus Pompeii pulsus sinistra latera nudauit. Deinde cum diu utrinque dubia sorte cæderent: atque ex alia parte Pompeius inter hortandum diceret. parcite ciuibus nec tamen faceret. ex alia uero Cæsar hoc faceret: quod urgeret: dicens. miles facie feri. parce ciuibus. tandem uniuersus Pompeii fugit exercitus: castraque direpta sunt. Cæsa sunt in eo prælio Pompeianorum. xv. M. centuriones. xxxiiii. Hic exitus pugnae ad Paleopharsalum fuit. Pompeius fugiens in hostio pene amnis onerariâ nauâ nactus in Asiam transiit. Inde per Syr in Aegyptum uenit: ibiique mox ut litus attigit iussu ptolemæi adolescentis in gratiam Cæsar is uictoris occisus est. Pompeii uxor filique fugerunt. Catera pœpiana classis direpta est. oibusque in ea erant crudelissime trucidatis. ibiique & Pompeius Bithynicus occisus est. Letulus uero uir consulatis apud Pelusium interfactus est. Cæsar cōpositis apud Thessaliâ rebus Alexâdriâ uenit: platoque ad se ac uiso Pompeii capite anuloque flevit. Cūque se in regiam receperisset: eludebat a tutoribus: quominus pecuniam accipiebat: tēpla sua astu spoliantibus: ut & regios thesauros uactios cōsternerent. & in iudeâ Cæsar is populum concitarent. Præterea Achillas dux regius: ibutus semel Pompeii sanguine: Cæsar is quoque necesse meditabat. Nam iussus exercitum dimittere cui præcerat. xx. M. armatorum non modo spruit imperium: uer & acie direxit. In ipsa prælio regia classis forte subducta iubet incendi. Ea flâma cū parte quoque urbis iuasisset. cccc. M. librorum p̄ximis forte ædibus condita exuisset: singulare pfecto monumentum studii: curraq; maiorum: qui tot tantaque illustriū ingeniorum opera cōgesserat. Únde quilibet hodie: quæ in tēplis extant: quæ & nos uidimus armaria librorum quibus disceptis exinanita ea a nostris hoībus nō solum tibis memorētur:

quod quidem uerū ē:tamen honestius creditur:libros alios fuisse quesiti
os qui pristinas studioꝝ curas æmularentur:q̄ aliam ullam fuisse tūc
bibliothecaꝝ:quæ extra.cccc.M.libroꝝ fuisse:ac per hoc euasisse credas.
Cæsar postea insulam ubi Pharuseſt:cepit. Eo Achillas cum Gabinia
nis militibus uenit.ingens pugna commissa est.magna ibi Cæſarianorꝝ
militum multitudo cecidit. omnes etiam interfectores Pompeii interfec-
ti sunt.Cæsar ui insistentium hostium pressus scapham ascendit:qua
mox pondere subsequentium grauata ac mersa per.cc.passus ad nauę
una manu eleuata:qua chartas tenebat natando puenit.mox nauali cer-
tamine pulsatus magna facilitate classem regiam depreſſit & cepit.

Potentibus Alexandrinis regem reddidit Cæsar.

Alexandrinis potentibus regem reddidit:monitū:nt magis ami-
citiam Romanam:quam arma experiri studeret:qui tamē ut
liber fuit:illico bellum intulit.sed continuo cum toto exercitu
ſuo & ipſe deletus est.Nam.xx.M hominum in eo bello cæſa referūtur
xii.M.cum.Ixx.Iongis nauibus dedita.v.naues ex uictoribus cecidisse
referuntur.Rex ipſe adoleſcens ſcapha exceptus ut fugeret:multis insi-
lentibus mersis necatusque est. Corpus eius ad littus deuolutum iden-
tio loricæ aureæ cognitum fuit:Qua Cæſar Alexandriam præmissa ale-
xandrinos omnes ad deditiōnem desperatione compulit. regnumq; Ae-
gypti Cleopatre dedit.Inde Sytiam peruagatus pharnacem i ponto ui-
cit.Postea quam Romanam uenit:dictator & consul creatus in Aphricāꝝ
transiit.& apud Tapsum cum Iuba & Scipione pugnauit.maximamq;
hominū multitudinem ibi interfecit:Caſtra utriusque direpta ſunt.Ix.
elephantī capti.Cato ſeſe apud Uticam occidit.Iuba percussori iugulū
præcio dato præbuit.Petrius eodem ſe gladio perfodit.Scipio in nauī:
qua ad Hispanias fugere contendens uento coactus in Aphricam redie-
rat:ſemetipſum iugulauit.in eadē nauī etiam Titus Torquat' occiſus
est.Cæſar Pompeii magni nepotes:filiāque Pompeiā:ſimulque cuꝝ his
Faustum Syllam & Afranniū & Petriuꝝ filium iuſſit occidi.Inde qua-
tuor triūphis urbem ingressus:disposito:recupatoq; rei publicæ ſtatū
continuo in Hispanias contra pōpeios pōpeii filios pfect'.xvii. quiā egrē-
ſus ab urbe fuerat:die Saguntū peruenit.statimq; aduersus pompeios
duos & Labienū atque Actium Varū multa bella & uaria forte geſſit.
Ultimum bellū apud Mundam urbem gestum est. Vbi tantis ē uiribꝝ
dimicatū.tantaq; cædes acta:ut Cæſar quoq; ueteranis etiā ſuis cedere

non erubescens tibi cū cædi cogique aciem suā cerneret: præuenire morte futurū uicti dedecus cogitarit: cū subito uersus in fugam Pompeiorū cessit exercitū. Et qdēm eo die hoc bellū auctuū est: quo Pompeius patet ab urbe bellū gesturus aufugēt. iiii. que annis hoc ciuile bellū id est in ter toto orbe tonuit. Titus Labienus & Auctius Varus in acie cæsi sunt. Gneus Pompeius cum c. c. equitibus aufugit. frater eius Sextus Pompeius contracta celeriter non parua Lusitanorū manu cū Cæsonio congressus est uictus. fugiensque interfectus est. Mūda ciuitas cum imensa hominum cæde Cæsare oppugnante uix capta est.

Qualiter in curia a senatu interfectus sit Cæsar.

Cæsar Romanū rediit. ubi dum rei publicæ statum contra exēpla maiorū clementer instaurat: auctorib⁹ Bruto & Cassio: Conscio etiam senatu plurimo in curia. xxiiii. uulnēribus cōfossus interiit: In qua coniuratione fuisse amplius q. ix. consciōs fecunt. Duo Bruti & Gaius Cassius aliique socii strictis pugionibus in capitolium secesserunt. Diu deliberatū est utrū capitolium cū auctoribus cædis opereret incendi. Corpus enim taprū populus dolore instimulatus in foro fragmentis tribunaliū ac sub selioū cremauit. Percensuit latitudinem regni sui Roma cladibus suis. atque in sua; conuersa cædē singulas quasque gentes ibidem: ubi domuit: uindicauit. Asia & Europa atque Aphrica non dico tribus mūdi partibus: sed totis trium partium angulis edidit gladiatores suos. fetiatisque inimicis spectaculū miseræ ultiōis ingressū. Nec tamen sufficit ipsas quoque cū auctoribus causas fuisse consumptas. recidit uia semina in eodem agro germinauerūt: magna cōtinuo metentibus malorū incrementa cum magno sudore factura. Victor ciuilis belli a ciuib⁹ Cæsar occiditur. in cædem uniuersitate agmina cōsciorū. Certum enim erat: quod Cæsar indigne peremptus plures posset habere ultores. Plutima nobilitas una simul catena sceleris copulat: ne forte tanta malorū materia nō belli magnitudine suppleat: sed uindictæ breuitate tenuat. Medeam illam fabulæ ferunt dentes quōdā se uisse serpentis: e qbus quasi cōpetentes semini seges armati hoīes terra emerseūt seque mox inuicē pugnando pstrauerūt. E quidem hoc poeta⁹ commenta finixerūt. Nostra aut̄ Roma Cæsare occiso quanta de cinerib⁹ ciagmina armata parturiit: quāta bella in testimoniuū miseræ fœcūditatis nō legenda pueris: sed spectāda populis excitauit. & tamen hoīs omnīus malorū initiū supbia ē. Inde surrexerūt bella ciuilia. inde ite⁹ pullulat.

Non ergo iniusta cædes est eorum: q[uod] eam iniuste insectans: si abitiois remu-
lato per ipsos & in ipsis & agit & puni: donec q[uod] detractauere collegiū
discat ferre dominatū. sūmaque impii toti ad unū redacta longe aliud
oēs homines uiuendi genus subeant: ut oēs humiliter placere studeant
nō insolēter offendere. sed ad tam salubrē hūilitatis doctrinā magistro
opus est. Itaq[ue] opportune cōpositis rebus Augusti Cæsar is t[em]pibus nat[us]
est domin⁹ christus: q[uod] cū in forma dei cēt formam serui humiliter assū-
psit: ut tunc demū aptior fieret humilitatis institutio: quando iam per
totum mundū poena supbiæ omnibus esset exemplo.

De potentia & uirtute Augusti Cæsar is.

Nno ab urbe condita. d[omi]n[um] c[ccc]x. interfecto Julio Cæsare Octauian⁹
qui testamento Iulii cæsar is auūculi & hereditatem & nomen
assumpserat: idemque qui postea rerū potitus Augustus est
dictus: simul ut Romanu[m] adolescens admodū uenit: indolem suā bellis
ciuilibus uouit. Nam ut breuiter coaceruationem malorum explicem: bel
la ciuilia quinque gessit: Mutinense: Philippense: Perusinū: Siculū: Actia
cum. E quibus duo: hoc est primū & nouissimū aduersus Marcu[m] An
tonium. secundum aduersus Brutum & Cassium. tertiu[m] aduersus Lu
cium Antoniū. quartum aduersus Sextum Pompeiū Gnei Pōpeii filiū
confecit. Antonius a senatu hostis pronunciatus Decium Brutū apud
Mutinam obsidione concluserat. consules Hircius & Pansa: & cum his
cæsar ad liberandum Deciū Brutum expugnandūque Antoniu[m] missi.
Pansa primo ueniens exceptis insidiis inter suorum clades ipse quoq[ue] pilo
grauiter uulneratus ab eodē uulnere interpositis diebus ē mortu⁹. Hir
cius auxiliū collegæ ferēs magnas Antonii copias uasta strage deleuit.
cæsar eatenus castra custodiuit. Secunda illa aduersu[m] Antoniū pugna:
magnæ utrinque strages actæ sunt. Nanque tunc ibi Hircius consul oc
cisius est. uictus fuit Antonius. cæsar uictoria potit⁹ est. cui Deci⁹ Bru
tus de coniuratione occisi Iulii cæsar is confessus preces pœnitentiæ fu
dit. Dolobella Trebonium unum ex interfectoribus cæsar is Smyrnæ in
terfecit. Dolobellam senatus hostem prouinciauit. consilium occisorum
uterque exercitus cæsari paruit. Postea Decius Brut⁹ in Gallia a sequa
enī captus & occisus est. Basilius aut̄ & que unus de percussoribus māu
seruorum suorum necatus est. Lepido satis agente cæsar Antoniū recepit
in gratiā. atq[ue] ob fidē reconciliatæ gratiæ filiū eius matrimonio sortit⁹
est. Inde cū ad urbē accessissent: ac rumor de futura p[re]scriptōe ort⁹ esset

Caitis Troianus vir prætorius nihil tamen metuēs ī cursu militū domi
suae interfectus ē. aliique cōplures trucidati sunt. Ita que ne lati² atq³ ef
frenatus p̄scriptor² c̄edes agere. cxxxii. senator² noīa ī tabula p̄posita
sunt: primū Lepidi præcepto & noīe. deinde Antonii. tertio Cæsarī. Ibi
Antonius Tulliū Ciceronē inimicum suū. ibi Lucium Cæsarē auūcu
lum suum. & quod exaggerando sceleri accessit: uiuam matrē p̄scripto
rat. ibi Lepidus Luciū Paulum fratre; suū. In eodē p̄scriptor² numero
xxx. eq̄tes Romani. multæ diu & uariæ c̄edes aetæ. Domus p̄scriptor² di
reptis omnibus dirutæ sunt. At Dolobella in Syria multa cū Cassio bel
la gessit: a quo uictus ipse se interfecit. Brutus & Cassius magnis exerci
tibus cōparatis apud Athenas conuenerūt. totamq³ Græciaz depopula
ti sunt. Rhodios Cassiū terra marique oppugnatos ad deditonem coc
git: quibus præter uitam nihil reliquit. Igif Cæsar & Antoni² eosdē in
Macedonia magnis bellor² apparatibus p̄secuti ad mortem eōpulerunt
quis manifestissime illa tūc pugna nō uitute partis Antonii sed Cæsa
ris fœlicitate confecta sit. Cæsar enim tunc æger cum se in castris capien
dæ quietis causa tenere statuisset: hortatu & precibus medici sui: qui p
somniū adnionitū sese fatebas: ut ea die castris Cæsarem salutis ipſi² cā
educeret in campum: ægre inter copias egressus est: ac mox castra ei² ab
hostibus capta sunt. sed rursus Cæsariani milites Cassii castra ceperūt.
Quare ad despationem adacti Brutus & Cassius īmaturam sibi morte; z
ante belli terminū consciuerunt. Nam ī uitatis p̄cussoribus Cassi² caput
Brutus latus præbuit. At Romæ Fulvia uxor Antonii: socrus Cæsaris
dominatū ut mulier agitabat. incertū in hac mutuatōe consularis regii
que fastigii: utq³ deficientis potentia ultima: an incipientis prima noīan
da. certe etiam in eos insolens per quos ut in soleceret agebat. Nā & Cæ
sarem reuersum apud Brundisiū cōtumeliis: factionibus: insidiisq³ pe
tiit. A quo ppulsata ad Antonium concessit in Græciam. Sextus Pōpei²
postquam se in p̄scriptor² numer² relatum comperit: conuersus in la
trocinia oēm orām Italīæ c̄adib² rapinisque uastauit. Sicilia præcepta:
cōmeatibusq³ ī peditis Romā fame affecit. Mox cu³ eo pacē triūiri: ut
nō dicā tyranni idest Lepidus: Cæsar: Antoniusq³ fecerūt. Sed cōtinuo
cum contra pactum Pompeius fugitiuos allegeret: ut hostis habitus ē.
Mæna libertus Pompeii cum. Ix. nauīū classe ad Cæsarē defecit. eidēque
classi ipse iussu Cæsarī præfuit. Idēque continuo cū Statilio Tauro ad
uersus Menecratū Pompeianū ducē nauale bellū gessit. Deinde ipse Cæ
sar aduersus eosdē Pōpeianos cruētissimū bellū gessit nauale cōfecit. s³
cōtinuo uictricē classem pene īuersam apud Scyllaceū naufragio amisiit

Ventidius Persas & Parthos in Syriam irrump. ntestribus bellis maxi-
mis fudit. regemque eorum Pacorum in acie interfecit: ea scilicet die quia Craf-
sus a Parthis fucrat occisus. Antonius uno uix castello expugnato pace cum
Antiocho fecit: ut ipse tantam rem consummasset uideretur. Venti-
dium Syriæ præfecit. iussitque ut Antigonus bellum inferret: qui Iude-
os tunc forte debellauerat. captisque Hierosolymis templum spoliaue-
rat. regnumque Herodi dederat. Quem continuo uictum in ditione
recepit. Mæna libertus cum sex nauibus ad Pompeium rediit: a quo cle-
menter receptus Cæsar is classem incendit: quis nuper Cæsar alteram se-
cundo naufragio perdidisset. Idemque Mæna postea ab Agrippa naua-
li prælio circuuentus cum sex triremibus ad Cæsarem transiit. Sed huc
Cæsar tertio transfugam indulta tantum uita segnem reliquit. Deinde
Agrippa inter Milas & Liparas aduersus Democham & Pompeium na-
uale bellum gessit. ac uicit: ibique tunc natus. xxx. aut demersit aut cepit
reliquis laceratis. Pompeius denique Messanam confugit. Cæsar itea
Tauromeniam traiecerat: quem repentino impetu Pompeius affixit.
Vnde multis diuersis nauibus suis ac magna multitudine suorum mili-
tum perdita in Italiam Cæsar aufugit. nec interueniente mota in Siciliâ
rediit. Ibique Lepidum ex Africâ aduentantem obuium habuit: sum-
mas sibi partes terrore: minis: ac superbia uendicâtem. Post dies paucos
Agrippa iussu Cæsaris a littore cum acie instructa prospectans atrocis-
sime nauali prælio aduersus Pompeium conflixit. & uicit. Nam. clxiii.
naues aut demersit: aut cepit. Pompeius cū. x: & vii. nauibus uix clapsus
euasit. Lepidus magna. xx. legionum insolentia tumens: cum Messanâ mi-
litibus permisam diripuisset: ipsum Cæsarem ad se uenientem semel at-
que iterum spretit. ac potius telis appeti iussit. Quæ ille collecta in leuum
brachium lacerna repellendo uitauit. Mox immisso equo ad suos fuer-
sus instructu exercitu aduersus Lepidum ueniens plurimas legiōes Le-
pidi: paucis interfectis: transire in suam partem cōpulit. Lepidus tamen
intelligens: quo uanitas sua tenderet: deposito paludamento: assumpta
que ueste pulla supplex Cæsari factus uitam & bona impetravit: perpe-
tuo quidem multatus exilio. Taurus Cæsar is præfectus tota pene Si-
ciliam ferro pertentatam: conterritamque in fidem recepit. xliii. legiōes
sub unius tunc imperio Cæsaris erant. Milites multitudine ferociores
quosdam pro accipiendis agris tumultus excitauerunt.

De Antonio uicto & mortuo.

Ed Cæsar aio ingēs. xx. M. militū exauctorauit. xxx. M. suorū
dominis restituit. vi. M. quorū domini non extabant: in crucem
egit. Quans urbem ingressus: ut in perpetuū tribuniciæ ptatis
esset: a senatu decretum est. His diebus trans Tyberim et taberna merito
ria fons olei terra exūdauit: ac per totū diem largissimo riuo fluxit. An
tonius uero postq; Araxem transmisit: omnibus undique malis circun-
uentus: tandem Antiochiam cū paucis rediit. Nam cū multitudine eq-
tum & sagittarioz ab omnibus præliis: quæ plura tētauit uictus effuge-
ret: tum præterea incertis & ignotis locis impeditus grauissima fame ad
nefandos cibos coactus est. plurimique militum sese hostibus dedideit
Inde in Græciam transiit. iussitque Pompeiū: q' uictus a Cæsare exerci-
tum bellūque reparabat: cum paucis ad se uenire. Pōpei fugiēs a Tito
& Formo Antonianis ducibus sæpe terrestri naualique bello uict' & ca-
ptus: ac post paululum intersectus est. Cæsar Illyricum & Pannoniam
partemque Italiz bellis subegit. & domuit. Antonius Artabanē Arme-
niaz regem pditione & dolo cepit: Quem argentea catena uinctum ad cō-
fessionem thesauroz regioz coegit. Expugnatoque oppido: in quo cō-
ditos esse pdiderat: magnā uim auri argenteique abstulit: Qua elatus pe-
cunia denunciari bellū Cæsari atque Octauiz sorori Cæsariz & uxori
repudiū indici iussit. & Cleopatram sibi ex Alexandria occurtere ipera-
uit: Ipse Actium: ubi classem constituerat pfectus: cum ppe tertiaz pte
remigū fame absumptam offendisset: nihil motus: remi iquit modo sal-
ui sint. Ni remiges nō deerūt: quoad Græcia hoīes hūerit: Cæsar. ccxxx
rostratis nauibus a Brundusio in Epiz pfectus est. Agrippa uero præ-
missus a Cæsare multas onerarias naues frumento atque armis graues
ab Aegypto Syria Asiaque ad subsidiū Antonio uenientes cepit. Pera
gratoque Peloponnesiū sinu Methonā urbē ualidissimo Antoniano
præsilio monitam expugnauit. Inde Corcyram cepit. fugientes nauali
prælio psecutus pfligauit. multisque rebus cruentissime gestis ad cæsa-
rem uenit. Antoni' defectu & fame militū suorū cōmotus bellū institu-
it maturare. ac repēte instructis copiis ad Cæsaris castra pcessit: & uict'
ē. Tertio post fugā die castra Antonius ad Actiū transtulit nauali præ-
lio dimicare parat'. ccxxx. rostratae fuere Cæsaris naues. &. xxx. sine ro-
stris triremes uelocitate liburnicis pares: & octo legiōes classi suppositæ
absq; cohortib'. v. prætoriis. Classis Antonii. clxx. nauū fuit: quantum
numero cedens: tantū magnitudine præcellens. Nam. x. pedū altitudine
a mari aberat: Famosum & magnū hoc bellū apud Actium fuit. Ab ho-
ra qnta usq; in horā septimā: incerta uincendi spe grauissime utrinque

cædes actæ. reliquū diei cū subsequente nocte in uictoriā Cæsar is declinavit. Prior regina Cleopatra cum. ix. uelocissimis natibus fugit. Antonius quoque detraicto insigni prætoriæ nauis fugientē secutus uxore ē Illucentia iam die uictoriā Cæsar consulūmauit. xii. M. ex uictis cccidisse referunt. vii. M. uulnerata sūt: e qbus. M. inter curandū defecerūt. Antonius & Cleopatra cōes liberos cū parte regiæ gaza ad rubrū mare præmittendos censuerūt. ipsi præsidiis circa duo Aegypti Pelusiū Parettoniūque dispositis classem & copias instaurādo bello parauerunt. Cæsar sextū imperator appellat: & quartū ipse cū Marco Lycinio Craso consul Brundusiū uenit: ibique orbis terrarū præsidia diuisis legiōibus cōposuit. Inde in Syriā: mox Pelusiū adiit: ubi ab Antonianis præsidis ultro susceptus ē. Interea Corneli⁹ gallius præmissus a Cæsare. iiii legiones quas Antoni⁹ apud Cyrenas præsidii loco constituerat: suscepit in fidē. atque inde Parettoniū primā Aegyptia Libyæ parte ciuitatem uicto cepit Antonio. ipsūque cōtinuo apud Phaœ uicit. Antonius equestre aduersus Cæsarem bellū iniit. in eo quoque miserabiliter uictus au fugit. Kalendis sextilibus prima luce Antoni⁹ cū ad instruendā classem in portū descenderet: subito uniuersæ naues ad cæsare trāsierūt. Cūque unico præsilio spoliatns esset: trepidus se cū paucis recepit ī regiam. De inde īminente cæsare turbataque ciuitate idē Antoni⁹ se ferro transuerberauit: ac semianimis ad cleopatrā in monumentū: in quod se illa mori certa condiderat: platus ē. cleopatra postq; se ad triūphu⁹ seruari intellexit: uoluntariā mortem petens: serpentis: ut putat: morsu ī sinistro tacta brachio exanimis inuenta ē: frustra cæsare etiā psyllos ad mouente q; uenena serpentiū e uulnibus hoīum haustu reuocari atq; exugere solent. cæsar Alexandria urbe oīum longe opulētissima & maxima uictor potitus est. Nam & Roma intantū opibus eius aucta ē: ut ppter abundantiam pecuniarū duplia: q; usque ad id fuerant: possessio num aliarūque rebus uenaliū precia statuerent. Occisi sunt iussu Cæsar is, maior Antonii filius & Publius caninius infestus sp cæsari: sed & Antonio infidus. & cassius Parmensis ultima uiolati patris cæsaris uictima & Quintus Olinius ob eam maxime notam: quod obscenissime lanificio textrinoque reginæ senator populi romani præesse non erubuerat. De hinc cæsar pedestribus copiis in Syriam uenit. deinde in Asiā ad hyberna concessit. ac post per Græciam Brundusiū peruectus est.

Hic Cæsar primū imperator Augustus est salutatus.

Nno ab urbe. d^oc^oxxvi. ipso i^operante C^æsare Augusto & L^ucio Appuleio consulib^o: C^æsar uictor ab oriente rediēs octauo id^o ianuarii urbē triplici triūpho ingressus ē. ac tū primū ipse Iani portas: s^olo pitis oībus fīnitīsque bellis ciuilib^o clausit. Hoc die primū Augustus cōsalutatus est. Quod nomen cūctis antea iuolatum: & huc usque cāteris in aūsum dominis tantū orbis licite usurpatum apicē declarat i^operii atque ex codē die summa rex ac potestatū penes unum cōpit esse. & mansit: quod Grāci monarchiam uocant. Porro autē hunc cē cundem diem: hoc ē octauo idus ianuarias: quē nos epiphaniā: hoc ē apparitionem siue manifestationē dominici sacramenti obseruamus: nemo credentium siue etiā fidei contradicentiū nescit. De quo nīx isti^o fidelissimā obseruationis sacro uberius nunc dicere nec ratio nec loc^o flagitat: ut & quārentibus reseruasse: & negligentibus non ingessisse uidea mur. Hoc autē fideliter cōmemorasse ideo par fuit: ut p oīa uēturi christi gratia præparatum C^æsaris i^operiū cōprobet. Nam cū p^otrū u^z Gaio C^æsare auunculo suo imperfecto ex Apollonia rediens urbem īgrederet hora circiter tertia repente liquido ac puro sereno circulus ad p^oeciē cōlestis arcus orbē solis ambiit: quasi unū eū ac potissimū ī hoc mūdo solūque clarissimū in orbe monstraret: cui^o tpe uenturus esset: q^o ipsum solem solus: mundumque totum & fecisset & regeret.

De restoratione seruorum dominis.

Einde cum secundo in sīcilia receptisa Pōpeio & Lepido legiōnibus. xxx. seruorū. M. dominis restituisset. &. xlīii. legione ssōlus imperio suo ad tutamē orbis terrenā distribuisset: ouansq^z urbem ingressus omnia superiora populi romani imperatori debita donanda litterā & tiam monumentis nēdum aboleri censuisset: in dieb^o ipsius fons olei largissimus: sicut superius expressi de taberna meritoria per totum diem fluxit. Quo signo quid euidentius q^o in diebus C^æsaris totū orbe regnantis futura christi natiuitas declarata est: christus enīz lingua gentis in qua & ex qua natus est: unctus interpretat. Itaque eu^z cōtempore: quo C^æsari perpetua tribunicia potestas decreta ē: Romā fōs olei per totum diem defluxit. Sub principatu C^æsaris romano imperio per totum diem hoc est per omne romani tempus imperii: christū & ex eo christianos: id est uictum atq^z ex eo uictos de meritoria taberna: hoc est de hospitali largaque ecclesia affluenter atque incessabiliter pcessu ros: restituendosque per C^æsarem omnes seruos: q^o tamē cognoscerēt

dominū suū: cæterosque qui sine domino iuenerintur: morti suppicio
que dedendos: remittendaque sub Cæsare debita peccatorū in ea urbe: i
qua spontaneum fluxisset oleum: euidentissima his: qui pphetarū uo
ces non audiebant: signa in cœlo & terra pdigia pdiderunt. Tertio autē
cum urbem triumphans quintū consul ingressus est: eo scilicet dic quē
supra nomina uimus: cum & Ianum post. cc. annos primū ipse clausit:
& clarissimum illud Augusti nomen assumpsit: quid fidelius ac uerius
credi: aut cognosci pōt: concurrentibus ad tantam manifestationē pace:
nomine: die: quam hunc occulto quidē gestorū ordine ad obsequiū præ
parationis eius p̄fædestinatū fuisse: qui eo die: quo ille manifestād' mū
ndo post paululum erat: & pacis signū prætulit: & potestatis nomen assū
psit? Quid aut in quarto reditu cū finito Cantabrico bello. pacatisque
oibus gentibus Cæsar urbem repetiit ad contestationem fidei: quam ex
primimus actum sit: ipso ordine melius proferetur.

Hic dicitur ubi Cæsar in Hispania uti gentes legibus suis
phibens Iani portas aperuit.

Nno ab urbe condita. decxxvi. impatore Augusto Cæsare sexi
es. & bis Marco Agrippa consulibus: Cæsar p̄s in Hispania p
cc. annos actum intelligens: si Cantabros atque Astures diuas
fortissimas gētes Hispaniæ suis uti legibus sineret: aperuit Iani portas
atque in Hispanias ipse cum exercitu pfectus est. Cantabri & Astures
Galleciæ p̄uinciæ portio sunt: qua extentum Pyrenæi iugū haud pcul
secundo oceano sub septentrione deducit. Hi non solū propriā liberta
tem tueri parati: nec etiam finitimorū p̄æriperit ausi: Vacceos & Gурgo
nios & Aurigonas assiduis eruptionib' populabans. Igitur Cæsar apd
Segissam castra posuit: tribus agminibus totā pene amplexus Cāta
briam. Diu itaque fatigato frustra atque in periculu; s̄pē deducto ex
ercitu: tandem ab Aquitanico sinu per oceanū īcautis hostibus admoue
re classem: atque exponi copias iubet. Tunc demum Cantabri sub mo
nibus Belgicæ maximo cōgressu belli euicti in Vinniū montem natura
tutissimū confugerunt: ubi obsidione famis ad extremū pene consūpti
sunt. Aracillum deinde oppidum magna ui ac diu repugnās postremo
captum ac dirutum est. Præterea ulteriores Galleciæ p̄tes: quæ montib'
siliisque consitæ oceano terminantur: Antistius & Firmi legati magnis
grauibusq; bellis pdomuerunt. Nā & Medulliū montē Minio flumini
īminentē: in quo se magna multitudo hominū tuebaf p. xv. M. passuū
1

fossi circū septū obsidione cinxerūt. Itaque ubi se' gens hoīuʒ trux natū
ra & ferox: neque tolerandæ obsidioni sufficientē: neque suscipiēdo bel
lo parē intelligit: ad uoluntariā mortē seruitutis timore concurrit. Nā
se pene oēs certatim igne ferro ac uenero necauerunt. Astutes uero po
sit is castris apud Asturam flumen Romanos: nisi pditi p̄aeuētiq; eēnt
magnis consiliis uiribusque oppressiſſent. Tres legatos cū legionib' su
is in tria castra diuīſos tribus & que agminib' obruere repenti moliti su
orū pditione detecti sunt. Hos postea Carisius bello exceptos non par
ua etiā Romanorū clade ſupauit. Pars eorū p̄ælio clapsa Lanciam cōfu
git. Cūque milites circū datam urbē incendio adoriri pararent: dux Ca
rasius & a suis ceflationē ipetrauit incendii: & a barbaris uoluntatez de
ditionis exegit. Studioſe enī nitebas integrā atq; incolumē ciuitatem
uictoriæ ſuæ teſtē relinquere. Cantabricæ uictoriæ hunc honorē detu
lit Cæſar: ut tunc quoque belli portas clanſtro cohiberi iuberet. Ita tūc
ſecūdo p̄ Cæſarē quarto post urbē conditā: clausus eſt Ianus. Post hoc
Claudius Drusus priuignus Cæſaris Galliā Rhetiamque ſortitus ma
ximas fortiſſimasque gentes Germaniæ armis ſubegit. Nam tūc ueluti
ad constitutum diem pacis festinarent: ita oēs ad experientiā belli: deci
ſionem ueſt fœderis undatim gentes cōmouebanſ: aut ſucepturæ condi
tionem pacis: ſi uincereñ aut uſuræ q̄eta libertate: ſi uincereñ Norici:
Illyrii: Pānonii: Dalmatæ: Mœſii Thraces & Daci: Sarmatæ: plurimiq;
& maxiſi Germaniæ populi per diuersos duces uel iuſtati: uel repref
ſi: uel etiam obiectu maximoꝝ fluminū Rheni Danubiiq; ſeclusi ſūt.
Drusus in Germania primo ſuceptes: deinde Tenecteros & Cathos per
domuit. Marcomannos pene ad internitioneſ cecidit. Postea fortiſſimas
nationes: & q̄bus natura uires: conſuetudo expientiā uiriuz dabat. Che
ruſeos: Sueuos & Sycābros pariter uno bello: ſed etiam ſuis aſpo ſu
pauit: Quorū ex eo conſiderari uirt' ac feritas pōt: quod mulieres quoque
eorū ſiquando p̄aeuentu romanorū inter plaufra ſua concludebantur:
defiſſentibus telis: uel qualibet re: qua uelut telo uti furor poſſit. puos
filios collisos humi in hostiū ora iaciebant: in ſingulis filiorū necib' bis
particidæ. Tunc etiam in Aphricā Vſulanos & Getulos latius uagātes
Coffus dux Cæſaris artatis finibus coercuit. atque Romanis limitibus
abſtinere metu cōpulit. Interea Cæſarē apud Tarragonē citerioris His
paniæ urbē legati Indorū & Scytharū toto orbe transmifſo tandem: ibi iue
nerunt: ultro quod iam quætere nō poſſent. Refuderūt in Cæſarē Ale
xandri Magni gloriam: quē ſicut Hispanorū Galloꝝque legatio in me
dio oriente apud Babylonem contemplatione pacis adiit: ita hunc apud

Hispaniam in occidentis ultimo supplex cum gentilico munere Eous
Indus & Scytha Boreus orauit. Cantabrico bello per quinque annos
acto: totaque Hispania in æternam pacem cum quadam respiratione laf
situdinis reclinata ac reposita Cæsar Romam rediit: Quibus etiam di-
ebus multa p se multaque p duces & legatos bella gessit. Nam inter cæte-
ros & Piso aduersum Vindelicos missus est: Quibus subactis uictor ad
cæsarē Lugdunū ueit. Panonios nouo motu intumescētes: Tiberi⁹ Pri-
uignus Cæsaris cruentissima cæde deleuit. Idemque cōtinuo Germanos
bello arripuit. e qbus. xl. M. captiuos uictor adduxit: Quod reuera bel-
lum maximū & formidolissimū. xv. legiōbus per trienniū gestum ē. nec
fere ullū maius bellum sicut Suetoni⁹ attestat post Punicū fuit. Sub eo
dem uero tempe Quintili⁹ Varus cū tribus legiōibus a Germanis rebel-
lantibus mira supbia atque auaricia in subiectos se agēs: funditus delet⁹
est. Quam rei publicæ cladē Cæsar Augustus adeo gratiter tulit: ut sæ-
pe p uim doloris caput parieti collidēs clamaret: Quītīli Vare reddē legi-
ones: Bosforanos uero Agrippa supatuit: & signis Romāis: quæ illi quō-
dam sub Mithridate sustulerat: bello recuperatis: uictos ad deditiōnem
coagit. Parthi quasi toto terrar̄ orbe uel domito: uel pacato omniū ocu-
lis signarent: atque in se solos oīs uigor Romani impīi uertendus esset.
quippe quos pristina ulciscēdæ Crassianæ cædis cōsciētia mordebat. ul-
tro signa: quæ Crasso iterfecto abstulerat: ad Cæsarem remiserūt: regiis
que obsidibus traditis firmū fœdus fideli supplicatōem eruerūt. Anno
ab urbe cōdita. dccli. Cæsar Augustus ab oriēte in occidētem. a septētri-
one in meridiem: ac per totū oceanī circulū cūctis gentibus una pace cō-
positis Iani portas tertio ipse clausit. Quas æuo per. xii. fere annos quie-
tissimo semp̄ obseratas ocio ipsa etiā rubigo signauit: nec prius unq: nisi
extrema senectute Augusti pulsatæ Atheniēsiū seditiōe & Dacor̄ com-
motione patuerat. Clausis igit Iani portis rem publicaz: quā bello quæ
suerat pace enutrire: atque amplificare studens: leges plurimas statuit:
per quas hūanū gen⁹ libera reuerētia disciplinæ morem gereret Domini
appellatiōem: ut hō declinatuit. Nam cū codē spectante ludos pñūciatū
esset a quodaz mimo: o dominū æquū & bonum. uniuersisque quasi de-
ipso dictū eē exultantes ap̄ pbauissent: statī qdem manu uultuque īde-
coras adulatiōes repressit. & ī sequenti die grauissimo corripuit edicto.
dominūque se post hoc appellari ne a liberis qdem. aut nepotib⁹ suis uel
serio uel ioco passus ē. Igis eo tempe idest eo anno: quo firmissimam ue-
rissimamque pacē ordiatiōe dei Cæsar cōposuit: natus est christus: cui⁹
aduentui pax ista famulata est: cuius ortu audientib⁹ homībus exultā

tes angeli cecinerūt gloria in excelsis deo & i tera pax hominibus bonae uolūtatis. eodēque tpe hic ad quē reḡ oīuz sūma concesserat: dominuz se oīum appellari nō passusest: imo non ausus: q̄a uerus domin⁹ totius generis humani inter hoīes nat⁹ erat. eodemq; āno tūc primū idem Cæsat: quem hstantis mysteriis p̄adestinauerat deus: censū agi singulare ubique p̄uintiā: & censeri oēs hoīes iussit: quando & deus hō uideri & esse dignatus est. Tūc igit̄ natus est christus: Romano censui statī ascriptus est. Hæc est prima illa clarissimaq; p̄fessio que Cæsarem oīuz p̄cipem: Romanosq; que dominos reḡ sigillatim cunctoꝝ hoīuz edita ascriptione signavit: in qua se & ipse q̄ cunctos hoīes fecit inueniri hominez: ascribique inter homines uoluit: Quod nunq; penitus ab orbe cōdito atque ab exordio generis huīani in hunc mūdū ne Babylonio qdē uel mācedonico: ut non dicā minori cuiq; regno concessū fuit. nec dubiū: quin oīum cognitioni fidei inspectionique pateat: qđ domin⁹ nř Iesus christus hanc arbē nutu suo auctam defensamq; in hunc reḡ apicē p̄uexerit: cuius potissime uoluit cē: cū uenit dicendus utique ciuis Romanus census p̄fessione romani. Quam ob rem q̄a ad id t̄pis peruentū est quo & dominus xp̄s hunc mūdū primū aduentu suo illustrauit: regnūq; Cæsari tranqllissimū dedit: hunc quoque sextū libellū hoc fine cōcluse tim: ut germinantia t̄pa xp̄iana magisque inter reprimētiū man⁹ crescētia: & quæ adhuc in p̄uectu posita hoīe ipsoꝝ: qbus hæc respondere cogimur insectatione mōdens: septimo libello: si tamen adiuāte domio sufficerim: cōprehendam: ut quoniā ab initio & peccare hoīes & puniri ppter peccata non tacui. nunc quoq; quæ p̄secutiones christianoꝝ acte sunt: & quæ ultiōes secutæ absq; eo quod oēs ad peccandū generaliter p̄ni sunt: atque ideo sigillatim corripiūtut: expediam.

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI IN SEPTIMVM HISTORIARVM LIBRVM PROLOGVS.

Vfficienter: ut arbitror: documenta sunt collecta: qui bus absq; ullo atcano: quod paucorū fidelius est: pbari de medio queat: unū illū & ueꝝ deum: quē christiana fides p̄dicit: & condidisse mundū: creaturāque ei⁹ cum uoluit: & disposuisse p̄ t̄pa multa: cū a multis ignorare: & confirmasse ad unū: cū per unicū declarat⁹ est: simulq; ue potentiā patientiāque eius multimodis argumentis eluxisse. In quo quidē angustas deiectasque mentes offendit paulisp itelligo

quod tantæ potentia patientia tanta misceſ. Si enī potens erat inquit
creare mundū: cōponere pacē mundi: insinuare mūdo cultū ad noticiaz
sui: quid opus fuit tanta: uelut ipſi ſentiūt & tam pñicosa patientia: ut
in ultimo errorib: cladibus: laboribusq; hoīum fieret: quod a principio
uirtute eius: quem prædicas: dei ſic potius cœpiffe potuiffet. Quibus q.
dem ueraciter respondere possem: ad hoc ab initio creatū & institutū hu
manū genus: ut ſub religionē cū pace & ſine labore uiuens fructu obedi
entiax æternitatē pñmerereſ: ſed abuſū bonitate creatoris libertatem idul.
gentis in contumaciæ uertiffē licentiam: atque ex contēptu in obliuionē
deſtuxiſſe: iuſtamque nūc eē patientiam dei & iuſticiam in utranq; pñtē.
ut nec contēptus diſpdat in totū: cui mifereri uelit: & affici laborib: duz
uelit: ſinat contēptus potens. Deinde ſubſequens eē: iuste ſp adhibere q
uis ignorantis gubernationē: cui aliquando pie reſtituturus ſit pñenitentia
antiq; gratiax facultatē. Sed hæc quoniā & ſi ueriffime fortiffimeq; dicūtur:
fidelē tamen atque obedientē requirūt: mihi autē ſi uidero ali
quem ex credituris: certe nūc cū incredulis a ctio eſt: pñpti ea proferaz
quæ ipſi & ſi probare noluerint: iprobare nō poſſint. Itaque q̄tū ad cōſci
entiam humanaſum mentium pñinet: utrique ſub reuerentia religiōis
& cōfessione cultuque ſupernā potentia uiuimus: diſtante dūtaxat fide
q; a noſtr; ē fateri ex uno & per unū deū cōſtare oīa. illoꝝ tam multos de
os putare: quam multa ſunt elementa. Si potentia dei inquiūt quē præ
dicatis fuit: ut Romanū īperiū taꝝ amplū ac tam ſublime fieret: cur igif
patientia eiusdē obſuit: ut ante nō fieret? Quibus ſub eodē uerbo reſpō
debitur. Si potentia & deoꝝ: quos prædicatis fuit: ut Romanū īperiū
tam amplū ac tam ſublime fieret: cur igif patientia eorūdē obſuit ut an
te non fieret: an ipſi dii nondū erant: an adhuc Roma ipſa non erat: an il
li non colebans: an hæc nondū idonea ad imperiū uidebatur? Si nondū
erant dii: aut potentia: ceſſat intentio. Ut quid enī iam ibi eorū
diſcutio moram: ubi ne ipſam quidē iuuenio naturam? Si autē erant dii: aut poten
tia eorū: ut ipſi iudicant: aut patientia in culpa ē: uel patientia ſi fuit: uel
potentia ſi defuit: aut ſi magis ſuasibile uideſ eē: tunc quidē deos qui p
uehēre poſuiffent. ſed nōdū extitifſſe Romanos: qui puchi iure poſſent.
Nos autē auctoreſ reſe potentiam: nō artificē ſciam quærim? De diis q; p
pe: ut putant: magnis: nō de fabris uiliffimis quæſtio eſt: quib; niſi mate
ria accedat. ars ceſſat. Si. n. præſciſſe illis ac uoluiffe præſto ſp fuit: imo
etiam ſubiacente præſcia: quia apud oīpotentia de opibus dūtaxat ſuis
hoc ē præſcire: quod uelle: quod cūque illud præſciebatur: cui uolūtas
aſtipulareſ: non expeſtari oportuit: ſed creari: maxime cū & louem illū

suū aceruos formicarū in populos hoium ludo uertere solitum ferant. Porro autē de cura cāerimoniae nec recensendū arbitror: quoniam inter sacra cōtinua incessabilib⁹ cladibus nullus finis: nulla reges fuit: nisi cū saluator mūdi christus illuxit: cuius aduentui prædestinatā fuisse ī pii Romani pacē: & suam sufficienter ostendisse me arbitror: paucis tamen adhuc supplere conabor. Principio secundi libelli cū tpa Romanæ cōditionis stili tenore p̄stringerem: multa cōuenienter inter Babyloniam urbem assyriorū tūc principē gentiū: & Romanam nūc & que gentib⁹ dominantem cōpacta conscripsi: fuisse illud primū: hoc ultimū ī periū: illud paulatim cædens: at istud sensim cōualescens defluxisse. illi "sub uno tē pore nouissimū regem: isti primū regem fuisse. Illam deinde tūc iuadē te Cyro captam uelut in mortē cōcidisse: cunctā fiducialiter assurgētē post expulsos reges liberis uti cœpisse consiliis: præcipue cū uendicante libertatē suam romā tūc quoque iudæorū popul⁹ qui apud Babyloniam sub regibus seruiebat: in sanctam Hierusalē recepta libertate redierit: tē plumque domini sicut a prophetis prædictū fuerat: reformarit. Præterea intercessisse dixeram inter Babyloniuū regnū: quod ab oriente fuerat & Romanum: quod ab occidente cōsurgens. hæreditati orientis enutrie batur: Macedonicum Aphricanūque regnū: hoc ē quasi a meridie ac septentrione breuibus uicib⁹ partes tutoris curatorisq; tenuisse. Orientis & occidentis regnū & que Babyloniuū & Romanū iure uocitari: neminez unq; dubitasse scio. Macedonicū regnū sub septentrione esse cū ipsa cœli plaga: tū Alexandi magni aræ positæ usque ad nūc sub Rhypeis mōibus docent. Carthaginē uero uniuersæ præcelluisse Aphricæ: & non solum in Siciliā Sardinia cæterasque adiacentes insulas: sed etiam ī Hispaniam regni terminos tetendisse: historiæ simul monumēta urbiūque declarant. Dictum est etiā uastatæ per Medos Babyloniam: & irruptæ per Gotos Romæ pates admodū annis numeros cucurritisse: Nūc autē his illud adiicio: quo magis clareat unū esse arbitrū sacerulorū: regnorum: locorum que oīum deū. Regnū Carthaginense a conditōe usque ad euerſionem eius paulo amplius q̄.dcc. annis stetit. & que regnū Macedonicum a Carano usque ad Persen paulominus q̄.dcc. utrūque tamen septenarius ille numerus: quo iudicant oīa: terminat. Roma ipsa etiam q̄uis ad aduentum domini uostri Iesu christi pfecto pueheretur imperio. tamen paululum & ipsa in occursum numeri huius offendit.

Hic dicit: quomodo Roma graui incendio uastata est.

Am. dec. conditionis suæ anno. xiiii. uicoseius incertum unde
consurgens flamma consumpsit. nec unquam: ut ait Liui: maiore incendio uastata est a deo: ut post aliquot annos Cæsar Augustus ad reparationem eorum: quæ tūc exusta erat: magnam uim pccunia ex ærario publico largitus sit. Poteram quoque ostendere eundem duplicatum numerus mansisse Babyloniae: quæ post M.cccc. & quod excurrit: annos ultima a Cyro rege capta est: nisi præsentium contemplatione reuocaret. Illud sane libenter adiicio: quod primi illius regum omnium Nini: quanuis & pater eius Belus obscure primus regnasse referatur: anno postquam regnare cœperat. xliii. natus est ille sanctus Abraham: cui dictæ sunt repromissiones: ex cuius semine repromissus est christus: deinde nunc primi istius imperatorum omnium Augusti Cæsar: quanuis & pater eius Cæsar metator imperii potiusquam imperator extiterit: istius inquam Cæsar: postea quia imperare cœpit emenso propemodum anno. xlii. natus est christus: qui Abraham sub Nino primo rege fuerat repromissus. Natus est autem: viii. Kal. Ianuarii: cum primum incrementa omnia anni uenientis incipiunt. Ita factum est: ut cum Abraham. xlvi. natus sit anno sub fine. xlvi. nativitatis christi conueniret: ut iam non ipse in parte tertii anni: sed in ipso potius tertio anno oriretur. Qui annus quantis: quod nouis: quamque inusitatis bonis abunda uerit: satis etiam me non proferente compertus haberi arbitror: toto terrarum orbe una pax omnium non cessatione sed abolitione bellorum: clausæ Iani gemini portæ extirpatis bellorum radicibus: non repressis cœsus ille primus & maximus fuit cum in hoc unum Cæsar: nomen uniuersa magnarum gentium creatura iurauit: simulque per communionem census unius societatis effecta est. Igitur anno ab urbe condita. dec. xlvi. natus est christus salutarem mundo afferens fidem: uere petra medio rerum posita: ubi comminueretur: qui offendet. qui crederet saluare. uere ignis ardens: quem qui sequitur: illuminatur. qui tentat exuritur. Ipse est christiano caput. saluator bonorum. malorum punitio: iudex omnium: qui formam secutus uerbo & opere statuens: quo magis doceret: patientes in persecutionibus: quas per uita aeterna exciperet: eē opere: mox ut virginis partu editus mundo apparuit: a passionibus suis cœpit. Nāque cum rex iudeæ Herodes simul ut natum comperit: necare decreuit. plurimosque tunc patuulos dum unum insectatur: occidit. Hic malignis improbe incurrentibus digna punitio est. Hinc inquantum tranquillæ agitur mundus: credentium gratia inquantum perniciose inquietatur: blasphemantium poena est: securis per omnia christianis fidelib:

Xpūs uatus

quibus aut æternæ uitæ requies in tuto: aut etiam huius ī lucro est. qđ
promptius cum per ordinem referam: ipsis rebus ostendam. Postquam
redemptor mundi dominus Iesus christus uenit in terras: & Cæsar is ē
su ciuis Romanus a scriptus est: dum per. xii. ut dixi annos: clausæ belli
portæ beatissimæ pacis tranquillitatæ cohiberens: Gaiū nepotem suum
Cæsar Augustus ad ordinandas Aegypti Syriæque paintias misit. qui
præteriens ab Aegypto fines Palestinæ apud Hierosolymam in templo
dei tunc sancto & celebri adorare cōtempsit: sicut Suetonius Tranquil-
lus refert. Quod ut Augustus comperit: prauo usus iudicio eū prudē-
ter fecisse laudauit. Itaque anno imperii Cæsar. xlvi. adeo dīta Roma
nos fames consecuta est: ut Cæsar Ianistarum familias: omnesque pegrī-
nos: seruor̄ quoque maximas copias: exceptis medicis & præceptoribus
trudi urbe præceperit. Ita peccante principe ī sanctum dei: & correpto p
famem populo: quantitatem offensionis qualitas ultiōis ostendit. De-
inde ut uerbis Cornelii Taciti loquar: sene Augusto Ianus patefactus:
dum apud extremos terrar̄ terminos nouæ gētes s̄pē ex usu: & aliquā-
do cum damno queruntur: usque ad Vespasiani durauit ī periū. Huc
usque Cornelius. Cæterar̄ & tunc capta euersaque urbe Hierosolymar̄
sicut pphct̄ pñnciauerunt: extinctisque Iudæis Titus: qui ad uindi-
candum domini nostri Iesu christi sanguinem iudicio dei fuerat ordia-
tos: uictor triumphans cum Vespasiano patre Ianum clausit. Igitur &
si sub extremis Cæsar is temporibus apertus est Ianus: tamen per multa
tempora ex' eo: quanuis in pñnciu esset exercitus: nulla bella sonuerūt
Vnde etiam dominus Iesus christus in euangeliis: cum tēporibus illis
in sūma tranquillitate uniuersus mundus ageretur: cunctasque gentes
pax una uelaret: & a discipulis suis interrogatus esset de conditiōe tem-
porum subsequentiū: inter cætera sic ait. Audituri autem estis pñalia &
opiniones prælior̄. uidete ne turbemini. Oportet enim hæc primū fieri
sed non dū est finis. Consurget enim gens in gentew. & regnū in regnū:
& erunt pestilentia & fames & terræ motus per loca. Hæc autem omnia
initia sunt dolorum. Tunc tradent uos in tribulationeꝝ. & occidēt uos:
& eritis odio omnibus gentibꝝ ppter nomē meū. Hoc aut̄ diuina pñide-
tia docēs & credētes præmonēdo firmauit. & incedulos prædicando cō-
fudit. Anno ab urbe cōdita. dcc. lxvii. post mortē Augusti Cæsar. Ti-
berius Cæsar īperiū adeptus ē. mansitque in eo annis. xxiii. Hic pñ semet
ipsum nulla bella gessit. sed ne per legatos qđē aliqua grauia: nñ si quod
tantum in aliquantis locis præcogniti cito gentiū tumores cōprimebāt
Sane. iii. imperii eius anno Germanicus Drusus filius: Caligula pater de-

Germanis:ad quos ab Augusto sene missus fuerat:triūdhauit. Ipse autem Tiberius plurima īperii sui parte cum magna & graui modestia rei publicae præfuit: adeo ut qbusdam præsidibus augēda pūntiis tributa suadentibus scripserit. Boni pastoris esse tondere pectus: non deglubire. At postquam passus est dominus Iesus christus atque a mortuis resur rexit:& discipulos suos ad prædicandū misit:Pilatus præses Palæstinæ pūnciæ ad Tiberiū imperatorē atque ad senatū retulit de passiōe & resurrectione christi:consequentibusque uirtutibus:quæ uel p ipsum factæ fuerant:uel per discipulos ipsius in noīe eius fiebant:& de eo quod certatim crescente plurimorū fide deus crederetur.

Hic Tiberius Cæsar retulit ad senatū ut christus deus haberetur.

Tiberius cū suffragio magni fauoris retulit ad senatū:ut christus deus habereſ. Senatus indignatiōe motus:quod nō sibi prius ī morem delatum cēt:ut de suscipiēdo cultu prius ipse decerne ret:consecrationē christi recusauit.edictoque cōstituit exterminandos cē ex urbe christianos.præcipue cū & Seianus præfectus Tiberii suscipi endæ religioni obstinatissime contradiceret.Tiberius tamē edicto accusatoribus christianorū mortē cōminatus ē. Itaque paulatim īminuta est illa Tiberii Cæsaris laudatissima modestia in pœnā contradictoris senatus.Nam regi quæcūque uolūtate faciebat:uolūtas erat.atque ex manu suetissimo principe sæuissima bestia exarsit. Nam plurimos senatorū p scripsit.& ad mortem coegit. Viginti sibi patricios uiros consilii cā lege rat. Horū uix duos incolumes reliquit.cæteros diuersis causis necauit. Seianum præfectū suum res nouas molientē interfecit.Filios suos Drusum & Germanicū:quorū Drusus naturalis:Germanicus adoptiuus etat manifestis ueneni signis p didit.Filios Germanici filii sui interfecit. Re ferre sigillatim facta ei horret animus pudetque.tanta libidinis & crudelitatis rabie effebuit:ut qui spreuerant christo rege saluari:rege Cæsare punirebant. Huius tamē imperii anno.xii.noua & incredibilis clades apud Fidenatiū urbē accidit. Amphitheatri cauea populo gladiatorū munus spectāte collapsa ē.& plusquam.xx.M.hominū occidit. Dignū sane posteris tantæ correptōis exemplū:tūc ad spectādas hominū mortes audios homines cōueniſſc:quando p salute hominū puidēda deus homo esse uoluisset.

Hic dicit:ubi dominus passus ē:& quod tertæ motus factus est p orbem

Einde anno eiusdem. xv. cum dominus christus Iesus uoluntariæ
quædem se tradidit passioni: sed ipie a iudeis apprehensus & pati-
bulo suspensus est: maximoterra motu per orbem facta saxa in mon-
tibus scissa sunt. maximaque urbi plurime partes plus solita concussi-
one ceciderunt. Eadem quoque die ad horam diei sextæ sol in toto orbe
obscuratus: tetraque nox subito obducta terris est: & sicut dictum est: im-
piaque aeterna timuerunt scula noctem. Usque adeo autem neque lunam
lumini solis. neque nubes obstitisse manifestum est: ut. xiiii. luna; ea die to-
ta cœli regione interiecta longissime a conspectu solis absuisse. & stellas
tunc diurnis horis uel potius in illa horrea nocte toto cœlo fulsisse re-
feratur. Quod non solum sanctorum euangeliorum fides: sed etiam aliquati
Græcorum libri attestantur. Iam hinc post passionem domini. quem iudei quæ-
tum in ipsis fuit persecuti sunt: continue clades Iudeorum: donec exinaniti
dispersique deficiant: incessabiliter perstrepunt. Tiberius siqdem iuuētu-
tem eorum per speciem sacramenti in punitias grauioribus cœli relegauit. re-
liquos gentes eiusdem uel similia sectantes urbe submouit sub pena per-
petuæ seruitutis nisi obtéperassent. Sane Asiae ciuitates illo terræ motu
diruta tributo dimissio propria etiam libertate donauit. Hic ambiguis si-
gnis ueneni obiit. Anno ab urbe condita. dcc. lxxxv. tertius ab Augusto
Gaius Caligula cœpit regnare. mansitque in ipso annis non plenis: iiii. hō
ante se oīum flagitiosissimus: & qui uere dignus Romanis blasphemantibus:
& Iudeis persecutoribus punitor adhibitus nideret. Hic: ut breui-
ter magnitudinem crudelitatis eius exprimâ: exclamasse fertur. Utinam po-
pulus Romanus unâ ceruicem haberet. Sæpe etiam de conditiōe tēpore
suorum conquestus est: quod nullis calamitatibus publicis insigniretur. O
beata germina tuis christiani quantum præualuistis in rebus humanis:
ut etiam crudelitas hominis magis potuerit clades desiderare: quæ iuuenire Ec-
ce de tranquillitate generali feritas iejuna conqueritur. Furor ipsis int' sa-
ua sedens super arma: & centum uinctus ahenis post tergum nouis: fremit
horridus ore cruento. Serui fugitiui & rebelles gladiatores perterrituere
Romam. euertere Italiam. Siciliam deletiere: iam pene uniuerso humanō ge-
neri toto orbe metuendi. In diebus autem salutis hoc est tuis christianis
couellere quiete non potest uel Cæsar infestus. hic si quædem magno & in-
credibili apparatu prefectus querere hostem viribus ociosis: Germaniam
Galliaque percurrentes in ora oceanii circa prospectum Britanniæ restitit. Cū
que ibi Minocynobellinū Britannorum regis filium: quia patre pulsus cū
paucis oberrabat: in deditioñe recepisset: deficiente belli materia Romam
tediit. Iisdem autem diebus Iudei: qui iam tunc ob passionem christi meritis

ubi que cladi bus exagi batur: apud Alexandriam seditiōe excitata p
fligati cæde: atque ab urbe pulsi expromenda querelaꝝ causa Philonē
quendam uirum sanc i primis eruditum legatum ad Cæsatē miserūt
Sed Caligula cum omnibus hominibus tum p̄cipue iudæis esset infe
stissimus: spreta legatione Philonis omnes iudeor̄ sacras ædes atq; ipri
mis antiquū illud in Hierosolymis sacrariuꝝ prophanati sacrificiis gē
tilium: ac repleti statuis simulacrisque imperauit: seque ibi ut deū coli
p̄cepit. Pilatus autem p̄fes: qui sententiam damnationis in christū
dixerat: postquam plurimas seditiones i Hierosolymis expleuit & fecit
tantis irrogante Gaio angoribus coartatus est: ut sua se transuerberans
manu malor̄ compendium mortis celeritate quæsiuerit. Gai^o uero Ca
ligula libidinibus suis etiā illud sceleris adiecit: ut sorores suas primū
stupro pollueret: deinde exilio damnaret: Qui post omnes simul exules
iussit occidi. Ipse autem a suis p̄tectoribus occisus est. Duo libelli in se
cretis eius reperti sunt: quorū alteri pugio: alteri gladius p̄ signo nomi
nis ascriptus erat: ambo lectissimorum uirorum utriusque ordinis sena
torii & equestris nomina & notas continebant morti destinator̄. Inuen
ta est & archa ingens uarior̄ uenenor̄ pocula continens. Quibus mox
Claudio Cæsare iubente demersis infecta maria traduntur non sine ma
gno pisciū exitio: quos enecatos p̄ pxima litora passim æstus eiecit. Ma
gnū uero indicium miserentis dei ppter suffragium gratiæ in populuꝝ
continuo ex pte creditur. & ppter iræ temperamentum in populuꝝ tūc
infideliter obstinatum: ut quanta multitudo hoīum p̄paratam mor
tem euaserit: ex multitudine imperfector̄ piscium disceretur: omnib^o q;
notesceret: quid tanta ueneni moles arte aucta agere in miserā ciuitateꝝ
potuisset: quæ negligenter effusa etiam maria corruptit.

Hic dicit: ubi primū uenit Romā brūs Petrus apostolus sub Claudio.

Nno ab urbe cōdita. dcc. lxxxv. Tiberi^o Claudi^o ab Augusto
quartus regnū adept^o ē. mansitq; in eo annos. xiii. Exordio re
gni eius Petr^o apostolus domini nři Iesu christi Romam uenit
& salutarem cunctis credentibus fidē fideli uerbo docuit. potentissimis
que uirtutibus approbauit. Ex in christiani Romæ esse cōperūt: sensit
que hoc collatū fidei suæ Roma beneficiū. Nam cum iterfecto Caligu
la multa mala de abrogando imperio ac re publica in antiquū ordineꝝ re
stituenda: euertēdaq; penitus cæsarꝝ uniuersa familia senat^o & consules
decreuissent. Clandius mox ut cōfirmauit iperū: magna atque adhuc

Romæ incognita usus clemētia: ne in tantam nobiliū multitudinē ultio
si cēt cœpta: sœuiret: iudiciū illud: quod ex rei publicæ statu ifeliciter cō
sultatū actumque fuerat: memoriae exemit oīumque factorum dictorum
in eo ueniam & obliuionē in perpetuū sanxit. Ita illam præclaram & fa
mosam Atheniensiuū amnestiā: quam qdē Romæ inducere Iulio Cæsar
interfecto senatus Cicerone suadente tētauerat: sed & Octavianō & An
tonio ppter ultiō extinti Cæsaris irrūpentibus in irritū cesserat: hāc
Claudius quis multo truculentiore cā in cædē conspiratorū stimularef
ultronea clementia nullo expetente firmauit. Accidit etiam eodē tēpore
præsentis gratiæ dei grande miraculū. Siquidez Furi? Camillus Scribo
nianus Dalmatiæ legatus: bellū ciuile molitus legiones multas fortissi
masque ad sacri mutationem pelleixerat. Itaque die dicto: ut in unū ūdi
que ad nouū imperatorē cōuenires: neque aquile ornari. neque cohuel
li quoquo modo signa: moueriue potuerūt: exercitus tanta & tam inusū
tata miraculi fide motus & cōuersus in pœnitentiā īperatorem Scriboni
anū. v. statim die destitutū interfecit. seseque sacro prioris militiæ conti
nuit. Tristius ac pñiciosius urbi Romæ nihil unq̄ fuisse: q̄ bella ciuilia:
satis notum est. Itaque ppter aduentum apostoli Petri & tenera christi
anos germina uix'dum adhuc patrica ad sanctæ fiduci pñfessionem erum
pentia hanc ex orientem tyrannidem & consurgens istud ciuile bellū q̄
nam diuinitusesse cōpressum neget: qui præteritistemporib' de cōpre
sione bello& ciuiliū simile pbarit exemplum? Claudio. iiii. imperii sui
anno: cupiens se utilem rei publicæ ostentare principem: bellū ubique &
uictoriā undecunque quæsiuit. Itaque expeditionem ī Britanniā mo
uit: quæ excitata in tumultū ppter non sedbbitos trāffugas uidebatur
transuectusque in insulā est: quam neque ante Iulium Cæsarem: neque
post eum q̄s q̄ adire ausus fuerat. Ibi ut uerbis Suetonii Tranquilli
loquar: sine ullo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimā iſu
læ ptem in ditionē recepit. Orchadas etiā insulas ultra Britanniam ī
oceano positas Romano adiecit impio: ac sexto q̄ pñfectus erat mēsc Ro
mam rediit. Conferat nūc: si cuiq̄ placet insula & insula. tēpus & tēpus
bellū & bellū: cæsar & cæsar. Nam de sine nihil pñfero: quoniam hoc fæli
cissima uictoria. illud acerbissima clades fuit. & sic demū Roma cognos
cat per cius latentē prudētiā in agendis rebus antea se partē fœlicitatis
habuisse: cui agnitōe suscepta plenissima fœlicitate pñfruitur: inquit už
non tamen blasphemiarū offendiculis deprauatur. Eodē āno imperii ci
fames ḡtuiſſima per Syriam facta ē: quam & pñphetæ prænuciauerant.
sed christiano& necessitatib' apud Hierosolymam conuectis ab ægypto

frumentis Helena Adiabenorum regina cōuersa ad fidē christi largissime ministravit. Anno iperii ei⁹. v. in Therā & Therasi i insulas: de p fundo emicuit belua. xxx. stadioꝝ extenta spatio. Anno eius. vii. sub p curatore Iudeæ Cumano in Hierosolymis tanta seditio in diebus azimorꝝ exorta est. ut in portarꝝ exitu populo coartato. 'xxx. M. Iudæorꝝ cæde p strata: & cōpressione suffocata referant. Anno eiusdē. ix. expulsos per Claudiū urbe iudæos Iosephus refert. sed me magis Suetonius mouet: q ait hoc modo. Claudius Iudæos i pulsore christo assidue tumultuātes Roma expulit: Quod utrꝝ cōtra christū tumultuātes iudæos coerceri & cō primi iusserit: an etiam christianos simul: uelut cognatæ religiōis homines uoluerit expelli: nequaꝝ discernis: Ve etiam sequenti anno tanta fames Romæ fuit: ut medio foro i pator correptus a populo cōuiciis & fragminibus panis turpissime infestatus ægre p pseudotyꝝ in palatiuꝝ refugiens: furorē excitatæ plebis euaserit. Paruo aut̄ intercedente tēpōr̄ xxxv. senatores & ccc. simul equites Romanos minimis causis iterfecit ipse aut̄ manifestis ueneni signis mortuus ē. Anno ab urbe cōdita. dccc. viii. Nero Cæsar ab Augusto. v. principatū adeptus ē. mansitq; i eo annis non plenis. xiiii. Gaii Caligulæ autunculi sui erga oīa uitia ac scelera seftator: imo transgressor. Petulantia: libidinem: luxuriā: auaritia: crudelitatē nullo nō scelere exercuit. Siqdem p cītus petulantia cīa pene Italiæ ac Græciæ theatra plustrans: assūpto & uarii uestit⁹ dedecore ceritos citharistas: tragœdos: & aurigas s̄p sibi superasse uisus ē. Libidinibus porro tantis exagitatus ē: ut ne a matre qdē uel sorore ulla consanguinitatis reuerētia abstinuisse referat: uix in uxorem duxerit: ipse a uiro ut uxor acceptus sit. Luxuriæ uero tā effrenatæ fuit: ut retib⁹ aureis p isca ref: quæ purpureis funib⁹ extrahebāf. frigidis & calidis lauaref unguētis. Qui etiā nunq̄ min⁹. M. Carrucis cōfecisse iter tradit. Deniq; urbis romæ incendiū uoluptatis suæ spectaculū fecit. Per sex. n. dies septēq; noctes ardens ciuitas regios pauit aspectus. Horrea quadro structa lapide magnæque illæ ueterib⁹ insulæ: quas discurrens adire flāma nō potuit: magnis machinis quondā ad extrema bella p rēparatis labefactatæ atque in flāmatæ sunt: ad monumentorꝝ bustorꝝ q; diuersoria ifœlici plebe compulsa. Quod ipse ex altissima illa Mecenatiana turre p spectans: latuſq; flammæ. ut aiebat: pulchritudine tragico habitu iliadē decātabat. Auaritiæ aut̄ tam p rēruptæ extitit: ut post hoc incendiū urbis: quam se Aug⁹ stus ex latericia marmorea: reddidisse iactauerat: neminē ad reliqas reꝝ uistare adire permiserit: cūcta: quæ flāmæ quoquo mō superfuerant ipse abstulit. Cēties centena. M. fēstertiū ad annuam impensam a senatu sibi

conferti imperauit. Plurimos senatorū nulla extante causa bonis priuauit. negotiatorū omniū sub una dictormentis quoque adhibitis oēm pernitus censum abstesit.

Nero hic primus persecutus est christianos: qui etiam apostolos Petruū & Paulum occidit.

Rudelitatis autē rabie ita effratus est: ut plurimam senatū partem interfecit. equestrē ordinē pene destituerit. sed ne parricidii quidem abstinuit. Matrem fatrē sororē uxorem. ceterosque cognatos & p̄pinquos sine hæsitatione prostrauit. Auxit hanc molē facinorū eius temeritas impietatis in deū. Nam primus Romæ christianos supliciis & mortibus affecit. ac p̄ oēs prouincias pari p̄secutiōe excruciai imperauit: ipsumque nomē extirpare conatus beatissimos christi apostolos Petruū cruce: Paulum gladio occidit. Mox aceruatim miserā cintatē obortæ undique clades oppressere. Nam subsequēte autumno tāta. urbi pestilentia incubuit: ut. xxx. M. funerū in ratione libitinæ uenirent Britanica deinde clades euestigio accidit. qua duo p̄cipua oppida magna ciuiū sociorūque clade & cæde direpta sūt. Præterea ī oriēte magnis Armeniae prouinciis amissis Romanæ legiōes sub iugū Parthicum missæ & greque Syria retēta est. In Asia tres urbes: hoc est Laodicia Hierapolis Colossæ terræ motu cōciderūt. At uero Nero postq̄ Galbam ī Hispaniā imperatorē creatū ab exercitu cognouit: totus aīo ac spe cōcidit. Cūq; incredibilia p̄turbenda immo subruendā rei publicæ mala moliref: hostis a senatu pronūciatus ignomiosissime fugiēs ad quartū ab urbe lapidem sese interfecit. atque in eo oīs Cæsarū familia cōsumpta est. Anno ab urbe cōdita. dcccxxii. Galba apud Hispanias usurpauit impium. Qui ut Neronis mortē cōperit. Romā uenit. Cūque omni avaricia & s̄exitia segniciaque offenderet: Pisonē sibi nobilem industriūque adolescētem in filiū atque in regnum adoptauit. cū quo. vii. mense imperii sui ab Othone iugulatus est. Luit Roma cædib⁹ p̄cipū excitatis ciuilibus bellis recentes christianæ religiōis iniurias. & signa legionū illa: quæ sub aduentu in urbē Petri apostoli diuinitus coetitia cōuelli nullo modo ad exci tandū ciuile bellū ualuerat: quod p̄ Scribonianum parabat. Petro in urbe interfecto. & christianis pœnae diuersitate leniatis: toto se orbe soluerūt. De Hispania siqdē ilico Galba surrexerat: Quo mox presso: Otho Romæ. Vitelli⁹ in Germania. Vespasianus in Syria impia simul atq; arma rapuerūt. Probēt sanc & inuiti potentia simul & clementia dei: qui christianis tempibus offendūs: quanta celeritate tātorū incendia bellorū

& excitata sunt & repressa: cum antea & minimis catulis magnæ ac diutinæ clades agitarent: & nūc maximi undique constrepantes magnorū malorū fragores minimo negocio sopirētur. Iam enī erat Romæ quis persecutiōe uexante ecclesia: quæ iudici omniū christo etiā pro iimicis & persecutorib⁹ supplicaret. Igif Otho cū Galba & Pisone Romæ interfectis inter tumultus cædesque inuasisset imperiū. ac mox creatū imperatorē i Gallia p Germanicas legiōes Vitelliū comperisset: bellū ciuile molitus tribus primū leuibus præliis: hoc est unū apud alpes: alio circa Placētiā tertio circa locum: quem Castoris uocant: contra Vitellianos duces con gressus uictor extitisset: quarto apud Bebryacū prælio: cum animaduer tisset suos uinci. mense. iii. quam imperare cæperat sese interfecit. Vitelli⁹ uictor Romam uenit ubi cū multa crudeliter ac neq̄ter ageret: i credibili etiā uoracitatis appetitu hūanam uitā probris aggrauaret: postquaz de Vespasiano comperit: primū depone⁹ est molitus imperiū. postea a qui busdam aīatus Sabinū Vespasiani fratrē nihil mali tū suspicantez cū cæteris Flauianis in Capitoliū cōpulit succensoque templo & mista simul flamma ruinaque oēs in unū pariter interitū ac tumultū dedit. Post deficiente in Vespasiani nomē exercitu suo destitutus: appropīquātibus iam hostibus trepidus: cū se in quandā cellulam pxiā palatio contruisset: turpissime inde ptractus: cū p uiam factam nud⁹ ducere⁹ passim cunctis funū in os ei⁹ cōiectantibus in forū deductus. viii. quam regnum præsūpserat mēsc apud Gemonias scalas minutissimorū iustum crebris cōpūctiōibus excarnificatus atque inde unco tractus & i Tybetim mer sus etiam cōmuni caruit sepultura. Multis aut̄ & nefariis modis p complures dies a Vespasianis militibus aduersum senatū populumque Romanum indiscreta cæde sæuitum est. Anno ab urbe cōdita. dcccxxv. breui illa quidē sed turbida tyranno⁹ tempestate discussa: tranquilla sub Vespasiano duce serenitas rediit. Namque: ut paulo altius repetam: Iudei post passiōem christi destituti in totū grā dei: cuz oīb⁹ undiq̄z malis circūuenirēt nr qdam in Camelum mōtem seducti sortibus quæ portenderēt exortos a Iudea duces terē potituros fore: bellum ad se trahentes in rebelliōe exarserunt. Extinctisque Romanis præsidiis legatum quoque Syriæ suppetias ferētem: rapta aqla & s̄fis copiis fugauerunt. Ad hos Vespasianus a Nerone missus Titū filium suum maiorē inter legatos habuit. Nam multas & uarias legiōes secum in Syriam traiecit.

Hic dicit: ubi Hierosolyma euersa est a Vespasiano
& Tito. Iudei capti uel interficti sunt

Taque cū Iudæos multis eorum oppidis captis in urbē Hierosolymis præcipue ob diem festū congregatos obsidione clausi sunt: cognita Neronis morte: hortatu plurimorum regū & ducum maxime Iosephi Iudæorum ducis sententia: qui captus cū iuincula coniuratur: constantissime dixerat: sicut Suetonius refert: continuo se ab eodem sed ioperatore soluendū: ioperiū adeptus est. Relictoque in castris ad præcurationē obsidionis Hierosolymis filio Tito p Alexandriam pfectus ē Romam. Sed cognita interfectione Vitellii paulisp Alexandriæ substituit. Tius uero magna ac diuturna obsidione iudæos premēs manichini scūctis que bellicis molibus nō sine suorum multo sanguine tandem muros ciuitatis irrupit. Sed ad expugnandā interiorē templi munitiōē quam inclusam multitudo sacerdotū ac principū tuebas: maiore uiri & mora opus fuit. Quod tamen postq in potestate redactū opere & antiquitate suspexit: diu deliberauit: utq tanq incitamentū hostiū incenderet: an in testimoniu uictoriæ reseruaret. sed ecclesia dei iam per totū orbez uberrime germinante: hoc tanq effætum ac uacuum: nullique usui bono cōmodū arbitrio dei auferendū fuit. Itaque Titus ioperator pñūciat' ab exercitu tēplū in Hierosolymis incendit ac diruit: quod a die conditōis prima usque ad diē euersionis ultimā māserat annis. M.c. &c. ii. Muros urbis uniuersos solo adæquauit. dc. M. Iudæorum eo bello īterfecta Cornelius & Suetonius referūt. Iosephus uero iudæus: q ei tunc bello præfuit: & apud Vespasianū ppter prædictū imperiū ueniam gratiamque meruerat: scribit undeciescentena. M. iudæorum gladio & fame perisse: reliqas uero iudæorum diuersis actas conditionib' toto orbe dispicias: quartū numerus ad. lxxx. M. hoīum fuisse narratur. Vespasianus aut & Titus impatores magnificū agentes de Iudæis triumphū urbē ingressi sunt. Pulchri & ignotū ante cūctis mortalibus inter. ccc. xx. triūphos: q a conditione urbis usque in id tēpus acti erant: hoc spectaculū fuit: patres & filium uno triūphali currū uectos glorioſissimā ab his qui patres & filii offendebant: uictoriā reportasse. Qui continuo oībus bellis ac tumultibus domi forisque cōpressis pacē totius orbis pñūciauerūt. & Ia num geminū obseratis cohiberi claustris sextū demū ipsi post urbē conditam censuerūt. Iure. n. idē honos ultiōni passionis domini īpensus ē: qui etiam natuuitati fuerat attribut'. Tūc deinde sine ullis bellorum tumultibus in īmensū res publica hūana puehif. siquidez Achaia: Lycia Rhodus: Byzantiū Samos: Thracia: Cilicia: Cōmagene tum primū redactæ in puincias: Romanis iudicibus legibusque paruerūt. Nono aut īperii ci' āno tres ciuitates Cypri terræ motu corrueit. & Romæ magna

pestilentia fuit. Vespasianus aut in villa ppria circa Sabinos. ix. anno pri
cipatus sui p fluvio uétris mortuus est. Anno ab urbe condita. dccc. xxxiiii.
Titus segregatis a numero principum Othonem & Vitellio ab Augusto
octauus biénio post Vespasianum regnauit: Qui tanta tranquillitas in ipse
rio fuit: ut nullus oio sanguiné in re publica administrada fuisse referat.
Et tamē tūc Romæ orto repente incendio plurimæ aedes publicæ cōcrema
tæ sunt. abruptū tūc & Vesuuii mōtis uerticē magna p fuisse incendia
ferūt: torrentibusq; flāmæ uicina regiōis cū urbib; hoībusque delesse.
Titus cū ingēti oīu; luctu in eadē villa qua p̄ eius morbo absūptus est:

Domitianus hic secundā psecutionem fecit in christianos.

Nno ab urbe condita: dccc. xxxv. Domitianus Titi frater ab Au
gusto nonus fratri successit in regnū: Qui per annos. xv. ad hoc
paulatim per oēs scelerē gradus creuit: ut cōfirmatissimā toto
orbe christi ecclesiam: datis ubique crudelissime psecutionis edictis cō
uellere aūderet. Is in tantā superbiā plapsus fuit: ut dominū ac deū se se
uocari: scribi: colique iussit: nobilissimos e senatu iuidiæ simul ac p̄
de causa alios palam interfecit. alios in exilium trusit. ibique imperauit
trucidari. Libidinis int̄pantia quicquid cogitari potest: fecit. plurimas ur
bis aedes destructis populi Romani p̄ priis reb; extruxit. Bellū aduersu; z
Germanos & Dacos p legatos gessit pari rei publice pnicie: cum & in ur
be ipse senatum populumque laniaret: & foris malū circuactum exerci
tū assidua hostes cede conficerent. Nam quanta fuerint Diurpanei Da
cor; regis cū Fusco duce prelia: quātēque Romanor; clades lōgo textu
euoluerem nisi Cornelius Tacitus: qui hanc historiam diligentissime
contexuit: de reticendo interfector; numero & Salustum Crispū & ali
os auctores q̄ plurimos sanxisse: & seipsum quidem potissimum elegisse
dixisset. Domitianus tamen prauissime elatus iactantia sub nomine supa
tor; hostiū de extinctis legionib; triumphauit. Idemque efferatus sup
bia: qua se deum coli uellet: psecutionem in christianos agi secundus
a Nerone imperauit: Quo tempore etiam beatissimus Ioannes apostolus
in Pathmo insula fuit. Inter iudeos quoque acerbitate tormentoru; &
cruentissime questionis exquiri genus Dauid atque interfici preceptū
est: dum p̄phetis sanctis & inuidet & creditur: quasi adhuc futurū esset
ex semine Dauid: qui regnum posset adipisci. Continuotamen Domiti
anus crudeliter in palatio a suis interfectus est. cuius cadaver populari
sandapila per uespiliones exportatū atque ignominiosissime sepultū est

Anno ab urbe condita. dccc. xlvi. quanuis Eutropius. l. hunc esse annū
scripsit: Nerua admodum senex a Petronio p̄f̄fecto p̄latorio & Par-
thenio Spadone interfectore Domitiani imperator decim⁹ ab Augusto
creatus Traianū in regnum adoptauit: per que⁹ re uera afflictæ rei pu-
blicæ dīna p̄uisio consuluit. Hic primo edicto suo cūctos lexules reuo-
cauit: unde & Ioannes apostolus hac generali indulgentia liberat⁹ Ephē-
sum rediit. Emēsoq; anno īperii sui Nerua confectus morbo diē obiit.

Hic dicitur de Traiano.

Nno ab urbe cōdita. dccc. xlvii. Traianus genere Hispanus. xi.
ab Augusto rei publicæ gubernacula Nerua tradente suscepit
ac per annos. xviiii. tenuit. Apud Agrippinam Galliæ urbem in
signia sumens imperii mox Germaniam trans Rhenū in pristinū statū
reduxit. trans Danubium multas gentes subegit. Regiones aut̄ trās Eu-
phraten & Tigrim sītas prouincias fecit. Seleticiam & Cresiphontem &
Babylonem occupauit. In persecundis christianis errore deceptus ter-
tius a Nerone cum passim repertos cogi ad sacrificandum idolis: ac de-
trectantes interfici p̄cepisset: plurimique interficerent: Plinii secundi
qui inter cæteros iudices persecutor datus erat relatu admonit⁹: eos ho-
mines p̄ter confessionem christi honestaque conuenticula nihil cōtra
rium Romanis legibus facere: fiducia sane innocentis confessionis nemi-
ni mortem grauem ac formidolosam uideri: rescriptis ilico leuiorib⁹ tē-
petauit edictum. Verūtamen continuo Romæ aurea domus a Nerone
tot priuatis publicisque rebus impensis condita repente cōflagravit
incendio: ut intelligeretur missa etiam ab alio persecutio in ipsi⁹ potissi-
me monumentis: a quo primum exorta esset: atque ī ipso auctore puni-
ri. Terræ motu. iiiii. urbes Asiae subuersæ Hælea: Myrma: Pythane: Cy-
nie: & Græciæ ciuitates duæ Pynthoriū & Orthorium. Tres Gallicæ ci-
uitates eodem terræ motu dirutæ. Pantheon Romæ fulmine concrema-
tum. terræ motus Antiochiam pene totam subruit ciuitatem. Incredibi-
li deinde motu sub uno tempore uideri: quasi rabie efferati per diuer-
sas terræ partes exarserūt. nam & per totam Libyam aduersus incolas
atrocissima bella gesserunt: Quæ adeo tunc interfectis cultoribus deso-
lata est: ut nisi postea Hadrianus imperator collectas illuc alitnde colo-
nias deduxisset: uacta penitus terra ab alto habitatore mansisset. Aegy-
ptum uero totam & Cyrenen & Thebaidam cruentis seditionib⁹ turba-
uerunt. In Alexandria aut̄ commisso p̄f̄lio uicti & attriti sunt in Meso-

potamia quoque rebellatibus iussu imperatoris bellū illatū ē. Itaque multa. M. eōꝝ uasta cæde deleta sūt. Sane Salaminā urbē Cypri: iter se cōs omnibus accolis deleuerūt. Traianus: ut qdam ferunt: apud Syleu ciam Isauriæ urbē profluuiō uentris extictus ē. Anno ab urbe condita dcccclvii. Adrianus cōsobrinꝝ Traiani filius. xii. ab Augusto p̄cipa tū adeptus uno & xx. ānis imperauit. Hic per Quadratū discipulū apo stolox & Aristidē Atheniensem uix fide & sapientia plenū & per Sere num Graniū legatū libris de christiana religiōe cōpositis instructus at que eruditus p̄cepit per epistolā ad Minutiū Fūdanum procōsuleꝝ Asīa datam: ut nemini liceret christianos sine obiectu trimisant p̄bati one damnare. Idē quoque cōtinuo pater p̄fīa in senatu ultra morē ma iorū appellat: & uxor eius Augusta. Adrianus rem publicā iustissimis legibus ordinauit. bellū contra Sauromatas gessit. & uicit. Iudæos sanc perturbatiōe scelerū suorū exagitatos: & Palestinam prouīcīaꝝ quōdam suam depopulātes ultima cæde p̄domuit. ultusque ē christianos: quos illi Cotheba duce quod sibi aduersus Romanos nō assentārē: excruci abāt. P̄cepitque: ne cui Iudæo introeūdi ī Hietosolymā esset licentia christianis tantū ciuitate p̄missa quam ipse ī optimū statum muroꝝ ex tructiōe reparauit. & Aeliam uocari de p̄nomie suo p̄cepit:

Quartā hic persecutiōem christianorū ab Antonio factam refest.

Nno ab urbe condita. dcccclxxxix. Antonius cognomento Pius xiii. ab Augusto imperator creatus cū liberis suis Aurelio & Lucio. xx. & nō plenis trib' ānis rem publicā gubernauit adeo tranquille & sancte: ut merito Pius & pater patriæ nomiatus sit. Huius tamē t̄pibus Valētinus Hæresiarches & Credo magister Martiōis Romam uenerūt. Verꝝ Iustinus philosophus librū p̄ christiana religione cōpositū Antonio tradidit. benignūque cū erga christianos homīes fecit. Antonius ad duodecimū ab urbe lapidē morbo corrept' iteriit. Anno ab urbe cōdita. dccccxi. Marcus Antonius Verus. xiiii. ab Augusto regnū cū Aurelio Cōmodo fratre suscepit. mā sitque ī eo ānis. xiiii. Hi primi rem publicā & quo iure tutati sūt. bellū deinde cōtra Parthos ad mirabili uirtute & felicitate gesserunt. Anni? Antoni? Ver? ad id bellū p̄fecit ē. Vologessus enī rex Parthorū graui eruptione Armenia & Cap padociam Syriāque uastabat. Sed Antonius p̄ strenuissimos duces magnis rebus gestis Seleuciam Assiriā urbē sup ydasphem fluiū sitā cū cccc. M. hominū cepit. & cū fratre de uictoria Parthica triumphauit. ac

non multo post dū cum fiatre in uehiculo sederit:casu morbi:quem a poplexiam Græci uocant:suffocatus iteriit:Quo defuncto Marcus Antoninus solus rei publicæ præfuit: sed i diebus Parthici belli psecutōes chistianorū.iiii.iā post Neronem uice in Asia & in Gallia graues præcepto eius extiterūt.multipliciter sanctoꝝ martyrio coronati sunt. Secuta est iues plurimis infusa prouinciis.totamque Italiam pestilentia tanta uastauit:ut passim uillæ agri atque oppida sine cultore atque habitatore deserta in ruinas siluasque cōcesserūt. Exercitum uero Romanorū cūctasque legiōes per lōginqua late hyberna dispositas ita cōsumptas ferunt:ut Marcomānicum bellum:quod cōtinuo exortum est non nisi nouo delectu militum:quē triennio iugiter apud Carnotum Marcus Antoninus habuit: gestuꝝ fuisse referat.Hoc quidem bellum prouidētia dei administratū esse cū plurimis argumentis: tum præcipue epistola grauissimi ac modestissimi imperatoris apertissime declaratū est.Nā cum insurrexissent gentes immanitate barbaræ:multitudine innumerabiles:hoc est Marcomanni Qualli Vuandali Sarmatae Suevi.atque oīs pene Germania:& in Qualloꝝ usque fines progressus exercit⁹: circumuentusque ab hostibus propter aquarū penuriam potius sitis q̄ hostis periculum sustineret:ad inuocationē nominis christi quam subito magna fidei constantia quidaꝝ milites effusi in preces palam fecerant:tanta uis pluuiæ effusa est:ut Romanos quidē largissime ac sine iniuria refecerit.barbaros autē crebris fulminū ictibus perterritos:præsertim cum plurimi eorū occiderentur.in fugā coegerit: Quoꝝ terga Romani usq; ad intermissionē cædentes glorioſissimā uictoriā & oībus pene atquoꝝ titulis præferendam rudi paruoque milituꝝ numero: sed potentissimo christi auxilio reportarunt.Extare etiam apud plerosq; dicunt litteræ imperatoris Antonini:ubi inuocatione noīs christi p milites christianos & sītim illam expulsam & collatam fateſ fuisse uictoriā. Idēque Antoninus Commodū filiū suū assumpsit in regnū. Præteriti & tpiis p oīs p uincias tributa donauit.oīaque simul fiscaliū negocioꝝ calūniosa monumenta cōgesta in foro iussit incendi.se ueriosq; leges nouis constitutionibus tpauit.Postremo in Pannonia cōstitutus repētino morbo diē obiit.

Hic dicitur de flagitiis & malis:quæ gessit Cōmodus.

Nno ab urbe condita.dcccc.xxx. Lucius Antoninus Cōmod⁹ xv.ab Augusto patri successit in regnū.mansitque in eo annis xii.& aduersus Germanos bellum feliciter gessit. Cæterum p

oia luxuriæ & obscenitatis dedecore deprauatus gladiatoriis quoque
armis sæpiissime in ludo depugnauit. & in amphitheatro feris sese obie-
cit frequenter. Interfecit etiam q̄ plurimos senatores: maxime quos a iad-
uertit nobilitate industriaque excellere. Flagitia regis poena urbis infe-
quitur. Nam fulmine Capitolium iustum: ex quo facta inflammatio bi-
bliothecam illam maior̄ cura studioque cōpositam: & desq; alias iuxta
sitas tapaci turbine concrematuit. Deinde aliud incendiū postea Romæ
exortum ædem Vestæ & palatum plurimamque urbis partem solo co-
æquauit. Cōmodus cunctis incommodus in domo Vestiliani strangu-
latus interiisse fertur: hostis generis humani etiā uiuus iudicatus. Post
hunc a senatu creatus ē senex Aelius Pertinax. xvi. ab Augusto. qui. vi
mense q̄ regnare cōpar: Iuliani iurisperiti scelere in palatio occisus est.
Iulianus interfecto Pertinace inuasit īperiū. sex mox a Seuero apud pō-
tem Milium bello ciuili uictus. & interfectus ē mēse. vii. postq̄ cōperat
īperare. Ita in Pertinacē & Iulianū annus consūptus ē.

Quintam p̄secutionē hic dicit a Seuero factam.

Nno ab urbe condita. dcccc. xlivii. Seuerus genere Apher Tri-
politanus ab oppido Lepti: qui se ex nomine imperatoris quē
occisum ultus fuerat Pertinacē appellari uoluit. xvii. ab augu-
sto destitutum adeptus imperiū: x. & vi. annis tenuit. Hic natura sæu-
multis sæpe bellis laceſſitus fortissime qdem tem publicam: sed laborio-
ſiſſime rexit. Pescenniū Nigrum: qui ab Aegypto & Syria ad tyranni-
dem aspirauerat: apud Cyzicū uicit. & interfecit: Iudæos & Samaritas
rebellare conantes ferro cōpescuit. Parthos & Arabas Adiabenosq; su-
perauit. Quinta post Neronem p̄secutōe christianos excruciauit. pluri-
mique scōꝝ per diuersas p̄uincias martyrio coronati sunt. Hanc ppha-
nā in christianos & ecclesiam dei p̄aſumptionē Seueri cōleſtis ultio ē
uestigio acta subsequif. Nam continuo rapit: uel potiꝝ retrahit in Gal-
liam Seuerus e Syria ad tertium ciuile bellū. Iam. n. unū Romæ aduersus
Iulianū. aliud in Syria contra Pescenniū gesserat. tertium Dodius Albi-
nus Iuliani in occidēdo Pertinace socius. q̄ se in Gailia Cæſarē fecerat.
fuscitabat: cuius bello multū utrinque Romani sanguinis fusū ē. Albi-
nus tamen apud Lugdunū oppressus & interfectus ē. Seuerus uictor ī
Britāniā defectu pene oīum sociꝝ trahit: ubi magnis grauibusq; p̄a-
liis sæpe gestis receptā partem insulæ a cæteris indomitīs gentibꝝ uallo
distinguendā putauit. Itaque magnam fossam firmissimūque uallum

crebris insup turribus communitū p. cxxxii. M. passuū a mari ad mare
duxit. Ibi que apud Eboracū oppidū morbo obiit: relinquēs duos fili
os Bassianū & Getam. Quorū Geta hostis publicē iudicatē interiit. Bassi
anus uero Antonini cognōie assūpto regno potitē ē. Anno ab urbe con
dita: dcccc. Ixvii. Aurelii Antoninus Bassianus idēque Caracalla. xviii
ab Augusto principatū adeptus ē. mansitq; in eo annis nō plenis septē.
Vixit uero p̄c aspior: oībus libidine int̄pantior: q̄ etiam nouercā sua
Iuliam uxorē duxerit. Hic contra Parthos bellū moliens īter Edessam
& Caras ab hostib; circūuent̄ occisus est. Post hūc. xviiii. ab Augusto
Ophilus Macrin: q̄ pr̄fectus pr̄etorio erat cū filio Diadumeno inua
sit īperiū. sed emēso anno cōtinuo apud Archelaidē militari tumultu
occisus ē. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxx. Marcus Aurelii Antonini. xx
ab Augusto īperiū adept̄ tenuit annis. iiiii. Hic sacerdos Heliogabali tē
pli nullā sui nisi stuprorū & flagitiorū totiusq; obscœnitatis īfamē satis
memoriā reliqt. Tumultu aūt militari exorto Romæ cū matre interfec
tus ē. Anno ab urbe condita. dcccc. lxxiiii. Aurelius Alexander. xxi. ab
Augusto senatus ac militū uolūtate īperator creatus. xiii. annis dign
equitat̄ pr̄æconio fuit: Cuius mī Mamea xp̄iana Origenē presbyterū
audire curauit. Nā statī expeditōe in Persas facta Xersem regē eoī ma
ximo bello uictor oppressit: Vlpiano usus asseffore summaq; sui mode
rationē rei publicæ exhibuit. sed militari tumultu apud Magontiacu
interfectus est.

De sexta persecutione a Maximino facta.

Nno ab urbe cōdita. dcccc. lxxxvii. Maximinus. xxii. ab Augu
sto nulla senatus uolūtate imperator ab exercitu postq; bellu
in Germania p̄spere gesserat creatus persecutionem in christi
anos sextus a Nerone exercuit. Sed continuo hoc ē tertio quā regnabat
anno a Pupieno Aquileiæ interfectus: & persecutōis & uitæ finem fecit
Qui maxime ppter christianam Alexandri: cui successerat & Mame
matris eius familiam persecutionem ī sacerdotes & clericos: idest docto
res: uel pr̄cipue ppter Origenē pr̄æbyterū miserat. Anno ab urbe cō
dita. dcccc. lxxxxi. Gordianus. xxii. ab Augusto imperator creatus est:
mansitque in eo annis. vi. Nam Pupienus interfector Maximini: & fra
ter eius Albinus: qui usurpauerant īperiū: in palatio mox īterfecti sūt
Gordianus admodū puer in orientē ad bellū Parthicū pfectus: sicut
Eutropius scribit: iam portas aperuit: quas utq; post Vespasianū & Ti
tum aliquis clauserit: neminem scripsisse memini: cum tamē cas ab ipso

Vespasiano post annū aptas Cornelius Tacitus p̄bet. Igitur Gordianus ingentibus præliis aduersum Parthos p̄spere gestis suorū fraude haud longe a Cyscuso super Euphratē imperfectus est.

Primū hic Philippus cū filio suo ambo christiani facti sūt.

Nno ab urbe condita dcccc. lxxxvii. Philippus. xxiiii. ab Au-
gusto īperator creatus Philippū filiū suū consortē regni fecit
mānsitque in eo annis. vii. Hic primus īperator̄ omniū christi
antus fuit. ac post tertium imperii ei⁹ annū. M. a conditiōe Romæ annus
impletus est. Ita ludis magnificis augustissimis omnium præteriorū
hic natalis annus: a christiano imperatore celebratus ē. Nec dubium est
qn Philippus huius tantæ detiotionis gratiam & honorē ad christu⁹ &
ad ecclesiam reportarit: quando uel ascensum fuisse ab eo Capitolium
īmolataſque ex more hostias nullus auctor ostendit. Ambo tamē q̄uis
diuersis locis tumultu militari & Decii fraude imperfecti sunt.

De septima persecutione facta a Decio.

Nno ab urbe condita. M. iiiii. Decius ciuilis belli incitor & re-
pressor. occis⁹ Philippis. xxv. ab Augusto iuasit īperiū: tenuit
que annis tribus. Idē continuo in quo se etiam ob hoc Philip-
pos interfecisse docuit: ad persequendos interficiendosque christianos
vii. post Neronem feralia disp̄lit edicta. plurimosque sc̄ōr̄ ad coronas
christi de suis cruciatibus misit. Idēque filiū suū cæsarē legit: cu⁹ que
simul continuo in medio barbaror̄ ſinu imperfectus ē. Anno ab urbe cō-
dita. M. vii. Gallus Hostilianus. xxvi. ab Augusto regnū adept⁹ uix du-
obus annis cū Volusiano filio obtinuit. Exoritur ultio uiolati nomis
christiani. & quatenus ad p̄ſligandas ecclesias edicta Decii cucurrerūt
catenus incredibiliū morbor̄ pestes extendit. Nā nulla fere p̄uincia ro-
mana: nulla ciuitas: nulla dom⁹ fuit: quæ nō illa generali pestilētia cor-
repta atque trastata sit. Hac sola p̄nicie insignes Gallus & Volusianus:
dū contra Aemilianū nouis rebus studentē bellū ciuile moliunt: occisi
sunt. Aemilianus tamen tertio mense iuasæ tyrannidis extinctus ē. An-
no ab urbe condita. M. x. duo īperatores. xxvii. post Augustū loco crea-
ti sunt: Valerianus in Rhetia ab exercitu Augustus ē appellat⁹. Romæ
aut a senatu Galen⁹ in regno infelicitet annis. xv. sublimatus: respirāte
paulisp̄ ab illa ſupra ſolitū iugi & graui pestilētia hūano generi prouo

cat pœnâ suâ obliuiosa malicia. Impietas enī flagella qdē excruciatâ sen-
tit. s̄ a quo flagellaf: obdurata nō sentit. Et ut de superiorib: taceā: facta
a Decio christianoꝝ psecutōe totū romanū ipetū pestilētia magna ue-
xauit. Mentita est iniqtas sibi: prauo in perniciē suam circūuenta iudi-
cio: pestilentiā cōis casuse ē accidentē que ex morbis mortem naturæ fi-
nem esse nō pœnā. Rursus igit̄ atque in breui iram dei sceleratis actioni-
bus puocat: excepturus plagā: cuius aliquando meminisse cogatur.

De octaua persecutiōe facta a Valeriano.

Alerianus siqdem mox: ut artipuit ipetū: octaua sane Romæ
psecutiōe adigi p tormenta christianos ad idolatriam: abnegā-
tesque interfici iussit: fuso per oēm Romani regni latitudineꝝ
scōꝝ sanguine. Valerianus illico nefarii auctor edicti a Sapore Persarū,
rege captus iperator populi Romāi ignominiosissima apud Persas ser-
uitute consenuit: hanc infamis officii continuā: donec uixit: damnatiō;
sortitus: ut ipsi accliuis regē humili p ascensuꝝ in equū non manu sua
sed dorso attolleret. Et Galenus qdem tam claro dei iudicio territ̄ tāq;
misero collegæ p motu exemplo: pacē ecclesiis trepida satissactiōe resti-
tuit. Sed non cōpensat iuriæ ultiōis que mensurā unius impii: q̄uis p
petua & supra modum abominanda captiuitas contra tot. M. excrucia-
ta scōꝝ: iustoꝝ que sanguis ad deum clamās: in eadē se se terra ubi fusus
est: uindicari rogat. Nō enim de solo constitutore p̄cepti iusto suppli-
ciū iudicio flagitabat. sed etiam executores: delatores: accusatores: spe-
ctatores: ac iudices post tema: qui iustissime crudelitati uel tacita uolū-
tate assentabantur: q̄a deus sectetorꝝ cognitor ē: & quoꝝ maxia p oēs p
uincias pars hoīum uersabat: eadē ultiōis plaga corripi iustū erat. Sol-
uunt repente undiq; pmissu dei ad hoc circūpositæ relictæque gentes.
Iaxatisque habenis in oēs Romanorꝝ fines intchuntur. Germani alpib:
Rhetia totaque Italia penetratis Rauennam usque perueniūt. Alemā-
ni Gallias puagantes etiā in Italiā transeūt. Græcia Macedonia Pont̄ &
Asia Gothorꝝ inundatione deletur. Nam Dacia trans Danubium in p-
petuum auferitur. Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulant: Germani
ulteriores abrasa potiūtur Hispania. Parthi Mesopotomia auferunt
Syriamque corradūt. Extant adhuc per diuersas p uincias in magnarū
urbī tuinis paruæ & pauperes ædes. signa miseriæ: & nominū indicia
seruantes ex quibus nos quoque in Hispania Taraconē nostrā ad con-
solationem miseriæ recentis ostendim̄. Et ne quid forte Romani corporis

ab hac dilaceratione cessaret: conspirant intrinsecus tyranni. consurgunt
bella ciuilia. funditur ubique plurimus sanguis Romanorum: Romanis
Barbarisque saeuentibus. sed cito ira dei in misericordiam uertif. & coe-
ptæ ultionis maior forma: quam poena in mensuram plenitudinis repu-
tatur. Igitur primus Genuus: qui purpuram imperii sumpsetat: apud
Myrsam occiditur. Posthumius in Gallia iuasit tyrannide: multo qdē
rei publicæ cōmodo. Nam per x. annos ingenti uirtute ac moderatione
usus & dominantes hostes expulit: & pditas puincias in pristinam faciē
reformauit. seditione tamen militū interfectus est. Aemilianus apud Ma-
gontiam: cum res nouas moliretur oppressus ē. Post mortē Posthumii
Marius ibidem iuasit impetiū. sed cōtinuo interfectus ē. Deinde Victo-
rinus a Gallis ultro creatus post paululū occisus ē. Huic successit Te-
tricus: qui tūc Aquitaniæ præsidatus ministrabat officiū. multasq; se-
ditiones militū pertulit. At uero in oriente per Odenatū quendā colle-
cta agresti manu uicti repulsi que Persæ defensa Syria. recepta Mesopo-
tamia est. & usq; ad Ctesiphontē rusticani Syriæ cū Odenato uincēdo
uenerūt. Galen' aut cū rē publicam deseruisset: ac Mediolani libidinib'
inseruiret: occisus ē. Anno ab urbe cōdita. M. xxv. Claudius. xxviii: uo-
lūtate senatus sumpsit īperiū. Statimq; Gotos iam per annos. xv. Illyri,
cū Macedoniamq; uastantes bello adorū: incredibili strage deleuit: cui
a senatu clype' aureus in curia. & in Capitolio statua æque aurea decre-
ta ē. sed continuo apud Syrmiū priusq; īperiū expleret: morbo corrept'
interiit. Claudio mortuo Quintillus frater ei' ab exercitu īpator elect'
uir qdē moderatōis ūnicæ: & solus fratri præferēdus. xvii. īperiū adēpt'
qnq; annis & sex mēsib' tenuit: uir industria militari excellentissimus.
Expeditiōe in Danubiū suscepta Gotos magnis præliis stravit. ditiōe
que romanam antiq; terminis statuit. Inde in orientē cōuersus Zeno-
biā: quæ occiso Odenato marito suo Syriam recepta sibi uendicabat
magis prælio tertore q; prælio in potestatē redigit. Tetricū ī Gallia mi-
nime sufficientē sustinere seditiones militū suoꝝ: scribentēq; etiam me-
cripe his inuicte malis: ac per hoc pditorem exercitus sui sine labore su-
perauit. Sic orientis & aquilonis receptor magna gloria triūphauit. ur-
bem Romam mutis firmioribus cinxit.

De. ix. persecutiōe per Aurelianū in christianos facta.

Quissime cū psecutionē aduersū xpianos agi. ix. a Nerone de-
cerneret: fulmē ante eū magno pauore circūstantium ruit. ac
non multo post in itinere occisus est. Anno ab urbe cōdita. M.

xxxii. Tacitus:xxx.adceptus imperiū sexto mense occisus in Ponto est. Post quem Florianus partē regni in sortē ferens: tertio demum mense apud Tharsum interfactus ē. Anno ab urbe condita. M. xxxiii. Probus xxxi. regnū sortitus obtinuit annis. vi. & mensibus. iii. Gallias iā dudū a barbaris occupatas p multa & grauia prælia delctis tandem hostibus ad perfectū liberavit. Bella deinde ciuilia e quidē plurimo sanguīe duo gessit. unū in oriente: quo Saturninū tyrannide subnixū oppressit & ce pit. aliud: quo Proculū & Bonosū apud Agrippinā magnis præliis supatos interfecit. Ipse apud Syrmīū in turte ferrata militari tumultu in terfectus ē. Anno ab urbe condita. M. xxxix. Carus Narbonensis. xxxii suscepit iperīū ac biennio tenuit: Qui cū filios suos Charinū & Numerianū consortes regni efficeret: bello Parthico: postq̄ duas nobilissimas Parthorū turbes Cothem & Ctesiphontem cepit: super Tigridem in castris fulmine iectus interiit. Numerianus: qui cum patre fuerat: rediens fraude Apri socii sui interfactus est. Anno ab urbe condita. M. xli. Dioclitianus. xxxiii. ab exercitu īperator electus annis uiginti fuit. Statim que ut potestatis copiā habuit: Aprum interfectorē Numeriani manu sua interfecit. Chatinū deinde: quem Charus cæsarem in Dalmatia reliquerat: flagitiose diuentē: difficillimo bello & maximo labore superauit. Dehinc cū in Gallia Amandus & Aeliandus collecta rusticoru; manu: quos Vacaudas uocabant: pnicios tumulū excitauissent: Maximianū cognomēto Herculiū cæsarē fecit: misitq; in Gallias: qui facile agrestiū hoīu; īperitā & confusam manū militari uirtute cōpescuit. Deinde Carausius qdam genere quidē insimus: sed consilio & manu p̄mptus: cū ad obseruanda oceani litora: quæ tūc Franci & Saxones infestabant positus: plus in pniciē. q̄ in puectum rei publicæ ageret: erceptā prædonibus prædā nulla ex pte restituendo dominis: sed sibi soli uēdi cando accendens suspicionē: quia ipsos quoq; hostes ad incursandos fines artificis negligentia p̄mitteret: qua; ob rem ē a maximiano itissus occidi: purpurā sūpsit. ac Britannias occupauit. Igitur per oēs romani īperii fines subita & turbationū fragores concrepuerūt. Carausio rebel late ī Britānia: Achilleo in Aegypto: cū & Aphricā Quinquegentiani infestarent: Narse & rex Persarū orientē bello premeret. Hoc piculo ita que Dioclitianus pmotus maximianū Herculiū ex cæsare fecit Augustum. Constantium uero & maximianū Galeriū cæsares legit. Constantius Herculii maximiani priuignam Theodora; accepit uxorē: ex qua vi. filios fratres Cōstantini sustulit. Carausius Britānia sibi p. vii. ānos fortissime uēdicata ac retenta: tandem fraude allecti socii sui īterfectus ē.

Allectus postea euptam Carausio insulam per triennium tenuit: quez
Asclepiodotus præfectus prætorio opprescit. Britanniæque post decem
annos recepit. Constantius uero cæsar i Gallia primo prælio ab Alemā
nis p̄fliato exercitu suo uix ipse surrept' ē. secūdo aut̄ secuta est satis
secūda uictoria. nam paucis horis. ix. M. Alemānoꝝ cæsa referunt. At
Maximianus augustus Quinquagentianos in Aphrica p̄domuit. Por
ro aut̄ Dioclitianus Achilleum obfessum p̄ octo menses apud Alexan
driam cepit & interfecit. Sed imoderata uictoria usus Alexandriā dire
ptioni dedit. Aegyptū totam p̄scriptiōibus cædibus fœdauit. Præterea
Galerius Maximianus cū duobus iam præliis aduersū Narseum cōfli
xisset: tertio inter Gallienicū & Caras cōgressus & uictus amissis copiis
ad Dioclitianū refudit. A quo arrogantissime exceptus ē ita ut per ali
quot. M. passuū purpuratus āte uehiculū eius cucurrisse referat. Ver
tamen hac cōtumelia quasi cote usus ē ad uirtutē. p̄ quam detrita regii
fastus rubigine: aciē mentis expeditiit. Itaque mox p̄ Illyricū & Mœsiaz
undiq; copias cōtraxit. raptimq; in hostē reuersus Narseū magnis con
siliis ac uirib' supauit. Extinctisque Persarū copiis ipsoq; Narseo i fu
gam acto castra eius iuasit. uxores: sorores: liberosq; cepit. imensam ui
Gazæ Persicæ ditipuit. captiuos q̄ plurimos Persarū nobilium abduxit
Reuersus in Mesopotamiā a Dioclitiano plurimo honore suscepit ē
Postea per eosdē duces strenue aduersus Carpos Basternasque pugna
tum est. Sarmatas deinde uicerūt. quoꝝ copiosissimā captiuam multi
tudinem p̄ romanorū finium disperserunt præsidia.

Dioclitiani p̄secutio. x. loco post Neronē refertur.

Nterea Dioclitian' in oriēte. Maximian' Herculi' i occidente
uastati ecclesias. affligi interficie christianos decimus post
Neronē loco præceperit: quæ p̄secutio oīb' fere āteactis diutur
nior atq; imanior fuit. Nā p̄ decē annos incēdiis ecclesiarū. p̄scriptiōib'
innocentiū. cædibus martyrū incessabiliter acta ē. Sequis terræ motus in
Syria: ex quo apud Tyrum & Sidonem passim labentibus tectis multa
M. hominū prostrata sunt. Secundo persecutionis anno Dioclitianus
ab iuito exegit Maximiano: ut simul purpurā īperiūque deponeret: ac
iuniorib' in rē publicam substitutis ipsi in priuato ocio consenescerent
Itaq; sub una die Dioclitian' apud Nicomediam. Maximianus apud me
diolanū potestatē imperii simul cultūque posuerit. Galerius & Cōstātius
augusti primū Romanū īperiū in duas ptes determinauerūt. Galerius

Maximianus Illyricum Asyam & orientē. Constantius Italaz Aphticam & Gallias obtinuit. Sed Constanti⁹ vir tranquillissim⁹ Gallia tantu⁹ Hispaniaque content⁹ Galerio in ceteris partibus cessit. Galerius duos cæsares legit: Maximū; quem in oriente constituit. & Seuerū cni pmisit Italiam: ipse in Illyrico constitut⁹. Constanti⁹ uero augustus summæ mansuetudinis & ciuitatis in Britannia morte obiit: q̄ Constantiu⁹ filium ex concubina Helena creatū imperatorē Galliar⁹ reliquit. Anno ab urbe condita. M. lxi. Constantinus. xxxiiii. gubernacula impii a Constantio patre suscepit: quæ uno & xxx. annis felicissime tenuit. Occurrit mihi subito & tripudiis qbusdam insultas: Eia inquit. tandem in foueas nřas diu expectate uenisti. Hic te decursus opperiebamur. hic de lapsu opprimim⁹. hic confusū tenemus. Sustinuimus te hactenus artificiose quodam modo & callide fortuitas tēpore mutationes xpianor⁹ ultiōib⁹ coaptantē. Interdū quidē uerisimiliū specie permoti: utpote hoīes ignari diuinor⁹ secretor⁹ timore palluim⁹ sed nūc euacuauit Maximianus noster oēm sc̄enam fabulæ tuæ. nostræque religiōis antiquatæ colūna inexpugnabilis fulsit. Per annos. x. euersæ sunt ecclesiæ uīæ: ut tu fateris. dilacerati cruciatibus. exinaniti mortib⁹ toto orbe xpiani. Tenemus euidentis testimoniū tuum. nullam superiorē persecutioñ ad eo uel grauē uel diuturnam fuisse. Et tamen ecce inter tranquillissima tempore bona ipsoꝝ quoq; iperatoꝝ: qui ista fecerūt inusitata felicitas nulla domi fames. nulla pestilentia: nullū foris bellū nisi uolūtarium: quo exerceri uires non periclitari queant. Res præterea humano generi hucusque incognita: uultor⁹ simul regū patiens consortiu⁹. & magna concordia. potestasque cōis. alias nunq; nisi nūc in cōe pspiciens. deinde etiam: quod absque ulla hactenus mortaliū noticia ē. impatores illi maxi⁹ q̄ppe & psecutores honore deposito & assumpta q̄eti priuati: qd⁹ beatissimum hoīes & summum bonū uitæ bonæ iudicant. & hoc tunc uelut præmii loco auctores persecutōis adepti sunt: quando accēsa per secutio medio sui tpe toto orbe s̄euiebat. An etiam hanc beatitudinē il listpibus pœnaliter accidisse afferis. & nos hinc quoq; terrere molitis: qbus humiliter responderī: me plurima cura pietatis accinctū cōmonerī de ueris. nō terrere de falsis: Decē psecutiones a Nerone usque ad Maximianū ecclesia christi passa ē. Nouē ut ego dixi ultiōes: ut ipsi nō negat calamitatesq; e uestigiis consecutæ sūt. nec i uerbo premor: ut⁹ debitæ ultiōes: an fortuitæ pmutationes fuisse uideant: quæ tamen meo suoq; testimonio clades fuerūt. In decima hæsitatiū putat miseri & cæci nō uidestanto ea ipsiis fuisse grauiorē: quanto minus intellecta ē. Impius

enim flagellatur: & non sentit: quod cū expositū fuerit: iūiti licet ppter ipsam rē fidē fatebūtur: qā ex illa Maximianæ psecutionis maxia pu nitione ista sunt uulnera: qbus etiam nūc isti dolent. & intantū dolent: ut etiā i clament: nosque ad reclamādū lacestant sollicitos: fieri: qualiter cōticescant. In primo libello expositū a nobis ē: Pompeiū Trogum & Corneliū Tacitū cōmemorasse non plene qdem: nostrū uero Moysen & ipsoꝝ testimonio fidelem fideliter sufficiēterq; dixisse: Aegyptios & regē eorū: cū populū dei seruire intentū & paratū deo suo īpediēdæ de uotionis instinctu ad lutū paleasque reuocarent. x: acerbissimis plagis fuisse uexatos. Deinde uiolentia malorum edomitos non solū coegisse fe stinantē. sed etiā propriis suis argenteis & aureis uasis accumulatisse. Post uero oblitos plagæ suæ: & cupidos prædæ indebitæ: iūidos etiā re ligionis alienæ: dū innocētes aude psequūs: mari rubro ultio receptos: oēsfundit' interisse. Quod ego nūc referto ac renūtio. & si forte fide nō acceptatū: exitu tamen pbandū. qā hæc in figuram nostri facta sunt.

Hic dicitur quod populus dei cum in Aegypto affligitur: decē pla gis percussa ē Aegyptus. & populus christianus dū. x. persecutioni bus a Romanis affligitur: x. plagas acceperunt.

Terque populus unius dei est. una populi utriusque cā. Sub dita fuit Israelitæ synagoga Aegyptiis. subdita est christia norū ecclesia Romanis. persecuti sunt Aegyptii Hebræos. per secuti sunt Romani christianos. Decem ibi contradictiones aduersus Moysen. hic decem edicta aduersus christū. Diuersæ ibi plagæ Aegy ptiorum. diuersæ hic calamitates Romanorū. Nam ut etiam inter ipsas se plegas in quantum tamen figura formæ comparari potest conseram ibi prima habuit correptio sanguineꝝ uulgo: uel manasse de puteis uel in fluminibus cucutrisse. hic prima sub Nerone exegit plaga: ut ibique morientium sanguis uel morbis in urbe correptus: uel bellis in orbe p fuisse esset. Ibi sequens plaga prodidit per strepētes: persultantesque in penetralibus ranas inediæ propemodum causam habitatoribus atq; ex ilii fuisse. Hic sequēs sub Domitiano pœna similiter ostēdit: satellitum militūq; eiꝝ improbis effrenatisq; discursibꝝ cruētissimi iussa principis exequentiū ad inopiam p oēs ciues romanos adactos exilioq; dispsos: Ibi tertia uexatio hūit scinifces musculas scilicet puissimas ac sanguissimas: quæ mediis sæpe æstibꝝ per loca squalida se coadunando & uibrando densatæ nō nullo uolatu allabi solēt capillisq; hoīu; ac pecudū setis

cū urente morsu interseri. hic itidem tertia sub Traiano plaga Iudeos
excitauit: qui cū antea ubiq; dispersi ita: iam quasi nō essent: q; escerēt: re-
pentino oēscalore permoti in ipsos: inter quos erant: toto orbe sacerū
absque magnis multaq; urbiū ruinis: quas crebri terræ moti iisdē tēpo-
ribus subruerūt: Ibi in quarta plaga muscæ caninæ fuerūt: reuera alum-
nae putredinis uermiūque matres. hic itidē quarta sub Marco Antonio
plaga lues plurimis iuīsa puīciis Italiaz quoque cū urbe Roma uniuersa
exercitūque Romanū p lōginquos limites & diuersa hyberna disp̄sū
in mortē dissolutū putredie simul ac uermib; dedit. Ibi quīta correptio
peccorū ac iumētōrū repētino īteritu expleta est. Hic similiter quinta ul-
tiōe sub psecutore Seuero creberrimis ciuilib; bellis ppria uiscera & ad-
iumenta rei publicæ: hoc ē plebes puinciaq; & legiōes militu; cōminutæ
sūt. Ibi sexta uexatio intulit uelicas effeuēscētes ulceraq; manātia. hic
æque sexta punitio: quæ post Maximini persecutiōem fuit. q; specialiter
episcopos clericos omissa tutba populari. hoc ē ecclesiaq; primates truci-
dari imperauerat: intumescēs crebro ira atque iuidia nō p uulgi cādem
sed per uulnera mortesque p̄cipū ac potentiū exaltata est. Ibi septima
plaga numeras coacto aere grando. p̄fusaque hōib; iumētisque ac satis
exitio fuit. hic similiter. vii. plaga sub Gallo & Volusiano: q; psecutori
Decio niox interfecto successerāt plaga extitit corrupto acre pestis infu-
sa: quæ p oīa Romani regni ab oriēte in occidētem spatia cū omne ppe-
modū gen' hominū & pecudū neci dedit: tum etiā corruptit lacus isecit
pabula tabo. Ibi octauaz Aegypti cōtitiōem fecere excitatæ undique lo-
cūstæ tenētes ac terentes tegētæque omnia. hic. viii. æque subuersionem
Romani orbis excitatæ undique itulere gētes: quæ cādib; atque icēdiis
cūctas puincias deleuerūt. Ibi nona turbatio diuturnas & crassas ac pe-
ne tractabiles tenebras habuit: plus oīo periculi comminata quam fecit.
hic itidē. ix. correptio fuit: cū Aureliano psecutiōem decernēti diris tur-
binib; terribile ac triste fulmē sub ipsius pedibus ruit: ostēdēs: quid: cū
ultio talis exigeret: tātus posset ulti: nisi & clemēs ēt & patiēs: quamq;
ītra sex ab hinc mēses succidui tres impatores: hoc ē Aurelian⁹ Tacitus
& Florian⁹ diuersis causis interficti sūt. Ibi postremo. x. plaga: quæ & no-
uissima oīu; fuit. īterfectio filioz: quos primos qui que genuerāt. hic ni-
hilominus. x. id est nouissima poena oīu; idoloz pditio ē: quæ primitus
facta ī primis amabāt. Ibi rex potentiam dei sensit. pbauit. & timuit. ac p
hoc populū dei liberū abire permisit. ibi nunq; populū dei postea ad ser-
uitutē retractus. hic nunq; populus dei ad idolatriam coactus ē. Ibi Ac-
gyptioz uasa preciosa Hebræis trādita sūt. hic in ecclesiās christianoz

præcipua paganorū templū cesserūt. Sane illud ut dixi denūciādū puto:
quia sicut Aegyptiis post has. x. plagas dimissoſ Hebræos pſeq̄ molien-
tibus irruit per ſupinductū mare, æterna pditio: ita & nos libere qdē pe-
grinantes ſupuentura quandoque pſecutio gentiliū manet' donec mare
rubrū hoc ē ignem iudicij ipſo domino noſtro Iesu christo duce & iudi-
ce tranſeamus. H̄i aero in quos Aegyptiōꝝ forma tranſfundif: ad tem-
pus potestate pmissa ſauientes grauifſimis qdem pmissu dei christiāos
cruciatibus pſequūtūr: Veꝝtamen iidem oēs inimici christi, cum rege
ſuo antichristo accepto ſigno ignis æterni: in quem magna impediente
caligine dū non uideſ intrant: perpetuā perditionem imortalibus arſuri
ſupplitiis ſortiēſ. Igitur mortuo ut dixi Constantino in Britannia Cō-
ſtantinus imperator eſt creatus primus imperatorꝝ christianus: excepto
Philippo: qui christianus annis admodū paucifſimis ad hoc tantū cōſti-
tutus fuifſe mihi uifus ē: ut. M. Romæ annus christo potiꝝ: q̄ lidolis di-
caretur. A Constantino aūt ſp omnes christiani imperatores uſq; i ho-
diernum diem creati ſunt: excepto Iuliano: quem impia ut aiunt machi-
nantem: exiſtialis uita deferuit. H̄æc ē lenta illoꝝ paganorū pœna. ſed cer-
ta. Hinc ſani insaniūt. hinc non uulnerati cōpunguntur. hinc ridētes ge-
munt. hinc uiuentes deficiūt: hinc ſecreto excruciantur: quos nemo pſe-
quitur. hinc iam paucifſimi remaſerūt: qui nunq̄ aliquo pſequēte pu-
nitū ſunt. Veꝝtamen qualis tunc perſecutores illos: de quorū ipunitate
non ſolum gloriari: ſed etiam iuſtare conātur: finis mansit: expediam
Constantino in Galliis ſtrenuifſime rē publicā pcurante prætoriā mili-
tes Romæ Maxentiū filiū Herculii: q̄ priuatus in Lucania morabat: au-
gustū nūcupauerūt. Maximianus Herculius iā ex augusto priuatꝝ: &
ad huc publicus perſecutor occaſione filii ſolicitatus: qui iperiū abiece-
rat: arripiuit tyrannidem. Galerius auguſtus Seuerus Cæſarem aduersus
Maxentiū Romā mittit cū exercitu. Seuerus cū urbē obſideret milituꝝ
ſuoꝝ ſcelere deſertus & pditus: atque ex eo fugiens Rauēnæ interfecit' ē
Herculius perſecutor & ex augusto tyrañus coniuratū iā i imperio
filiū uelle ac potestate regia ſpoliare conatus ē. Cōuicii aūt ac tumulti
bus militū palā cōterritꝝ in Galliā puectus ē: ut Cōſtantino genero & q; dolis
iunctus auferret iperiū. ſed per filiam deprehensus & proditꝝ: dei
de in fugam uersus Maſſiliæ oppreſſus & interfecitus eſt. Porro Galerius
occidoſ Seuero Lyciniū imperatore creauit. Cunque perſecutionē a Di-
oclitiano & Maximiano miſſam ipſe atrocioribꝝ edictis accumulauiſſ;:
ac poſtq; per annos. x. omni genere hoīum exhausit pūicias putrefacto
introrsū pectore: & uitalibꝝ diſſolutis: cū ultra horrore huānæ miseriæ

ctiā uermes eructaret: medicique ultra iā fetore nō ferētes crebro iussu eius occiderent: a quodam medico constantiā ex despatione sumente in crepitus iram dei esse pœnam suā: atque a medicis ideo non posse curari edictis late missis christianos de exiliis reuocauit. Ipse autē cruciat' nō sustinens: uim uitæ suæ attulit. Ita tūc res publica sub nouis. iiii. principi bus fuit: Constantino & Maxentio filiis augustoꝝ: Lycinio autē & Maximino hoībus nouis. Constantinus pacē ecclesiis post. x. annos: quæ a persecutoribus uexabant: indulxit. Deinde inter Constantiū & Maxentiū bellum ciuile exortū est. Maxentius sāpe multis præliis fatigat' ad pontem Miluiū ultimo uictus & interfectus ē. Maximinus psecutiōis christianoꝝ incētor. executorque infestissimus apud Tharsū: dū ciuile bellum cōtra Lyciniū disponit: interiit. Lycinius repentina rabie suscitat' oēs christianos e palatio suo iussit expelli. Mox belluꝝ inter Lycinium ipsum & Constantiū effebuit. sed Constantiū Lycinium sororis suæ uit̄ in Pannonia primū uicit. deinde apud Ciualas oppressit. Vniuersa Græcia potitus Lyciniū crebris bellis terra marique assurgētē & repressum tandem ad deditioꝝ coegit. sed Herculii Maximiani socii sui motus exemplo: ne it̄ depositā purpurā in perniciē rei publicæ sumeret: priuatū iussit occidi: cū oībus iam ministris nefariæ psecutiōis extinctis: hūc quoque inq̄tū exercere potuit: psecutionem digna punitio flagitaret Cōstantini filii Crispus & Constantiū & Lycinius adoleſcens Lycini Augusti filius: Cōstantini autē ex sorore nepos: cæsares sūt creati. His diebus Arrius Alexadrinæ urbis presbyter a ueritate fidei catholicæ deuians: exiāle plurimis dogma constituit: Qui primū: simul ut Alexandri uel notus uel notat' inter cōfusos tuulgo ſectatores insectatoresq; factus ē: ab Alexandro eiusdē urbis tūc episcopo pulsus ecclesia ē. Cum que hoīes: quos in errorē seduxerat & in ſeditionē excitaret: apud Nicam urbē Bithyniā cōuentus. cccxviii. episcopoꝝ factus ē: p quos Arria nū dogma exiāle & misericordia ē euidentissime deprehensū palā pditū ac reprobatur ē. Sed inter hæc latent causæ: cur uindicē gladiū & destinatam in iōis punctionē Constantinus īperator etiam in pprio egit affectus. Nam Crispum filiū suū & Lyciniū filiū sororis suæ interfecit. Præterea multas gentes diuersis præliis subegit. Urbē noīe suo Romanorū reguꝝ uel primus uel sol' instituit: Quæ ſola exps idoloḡ ad hoc breuissimo tempore condita a xpiano īperatore puecta ē: ut ſola Romæ tot ſaculis miseriisque puectæ: forma & potētia merito poffit æquari. Tum deī de primus Constantinus iusto ordine & pio uicē ueritit edicto: ſiquideꝝ ſtatuit citra ullam hoīum cædem paganoꝝ templa claudi.

Hic Constanti⁹ impator iubet tēpla clandi.

¶ Ox Gotoꝝ fortissimas & copiosissimas gentes in ipso barbari-
ci soli sinu: hoc ē in Sarmataꝝ regione delevit. Calocheꝝ quē
dam in Cypro aspirantē nouis rebꝝ oppressit. tricennalibꝝ suis
Dalmatiū cæsarē legit. Cūque bellū in Persas molires in uilla publica
iuxta Nicomediam: dispositam bene re publicam filii tradens: diē obi-
it. Anno ab urbe condita. M. lxxxii. Constanti⁹. xxxv. cū Constantino
& Cōstante frībus suis adeptus imperiū. xxiiii. anni tenuit. Fuit aut in
ter successores Constantini & Dalmatius cæsar fratri fili⁹. sed cōtinuo
militari factione decept⁹ ē. Interea maligna sp aduersus deū uer⁹ insecta
tio diaboli: quæ ab initio mūdi usque ad nūc a sincero tramite fidei reli-
gionisque infusis error⁹ nebulis lubrica hoīu⁹ corda pturbat: postquā
christianis īpatotibꝝ summā regiæ potestatis in meliora uertentibꝝ eccl⁹
siam christi zelo idolatriæ perseq destitit: aliud machinamentū: quo p
eosdē christianos īperatores christi ecclesia⁹ uexaret: iuenit. Fit igitur
Arrio noui erroris auctori cæterisq⁹ discipulis ipsius ad familiaritez
Cōstantii īperatoris pmptus aditus & facilis uia. si uadef Cōstantio: ut
quosdam in deo gradus eredat. & q per ianuā ab errore idolatriæ fuerat
egressus: reuersus in sinū eiusdē in deo deos quærit: & tanq per pscudo
ty⁹ induc⁹. Peruerso igitur zelo ptās armis illusa. & sub noīe pietatis
uis persecutōis agitat. De noui noīis electiōe cōtendit: ut Arrianorū
potius ecclesiæ q catholicorꝝ sint. Seqtur tetræ motus horribilis: q plu-
rimas oriētis urbes solo stravit. Cōstantius dū Constantē fratre bello
insectat: incauta petulantia periculis sese offerens a ducibꝝ ei⁹ occisus ē
Cōstans aduersus Persas & Saporē: q Mesopotamia⁹ uastauerat nouē
præliis paꝝ pspere decertauit. Seditiōe nouissime atque int pantia mili-
tum nocte adoriri pugnam coactus: patratam pene uictoriam insuper
uictus amisiit. Postq se Cōstans intolerandis uitiis dedisset. ac pœna p
uincialiū fauorem militū cōpararet: Magnētii dolis in oppido cui He-
lena nomen est in pxiō Hispaniæ interfectus est. Magnenti⁹ enī apud
Augustudunū arripuit imperiū: quod cōtinuo per Galliam & Aphri-
cam Italiamq⁹ porrexit. In Illyrico aut Veteranionem aētate grandeū
īperatorem sibi milites creauerūt: uir⁹ natura simplicem: cūctisq⁹ iocū
dū: sed q ne prima quidem unq litteraꝝ elementa didicisset. Ita cunque
primas litteras litteraꝝ q⁹ syllabas īperator senex interdū inuit⁹ medi-
tare: a Cōstantio: qui tunc in Magnentiū ultione fratri accensus bellū
parabat: deponere iussus īperiū: abiiciēs cū litteris purpuris: cōtēt⁹ q⁹

priuatis feriis: palatiū simul scholāque dimisit. Nepotian⁹ deinde Ro
m⁹ Cōstantini sororis filius: gladiatori⁹ manu fretus inuasit īperiū qui
deinde cū īprobis ac per hoc intus cūctis eset. a Magnentianis duci
bus oppressus est. Sequitur bellū illud horibile inter Cōstantiu⁹ Ma
gnentiūque apud Nursiam urbē gestū: in quo multa Romanor⁹ uiriū
p̄fligatio etiam in poster⁹ nocuit. Magnenti⁹ tamen uictus aufugit: ac
nō multo post apud Lugdunū p̄pria se manu interfecit. Decenti⁹ quo
que frater eiusdē: quē cæsareni Gallis p̄fecerat: apud Senonas laqueo
uitā finiuit. Cōstanti⁹ cōtinuo Gallū patrui filiū cæsarē legit: quē rut
sus crudeliter ac tyrannice agentē paulo postq̄ creauerat: occidit. Silua
nū quoque per Gallias rebus nouis inhiantē mature circūueniendum
opprimendūque curauit. Igif Siluano īterfecto Iulianū patruelē suū
Galli fratrem cæsarem creatū misit ad Gallias. Itaque Iulianus Cæsar
euersas oppressasque ab hostibus Gallias strenuissime in integrū resti
tuit. Alemanorū paruis copiis magnā multitudinē fudit. Rhenō Ger
manos reuinxit. Hisclatus successibus fastigiū usurpauit Augusti: &
mox Italiam Illiricūque peruadens Cōstantiu⁹ Parthicis p̄æliis occu
patū regni pte priuauit. Cōstanti⁹ Iuliani scelere cōperto: dimissa expe
ditione Partho⁹ dū ad ciuile bellū reuertif: in itinere inter Ciliciā Cap
padociāque defunctus ē. Ita ille qui discissa pace & unitate fidei catho
licæ christianos aduersus christianos armans ciuili: ut ita dicā: bello cc
clesiæ mēbra dilacerauerat: totū inquietū tempus īperiī sui molestum
que spatiū uitæ suæ bellis ciuilibus etiam per p̄pinquos & cōsanguini
neos excitatis exercuit. exegit: expendit. Anno ab urbe condita. M.c.xvi
Iulianus iā dudū cæsar post aūt. xxxvi. ab Augusto regno potit⁹ anno
uno & mensibus octo īperiī sūmam solus obtinuit. christianā religiōz
arte potius q̄ p̄tate infectatus: ut negaret fides christi & idolo⁹ cultus
suscipetur: honoribus magnis p̄uocare: quā tormentis cogere studuit.
Aperito tamen p̄æcepit edicto ne q̄s xp̄ianus docendo⁹ libertaliu⁹ stu
dior⁹ p̄fessor esset. Sed tamen sicut a maioribus nřis cōpertiū habemus:
oēs ubique p̄pmodū p̄æcepti conditiones āplexati officiū: q̄ fidez de
serere maluerunt. Iulianus aūt bellū aduersus Parthos patans cū Ro
manas uires contractas undique ad destinatā secum retraheret perdit
onem: xp̄ianor⁹ sanguinem diis suis uotit: palam persecutur⁹ ecclesiās
si uictoriā potuisset adipisci. Nam & amphitheat⁹ Hierosolymis ex
trui iussit: in quo reuersus a Parthis episcopos: monachos: oēsque eius
loci scōs bestiis etiam arte s̄euioribus obiiceret. spectaretque laniādos.
Itaque postq̄ a Ctesiphonte castra mouit: dolo cuiusdam transfug⁹ ī

deserta perductus: cū ui sitis & ardore solis atq; insup labore harenarū
cōfēctus periret: exercitus: imperator tanto rēgē periculo anxius: dū per
uasta deserti incautius euagaf: ab obuio quodam hostiū eqte cōto iet'
interiit. Sic misericors deus impia consilia impii morte dissoluit. Anno
ab urbe cōdita. M. Ixxxxvii. Iouinianus. xxxvii. imperator in sūmo rēgē
discrimine ab exercitū creat': cū & locorū iniqtate captus & hostib' circū
septus nullam euadendi facultatē nancisceref: fœdus cu; Sapore rege
Persarū: et si paꝝ putant: dignū satistamen necessariū pepigit: quippe ut
tutū & in columnen Romanū exercitū non solū ab incursu hostiū: uerū
etiaꝝ a locorū periculo liberaret. Nisibiꝝ oppidū & partē superioris Me
sopotamiaꝝ Persis cōcessit. Inde dū Illyricum rediens per Galatiam iter
agit: cū in cubiculum quoddam nouū sese cubitū recepisset: calore pru
nariꝝ & nidore parietū nū per calce illitorū aggrauatus & suffocatus octa
uo demū mense q̄ imperare cōperat: uitam finiuit. Anno ab urbe condi
ta. M. Ixxxxviii. Valentinian'. xxxviii. apud Niceam cōsensu militū īpc
rator creat' ē. mansitq; in eo annis. xi. q̄ cū christian' integra fide sac̄m
militiæ gereret: & sub Iuliano Augusto tribun' scutariorū iussus ab im
peratore sacrilego aut immolare idolis: aut militia excedere: fideliter sci
ens & grauiora dei eē iudicia & meliora pmissa: sponte discessit. Ita par
ua interiecta mora: Iuliano interfecto: ac mox Iouiniano mortuo: qui p
christi nomine amiserat tribunatū: retribuente christo in locū persecu
toris sui accepit imperiū: q̄ postea fratrē suu; Valentē participem fecit
imperii. & Procopium tyrannū pluresq; postea satellites ei' occidit. ter
ræ motus per totū terrarū orbē factus ita turbatū quoq; pelag' excussit
ut per uicinas terraꝝ campestriū partes refuso mari plurimæ insularu;
urbes cōcussæ & subrutæ perisse referant. Valens ab Eudoxio episcopo
Arriani dogmatis assertore & baptizatus & persuasus in s̄euissimā; hæ
resim declinauit. sed malignam insecutionē diu texit. nec uolūtati pote
statē admisicuit: quoad uiuentis fratr̄is auctoritate cōp̄ressus ē. Contē
plabaf. n. de eo quantam uim in ulciscēda fide imperator posset exercer
q̄ tantam cōstantiam p̄ retinenda quōdam miles habuisset. Hoꝝ anno
imperii tertio Gratianus Valētiniani filius imperator ē factus. Eodem
anno apud Atrebatas uera lana de' nubibus pluuiæ mista defluxit. Præ
terea Athanaricus rex Gotoꝝ christianos gente sua crudelissime perse
cutus plurimos barbarorū ob fidē interfecitos ad coronam martyrii sub
limauit: quoꝝ tamen plurimi in romanum solum non trepidi: uelut ad
hostes sed certi: quod ad fr̄es p̄ christi cōfessione fugeāt. Valentinianus
Saxonu; gente in oceani litoribus & paludibus in uiis sitaꝝ uirtute atq;

agilitateterribilem:periculosa; romanis finibus:eruptionem magna mo
le meditantē in ipsis Francorū finib; oppressit. Burgundionū quoq; no
tioꝝ hostiū nouū nomen q; plus q;.Ixxx. M. ut ferunt armatorū ripæ rhe
ni fluminis insederūt. hos quondam subacta iteriore Germania a Druso
& Tiberio adoptiuis filiis Cæsarī Augusti per castra dispositos aitunt
in magnam coaliuisse gentē:atque ita etiā nomen ex opere præsumpsisse
q; a crebra per limitē habitacula cōstituta burgos uulgo uocant: eorūq; es
se præualidā & pernicioſam manū Galliæ hodie quæ testes sūt: in qb;
præſūpta poffeffione cōſtunt. q; quis pudentia dei oēs xpiani mō facti
catholica fide nostrisq; clericis: qbus obeditent receptis blande māſuete
innocentēque uiuant:nō quāſi cū ſubiectis Gallis: ſed uere cū fratrib;
christianis. Anno aūt. xi. i perii ſui Valentinian⁹ cū Sarmatæ gētes ſeſe
per Pānonas diffudiffent: easque uastarent: bellum in eos parans: apud
Brigionē oppidū ſubita effuſiōe ſanguinis: quod grāce apoplexis uo
catur: ſuffocatus & mortuus ē. Postquē Gratian⁹ fili⁹ eius occidētis im
periū tenuit: Valente patruo in orientis partib; constituto. Valentinianū
etiam fratrem ſuū paruū admodū ſocium creauit i perii. Anno ab urbe
condita. M.c.xxviii. Valens. xxxix. imperiū. iiii. anis Valentiniano mor
tuο tenuit: qui ſolus cū impie ageret: & poſſet erubescere: ilico uelut iſ
frenata liber audacia legē dedit: ut monachi. i. xpiani: q; ad unū fidei op
dimiſſa ſeculariū regē multimoda aetōe ſe redegerāt: ad militiā cogereſ
Vastas illas tunc Aegypti ſolitudines: harenaſque diſuſas: quas ppter
ſitim ac ſterilitatem picuſiſſimāque ſerpentum abundantiam conuer
ſatio h̄imano nō noſſet: magna habitantiū monachorū multitudo com
pleuerat. Hic tribuni & milites miſſi: q; ſcōs ac ueros milites dei alio no
mine perſecutōis abſtraherent: interfecerūt ibi agmina multa ſcōs. quæ
aūt per diuerſas ubique p̄uincias hiſ ſimilibusq; iuſſis aduersus ecclē
ſias catholicas & rectā fidei populos geſta ſint: ſatis ſignificatū ipſa reti
cendi electiōe ſufficiat. Interea in Aphricæ partibus Firmus ſeſe excita
tis Mauroꝝ gentibus regē cōſtituens: Aphricam Mauritaniamque ua
ſtavit. Cæſareā urbem nobilissimā Mauritaniæ dolo captā: deinde exdi
bus incendiisq; cōpletam barbaris i prædi dedit. Igif comes Theodosi⁹
Theodosii qui poſt i perio præfuit p̄ a Valēte miſſus effuſas Mauroꝝ
gentes multis præliis fregit: i pſumque Firmū afflīctū & oppreſſu; coe
git ad mortem. Post cum experientiſſima pudentia totam cū Mauritaniā
Aphricam meliorem priſtinis legibus reddidifſet: iſtimulāte & ob
repente iuuidia iuſſus interfici: apud Carthaginē baptizari in remiſſio
nem p̄ctōꝝ præoptauit. At poſtq; ſac̄m christi: qd' quæſierat aſſecut' ē

post gloriosam sacerduli uitam:ctiaz de uitæ æternitate secur^o pcessori iugulū ultro præbuit. Gratian^o interea impator admodū iuuenis cum in æstimabile multitudinē hostiū romanis infusam finib^o cerneret: fretus christi potētia longe impar militū numero sese in hostem dedit. & continuo apud Argentariam oppidū galliar^o formidolosissimū bellū increbili felicitate cōfecit. Nam plus q. xxx. M. Alemanor^o minimo Roma noꝝ detrimēto in eo prælio interfecta narranf. Tertio. x. aūt anno imp^o Valentis: hoc ē p^o tpe postea q. Valens per totū orientē ecclesiar^o lace ratōes scōs qz cædes egerat: radix illa miseriātū nrāz copiosissimos simul frutices germinauit. Siqdē genus Hūnor^o diu iacessis seclusa mōtibus repentina rabie p^octa exarsit in Gotos. eosqz sparsim conturbatos ab antiq^o sedib^o expulit. Goti transito Danubio fugiētes a Valente si ne ulla fœderis pactione suscepit: ne arma quidē quo tuti^o barbaris c^oderet tradidere romanis. Deinde p^optet intolerabilē auaritiam maximi ducis fame & iniuriis adacti ī arma surgētes: uicto Valētis exercitu per Thraciam sese miscentes simul omnia cædib^o: incēdiis: rapinisqz fudeūt Valens egressus de Antiochia: cū ultima infelicitis belli sorte traheretur sera peccati maximi pœnitentia stimulat^o episcopos cæterosqz scōs rōuari de bellis imperauit. Itaque. xv. imperii sui anno lachrimabile illud bellū in Thracia cū Gotis iam tūc exercitatōc uiriū reꝝqz abūdantia in structissimis gessit. ubi primo statim impetu Gotoꝝ perturbatæ romanoꝝ equitū turmæ nuda peditū deseruere præsidia. Mox legiones peditū undique equitatu hostiū cinctæ: ac primū nubib^o sagittar^o obrutæ: deinde cū amentes metu sparsim per deuia cogerent: fūdit^o cæsæ gladiis in sequentū: contisqz perieūt: Ipse impator cū sagitta sauti^o uersusqz infugam ægre incuiusdam uillulæ casam deportatus lateret: ab insequetibus hostibus deprehēsus: subiecto igne consumptus est. & quo magis testimonium punitiōis eius: & diuine indiguationis terribili posteris cēt exēplo: & cōi caruit sepultura. Consoletur se & in hoc peruictia miseriaque gentiliū: quia tibis & regibus christianis tantæ simul congestæ clades pressam rei publicæ onerauete certicē. euersæ puincæ deletus exercitus impator incensus. Magnū reuera hoc ē ad nostrū dolorem magisqz miser^o quo magis nouū. Sed quid hoc ad consolatiō nem p^oficit paganoꝝ: qui palaz præuident & in his quoqz persecutorez ecclesiar^o fuisse punitū? Vnus deus unam fidem tradidit. unaꝝ eccl^olesiaꝝ toto orbe diffudit. hanc aspicit. hanc diligit. hanc defendit. Quolib^z se quisque nomine tegat: si huic non socias alienus. si hanc impugnat inimicus est. Consolenk se gentiles inq^ontum uolunt Iudæor^o hæreticor^oqz

suppliciis. tantū & unū deū esse: & eūdem personarū acceptorē non esse
uel ex hac potissimū Valentis extincti pbatione fateans. Goti antea per
legatos supplices poposcerūt: ut illi episcopi. a qbus christianæ fidei re
gulam discerent: mitterent: Valens īperator exitiabili prauitate detent
doctores Ariani dogmatis misit. Goti primæ fidei rudimentū qd' acce
peretenuerūt. Valens catholicæ fidei normā: quā prius hūerat derelin
quēs. puerō Arianoꝝ dogmati sese illexit. Itaq; iusto dei iudicio ipsi
eum uiuum incenderunt: qui propter eum etiam mortui uitio erroris
arsuti sunt. Anno ab urbe condita. M.c. xxxii. Gratian⁹. xl. ab Augusto
post mortē Valentis sex annis īperiū tenuit: q̄uis iam dudū antea cum
patruo Valente & cū Valentianō fratre regnaret: q̄ cū afflictū ac pe
ne collapsū rei publicæ statū uideret: eadē pūsione qua quondam lege
rat Nerua Hispanū uirū Traianū: p̄ quem res publica repata ē: legit &
ipse Theodosiū & que Hispanū uisꝝ. & restituēdæ rei publicæ necessita
te apud Syrmū purpurā induit. orientisq; & Thraciæ simul præfecit ī
perio hoc perfectiore iudicio: q̄a cū in oīb̄ humanæ uitæ virtutib⁹ iste
par fuerit: in fidei sacro religiōisq; cultu sine ulla cōpatōe præcessit. siq
dē ille psecutor. hic p̄pagator ecclesiæ. Ita illi ne un⁹ qdē p̄prius filius:
quo successore gauderet indultus ē. hui⁹ aut̄ oriēti simul atq; occidēti
per succiduas usq; ad nūc generatōes gloria p̄pagatio dnātur.

Creat⁹ īpator Theodosi⁹ a Gratiano Cōstantinopoli ītrauit uictor

Taq; Theodosius afflictam rem publicam ira dei reparandā
credidit misericordia illius: omnemq; fiduciam sui ad opem
christi cōferens maxias illas Scythicas gētes formidatasq; cun
ctis maiorib⁹: Alexandro quoq; illi magno: sicut Pōpeius Corneliusq;
testati sūt: cuitatas: nūc aut̄ extincto romano exercitu: Romanis eqs ar
misque instructissimas: hoc ē Alanos: Hūnos: & Gothos incūtanter ag
gressus: magnis multisq; præliis uicit. Vrbē Cōstantinopoli uictor in
trauit: & ne paruā romani exercitus manū assidue bellando deterret:
fœdus cū Athanarico Gotoꝝ rege percussit. Athanaricus aut̄ cōtinuo
ut Cōstantinopoli uenit: diem obiit. Vniversæ Gotoꝝ gentes rege de
functo aspicientes uirtutem benigitatēq; Theodosii romano sese im
perio dedideūt. In his etiam diebus Persæ. q̄ Iuliano interfecto aliisq; im
peratorib⁹ sape uictis: nūc etiam Valente in fugam acto recentissimæ ui
ctoriæ satietatē cruda insultatōe ruabat: ultro Cōstantinopolis ad
Theodosiū misere legatos: pacem suppliciter postulantes. Ictūq; tunc
fœd⁹ ē: quo uniuersus oriens usq; ad nunc tranquillissime fruif. Interea
cū Theodosius in oriēte subactis barbaroꝝ gentib⁹ Thracias standē ab

hoste liberas reddidisset: & Arcadiū filiū suū consortē fecisset ipii: Maxi-
mū uir qdē strenu⁹ & pbus atq; Augusto dignus: nisi contra sacri fi-
dē per tyrannidē emerisset: in Britannia inuit⁹, p̄pmodum ab exercitu
imperator creatis in Galliam transiit. ubi Gratianū augustū subita īcur-
sione p̄territū: atque in Italiā trāsire meditantē dolis circūuētū interfec-
it. frēmq; ei⁹ Valētinianū augustū Italia expulit Valētinian⁹ in oriētē
refugiēs a Theodosio p̄na pietate suscep⁹: mox & imperio restitut⁹ ē

Nnō ab urbe condita. M.c.xxxviii. Theodosius. xli. interfecto
a Maximo Grāno imperiū romāi orbis obtinuit. mansitque in
eo annis. xi. cū iam in otiētis partibus. vi. annis Gratiano uiuen-
te regnasset. Itaque iustis necessariis que causis ad bellū ciuile permot⁹:
cū e duobus augustis fratrib⁹ & ultiōne unius interfecti sanguis exige-
ret. & restōne miseria alterius exultantis oraret. posuit in deo spem suā
seque aduersus Maximū tyrannū sola fide maior. nam lōge minor erat
uniuersa apparat⁹ bellici cōparatione: proripuit. Aq;leia & tūc Maximus
uictoriæ suæ spectator insederat. Andragatius uero comes ei⁹ sūmam
belli administrabat: qui cū largissimis militū copiis ipsaque magna & co-
pia & fortitudine præcellēte consilio oēs incredibiliter alpiū ac fluminū
aditus communisset: ineffabili iudicio dei nauali expeditione dū incau-
tū hostē præuenire & obruere parat: sponte eadē: quæ obstruxerat clau-
stra: deferuit. Ita Theodosius nemine sentiēte: ut non dicam repugnat-
te: uacua transmisit alpes. atque Aquileiam improuis adueniens ho-
stē illū magnū Maximū trucē & ab immanissimis quoque Germanor⁹
gentib⁹ tributa ac stipendia solo terrore noīs exigentem sine dolo & con-
trouersia clausit. cepit. & occidit. Valentinianus recepta Italia potitus
īperio est. Andragatius comes cognita Maximi nece præcipitem fese e-
naui in undas dedit. ac suffocat⁹ ē. Theodosius in cruenta uictoria deo
pcurante suscepit. Ecce regibus & tpibus xpianis q̄liter bella ciuilia cū
uitari nequeūt. transigūt. Ad uictoriā puentū ē: i erupta est cītas. corre-
ptus tyrann⁹. & hoc p̄ay est. Ecce a pte alia uictus hostilis exercitus at-
que ipso tyranno truculentior comes tyranni ad mortē coactus. tantæ
dissolutæ eluseq; insidiæ. tanti appatus exinaniti sūt. & tamē nullus do-
los struxit. null⁹ acieq; disposuit. postrēo null⁹. s. gladiū de uagina extu-
lit. Formidolosissimū bellū sine sanguine usq; ad uictoriā & ī uictoria
duo & morte cōfectū ē. Et ne hoc quisq; casu factū putet quo magis po-
tētia dei qua dispensans & iudicans uniuersa: p̄palato sui testimonio de-
clarat: obstreperiū mentes uel ad cōfusionē uel ad fidē cogat. dico reū
ignotā oībus & oībus notā. Post hoc bellū quo Maximus interfectus ē

multa utiq; sicut oēs recognoscim⁹: Theodosiūq; filiū eius Honoriū usq; ad nūc extēna bella & ciuilia consecuta sūt. & tamē oīa pene usq; in hodiernū diē equidem cū fructu simplicis scēq; uictoriæ: uel nullo uel mīmo sanguine querūt. Igis Valentian⁹ iunior regno restitut⁹ ex tincto Maximo: eiusq; filio uictore: quē imperatorē Gallis Maxim⁹ relinquēs præfecerat: ipse in galliam transiit: ubi cū tranquilla rei. p. in pace ageret: apud Viennā dolo Arbogastis comitis sui: ut ferūt: strangulat⁹ atq; ut uolūtariā sibi cōsciuisse mortē putare: laqueo suspēsus est. Arbogastes ualētiniā ipatoř occiso statī eugeniū tyrānū fecit ipatorē

Ortuo Valentiniano Augusto Arbogastes Eugeniū tyrannum mox create ausus ē. Legitq; hoīem: cui tituluř ipatoris iponeret ipse aēturus iperiuř uir barbat⁹: aīo: consilio: manu: audacia: potētiaque nimi⁹. contraxitq; ūdiq; īnumerās īuictasq; copias uel romanorū præsidiis uel auxiliis barbarorū alibi p̄tāte: alibi cognatōe subnixus. Historiā notā etiā oculis plurimorū q̄ meli⁹ q̄ spectauere nouerit. Dilatari nō op̄ ē uerbis: potentia dei nō fiducia hoīs uictorē sp̄ extitisse Theodosiū Arbogastes iste præcipuū in utroq; documentuř ē: q̄ & tūc cū Theodosio paruit: tantis instructū præsidiis Maximū ipse mīmis cepit: & nūc cum aduersuseūdē Theodosiū collectis Galloř Francořq; uiribus exūda uit: nixus etiam præcipuo cultu idolorū magna tamen facilitate succubuit. Eugeni⁹ atq; Arbogastes instructas acies cāpis expedierant: arta alpiū latera atq; ineuitabiles transit⁹ præmissis callide insidiis occuparāt ut etiam si numero ac uiribus ipates forent: sola tamen belli dispōne uitores. At uero Theodosius in sumis alpib⁹ constitut⁹. exps cibi ac sōni sciens qd̄ destitutus suis: nesciens qd̄ clausus alienus: dominū christuř solus solū: q̄ posset oīa: corpe humili fūsus: mente cōelo fixus orabat. De hinc postq; insomnē noctem precū cōtinuatōe transegit. & testes p̄pemo dū q̄s in preciū præsidii celestis appenderat⁹ lachrimarū lactinas teliq;. fiducialiter arma corripuit solus. Sciēs uero se esse nō solū signo crucis tuendū sed & uictoriā adeptuř: signo crucis semuniens signū uictoriæ dedit. ac se in bellū etiam si nemo sequeres: uictor futur⁹ imisit. Prīa salutis uia extitit. Arbitrio hostiliū p̄tiū comes: q̄ cū ignarū ipatorez cit. cū positis excepisset īsidiis: cōuersus ad reuerentiā præsentis augusti nō solū periculo libertauit. uerū etiam instruxit auxilio. At ubi ad cōtigua īmīscendā pugnā spacia peruentū est cōtinuo magnus ille & ineffabilis turbo uentoř in ora ostiū ruit. Ferebanſ p̄ actē spicula nīoř. atq; ultra mensurā; hūani iactus per magnū inanc portata nūsq; p̄pemodū cader priusq; ipingeret sinebanſ. Porro turbo at cōtinu⁹ ora pectoraq; hostiū

nūc illis grauiter scutis euerberabat. nūc impressis p̄tinaciter obstrūcta claudebat. nūc auul̄is uiolēter deſtituta nudabat. nūc oppositis iugiter ī terga trudebat. tela etiā: quæ ipſi uehemēter intorſerant: excepta uentis impetu ſupinata: ac retrorsū coacta ipſos infelicitē cōfigebat. Proſpexit ſibi humanae conſcientiæ pauor. Nam continuo ſeſe parua ſuorum māu- fusa uiictori. Theodosio hostilis strauit exercitus.

Eugenius tyrañus captus eſt & occiſus.

Vgeni⁹ capt⁹ atq; interfec⁹ ē. Arbogastes ſua ſe māu pculit. Ita & hic duorū ſanguine bellū ciuile reſtinctū eſt abſq; illis. x. M. Gotorū quos premiſſos a Theodosio Arbogastes deleſſe fūdit⁹ ferſ quos utique pdiſſe lucrū. & uinci uincere fuit. Nō iuſlto obtrectatoribus noſtris. Vnū aliq; ab initio urbis cōditæ bellū pferat tam pia neceſſitate fuſcep- tū: tā dīna felicitate cōfectū: tā clemēti benignitate ſopitum: ubi nec pug- na grauē cādē: nec uiictoria cruētam exegerit ultionē & fortaffe cōcedam- tit nō hāc fidei cristiani ducis occiſa uideanſ: q̄uis ego hoc testimonio nō laborē q̄do un⁹ ex ipſis poeta qdē eximius: ſed paganus peruicacifimus h⁹ modi uerſibus & deo & hōi testimonium tulit: qbus ait. Oīum dīlē deo tibi militat æther. & ciurati ueniunt ad classica uenti. Ita cōelitus iu- dicatum eſt inter partem & ſine p̄ſidio hoīum de ſolo deo humiliter ſpantem: & partē arrogantissime de uiribus ſuis & de idolis p̄ſumētē Theodosius autē oposita tranqllataque re. p. apud Mediolanū oſtitut⁹ diē obiit.

Arcadius & Honorius regnū imperii Romani ſuſcepēt

Nno ab urbe condita. M.c. xlii. arcadius agustus: cui⁹ nūc filius Theodosius orientē regit. & Honorius agustus fr̄ eius: cui nūc ſes. p. innitif. xlii. loco cōe imperium: diuifis tantum ſedibus tenere cepe- runt. uixitq; Arcadius post p̄is excessum annis. xii. imperiique ſumma Theodosio filio ſuo paruo admodum motiſ tradidit. Interea Gildo comes qui in initio regni eorum Aphricæ p̄ærat: ſimul ut defunctum Theodosium comperit: ſiue ut qdam ferunt: quadam permotus iuidia Aphricam orientalis imperii partibus iūgere molitus ē: ſiue ut alia tra- dit opio: minimam in paruulis ſpem fore arbitrat⁹: p̄ſertim cū abſq; his non facile antea quisq; puſillus in iperio relictus ad maturitatē uiri- lis ætatis euaderit: iſtique p̄pemodū ſoli iuenianſ: quos ob gratiam pa- tris ac ſuā fidē & diuifos & deſtitutos xp̄i tutela p̄uexerit: Aphricā ex- ceptam a ſocietate rei. p. ſibi uſurpare auiſus ē: gentili magis licentia cō- tent⁹: q̄ ambitu regiæ affectionis inflat⁹. Huic Mascezel frater fuit: q̄ no- uae rei molitiones in fr̄e phorrelcens cū filiis adolescentib⁹ in Italiam rediit. Gildo & abſentiā fr̄is & p̄ſentia filiorū eius ſuſpectam habens:

a tolescentes dolo circuuentos interfecit. Ad hūc iam ut hostē bello īse
quendū: Mascezel frater missus ē: quē idoneū p̄curāde rei. p. fore p̄prie
orbitatis recens dolor pollicebat. Igis Mascezel iam inde a Theodosio
sciens: q̄tū in reb̄ despatissimis oīo hoīs p̄ fidem xp̄i a clementia dei īpe
traret. Caprariā insulam adiit: unde secū scōs suos dei aliquot p̄motus
precibus suis sūpsit. Cū his oīonibus: ieuniis: psalmis dies & noctes cō
tinuans sine bello uictoriā meruit. ac sine cāde uindictā. Ardalio flumi
nis nomen ē: q̄d fluit inter Thebaste & Mettriderā ciuitates: ubi cū p̄ua
manu: hoc ē cū. v. M. ut aiūt: militū c̄tra. lxx. M. hostiū castrametat: cū
interiecta mora excedere loco: oppositasq; p̄iacentis uallis angustias
transgredi uell;: intercurrēte nocte. b. Ambro. ep̄ū Mediolani paulo an
te defūctū p̄ sōniū sibi uidere uisus est significatē manu & ī pacto ad hu
mū ter baculo dicentē. hic. hic. hic. Quod ille prudenti cōiectura intelle
xit: merito annūciantis fidē uictoriā: uerbo locū: nūero diem significari
Substitit ac tertio demū die post noctē orōib̄ hymnisq; puigilē munit
ip̄lis cōlestiū sacroꝝ mysteriis in hostē circūfusū p̄cessit. Etcū ad eos
q̄ primi occurrerant pia pacis uerba iactaret: signisq; quendā insolēter
obſistentē: iāiāque pugnam excitantē gladio p̄cussit in brachio: eumq;
manu debilē ip̄lo uulnere coegit. p̄nū īclinare uexillū. Quo uiso ſliquā
cohortes deditōēz iam fieri priorē c̄ſtimātes certatī sese ad Mascezeleꝝ ſi
gnis tradere cōuersis. Barbari: quoꝝ magnam multitudinē Gildo ad bel
lū deduxerat: defcū militū deſtituti ī diuersa fugierūt

Gildo occisus est.

Ildo & ipſe fugā molit̄ arrepta nauī: ut ī altū puectus: ac deide te
uocat̄ ī Aphticam ē: post aliquot dies strangulat̄ īteriit. Periclitā
remur sub tantoꝝ miraculoḡ relatu: q̄ ſi p̄ſupta mētiēdi ī pudētia: ſi
adhuc uocē nīaz cōſcia eoꝝ: q̄ īterfuere nō p̄curreceret. Nullæ agūt insi
diæ. nulla corruptio. &. lxx. M. hostiū uincūt. Pene ſine pugna fuit uict̄
ad tēpus. ne plus audeat uictor irat̄. trāſportat̄ ī diuersū locū: ut nescia
tur a ſſe occidi: quo uīdicēt occisi. Sane idē Mascezel elat̄ reꝝ ſecūdaꝝ
īſolētia: poſthabito ſcōꝝ cōſortio cū q̄bus ātca deo militans uicetat & ec
clesiaꝝ temetare ausus ē. atq; ex ea quoſdā nō dubitauit extrahere. Secu
ta ē pōena ſacilegū. Nā iſdē ſupſtitib̄ atque iſultatib̄: quos ab eccl
eſia ad pōenā p̄traxerat: poſt aliqtū t̄pus ſolns ipſe pūit̄ ē. p̄bauitq; in ſe
uno ad utꝝque ſemp dīnū uigilaꝝ iudiciū: q̄do & cū ſpauit adiut̄. & cū
cōtēpſit: occisus ē. Interea cū a Theodosio ī patore ſenior ſingulis potif
ſimis iſantū cura & disciplīa utriuſq; palatii cōmissa cēt: hoc eſt Rūfino
oriētalis aulæ: Stilicōi occidētalis ī pii qd uterq; egerit: q̄due agere cōat̄

uit: exitus utriusq; docuit cū ali⁹ sibi ali⁹ filio suo affectans regale fasti
giū: ut r̄b⁹ repēte turbatis necessitas rei publicæ scelus ambit⁹ tegeret: ḡe
tes barbaras ille imisit. hic fouit. Taceo de Halarico r̄ge cū Gotis suis s̄x
pe uicto: s̄æpe cōcluso: scmpq; dimisso. Taceo de ifelicibus illis apud Po
lētiā gestis cū barbaro & pagano duce: hoc est Sauli cui sūma belli cō
missa ē: cui⁹ ī pbitate reuerētissimi dies: & scūm pasca uiolatū ē cedētiq;
hosti ppter religōe: ut pugnaret: extortū ē cū q̄de⁹ ostendēte ī breui iu
dicio dei & qd fauore eius posset: & qd ultiō dīna exigeret: pugnātes uici
mus. uictores uicti sum⁹. Taceo de ipso⁹ iter se barbaro⁹ crebris dilace
ratiōib⁹ cū seiuicē Goto⁹ cunī duo deinde Halani atq; Hūni uariis cæ
dibus populabantur.

Rhedagaisus hostis Italiam itrauit & occisus ē cū gente sua.

Hedagaisus oīu; atiquo⁹ presentiūq; hostiū lōge īmanissim⁹ re
pētino īpetu totā iundauit Italia; Nā fuisse in populo ei⁹ plus q̄
cc. M. Goto⁹ ferūt. Hic supra hāc incredibilē multitudie⁹ īdomitāque
uirtutē: pagan⁹ & Sytha erat: q: ut mos ē barbaris huiusmōi gētib⁹ īne⁹
Romāi generis sanguinē diis suis p̄pinare deuouerat. hoc igit Romāis
arcib⁹ īminēte fit oīu; paganōe in urbe cōcursus clamatiū: hostē cē cū
utiq; uiriū copia tū maxime p̄silio deo⁹ uincendū: potēteni urbem
aūt iō destitutā & matuī pitura; q̄a deos & sacra pdiderit. magnis que
relis ubiq; agis: & cōtinuo de repetēdis sacrīs celebrādisque tractas. Fer
uēt tota urbe blasphemīæ. uulgo nomē christi tanq; lues aliqua p̄esen
tiū tpo⁹ p̄bris ingrauaf. Itaque ineffabili iudicio dei factū ē: ut: quoni
am in p̄misto populo piis ḡra impiis p̄œna debebas: oportebatq; p̄mitti
hostes: q̄ insuasibilē in plurimis & cōtradicentē ciuitate⁹ seueriorib⁹ so
litos flagris coarguerēt: nō tamē eos q̄ indiscrete cūctos intpata cæde
delerēt: duo tūc populi Goto⁹ cū duobus potentissimis regib⁹ suis per
Romanas p̄uincias baccharenf: quo⁹ un⁹ christianus p̄piorq; Roma
no populo: &: ut res docuit: timor⁹ dei mitis in cæde: alius paganus barba
rus & uere Sytha: q̄ nō tantū gloriā: aut p̄dā: q̄tū inextaturabili crude
litate ipsam cædem amaret. In cæde & hic iam receptus sīnu Italīæ Ro
mam e proximo trementē terrore quassabat. Itaque si huic ultionis po
testas p̄mitteretur: quē Romani ob hoc p̄cipue timendū arbitrabanf:
q̄a fauorem deo⁹ sacrificio⁹ obsequiis inuitaret & immoderatior cæde
sine fr̄cū emendatōis arſiſſent. & error nouissim⁹ peior priore et̄ cuiſſet:
q̄doqdē in pagani & idolatræ man⁹ incidiſſe nō ſolū paganis residuis de
ſtaurādo cultu idolo⁹ cēt īdubitata p̄ſuasio ſz & xpiāis p̄iculosa p̄ſua
ſio cū & hi p̄e iudicio terrorēf & illi cōfirmarenf exēplo Quāobrē iust⁹

dispensator humani generis de' p̄ire paganū hostē uoluit. & xp̄ianum
pr̄eualere pm̄isit: ut pagani blasphemantesq; romani & illo confunderēt
p̄dito: & hoc punirent īmissio: maxie cū impatoris Honorii admiranda ī
rege cōtinentia & sanctissima fides nō paꝝ dīnæ misericordiæ mereretur
Cōcedunt qdē aduersus īmanissimū illū hostē Rhedagaisū aliorū ho-
stiū turmæ cū copiis suis inclinans ad auxiliū eorū aī. assunt Vldinus &
Sarus Hūnoꝝ & Gotoꝝ duces pr̄esidio romanorū. sed nō sinit deus rē
potentiae suæ uirtute hoīum & maxime hostiū uideri. Conterritū diui-
nitus Rhedagaisū in Fesulanos mōtes coegit: eiusq; fm̄ eos q̄ p̄cissime
refert. cc. M. hoīuꝝ in opū cōsilii & cibi in arido & aspo mōtis iugo urgē-
te undiq; tīore cōclūdit: agmina que qbus dūdū angusta uidebaf Italia
latendi spe in unū ac paruū uerticē trudit. Quid multis moter' non dis-
posita in bellū acies fuit. nō furor timorq; incerta pugnæ p̄atulit non
cædes acta. nō sanguis effusus ē: qd' felicitati postremo loco deputari so-
let: dāna pugnæ euentu cōpensata uictoriæ: edentib': bibentib': iudenti-
busq; n̄is tanti illi tāque immanes hostes esurientes & sitientes: lāguē-
tesque īfecti sunt. Paꝝ hoc ē: n̄i captū & catenatū ac subiugatū sciant:
quē timuere romani: illūque idolatrá suū: cui' sacrificia se magis pti-
mescer q̄.arma fingeant: sine pr̄elio uictū ac uinctū sub iugo catēisq;
despiciant. Igis rex Rhedagaisus sol' spem fugæ sumēs clā suos deseru-
it. atque in n̄os incidit: a qb' capt' & paulisp' retent' ac deinde interfecit'
ē: Tanta uero multitudo captiuorū Gotoꝝ fuisse fertur: ut uilissimaruꝝ
pecudū mō singulis aureis p̄assim greges hoīuꝝ uēderent. Sz n̄ihi l̄sup-
esse de' de eodē populo sinit. Nā ilico cūctis q̄ emebant moriētib' qd' im-
probi ēptores eorū nō impendeit turpiter preciis: expenderūt misericor-
ditet sepulturis. Igis ingrata Roma: quæ sicut nūc sensit nō ad remittē-
dā sed ad reprimendā idolatriæ pr̄esumptōz iudicis dei obliq̄ m̄iam: ita
continuo ppter uiroꝝ mortuorūque scōꝝ piā recordationē dei iram pas-
sura non plenam: si forte confusa p̄eniteat: & per experientiam fidē dis-
cat: ab incursu Halarici regis & hostis. sed xp̄iani aliqtulo ad tps spacio
differtur. Stilico uoluit usurpare imperium Ro. p̄ filio.

Nereea comes Stilico Vuandoloruꝝ ī bellis auaræ perfidæ & do-
lose gentis genere editus: paruipendens quod sub imperatore
imperabat: Eucheriu filium suum: sicut a plerisque tradit' iaz
inde christianoꝝ persecutionē a puerō priuatoque meditantē in īpetio
quoquo mō substituere nitebaf. Quam ob rē Halaricū cūctamque Go-
toꝝ gentē p̄ pace optima & qbuscūque sedib' suppliciter ac simpliciter
orantē occulto fœdere fouens: publice aut & belli & pacis copia negata

ad terrendam terrendamq; rem. p. resuauit. Præterea gentes alias copiis
uiribusq; intolerabiles qbus nūc galliar; hispaniar; q; puinciæ premūs
hoc est Halanor; Sueuor; Vuandalor; ipsoque simul motu impulsoq;
Burgundionū ultro in arma solicitans deterso semel romani noīs metu
fuscitauit. eas interim ripas Rheni q; tere & pulsare gallias uoluit. spans
miser sub hac necessitatis circumstantia: q; & extorquere imperiū gene
ro posset in filium: & gentes barbaræ tam facile cōprimi q; cōmoueri ua
lerent. Itaq; ubi imperatori Honorio exercituiq; romano hec tantoru; s
sceles scæna patefacta est. cōmoto iustissime exercitu occisus est Stilico
q; ut unu; puer; purpuram indueret: totius generis humani sanguine; dedit. Occisus est & Eucherius qui ad cōciliandum sibi fauorem paga
no; restōne templo; & euersiōe ecclesiar; imbutu; se regni primordia
minabat. pauciq; cum iisdem satellites tantar; molitionum puniti sunt
Ita minimo negocio paucor; q; pœna ecclesiæ christi cu; imperatore re
ligioso & liberatæ sunt & vindicata. Itaq; post hæc tanta augmenta blas
femiar; nullamq; pntam ultima illa diuq; suspensa urbe; pœna cōseqf.

Halaricus urbem expugnauit Romam. & deprædatus est.

Est Halaricus. trepidam Romanam obsedit. turbat irrumpt. dato
tamen præcepto prius: ut si qui in sancta loca præcipueq; in scō; apostolor; Petri & Pauli basilicas cofugissent. hos in primis inuiolatos
securosq; esse sinerent. Tum deinde inq; tum possent prædæ inhiantes a
sanguine tparent. accidit quoq; quo magis illa uerbis irruptio indigna
tione dei acta: q; hostis fortitudine pbarer. ut. b. Inno. Romanæ ecclesiæ
epūs: tanq; iust Loth subtractus a Sodomis occulta pudentia dei apd.
Rauennam tunc positus pctoris populi non uideret excidium. Discur
tentibus itaque per turbē barbaris forte unus Goto; idēq; potens & xpī
antis sacram deo' uirginē iam ætate puectam in quadam ecclesia domo
repit. Cūq; ab ea aub; argentūq; honeste exposceret: illa fideli cōstātia eē
apud se plurimū & mox pferendū spopōdit. ac ptulit. Cūque expositis
opib; attonitū barbar; magnitudine & pondere ac pulchritudine: igno
ta & uasor; qualitate uideret: uirgo xpī ad barbarum ait. Hæc Petri apo
stoli sacra mīsteria sunt. præsume si audes de factotu uideris. Ego quia
defendere neque o: cōtendere non audeo. Barbarus uero ad reuerentia;
religiōis tīore dei & fide uirgis mot ad Halaricū hæc p nūciū retulit q
continuo reportari ad apostoli basilicā uniuersa ut erant: uasa impauit
uirginē etiam simulque oēs q se adiūgerent xpianos: eodē cū defensiōe
deduci. Ea domus sanctis sedibus longo ut fertint. & medio interiectu
urbis aberat. Itaq; magno spectaculo oīu; disposita p singulos sigula &

sup capita lata palam aurea atq; argentea uasa portans: ex certis undiq; ad defensionē gladiis pia pōpa munit. Hymnus dco romanis barbarisq; cōcinnentib; publice canis. psonat late in excidio urbis salutistuba: oēs que & in abditis latentes inuitat. ac pulsat. Cōcurrūt undique ad uasa Petri: uasa xpī. plurimi etiā pagani xpianis, pfectiōē si non fide admiscēt & per hoc tamē ad tps: quo magis cōfūdans: euadūt. Quanto copiosius aggregans romani cōfugientes: tanto audi⁹ circūfundūf barbari defensores. O sacra & ineffabilis dīni iudicii discretio. O sanctū istud & salutare flumē: quod p arua exortū dū btō alueo in scōy sedes tendit: oberrantes periclitantesq; aīas in sinū pia rapacitate puexit. O p̄aeclara illa xpianæ militiæ tuba: quæ generaliter cūctos dulcissimo ad uitāz modu lamine iuitans: quos ad salutē inobediētes nō suscitauit: iexcusabiles reliqt ad mortē. Mysteriū hoc qd' in transferendis uasis: dicendis hymnis ducendis populis fuit: tanq; magnū criby fuisse arbitror. p qd' ex congregatōe populi romani tanq; ex magna massa frumenti pōia ex uniuerso abitu ciuitatis latebray foramina effluxere grana uiua. siue occasione siue ueritate cōmota oīa: tamen de p̄aecente salute credētia ex horre dīi cæ p̄epratōis accepta sūt. Reliq; uero sicut stercora: & uelut paleæ ipsa uel incredulitate uel inobīa p̄aiudicata ad extermīnū atq; incendium remanserit. qs hæc ppendere plenis miraculis: qs p̄adicare dignis laudibus queat. Tertia die barbari q; ingressi ut bē fuerant: sponte discedunt. factō qdē aliquantay ædiūl' incēdīo: sed ne tanto qdē q̄tū. dīc. cōditiōis ei⁹ anno casus effecerat. Nā si exhibitā Neronis īpatoris sui spectaculis inflāmatōz recenseā: pculdudio nulla cōparatōc æq; pabif s̄m id: quod excitauerat lasciuia principis: hoc quod nūc contulit ira uictoris. Neq; uero Galloy meminisse in h⁹ modi collatōe debeo: quā continue pene p anni spatiū incensæ urbis attritos cineres possederūt. Et ne quis q forte dubitaret ad correptionē superbæ lascitiæ: & blasphemiae ciuitatis hostibus fuisse permisum: eodē tempore clarissima urbis loca fulminibus diruta sunt: quæ inflāmari ab hostib; nequieūt. Anno itaq; ab urbe cōdita. M.c.lxxiiii. irruptio urbis per Halaricū facta ē: cui⁹ rei quis recēs memoria sit: tamen siqs ipsi⁹ us populi romani & multitudinē uideat & uocē audiat: nihil factū: sicut etiam ipsi fatēs: arbitrabif: nisi aliquantis adhuc existentib; ex incendio ruinis forte doceaf. In ea irruptōe Placidia Theodosii principis filia: Arcadii & Honorii īpatorib; soror: ab Atahulfo Halarici p̄pinquo capta ē atq; in uxorē assūpta: quasi eā dīno iudicio uelut speciale pign⁹ obsidē Roma tradiderit. ita iuncta barbari potentissimi regis cōiugio multo rei publicæ cōmodo fuit. Interea ante

bienniū romanæ irruptōis excitatae per Stiliconem gentes Halanorū: ut
dixi: Sueuorū: Vuandalorū: multæq; cū his alia Francos pteit: Rhenu;
transiunt. Gallias inuadūt. directoq; ipetu Pyreneū usq; pueniūt. cui^o
obice ad tps repulsæ per circūiacentes punitias refundunt. His per gal-
lias bacchantibus apud Britannias Grānus municeps cius dē insulæ ty-
rannus creaf. & occidit. Hui^o loco Cōstantinus ex infima militia ppter
solā spem noīs sine merito uirtutis eligit: q; cōtinuo ut iuasit ipiū i gal-
lias transiit. Ibi sēpe a barbaris incertis fœderib^o illusus detimento ma-
gis rei publicæ fuit. Misit uero in Hispanias iudices: quios cū puīciæ obe-
dienter accepissent: duo frēs iuuenes nobiles & locupletes Didymus &
Verianian^o nō assumpsere. ne aduersus tyrannum qdem tyrannidē: s;
ioperatori iusto aduersus tyrannū & barbaros tueri se se patriāq; suam
moliti sunt. Quod ipso gestæ rei ordine patuit. Nā tyrannidē nemo: ni-
si celeriter maturatā secreto inuadit: & publicæ arma cui^o summa ē: as-
sumpto diademate ac purpura uideri ante q; sciri. Hi uero plurimo tpe
seruulos tantum suos ex ppriis præsidiis colligentes ac uernacula a len-
tes sumptibus: nec dissimulato pposito absq; cuiusq; inquietudine ad Py-
renei claustra tēdebāt. Aduersus hos Cōstantin^o Cōstantē filium suu;
pdolor ex monacho cæsarem factum cum barbaris quibusdā qui quō
dā in fœdus recepti atq; in militiā allecti Honoriaci uocabāt: in Hispanias
misit. Hinc apud Hispanias prima mali labes. Nam interfectis illis
frībus qui tutari priuato præsilio Pyrenei alpes moliebāt: his barbaris
quasi in premium uictoriæ primum prædandi in Palatinis cāpis licentia
data. dehīc supradicti mōtis claustroq; eius cura permitta ē: rmota ru-
sticano; fideli & utili custodia. Igis honoriaci imbuti præda & illecti a
bundantia: quo magis scelus ipunitum foret: atque ipsi sceleris plus li-
ceret: pdita Pyrenei custodia claustriq; patefcis cunctas gentes: quæ p
Gallias uagabant: Hispaniaq; puīciis imittunt: iidemq; ipsi adiungunt
ubi actis aliqdū magnis cruentisq; discursibus post graues rex atque
hominum uastationes: quarum ipsos quoque mō pœnitet: habita sorte
& distributa usque ad nunc possessiōe consistunt. Multa nunc mihi de
huiusmodi rebus facultas loquendi foret: si nō s; m omnes hoīes apud
uniuscuiusque mentem conscientia secreta loqueret. Irruptæ sunt Hispanias: cædes: uastationesq; passæ sunt. nihil quidem nouu; hoc. n. nunc per
biennium illud: quo hostilis gladius s; uuit: sustinere a barbaris: qd per
cc. quondam annos passæ fuerant a Romanis: quod etia; sub imperator
Galeo per annos ppemodu; xii. Germanis euerentibus exceperit. uer
tamen quis nō se: qui sui suo; q; actuū uel etiam cogitationum consci-

iudicia dei metuit iuste oia passum: uel etiam parua sustinuisse fateat: aut quis se non intelligit deuq; non metuit: quo mō non iuste ista & q dem parua sustinuit? Quæ cū ita sint illud tantū clemētia dei eadē pietate qua dudū prædixerat: pcuratit: ut s̄m euangeliū suū: quo incessabiliter cōmionebat: cum uos psecuti fuerint in una ciuitate: fugite ī aliā q̄sque egrediens quo abire uellet ipsis barbaris mercennariis mīstris ac defensorib; uteret. Hoc tūc ipsi ultro offerebant. Et qui auferre oia in terfectis oībus poterant: pticulā stipēdii ob mercedē seruitii sui & trās uecti oneris flagitabant. & hoc qdē a plurimis factū ē. Qui aut nō crediderūt euangelio dei quasi cōtumaces: uel si & nō audierūt: dupliciter cōtūaces nō dederūt locū iræ: iuste supueniente ira cōprehensi & oppressi sūt. q̄q & post hoc quoq; cōtinuo barbari execrati gladios suos ad aratra conuersi sunt. residuosq; Romāos ut socios modo & aīcos fouēt ut intenians iā inter eos quidam romani qui malint inter barbaros paupērem libertatē q̄ inter romanos tributariā solicitudinē sustinere q̄q si ob hoc solū barbari Romanis finib; īmissi forent: quod uulgo p orientem & occidentē ecclesiæ christi Hūnis Sueuis Vuandalis & Burgūdiib; diuersisque innumeris credentiū populis replens: laudanda & attollenda misericordia dei uidetef: quandoquidē & si cū labefactiōē nī tantæ gentes agnitionē ueritatis accipent: quā īuenire utiq; nī si hac occasione non possent. Quid. n. dāni ē xpiano ad uitam æternā inhianti huic s̄cu lo quolibet tpe & quoquo pacto abstrahi? quid aut lucti ē pagano ī me dio xpianob; aduersus fidē obdurato: si paulo diuti⁹ diē ptrahat quandoque moritura cui despata cōuersio ē. Et q̄a ineffabilia sūt iudicia dei quæ nec scire oia nec explicare quæ scim⁹: possum⁹: breuiter expresserim correctionē iudicis dei: quoquo pacto accidat: iuste sustinere: q̄ sciūt: iuste sustinere: q̄ nesciunt. Anno ab urbe condita. M.c.lxxv. Honorius imperator uidēs tot oppositis tyrānis nihil aduersum barbaros agi posse ipos prius tyrannos deleri iubet. Constantio comiti hui⁹ sūma belli cōmissa ē. Sensit tūc demū res. p. & quā utilitatem ī romano tandem duce recepit. & q̄ eatus pñiciē per lōga tpa barbaris comitib; subiecta tolerarit

Honorius rē publica; Cōstantio cōmittit: & extinti sūt oēs tyranni
Gitur Constantius comes in Galliam cum exercitu puect⁹
Constantiū impatorē apud Arlatū ciuitatē clausit. cepit
& occidit. Iam hinc ut de cathalago tyrannor̄ q̄bretuissime
loquar: Constantē filiū Constantini Geronti⁹ comes suus
uit nequam magis q̄ pbus apud Viennam interfecit. atque in eius lōcū
Maximū quendam substituit. Ipse uero Gerōtius a suis militibus occi

sus ē. Maximus exut⁹ purpura: destitutusq; a militib⁹ Gallicanis qui i Aphricam traieci: deinde in Italiā reuocati sunt: nūc inter barbaros in Hispania egens exulat. Ionius postea vir Gallina⁹ nobilissim⁹ intyran nūdē mox ut assurrexit: cecidit. Sebastianus frater eiusdē hoc solum ut tyrann⁹ moreref: elegit. nā cōtinuo ut ē creatus: occisus ē. Quid de ifeli- cissimo Attalo loquar: cui occidi inter tyranos honor & mori lucū fu it. In hoc Halaric⁹ ipatore facto imperfecto refecto ac defecto: citiusque his oībus actis pene q̄ dictis mīmū risit. & ludū spectauit ī pii. Nec mi⁹ si iure hac pōpa miser lusus ē: cuius ille ubratalis cōsul Teitulus ausus ē in curia dicere. loquar uobis p̄es cōscripti cōsul & pontifex: quorū al ter⁹ sp̄o: sp̄ans ab eo q̄ nō hēbat spem. & maledicūs utiq;: q̄ spem sua; po fuerat in hoīe. Attalus itaq; tanq; inane ī pii simulac⁹ cū Gotis usq; ad Hispanias portatus ē: ūde discedens naui: incerta moliens ī mari captus & ad Cōstantiū comitem deductus: deinde ipatōri Honorio exhibitus trūcata manu uitæ relictus est. Heraclianus iterea Aphricæ comes mis suscū idem Attalus umbrā gestaret ī pii Aphricā strenue aduersū iudices ab eo missos tutatus cōsulatū assēcutus est: quo elatus supcilio Sa binū domesticū suū uir⁹ īgenio callidū: industriaq; soletem & sapien tem noīandū: si aī uires tranquillis studiis accōmodauisset: gener⁹ allegit cū quo quoīda; piculor⁹ suspitōes dū patif: fecit: atq; aliq; diu Aphrica annona extra ordinem detenta ipse tandem cū īmensa certe tib⁹ n̄is satis incredibili classe nauiū romāz contendit. na; hūisse tūc. iiiii. M lxx. naues dī quem nūc ne apud Xerxen quidem preclār⁹ illum Persarum regem: nec Alexandrum magnum: uel quendam alium regum fuisse historiæ fēit. Is simul ut cum agmine militum ad urbem pergens littore egressus est occursu comitis Marini territus: & infugaz uersus arrepta naui solus Carthaginem rediit. atq; ibi cōtinuo militari manu imperfectus est. Sabinus gener eius Constantinopolim fugit. unde post aliquum temporis retractus exilioque damnatus est. Hunc omne; cathalo gum ut dixi: uel manifesto⁹ tyrannoru; uel inobedientiu; ducu; optia Honorius imperator religione & felicitate meruit: merito sane q̄a in his diebus præcipiente Honorio & adiuuante Constantio pax & unitas per uniuersa; Aphrica; ecclesia⁹ catholicæ reddita est. & corpus christi: qđ nos sumus grata discessiōe sanatu; est imposita executione sc̄i præcepti Marcellino tribuno uito in primis prudenti & industrio: oīu; q; bonor⁹ studio⁹ appetētissimo: quē Marinus comes apud Carthaginez īcertu; zelo stimulat⁹: an auro corrupt⁹ occidit: q̄ cōtinuo reuocatus ex Aphrica factusq; priuatus uel ad pñiam consciæ suæ dimissus ē

Anno ab urbe cōdita. M.c.lxviii. Constantius comes apud Arelatū Gal-
liæ urbē consistens magna rebus gerendarū idus tria Gotos a Narbona ex-
pulit. atque abire in Hispaniā coegerit. interdicto præcipue atq; interclu-
so oī conatu nauium & pegrinorū usū commerciorū. Gotorū tunc populis
Attahulfus rex præcerat: q post irruptionē urbis ac mortē Halarici Pla-
cidia: ut dixi: captiua soror īpatoris in uxore assūpta: Halarico ī regnū
successerat. Is ut supra auditū: atq; ultimo exitu ei⁹ pbatū ē: satis studi-
ose secessor pacis: militare fideliter Honorio īpatori: ac p defendēda ro-
mana re publica īpēdere uires Gotorū uires præoptauit. Nā ego quoq;
ipse uir quendā Narbonensem illustris sub Theodosio militiæ: & reli-
giosū prudentēq; & grauē apud Bethleem oppidū Palæstinæ bīssimo
Hieronymo presbytero referente audiui: se familiarissimū Attahulfo
apud Narbonā fuisse. ac de eo sāpe sub testificatōe didicisse: qđ ille cu⁹
eēt aīo: uirib⁹: ingenioq; nimi⁹ referre solit⁹ eēt: se in primis ardēter inhi-
asse: ut ob litterato romano noīe romanū oē solū Gotorū īpiū & faceret
& uocaret: essetq; ut uulgariter loquar: Gotia: qđ romāia fuisse: fieret
nūc Attahulfus: qđ quondā cæsar August⁹. At ubi multa expientia p
bauisset: neq; Gotos ullo mō parere legib⁹ posse p̄p effrenatā barbariē:
neq; rei publicæ interdici leges oportere sine qb⁹ res publica nō ē res pu-
blica: elegisse se saltē: ut gloriā sibi de restituēdo ī integrū augēdoq; ro-
mano noīe Gotorū uirib⁹ quærefet: h̄returq; apud posteros romanæ re-
stitutōis auctor: postq; eē nō poterat imutator. Ob hoc abstinere a bello
ob hoc inhiate paci nitebas: præcipuæ Placidiæ uxoris suæ: fœmīæ sanc-
ingenio acertimæ & religiōis satis pbatæ ad oīa bonaꝝ ordinationū ope-
p̄suasū & cōsilio tpat⁹. Cūq; eidē paci petendæ atq; offerēdæ studiosis
sime insisteret apud Barcilonē Hispaniæ urbē dolo suorū: ut fers: occi-
sus ē. Post hūc Segericus rex a Gotis creat⁹ cū itidē iudicio dei ad pacē
pnus esset: nihilomin⁹ a suis interfect⁹ ē. Deinde Vallia successit ī regnū
ad hoc electus a Gotis: ut pacē infingeret: ad hoc ordinatus adeo: ut pa-
cem confirmaret. Hic igitur territus maxime iudicio dei. qā cu⁹ magna
supiore abhinc anno Gotorū man⁹ instructa armis nauigiiisque transire
in Aphricam moliref: in. xii. M: passuū Goditani freti tēpestate corre-
ta miserabili exitu picrat: mēor etiā illi⁹ acceptæ sub Halarico cladis: cū
Goti in Siciliā transire conati in cōspcū suoꝝ miserabiliter arrepti & de-
mersi sūt: pacē optimā cū honorio īmpatore datis lectissimis obsidibus
pepigit. Placidiā īmpatoris sororē honorifice apud se honesteq; habitā
frī reddidit. Romanæ securitati piculū suū obtulit: ut aduersū cæteras
gentes: quæ p Hispanias cōsedissent: sibi pugnaret. & romanis uinceret:

quis & Halanorum ceteri. Vandalorum Sueorumq; reges eodē nobiscū plā
cito despecti forent: mandantes ī patorū Honorio. Tu cū oībus pacē ha
be. oīumq; obsides accipe. nos nobiscū configim⁹. nobis perim⁹. tibi uī
cim⁹. īmortalis uero questus erit rei publicæ tuæ: si utriq; peam⁹. Quis
hæc crederet: nī res doceret. Itaq; nūc quotidie apd' Hispāias geri bel
la gentiū. & agi strages ex alterutro barbarorum crebris certisq; nūciis dis
cim⁹. præcipue Valli ī Gotorum regē insisteū patrandæ paci ferūt. ex quo
ut cūq; concesserūt: ut licēter xp̄iana tpa reprehēdant: siqd a conditione
mūdi usq; ad nūc simili factū felicitate doceat. Manifestauim⁹ ut arbi
tror atq; ostendim⁹ nō magis uerbo pene q̄ digito innūera bella sopita:
plutimos extinctos tyrānos cōpressas: coangustatasq; addictas exinanis
tasq; īmanissimas gentes mīmo sanguine nullo certamine ac pene sine cæ
de. Supest ut obtrēctatores nīos molitionū suarū poeniteat: ueritatique
erubescant. Deū uerū & solū q̄ pōt oīa: ctedant. timeant. diligent sequās
cui⁹ oīa & quæ mala putant: bona esse didiceāt. Explicui adiūuāte chri
sto ſm tuū præceptū btissime p̄r Augustine ab initio mūdi usq; ī præ
ſentē diē: hoc ē p annos. v. M. dc. xviii. punitōes & cupiditates hominū
pctōrū: cōflictatiōes ſæculi: & iudicia dei: q̄ breuissime & q̄ ſimpliciſſime
potui: christianis tamē t̄pib⁹ pp præſentē magis christi gratiam ab illa
incredulitatis confuſione discretis. Ita iam ego certo & ſolo quē concu
pſcere debui: obediētiæ meæ fructu fruor. de qualitate aut̄ opuscoloꝝ
tu uideris: qui præcepisti: tibi adiudicāda: ſi edas: p te iudicata: ſi deleas

Vt ipſe titulus margine in primo docet.

Orosio nomen mihi eſt.

Librarioꝝ quicquid erroris fuit:

Exemit Aeneas mihi.

Meque imprimendum tradidit non alteri.

Leonarde: q̄ ſoli tibi.

Leonarde nomen huius artis & decus.

Tuæque laus Basileæ.

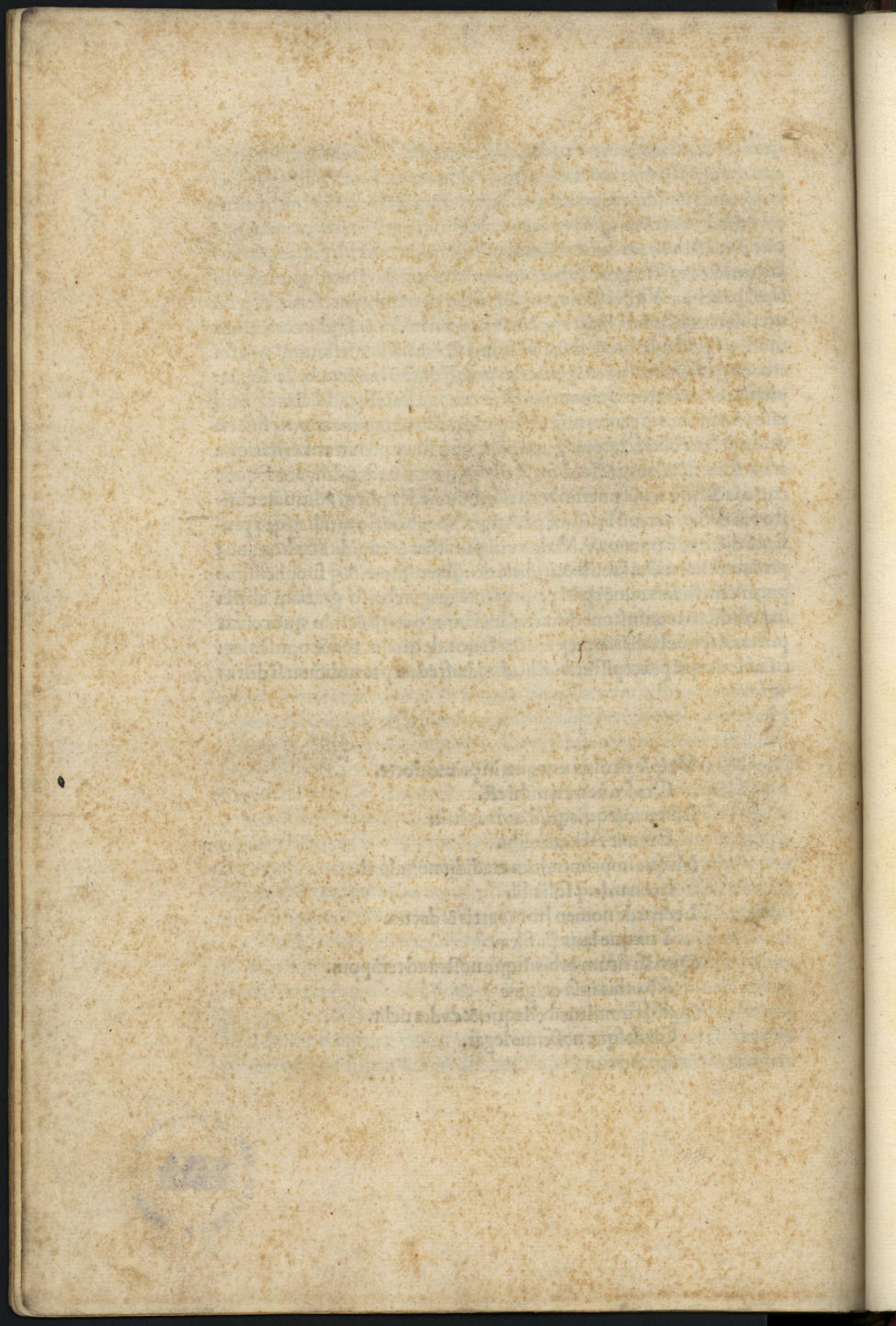
Quodſi ſitum orbis: ſi que noſtra ad tempora.

Ab orbis ipſa origine

Quisq; tumultus: bella que: & cædes uelit.

Cladesque noſſe: me legat.

1896

卷之三